T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CİNUÇEN TANRIKORUR'UN BESTELEDİĞİ MEVLEVÎ ÂYİNLERİNİN MAKAM, USÛL VE EZGİSEL YÖNDEN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mehmet Uğur ÖZAKALIN

TÜRK DİN MÛSİKÎSİ ANA BİLİM DALI

Dr. Öğr. Üyesi Serbülend ARPA

ANKARA 2019

ONAY SAYFASI

Mehmet Uğur ÖZAKALIN tarafından hazırlanan **"Cinuçen Tanrıkorur'un Bestelediği Mevlevî Âyinlerinin Makam, Usûl ve Ezgisel Yönden İncelenmesi"** adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Türk Din Mûsikîsi Anabilim Dalı'nda** Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Serbülend ARPA	AYBÜ TMDK	
Doç. Dr. Cenk GÜRAY	Hacettepe Ü.	
Dr.Öğr. Üyesi Sadettin Volkan KOPAR	AYBÜ TMDK	

Tez Savunma Tarihi: 17.06.2019

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Mûsikîsi Anabilim Dalı'nda Doktora/Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Ünvan Ad Soyad

……

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. (12-07-2019)

Mehmet Uğur ÖZAKALIN

ÖZET

CİNUÇEN TANRIKORUR'UN BESTELEDİĞİ MEVLEVÎ ÂYİNLERİNİN MAKAM, USÛL VE EZGİSEL YÖNDEN İNCELENMESİ

ÖZAKALIN, Mehmet Uğur

Yüksek Lisans, Türk Din Mûsikîsi Ana Bilim Dalı

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Serbülend ARPA

Haziran 2019, 286 sayfa

Türk Mûsikîsi geniş form ve makamsal zenginliğinin yanısıra tarihsel gelişim açısından oldukça zengin br müziktir. İçinde bir çok formu barındıran Türk Mûsikîsinin dallarından biri Türk Din Mûsikîsidir ve bu alanda da en önemli formlardan bir tanesi Mevlevî Âyinleridir. Geçmişten günümüze bir çok önemli bestekârın bu formda çeşitli makamlarda besteleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi de son dönemde bestelenen Mevlevî Âyinlerinden dört tanesine sahip olan Cinuçen Tanrıkorur'dur.

Cinuçen Tanrıkorur besteciliği ses ve ud icracılığı ve kendine has üslubuyla XX. yüzyılda Türk Mûsikîsine damgasını vurmuş çok değerli bir müzisyendir. Ud icraasında geliştirdiği kendine has üslubunun yanısıra bestecilikte de yaşadığı döneme yenilikler getirmiş önemli bir besteci olan Cinuçen Tanrıkorur, Türk Din Mûsikîsine de önemli eserler sunmuştur.

Bu çalışmada Cinuçen Tanrıkorur'un bestlemiş olduğu "Bayâtî Araban", "Nişâburek", "Evcârâ" ve "Zâvil Aşîrân" makamlarında bestelemiş olduğu dört mevlevî âyini; makam, usûl ve ezgisel yönden incelenmiştir. Bu kapsamda önemli bir Türk müziği formu olarak "âyin" forumunu anlayabilmek için Hz. Mevlânâ, Mevlevîlik ve bestelenen Mevlevî Âyinlerinin tarihsel gelişiminden bahsedilmiştir. Ayrıca âyinlerin bestekârı Cinuçen Tanrıkorur hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cinuçen Tanrıkorur, Türk Din Mûsikîsi, Mevlevî Âyini Formu, Makam, Usûl, Bayâtîaraban, Evcârâ, Nişâburek, Zâvil Aşîrân

ABSTRACT

THE OBSERVATION OF THE MEVLEVÎ RITUALS BY CINUCEN TANRIKORUR IN TERMS OF STYLE AND PATTERN

ÖZAKALIN, Mehmet Uğur

Master's Degree, Department of Turkish Religious Music

Thesis Advisor: Dr. Serbülend ARPA

June 2019, 286 pages

Turkish Music besides having a diverse form and modal affluance is very rich in terms of historical progress. One of the branches of Turkish musici which includes many different forms is Turkish Religious Music and one of the most important forms is Mevlevî Ritual. In history many important composers have several compositions in various maqams in this form. One of these is Cinuçen Tanrıkorur, who has composed four of the mevlevî rituals that have been composed recently.

Cinuçen Tanrıkoruri, as a composer, is a treasured musician who has left his mark on the 20th century with his peculiar technique, vocal and oud performance. Cinuçen Tanrıkorur, who has developed his own technique in oud performance as well as bringing innovations to the period he lived has also presented Turkish Religious Music with important compositions.

In this study, four of the mevlevî rituals that have been composed by Cinuçen Tanrıkorur in "Bayâtî Araban", "Nişâburek", "Evcârâ" and "Zâvil Aşîrân" maqams have been examined in terms of style and pattern. Within this scope for expressing the "ritual" form, "Mevlânâ", "Mevlevî" and Mevlevî Ceramonies composed in history has been explained. Information also given about Ritual's composer Cinucen Tanrikorur.

Keywords: Cinucen Tanrikorur, Turkish Religious Music, Mevlevî Ritual’s Form, Maqam, Rhythm, Bayâtîaraban, Evcârâ, Nişâburek, Zâvil Aşîrân

TEŞEKKÜR

Araştımanın her aşamasında bana rehberlik eden ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Serbülend Arpa'ya sonsuz teşekkür ve şükranlarımı sunarım.

Ayrıca tez çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen kıymetli hocalarım Şentürk Deveci, Doç. Dr. Cenk Güray'a ve Dr. Sadettin Volkan Kopar'a, kıymetli arkadaşlarım Cansu Kaya ve Burak Usta'ya, verdiği değerli bilgiler nedeniyle Necati Çelik, Muzaffer Şenduran ve merhum Memduh Cumhur'a destek ve katkılarından dolayı teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca akademik hayatım boyunca desteğini hiç esirgemeyen annem, ablalarım ve kıymetli eşim merhum Büşra Özakalın'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

İTHAF

Bu tezi, çalışmanın asıl sahibi olan, kendisini tanımaktan dâhi onur duyduğum, zâhiren ayrılmış olsak da desteğini ve sevgisini her zaman yanımda hissettiğim kıymetli eşim merhum Büşra Özakalın ve onun bana en değerli emaneti olan sevgili kızım Duru'ya ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ... iii
ABSTRACT ... iv
TEŞEKKÜR ... vi
İTHAF ... vii
İÇİNDEKİLER ... viii
TABLOLAR LİSTESİ ... x
ŞEKİLLER LİSTESİ ... xii
GİRİŞ ... 1
1. Araştırmanın Amacı ve Önemi ... 3
2. Araştırmanın Kapsamı, Niteliği ve Sınırlılıkları ... 3
3. Yöntem ... 3
4. Evren ve Örneklem ... 4
5. Problem ... 5
6. Alt Problemler ... 6
7. İlgili Çalışmalar ... 6
BİRİNCİ BÖLÜM ... 8
1. HZ. MEVLÂNÂ, HAYATI ESERLERİ, MEVLEVÎLİK, GÜNÜMÜZE KADAR BESTELENEN MEVLEVÎ ÂYİNLERİ, CİNUÇEN TANRIKORUR ... 8
1.1. Hz. Mevlânâ'nın Hayatı, Eserleri ... 8
1.2. Mevlevîlik ve Mevlevî Âyinleri ... 9
1.3. Günümüze Kadar Bestelenen Mevlevî Âyinleri ... 11
1.4. Cinuçen Tanrıkorur ... 14
1.4.1. Hayatı ... 14
1.4.2. Besteciliği ... 15
İKİNCİ BÖLÜM ... 18
2. MEVLEVÎ ÂYİNİ FORMU, CİNUÇEN TANRIKORUR'UN MEVLEVÎ ÂYİNİ FORMUNDAKİ ESERLERİNDE KULLANILAN MAKAMLAR VE USÛLLER ... 18
2.1. Mevlevî Âyini Formu ... 18
2.2. Makamlar ... 25
2.2.1. Bayâtîaraban Makamı ... 25
2.2.2. Evcârâ Makamı ... 26
2.2.3. Zâvil Aşîrân Makamı ... 27
2.2.4. Nişâburek Makamı ... 28
2.3. Usûller ... 28
2.3.1. Devr-i Kebir ... 29
2.3.2. Devr-i Revân ... 29

2.3.3. Aksak Semâî 30
2.3.4. Evfer 30
2.3.5. Düyek 31
2.3.6. Yürük Semâî 32
2.3. Vezinler 33
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 35
3. CİNUÇEN TANRIKORURUN MEVLEVÎ ÂYİNLERİNİN MAKAMSAL ANALİZLERİ VE GÜFTE USÛL İLİŞKİLERİ 35
3.1. Bayâtî Araban Mevlevî Âyini 35
3.1.1. Bayâtî Araban Mevlevî Âyininin Makamsal Analizi 36
3.1.2. Bayâtî Araban Mevlevî Âyininin Güfte-Vezin İlişkisi ve Güftenin "usûl-vezin"lerine Göre Dağılımı 57
3.1.3. Bayâtî Araban Mevlevî Âyininin Form Analizi 66
3.2. Evcârâ Mevlevî Âyini 76
3.2.1. Evcârâ Mevlevî Âyininin Makamsal Analizi 76
3.2.2. Evcârâ Mevlevî Âyininin Güfte-Vezin İlişkisi ve Güftenin "usûl-vezin"lerine Göre Dağılımı 98
3.2.3. Evcârâ Mevlevî Âyininin Form Analizi 104
3.3. Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyini 113
3.3.1. Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininin Makamsal Analizi 113
3.3.2. Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininin Güfte-Vezin İlişkisi ve Güftenin "usûl-vezin"lerine Göre Dağılımı 137
3.2.3. Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininin Form Analizi 144
3.4. Nişâburek Mevlevî Âyini 154
3.4.1. Nişâburek Mevlevî Âyininin Makamsal Analizi 154
3.4.2. Nişâburek Mevlevî Âyininin Usûl Yapısı ve Güftenin Usûl -Vezinlerine Göre Dağılımı 177
3.2.3. Nişâburek Mevlevî Âyininin Form Analizi 183
SONUÇ 192
KAYNAKÇA 201
EK-1: BAYÂTİ ARABAN MEVLEVÎ ÂYİNİNİN NOTALARININ ORİJİNAL NÜSHÂSI 203
EK-2: EVCÂRÂ MEVLEVÎ ÂYİNİNİN NOTALARININ ORİJİNAL NÜSHÂSI 219
EK-3: ZÂVİL AŞÎRÂN MEVLEVÎ ÂYİNİNİN NOTALARININ ORİJİNAL NÜSHÂSI 238
EK-4: NİŞÂBUREK MEVLEVÎ ÂYİNİNİN NOTALARININ ORİJİNAL NÜSHÂSI 257

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Günümüze Kadar Bestelenen Mevlevî Âyinleri 13
Tablo 2. Birinci Selamda Kullanılan Güftelerin Arûz Kalıpları 33
Tablo 3. İkinci Selamda Kullanılan Güftelerin Arûz Kalıpları 33
Tablo 4. Üçüncü Selam Devr-i Kebir Bölümünde Kullanılan Güftelerin Arûz Kalıpları 34
Tablo 5. Üçüncü Selam Yürük Semâî Bölümünde Kullanılan Güftelerin Arûz Kalıpları 34
Tablo 6. Bayâtî Araban Birinci Selam 1A Bölümünün Form Analizi 66
Tablo 7. Bayâtî Araban Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi 67
Tablo 8. Bayâtî Araban Birinci Selam 1C Bölümünün Form Analizi 68
Tablo 9. Bayâtî Araban Birinci Selamın Form Analizi 69
Tablo 10. Bayâtî Araban İkinci Selamın Form Analizi 70
Tablo 11. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3A Bölümünün Form Analizi 71
Tablo 12. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3B Bölümünün Form Analizi 72
Tablo 13. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3C Bölümünün Form Analizi 72
Tablo 14. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3D Bölümünün Form Analizi 73
Tablo 15. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3E Bölümünün Form Analizi 74
Tablo 16. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3E Bölümünün Form Analizi 75
Tablo 17. Evcârâ Birinci Selam 1A Bölümünün Form Analizi 104
Tablo 18. Evcârâ Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi 104
Tablo 19. Evcârâ Birinci Selam 1C Bölümünün Form Analizi 105
Tablo 20. Evcârâ Birinci Selam 1C Bölümünün Form Analizi 105
Tablo 21. Evcârâ İkinci Selamının Form Analizi 106
Tablo 22. Evcârâ Üçüncü Selam 3A Bölümünün Form Analizi 107
Tablo 23. Evcârâ Üçüncü Selam 3B Bölümünün Form Analizi 107
Tablo 24. Evcârâ Üçüncü Selam 3C Bölümünün Form Analizi 108
Tablo 25. Evcârâ Üçüncü Selam 3D Bölümünün Form Analizi 109
Tablo 26. Evcârâ Üçüncü Selam 3E Bölümünün Form Analizi 110
Tablo 27. Evcârâ Üçüncü Selam 3F Bölümünün Form Analizi 111
Tablo 28. Evcârâ Üçüncü Selamının Form Analizi 112
Tablo 29. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1A Bölümünün Form Analizi 144
Tablo 30. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi 145
Tablo 31. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi 145
Tablo 32. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi 146
Tablo 33. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2A Bölümünün Form Analizi 147
Tablo 34. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2B Bölümünün Form Analizi 148
Tablo 35. Zâvil Aşîrân İkinci Selamın Form Analizi 148
Tablo 36. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3A Bölümünün Form Analizi 149
Tablo 37. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3B Bölümünün Form Analizi 150
Tablo 38. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3C Bölümünün Form Analizi 151
Tablo 39. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3D Bölümünün Form Analizi 151
Tablo 40. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3E Bölümünün Form Analizi 152
Tablo 41. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selamın Form Analizi 153
Tablo 42. Nişâburek Birinci Selamın 1A-1B-1C Bölümlerinin Form Analizi 184
Tablo 43. Nişâburek Birinci Selamın Form Analizi 184
Tablo 44. Nişâburek İkinci Selamın 2A Bölümünün Form Analizi 185
Tablo 45. Nişâburek İkinci Selamın 2B Bölümünün Form Analizi 186
Tablo 46. Nişâburek İkinci Selamın Form Analizi 186
Tablo 47. Nişâburek Üçüncü Selamın 3A Bölümünün Form Analizi 187
Tablo 48. Nişâburek Üçüncü Selamın 3B Bölümünün Form Analizi 188

Tablo 49. Nişâburek Üçüncü Selamın 3C Bölümünün Form Analizi 189
Tablo 50. Nişâburek Üçüncü Selamın 3D Bölümünün Form Analizi 190
Tablo 51. Nişâburek Üçüncü Selamın Form Analizi 191

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Birinci Selamda Kullanılan Arûz Kalıpları / Devr-i Revân 20
Şekil 2. İkinci Selamda Kullanılan Arûz Kalıpları / Evfer 21
Şekil 3. Üçüncü Selamın İlk Kısmında Kullanılan Arûz Kalıpları / Devr-i Kebir 22
Şekil 4. Üçüncü Selamın İkinci Kısmında Kullanılan Arûz Kalıpları / Yürük Semâî 23
Şekil 5. Bayâtî Araban Makam Dizisi 25
Şekil 6. Evcârâ Makamı Dizisi 26
Şekil 7. Zâvil Aşîrân Makamı Dizisi 27
Şekil 8. Nişâburek Makamı Dizisi 28
Şekil 9. "usûl-vezin"larının Kudüm ile Vuruluşunun Gösterimi 28
Şekil 10. Devr-i Kebir Usûlünün Gösterimi 29
Şekil 11. Devr-i Revân Usûlünün Gösterimi 30
Şekil 12. Aksak Semâî Usûlünün Gösterimi 30
Şekil 13. Evfer Usûlünün Gösterimi 31
Şekil 14. Düyek Usûlünün Gösterimi 31
Şekil 15. Yürük Semâî Usûlünün Gösterimi 32
Şekil 16. Bayâtî Araban Peşrevinin Birinci Hanesi 36
Şekil 17. Bayâtî Araban Peşrevinin İkinci Hanesi 37
Şekil 18. Bayâtî Araban Peşrevinin Üçüncü Hanesi 38
Şekil 19. Bayâtî Araban Peşrevinin Dördüncü Hanesi 39
Şekil 20. Bayâtî Araban Birinci Selam 1A 40
Şekil 21. Bayâtî Araban Birinci Selam 1B 41
Şekil 22. Bayâtî Araban Birinci Selam 1C 42
Şekil 23. Bayâtî Araban Birinci Selam 1D 44
Şekil 24. Bayâtî Araban İkinci Selam 2A 45
Şekil 25. Bayâtî Araban İkinci Selam 2B 46
Şekil 26. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3A 47
Şekil 27. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3B 48
Şekil 28. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3C 49
Şekil 29. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3D 50
Şekil 30. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3E 51
Şekil 31. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3F 51
Şekil 32. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3G 52
Şekil 33. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3H 53
Şekil 34. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3I 54
Şekil 35. Bayâtî Araban Son Peşrev 55
Şekil 36. Bayâtî Araban Son Yürüksemâî 56
Şekil 37. Bayâtî Araban Birinci Selam (1A) Güfte Vezin İlişkisi 57
Şekil 38. Bayâtî Araban Birinci Selam (1A) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 57
Şekil 39. Bayâtî Araban Birinci Selam (1B) Güfte Vezin İlişkisi 58
Şekil 40. Bayâtî Araban Birinci Selam (1B) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 58
Şekil 41. Bayâtî Araban Birinci Selam (1C) Güfte Vezin İlişkisi 59
Şekil 42. Bayâtî Araban Birinci Selam (1C) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 59
Şekil 43. Bayâtî Araban İkinci Selam Güfte Vezin İlişkisi 60
Şekil 44. Bayâtî Araban İkinci Selam Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 60
Şekil 45. Bayâtî Araban Üçüncü Selam (3A) Güfte Vezin İlişkisi 61
Şekil 46. Bayâtî Araban Üçüncü Selam (3A) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 61
Şekil 47. Bayâtî Araban Üçüncü Selam (3B) Güfte Vezin İlişkisi 62
Şekil 48. Üçüncü Selam (3B) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 62

Şekil 49. Bayâtî Araban Üçüncü Selam (3C) Güfte Vezin İlişkisi 63
Şekil 50. Bayâtî Araban Üçüncü Selam (3C) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 63
Şekil 51. Bayâtî Araban Üçüncü Selam (3D) Güfte Vezin İlişkisi 64
Şekil 52. Bayâtî Araban Üçüncü Selam (3C) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 64
Şekil 53. Bayâtî Araban Üçüncü Selam (3E) Güfte Vezin İlişkisi 65
Şekil 54. Bayâtî Araban Üçüncü Selam (3D) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 65
Şekil 55. Evcârâ Peşrevinin Birinci Hanesi 76
Şekil 56. Evcârâ Peşrevinin İkinci Hanesi 77
Şekil 57. Evcârâ Peşrevinin Üçüncü Hanesi 78
Şekil 58. Evcârâ Peşrevinin Dördüncü Hanesi 79
Şekil 59. Evcârâ Birinci Selam 1A 80
Şekil 60. Evcârâ Birinci Selam 1B 81
Şekil 61. Evcârâ Birinci Selam 1C 82
Şekil 62. Evcârâ İkinci Selam 2A 83
Şekil 63. Evcârâ İkinci Selam 2B 84
Şekil 64. Evcârâ Üçüncü Selam 3A 85
Şekil 65. Evcârâ Üçüncü Selam 3B 86
Şekil 66. Evcârâ Üçüncü Selam 3C 87
Şekil 67. Evcârâ Üçüncü Selam 3D 88
Şekil 68. Evcârâ Üçüncü Selam 3E 89
Şekil 69. Evcârâ Üçüncü Selam 3F 90
Şekil 70. Evcârâ Üçüncü Selam 3G 91
Şekil 71. Evcârâ Üçüncü Selam 3H 92
Şekil 72. Evcârâ Üçüncü Selam 3I 93
Şekil 73. Evcârâ Üçüncü Selam 3J 95
Şekil 74. Evcârâ Son Peşrev 96
Şekil 75. Evcârâ Son Yürüksemâî 97
Şekil 76. Evcârâ Birinci Selam Güfte Vezin İlişkisi 98
Şekil 77. Evcârâ Birinci Selam Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 99
Şekil 78. Evcârâ Üçüncü Selam (3A) Güfte Vezin İlişkisi 100
Şekil 79. Üçüncü Selam (3A) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 100
Şekil 80. Evcârâ Üçüncü Selam (3C) Güfte Vezin İlişkisi 101
Şekil 81. Üçüncü Selam (3C) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 101
Şekil 82. Evcârâ Üçüncü Selam (3D) Güfte Vezin İlişkisi 102
Şekil 83. Üçüncü Selam (3D) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 102
Şekil 84. Evcârâ Üçüncü Selam (3E) Güfte Vezin İlişkisi 103
Şekil 85. Evcârâ Üçüncü Selam (3E) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 103
Şekil 86. Zâvil Aşîrân Peşrevinin Birinci Hanesi 113
Şekil 87. Zâvil Aşîrân Peşrevinin İkinci Hanesi 114
Şekil 88. Zâvil Aşîrân Peşrevinin Üçüncü Hanesi 115
Şekil 89. Zâvil Aşîrân Peşrevinin Dördüncü Hanesi 116
Şekil 90. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1A 117
Şekil 91. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1B 119
Şekil 92. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1C 121
Şekil 93. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1D 122
Şekil 94. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2A 123
Şekil 95. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2B 125
Şekil 96. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3A 126
Şekil 97. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3B 127
Şekil 98. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3C 128
Şekil 99. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3D 129

Şekil 100. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3E 130
Şekil 101. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3F 131
Şekil 102. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3G 132
Şekil 103. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3H 133
Şekil 104. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3I 134
Şekil 105. Zâvil Aşîrân Son Peşrev 135
Şekil 106. Zâvil Aşîrân Son Yürüksemâî 136
Şekil 107. Zâvil Aşîrân Birinci Selam Güfte Vezin İlişkisi 137
Şekil 108. Zâvil Aşîrân Birinci Selam Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 138
Şekil 109. Zâvil Aşîrân İkinci Selam (2B) Güfte Vezin İlişkisi 138
Şekil 110. Zâvil Aşîrân İkinci Selam (2B) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 139
Şekil 111. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam (3A) Güfte Vezin İlişkisi 140
Şekil 112. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam (3A) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 140
Şekil 113. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam (3C) Güfte Vezin İlişkisi 141
Şekil 114. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam (3C) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 141
Şekil 115. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam (3D) Güfte Vezin İlişkisi 142
Şekil 116. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam (3D) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 142
Şekil 117. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam (3E) Güfte Vezin İlişkisi 143
Şekil 118. Üçüncü Selam (3E) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 143
Şekil 119. Nişâburek Peşrevinin Birinci Hanesi 154
Şekil 120. Nişâburek Peşrevinin İkinci Hanesi 155
Şekil 121. Nişâburek Peşrevinin Üçüncü Hanesi 156
Şekil 122. Nişâburek Peşrevinin Dördüncü Hanesi 157
Şekil 123. Nişâburek Birinci Selam 1A 158
Şekil 124. Nişâburek Birinci Selam 1B 160
Şekil 125. Nişâburek Birinci Selam 1C 161
Şekil 126. Nişâburek Birinci Selam 1D 162
Şekil 127. Nişâburek İkinci Selam 2A 163
Şekil 128. Nişâburek İkinci Selam 2B 164
Şekil 129. Nişâburek İkinci Selam 2C 165
Şekil 130. Nişâburek İkinci Selam 2D 166
Şekil 131. Nişâburek Üçüncü Selam 3A – (1) 167
Şekil 132. Nişâburek Üçüncü Selam 3A – (2) 168
Şekil 133. Nişâburek Üçüncü Selam 3B 169
Şekil 134. Nişâburek Üçüncü Selam 3C 170
Şekil 135. Nişâburek Üçüncü Selam 3D 171
Şekil 136. Nişâburek Üçüncü Selam 3E 172
Şekil 137. Nişâburek Üçüncü Selam 3F 173
Şekil 138. Nişâburek Üçüncü Selam 3G 174
Şekil 139. Nişâburek Son Peşrev 175
Şekil 140. Nişâburek Son Yürüksemâî 176
Şekil 141. Nişâburek Birinci Selam Güfte Vezin İlişkisi 177
Şekil 142. Nişâburek Birinci Selam Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 178
Şekil 143. Nişâburek İkinci Selam (2B) Güfte Vezin İlişkisi 178
Şekil 144. Nişâburek İkinci Selam (2B) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 179
Şekil 145. Nişâburek Üçüncü Selam (3A) Güfte Vezin İlişkisi 180
Şekil 146. Nişâburek Üçüncü Selam (3A) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 180
Şekil 147. Nişâburek Üçüncü Selam (3C) Güfte Vezin İlişkisi 181
Şekil 148. Nişâburek Üçüncü Selam (3C) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 181
Şekil 149. Nişâburek Üçüncü Selam (3D) Güfte Vezin İlişkisi 182
Şekil 150. Nişâburek Üçüncü Selam (3D) Güftelerin Darplara Göre Dağılımı 182

GİRİŞ

Ulusların geleneksel kültürü içerisindeki en önemli unsurlardan biri olan mûsikî Türklerin en eski çağlardan beri kurmuş oldukları medeniyetlerde önem arzetmiştir. Tarihteki ilk yerleşim yeri olan Orta Asya'da halkın yaşayış tarzının ifade edildiği gerek dînî törenlerdeki ağıtlar (İslamiyet öncesi Şamanizm), gerekse savaşta orduya ruh veren ritmik ezgiler kopuz sazının kullanımıyla oluşmuştur. Gerek dînî inançlarında gerek gündelik hayatında gerekse kahramanlık destanlarında mûsikîyi bir ifade biçimi olarak kullanan Türkler göç ettikleri her yere kültürlerini ve doğal olarak mûsikîyi taşımıştır. Sonuç olarak Orta Asya Bozkırları'ndan doğan, göç sebebiyle -farklı kültürlere ev sahpliği yapan- Anadolu'ya kadar gelen Türk Mûsikîsi, İslamiyet'in yükselişiyle ve Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla beraber bu büyük coğrafyada uzun yıllar boyu çeşitli milletlerle de etkileşim halinde bulunarak zenginleşmiş ve bu kültürel mirası günümüze kadar taşımıştır (Yaman, 2007, s. 4).

Türk Din Mûsikîsi, Türk Mûsikîsi'nin iki ana şubesinden birini teşkil etmektedir. Diğer şube olan Lâ-Dînî Türk Mûsikîsi'nden, güfte, tavır, form vb. gibi yönlerden ayrılan ve Türkler'in, islamiyet öncesi dînî yaşayışlarıyla İslâmiyeti kabul sonrası yaşayışlarını uzlaştırmaları sonucu ortaya çıkan bir mûsikî çeşididir. İslâm tasavvufunun görüşleri doğrultusunda ortaya çıkan Türkler'deki dînî hayat, zamanla câmilerde, tekkelerde ve çeşitli tarikat toplantılarında yapılan ibadet ve zikir esnasında, icra edilen Türk Din Mûsikîsinin de Lâ-Dînî Türk Mûsikîsi'nde olduğu gibi form çeşitliliği vardır (Demirtaş, 2009, s. 214).

Türk Din Mûsikîsinin önemli formlarından bir tanesi de Mevlevî Âyinleridir. Hz. Mevlâna'nın felsefesiyle ortaya çıkan ve oğlu Sultan Veled döneminde günümüzde bilinen haline gelen ve "mukabele" de denilen Mevlevî Âyinleri özellikle Mevlevîhânelerin aktif olduğu dönemde mûsikîmizin gelişiminde önemli rol oynamıştır. Dönemin en önemli sanatçıları Mevlevîhânelerde yetişmiş olup, dînî formdaki önemli eserlerinin yanısıra lâ-dînî formda da Klasik Türk Müziğinde önemli yere sahip eserleri miras olarak bırakmışlardır. Bir makamın bütün özelliklerini bestekârın sanatıyla yansıttığı Türk Din

Mûsikîsinin en önemli formlarından biri olan Mevlevî Âyinleri aynı zamanda Klasik Türk Mûsikîsinin gelişiminde de önemli rol oynamıştır. Makamların kullanımı ve usûl yapısını anlayabilmek için her Mevlevî Âyininin yakından incelenmesi gerekmektedir.

XVII. yüzyılda "Pençgâh", "Dügâh" ve "Hüseynî" makamlarında bestelenen beste-i kadîm (bestekârı belli olmayan) Mevlevî Âyinleri bilinen ilk Mevlevî Âyinleridir. Bu bilinen ilk Mevlevî Âyinlerinden günümüze Mevlevî Âyini formu Mevlevîhânelerde yetişen önemli bestekârlarca rağbet görmeye devam etmiştir. Mevelevîhanelerin 1925 yılında kapatılmasının ardından önceki popülaritesinde olmamasına rağmen cumhuriyet dönemi bestekârlarınca da rağbet görmüştür. XVII. yüzyıldan günümüze kadar asırlardır süregelen Mevlevî Âyinleri mûsikîmiz açısından önemli bir mirastır.

> "Mevlevîhânelerin faaliyetlerine son veren 30.11.1925 tarih ve 677 sayılı "Tekke ve ZâviyelerleTürbelerin Seddine ve Türbedârlıklarla Birtakım Unvânların Men' ve İlgâsına Dair Kanun", Resmî Gazete'nin 13.12.1925 tarih ve 243. sayısında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir" (Aktaran, Çevikoğlu, 2010, s. 2).

Cinuçen Tanrıkorur XX. yüzyılın yetiştirdiği en önemli sanatçılardan biridir. Mûsikîmize bıraktığı hemen her formdaki eserleri, kitapları ve yazılarıyla kendisinden önce süregelen köklü geleneksel mûsikîmizi günümüze aktarma konusunda önemli bir köprü görevi görmüştür. Yaşadığı dönemde Mevlevîhânelerin faaliyette olmaması nedeniyle Mevlevî Âyini besteciği pek rağbet görmese de dört adet Mevlevî Âyini ile Türk Din Mûsikîsine katkıda bulunmuştur.

Mûsikî hayatının belli bir döneminden sonra Klasik Türk Mûsikîsinin yanında dînî mûsikîye de yönelen Cinuçen Tanrıkorur bu alanda önemli ve oldukça sanatlı bir çok eser bırakmıştır. Eşi Bârihüdâ Tanrıkorur'un mevlevî olması sebebiyle onun sayesinde girdiği bir takım tasavvuf mahallerinden etkilenerek dînî mûsikîye hızla adapte olmuştur. Edindiği bu çevre sayesinde mevlevî mûsikîsinde önemli merhaleler kateden Cinuçen Tanrıkorur âyin formuna kendi üslubuyla önemli katkılarda bulunmuş ve yeni bir soluk getirmiştir (Memduh Cumhur, kişisel iletişim, 25.04.2015).

Cinuçen Tanrıkorur'un kendine has ud icrası, taksimleri, mûsikî görüşü ve bestecilik yönü çeşitli çalışmalarda yer almıştır. Buna rağmen Türk Din Mûsikîsine yaptığı katkılar konusunda pek fazla çalışmaya rastlanılmamıştır.

Yapılan literatür taramasından Cinuçen Tanrıkorur'un dînî mûsikîsinde Mevlevî Âyinlerinin müzikal analiziyle ilgili herhangi bir çalışmaya rastlanmamış olunması bu araştırmayı önemli kılmaktadır. Verilen bu bilgiler ışığında araştırmanın amacı Cinuçen Tanrıkorur'un bestelediği Mevlevî Âyinlerinin müzikal yönlerinin tespit edilip Türk Mûsikîsi literatürüne kazandırmaktır.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmada Cinuçen Tanrıkorur'un bestelemiş olduğu Mevlevî Âyini formundaki eserlerinin güfte, makam ve usûl yönlerinden incelenmesi, eserlerde tercih edilen usûl, makam ve güfte vezinlerinin tespit edilmesi, makam analizi, "usûl-vezin" ilişkileri ve form olarak Mevlevî Âyininin genel anlamda nasıl kullanıldığının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Cinuçen Tanrıkorur hakkında bilgiler barındırdığından Cinuçen Tanrıkorur'un Türk Din mûsikîsine yapmış olduğu katkılar ve son dönem Mevlevî Âyini besteciği hakkındaki çalışmalara ışık tutması sebebiyle önem arz etmektedir.

2. Araştırmanın Kapsamı, Niteliği ve Sınırlılıkları

Bu çalışma iki temel alanla ilişkili bir araştırmayı kapsamaktadır. İlk olarak kendine has üslubuyla XX. yüzyılın en önemli bestekârlarından biri olan Cinuçen Tanrıkorur'un Türk Din Mûsikîsine Mevlevî Âyini besteciliği konusundaki katkılarını içermektedir. İkinci olarak sanatçının "Bayâtî Araban", "Evcârâ", "Nişâburek" ve kendi terkibi olan "Zâvil Aşîrân" makamlarındaki Mevlevî Âyinlerinde ilgili makamların kullanımı ve makam geçkileri, "usûl-vezin" ilişkileri ve güfte-vezin ilişkileri yönünden analizlerini içermektedir. Araştırma Cinuçen Tanrıkorur'un Mevlevî Âyini formunda bestelediği dört eserle sınırlandırılmıştır.

3. Yöntem

Bu araştırmada betimsel araştırma yöntemlerinden biri olan kaynak tarama modeli kullanılmıştır. Ayrıca Cinuçen Tanrıkorur'un bestelediği "Bayâtî Araban", "Evcârâ", "Nişâburek" ve "Zâvil Aşîrân" makamlarındaki Mevlevî Âyinlerinin makamsal ve ezgisel analizi yapılmıştır. Âyinlerde kullanılan usûllerin güfte dağılımına göre analizi ve "usûl-vezin" ilişkisi incelenmiştir.

"…Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilemez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun biçimde "gözleyip" belirleyebilmektir" (Aktaran, Karasar, 2015, s. 77).

> "Sosyal bilim araştırmaları; planlama, gerçekleştirme ve raporlaştırma aşamalarından oluşmaktadır. Araştırma sürecinde ilk yapılması gereken, genel bir inceleme (kaynak taraması, uzmanlarla görüşme vb.) sonucunda bir konu saptamaktır. Konu belirlendikten sonraki aşama, araştırma konusuyla ilgili olarak çözülmek istenen problemi, diğer bir deyişle, araştırma amacını ortaya koymaktır. Problem; kuramlardan, daha önceki araştırmaların bulgularından ve/veya kişisel gözlemlerden yola çıkarak oluşturulabilir. Problem ortaya konduktan sonra, konuyla ilişkili kaynaklar taranır; elde edilen kuramsal bulgulara ve araştırma bulgularına dayalı bilgiler bir araya getirilerek kaynak taraması bölümü yazılır." (Aktaran, Özdamar, 1999, s. 4).

Araştırmanın betimsel boyutunda ilk olarak ilgili literatür taranıp Hz.Mevlâna'nın hayatı, Mevlevîlik anlayışı ve form olarak Mevlevî Âyinine yönelik bilgilere yer verilmiştir. Mevlevî Âyinlerinde her bir selamın anlamı ve bu selamlarda kullanılan vezinler ve usûller anlatılmıştır. Son olarak bu çalışmada kullanılan makamlar usûller ve vezinlere yer verilmiştir. Ayrıca Cinuçen Tanrıkorur hakkında bilgilere yer verilmiştir.

Zâvil Aşîrân makamındaki Mevlevî Âyininin kaydına rastlanamadığı için nazarî olarak incelenebilmiştir. Ancak diğer âyinler hem nazari olarak hem de kayıtlardan dinlenerek incelenmiştir. Özellikle yalnızca nota üzernden icra edilmek istendiğinde Türk Mûsikîsinin asli karakterinde olan perde hassasiyeti açısından sorun yaşanılabilme ihtimali bu çalışmadaki makam analizinin önemini artırmaktadır.

4. Evren ve Örneklem

"Evren, araştırma sonuçlarının genellendiği gerçek veya varsayımsal kişi, olay ya da nesnelerin bütünü; araştırma sorularının yanıtlanması için gerek duyulan verilerin toplandığı canlı veya cansız varlıklardan meydana gelen büyük grup veya elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan sonuçların geçerli olacağı, yorumlanacağı grup; istatistiksel anlamda birtakım bulguların veya istatistiksel bir modelin genelleştirilmesinin

istendiği birimlerin (insan, plankton, şehir vb.) toplamı olmak üzere birçok biçimde tanımlanmaktadır"(Aktaran, Koç Başaran, 2017, s. 482).

> "Evren, genel evren (target population) ve çalışma evreni/hedef evren/ulaşılabilir evren (accessible population) olmak üzere iki türdedir. Genel evren, tanımlanması kolay olmasına karşın ulaşılması genellikle imkânsız olan soyut bir kavramdır. Örneğin, insanları evren olarak ele alan bir araştırmada tüm insanlara ulaşılması ya da genellenebilecek farklı bir yol takip ederek tamamen güvenilir bir sonuç elde etmek imkânsızdır. Bu nedenle ortaya çıkabilecek yanlış anlamaları önlemek için çalışma hedefi/hedef evren/ulaşılabilir evren kavramları geliştirilmiştir. Ulaşılabilen evren olması sebebiyle somut olduğu ifade edilen çalışma evreni, araştırmada doğrudan gözlenen veya seçilen bir örnek kümeye ilişkin yapılan gözlemlerden faydalanarak görüş ortaya konabilen evrendir." (Aktaran, Koç Başaran, 2017, s. 482)

Bu bağlamda araştırmanın evrenini bestesi Cinuçen Tanrıkorur'a ait olan eserlerin tamamı oluşturmaktadır.

"Örneklem, bir araştırmada evrenden seçilen ve seçildiği evreni yeterli düzeyde temsil etmesi amaçlanan bir grup birimdir. Başka bir ifadeyle örneklem; evrenden, evreni temsil edecek nitelik ve nicelikte seçilip alınan olgu, nesne ve bireylerdir." (Aktaran, Koç Başaran, 2017, s. 482)

Araştırmanın örneklemini ise bestesi Cinuçen Tanrıkorur'a ait olan 4 adet Mevlevî Âyini formundaki eser oluşturmaktadır.

5. Problem

Cinuçen Tanrıkorur, son dönemde yaşamış, dînî ve din dışı formlarda birçok bestesi olan önemli bir bestekârdır. XX. yüzyılda yaşamış olan Cinuçen, Türk Din Mûsikîsi alanında üstelik belli bir olgunluk döneminden sonra verdiği eserlerle Klasik Türk Mûsikîsi üslubunu günümüze taşıyan önemli Cumhuriyet dönemi bestecilerimizden biridir. Bu araştırmada bestekârın Türk Din Mûsikîsi tarihindeki yeri ve öneminin belirlenmesi amacıyla Mevlevî Âyini formunda bestelemiş olduğu eserlerin analizinin yapılarak kendine has üslubu ile ön plana çıkan Cinuçen Tanrıkorurûn bu forma katkılarına odaklanılmıştır. Bu odaktan hareketle araştırmanın ana problem cümlesi; "Cinuçen Tanrıkorur tarafından bestelenmiş Mevlevî Âyini formundaki eserlerdeki genel müziksel özellikler nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir. Araştırmanın tam anlamıyla açıklığa kavuşturulabilmesi için belirlenen alt problemler ise aşağıda sunulmuştur.

6. Alt Problemler

Cinuçen Tanrıkorur'un Mevlevî Âyini formunda bestelediği eserlerde kullanılan makamlar ve bu makamlarda kullanılan geçkiler nelerdir?

Cinuçen Tanrıkorur'un Mevlevî Âyini formunda bestelediği eserlerde kullanılan usûller nelerdir?

Cinuçen Tanrıkorur'un Mevlevî Âyini formunda bestelediği eserlerde kullanılan güftelerin vezni ne şekildedir?

Cinuçen Tanrıkorur'un Mevlevî Âyini formunda bestelediği eserlerde kullanılan "usûl-vezin" ilişkileri ne şekildedir?

7. İlgili Çalışmalar

İlhan (2009) "XIX. Yüzyıla Kadar Olan Mevlevî Âyinlerinde Usûl- Vezin İlişkisi" adlı makalesinde bestecilik geleneğinde önemi olan "usûl-vezin" ilişkisini incelemiş bu kapsamda âyinlerde kullanılan usûller hakkında bilgi vermiş ve usûl daplarının arûzlu güftelere nasıl dağıldığını göstermiştir.

Ölmez (2011) "Dede Efendi'nin Ferahfezâ Makamındaki Mevlevî Âyininin Makam, Usûl ve Ezgisel Yönden İncelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Hz. Mevlâna ve Mevlevîlik ile ilgili bilgiler vermiş, Dede Efendi'nin hayatı eserleri ve bestecilik yönünü incelemiş ve Ferahfezâ Mevlevî Âyininin makam usûl ve ezgisel açısından analizini yapmıştır.

Başar (1999) "XIX Yüzyıla Kadar Bestelenmiş Mevlevî Âyinlerinin Müzikal Analizi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Mevlevîhânelerin faaliyette olduğu dönemde bestelenen Mevlevî Âyinlerini incelemiş, Mevlevî Âyinlerinini icrası hakkında bilgilere yer vermiş, ilgili Mevlevî Âyinlerinde kullanılan arûz kalıpları hakkında bilgiler vermiş ve bu âyinlerin müzikal iklimlerini incelemiştir.

Çevikoğlu (2010) "Mevlevîhânelerin Faaliyette Olduğu Dönemde Bestelenmiş Mevlevî Âyinlerinin Usûl-Arûz İlişkisi Yönünden İncelenmesi" adlı doktora tezi çalışmasında Mevlevî Âyinleri hakkında bilgiler vermiş, âyinlerde kullanılan usûller hakkında bilgiler vermiş, âyinlerin güfteleri ve arûz kalıpları ile bu güftelerin bestelendiği usûllere ilişkin

sayısal değerlere dayalı tespitler yapmış, güfteleri oluşturan hecelerin, bestelendikleri usûllerin ana kalıp ve velvelelerine yerleşimleri vezne bağlı olarak incelemiştir.

Hatipoğlu (2010) "Mevlevîhâneler Döneminde Bestelendiği Tespit Edilmiş 46 Âyinin Makâm ve Geçki Açısından Tahlili" adlı doktora tez çalışmasında mevlevîlik geleneği hakkında bilgiler vermiş ve ilgili âyinlerin makamsal analizini yapmıştır.

İrden (2012) "Hammâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Mevlevî Âyînlerindeki Makam ve Form Anlayışının Türk Din Mûsikîsine Etkileri" adlı doktora çalışmasında Dede Efendiden önceki dönemlerdeki Mevlevî Âyinlerini Dede Efendi'nin âyinleriyle karşılaştırmak amacıyla incelemiş, Dede Efendînîn hayatı ve besteciliği ile ilgili bilgiler verilmiş ve Mevlevî Âyinlerindeki makam ve form analizi yapılmıştır.

Kılınçarslan (2006) "Dede Efendi'nin Hüzzam Mevleviayininin Makam, Usul Ve Ezgisel Yönden İncelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışmasında Hz. Mevlâna ve Mevlevîlik ile ilgili bilgiler vermiş, Dede Efendi'nin hayatı eserleri ve bestecilik yönünü incelemiş ve Hüzzam Mevlevî Âyininin makam usûl ve ezgisel açısından analizini yapmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. HZ. MEVLÂNÂ, HAYATI ESERLERİ, MEVLEVÎLİK, GÜNÜMÜZE KADAR BESTELENEN MEVLEVÎ ÂYİNLERİ, CİNUÇEN TANRIKORUR

1.1. Hz. Mevlânâ'nın Hayatı, Eserleri

Mevlânâ Celaleddin Muhammed bugünkü Afganistan'da bulunan eski büyük Türk Kültür merkezi Belh'te dünyaya gelmiştir. Doğum tarihi kesinliğe kavuşmamakla beraber Ünlü Mevlevîlerden Eflâki Ahmet Dede "Menakıb'ül Arifin" isimli eserinde Mevlânâ'nın doğum tarihini 30 Eylül 1207 olarak göstermiştir. Annesi Mümine Hatun babası Sultan-al Ulemâ'dır (Halıcı, 1986, s. 10).

Doğruluğu, fazileti, sözünün tesiriyle ünlenen Bahaddin Veled'in gözetimi altında yetişen Mevlâna, babası ile birlikte bütün göç yollarını izlemiş, bu yollarda devrin tanınmış bilgin sûfileriyle tanışmıştır. Babasının izini takip ederek hakiki ve fikri bir seyahat âlemi yaşamıştır. Malatya'dan Karaman'a geçtikleri zaman Mevlâna'nın yaşı on sekizdir. Mevlâna burada Lala Şerafüddin Semerkandî ismindeki birinin kızı olan Gevher Hatun ile evlenmiştir (Önder, 1998, s. 28).

Bahaddin Veled oğluna bilgileri kademe kademe vermiş, hakikat yollarını açmıştır. Babasının ölümünden sonra Mevlâna sıkıntılı günler geçirmiştir. Bu günlerde Sultan-ül Ulema Bahaeddin Veled'in öğrencisi olan Seyyid Burhaneddin Konya'ya gelince Mevlâna onun terbiyesi altına girmiştir. Mevlâna dokuz yıl onun ilminden irfanından feyz almıştır. Yüksek ilimlerde daha çok derinleşmek için Seyyid Burhaneddin'in izniyle Halep'e ve Şam'a gitmiştir. Yedi yıl süren bu seyahatten sonra Konya'ya dönen Mevlâna, mürşidi tarafından takdir ve taltif edilip şöhret bulmuştur. Mevlâna'nın fikirlerinde ve hayatında çok önemli rol oynayan Tebrizli Muhammed Şemseddin ile karşılaşmaları 1244 yılında gerçekleşmiştir. Derviş ve seyyah olan Şemseddin ile Mevlâna'nın baş başa yaptığı Hak'ka varmak için yaptıkları sohbetler Mevlâna'yı ateşlemiş, bu nurla birlikte aydınlanmıştır. Mevlâna, Şemseddin'in ölümünden sonra uzun yıllar inzivaya çekilmiştir. Daha sonraki yıllarda Selahaddin Zerkubî ve Hüsameddin Çelebi bu boşluğu doldurmaya çalışmışlardır. 1273 yılında hayata veda eden Mevlâna, asırlarca sürecek bir tasavvufi düşünüş şeklinin mimarı olmuş, öğretileri tüm dünyayı etkisi altına almıştır (Karaköse, 2013, s. 17).

Arapça, Farsça ve Türkçe'nin yanı sıra Rumca ve İbraniceyi de gayet iyi bilen Mevlâna'nın yazılı eserleri şunlardır:

1. Altı ciltten oluşan, içerisindeki hikâye ve hikmetli sözler/öğütler yoluyla öğretici bir hüviyet kazanan Mesnevî-i Şerif,

2. Çoğunu gazellerin oluşturduğu, coşkunluk ve cezbe halinde söylediği şiirleri içeren Dîvân-ı Kebîr,

3. Halkı ve müridleri aydınlatıcı sohbetlerini içeren Mecâlis-i Seb'a

4. Çeşitli şahıslara yazdığı mektupları kapsayan Mektuplar.

(Karaköse, 2013, s. 18)

1.2. Mevlevîlik ve Mevlevî Âyinleri

Mevlevîlik Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled (1226-1312) tarafından babası Mevlânâ Celaleddin Rûmî'nin insanlık felsefesini ve yaşama tarzını yaşatmak amacıyla kurulmuş, sonra zamanla bir yaşama biçimi haline gelen adab ve erkanıyla müsseseseleşmiş bir tarik'tir (tasavvufi anlamda Allah'a ulaşmanın yolu) (Tanrıkorur, 2003, s. 109). Mevlevîlik geleneği, duyguların en rahat anlatılabildiği sanat olan mûsikî ve her zaman etkileyici olan sema törenleriyle birlikte Hz.Mevlânâ'nın fikirleri ve yaşantısının kurumlaşmasına ve yüzyıllar boyu tüm insanlığa yayılmasına olanak sağlamıştır. Mevlevîlerin âyini sema mutlaka mûsikî ile yapıldığından Mevlevîhânelerde yoğun bir mûsikî eğitimi de verilmiştir. Ve bunun sonucu olarak gerek dîni gerek lâdîni eserlerde Türk Mûsikîsinin yetiştirdiği en önemli bestecilerin çoğunluğu mevlevîdir.

Mevlanâ'nın türbesiyle birlikte oluşmaya başlayan Merkez Dergâhdan sonra, Mü'mine Hatun'un kabrinin bitişiğinde yapılan 720/1320 tarihli Karaman Mevlevîhânesini, Manisa (770/1369) Mevlevîhânesi takip etti. Osmanlı dünyasının bu gönül ocaklarıyla karşılaşması Bursa'nın fethinden yüz sene sonra II. Murat devrinde 829/1426 6 (Bkz., Mesnevî, DİA, XXIX. 10) tarihinde yapılan Edirne Mevlevîhânesi ile olmuş, Tire Mevlevîhânesi bunu izlemiştir. Daha sonra üçüncü başkent İstanbul'a ulaşan dergâhların ilki II. Beyazıt'ın izni, İskender Paşa'nın gayretiyle açılan 897/1491 tarihli Galata Mevlevîhânesidir. Daha sonraki yıllarda Yenikapı, Kasımpaşa, Beşiktaş ve Üsküdar Mevlevîhâneleri açılmıştır (Kara,

2006, s. 9). Mevlevîye tarîkatına mahsus olan ve Mevlevîhâne diye isimlenen bu dergâhlar Konya'da başlayarak daha çok Osmanlı topraklarında mekân tutmuştur. Bağdat'tan Bingâzi'ye, Mekke'den Mostar'a uzanan bu beldelerde faaliyet gösteren 99 mevlevîhânenin dökümü verilebilir (Kara, 2006, s. 9).

Mevlevî Âyinleri genel olarak her birine selam adı verilen dört bölümden oluşur. Günümüze kadar bestelenmiş olan Mevlevî Âyinlerinin en eskileri beste-i kadim denilen yani bestekârı belli olmayan Pençgâh, Dügâh ve Hüseynî makamındaki üç Mevlevî Âyinidir. Pençgâh âyini dört selam olarak bestelenmiştir. Dügâh âyini üç selam olmakla beraber dördüncü selamı pençgâh âyininin 4. Selamı ile aynıdır. Hüseynî âyini ise 1 selam olmkla beraber diğer âyinlerin devamı ile tamamlanmıştır. Bu bilgiler ışığında üç beste-i kadimin sırasıyla pençgâh, dügâh ve hüseynî olarak bestelendiği düşünülebilir.

Günümüze kadar bestelenen âyinleriden bestekârı belli olan ilk âyin Afyon Mevlevîhânesi şeyhi Köçek Derviş Mustafa Dede'nin (v. 1688-89) Bayâtî Makamındaki Âyini'dir.

Mevlevî Âyininde sema mutlaka mûsikî ile yapıldığından Mevlevîhânelerde yoğun bir mûsikî eğitimi de verilmiştir. Ve bunun sonucu olarak gerek dînî gerek lâdînî eserlerde Türk Mûsikîsinin yetiştirdiği en önemli bestecilerin çoğunluğu mevlevîdir.

Cinuçen Tanrıkorur'un ifadesiyle Türk Müziğini bestecilik ve icracılıkta zirveye çıkaran ve nesilden nesile aktarılmasını sağlayan altı müessese mevcuttur. Bunlar sırasıyla "Mevlevîhâne", "Enderun", "Dergahlar", "Sıra" veya "Gezek" adı verile mûsikîli ev meclisleri, "Mûsikî esnafı loncaları" ve Ünlü hocaların hususi meşkhaneleridir (Tanrıkorur, 2003, s.107).

Cinuçen Tanrıkorur, Mevlevîliğin doğduğu XIV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar geçen 500 yıl zarfında toplan 10-15 âyin bestelenmişken XIX. yüzyılda 35-40 âyin bestelendiğine dikkate çekmektedir (Yöndemli, 2014, s. 931).

1.3. Günümüze Kadar Bestelenen Mevlevî Âyinleri

Bestelendiği Yüzyıl	Âyinin Makamı	Âyinin Bestecisi
XVII. yüzyıl öncesi	1.Hüseynî Âyin-i Şerif	Beste-i Kadim
	2.Dügâh Âyin-i Şerif	Beste-i Kadim
	3.Pencgâh Âyin-i Şerif	Beste-i Kadim
	4.Bayâtî Âyin-i Şerif	Derviş Mustafa Dede(Kuçek)
XVII. yüzyıl	5.Segâh Âyin-i Şerif	Buhurizade Mustafa Efendi(Itri)
	6.Çargâh Âyin-i Şerif	Kutbü'n Nayi Osman Dede
	7.Hicaz Âyin-i Şerif	Kutbü'n Nayi Osman Dede
	8.Rast Âyin-i Şerif	Kutbü'n Nayi Osman Dede
	9.Uşşak Âyin-i Şerif de	Kutbü'n Nayi Osman De
	10.Nühüft Âyin-i Şerif	Eyyubi Hüseyin Dede
	11.Nihavend Âyin-i Şerif	Musabih Ahmed Ağa
	12.Hicaz Âyin-i Şerif	Musabih Ahmed Ağa
	13.Saba Âyin-i Şerif	Musabih Ahmed Ağa
	14.Bestenigâr Âyin-i Şerif	Bursalı Ama Sadık Efendi
	15.Irak Âyin-i Şerif	Abdürrahim Dede(Hafız Şeyda)
	16.Hicazeyn Âyin-i Şerif	Abdürrahim Dede(Hafız Şeyda)
	17.Isfahan Âyin-i Şerif	Abdürrahim Dede(Hafız Şeyda)
XVIII. yüzyıl	18.Şevkutarab Âyin-i Şerif	Ali Nutki Dede
	19.Suzidalara Âyin-i Şerif	Sultan III. Selim Han
	20.Yegâh Âyin-i Şerif	Derviş Abdülkerim Dede
	21.Acembûselik Âyin-i Şerif	Nasır Abdülbaki Dede
	22.Isfahan Âyin-i Şerif	Nasır Abdülbaki Dede
	23.Hicaz Âyin-i Şerif	Künhi Abdürrahim Dede
	24.Nühüft Âyin-i Şerif	Künhi Abdürrahim Dede
	25.Saba Âyin-i Şerif	Hammamizade İsmail Dede
	26.Nevâ Âyin-i Şerif	Hammamizade İsmail Dede
	27.Bestenigâr Âyin-i Şerif	Hammamizade İsmail Dede
	28.Sababûselik Âyin-i Şerif	Hammamizade İsmail Dede
	29.Hüzzam Âyin-i Şerif	Hammamizade İsmail Dede
XVIII. yüzyıl	30.Isfahan Âyin-i Şerif	Hammamizade İsmail Dede
	31.Ferahfezâ Âyin-i Şerif	Hammamizade İsmail Dede
	32.Şedaraban Âyin-i Şerif	Mustafa Nakşi Dede
	33.Suzinak Âyin-i Şerif	Haşim Bey
	34.Şehnaz Âyin-i Şerif	Haşim Bey
XIX. yüzyıl	35.Suzidil Âyin-i Şerif	Nesib Dede
	36.Suzinak Âyin-i Şerif	Dellalzade İsmail Efendi
	37.Isfahan Âyin-i Şerif	İsmet Ağa
	38.Müstear Âyin-i Şerif	İsmet Ağa
	39.Rahatfeza Âyin-i Şerif	İsmet Ağa
	40.Mahur Âyin-i Şerif	Arif Hikmeti Dede
	41.Hicazkâr Âyin-i Şerif	Manisalı Cazim Dede
	42.Yegâh Âyin-i Şerif	Tanburi Kamil Dede
	43.Suzinak Âyin-i Şerif	Selanikli Derviş Necib Dede
	44.Neveser Âyin-i Şerif	Rifat Bey
	45.Ferahnak Âyin-i Şerif	Rifat Bey
	46.Şedabaran Âyin-i Şerif	Neyzen Salih Dede
	47.Yegâh Âyin-i Şerif	Hacı Faik Bey
	48.Suzinak Âyin-i Şerif	Hacı Faik Bey
	49.Hüseynî aşîrân Âyin-i Şerif	Ali Aşki Efendi
	50.Suzidil Âyin-i Şerif	M. Zekai Dede
	51.Maye Âyin-i Şerif	M. Zekai Dede
	52.Isfahan Âyin-i Şerif	M. Zekai Dede
	53.Suzinak Âyin-i Şerif	M. Zekai Dede
	54.Saba zemzeme Âyin-i Şerif	M. Zekai Dede
	55.Nühüft Âyin-i Şerif	Bursalı Osman Dede
XX.yüzyıl	56.Rahatülervah Âyin-i Şerif	Ahmed Hüsameddin Dede
	57.Dügâh Âyin-i Şerif	Mehmed Celaleddin Dede
	58.Bûselik Âyin-i Şerif	Bohalenk Nuri Bey
	59.Karcığar Âyin-i Şerif	Bohalenk Nuri Bey

	60.Acemşiran Âyin-i Şerif	Hüseyin Fahreddin Dede
	61.Hüseynî Âyin-i Şerif	Musûllu Hafız Osman Efendi
	62.Yegâh Âyin-i Şerif	Rauf Yekta Bey
	63.Sultani Yegâh Âyin-i Şerif	Kazım Uz
	64.Bûselikaşîrân Âyin-i Şerif	Ahmed Avni Konuk
XX.yüzyıl	65.Dilkeşide Âyin-i Şerif	Ahmed Avni Konuk
	66.Ruy-i Irak Âyin-i Şerif	Ahmed Avni Konuk
	67.Bayâtîbûselik Âyin-i Şerif	Zekaizade Hafız Ahmed Irsoy
	68.Müstear Âyin-i Şerif	Zekaizade Hafız Ahmed Irsoy
	69.Karcığar Âyin-i Şerif	Rakım Elkutlu
	70.Kürdili Hicazkâr Âyin-i Şerif	Halepli Şeyh Ali Dede
	71.Acemaşîrân Âyin-i Şerif I	Hüseyin Saadettin Arel
	72.Acemaşîrân Âyin-i Şerif II	Hüseyin Saadettin Arel
	73.Acemkürdi Âyin-i Şerif I	Hüseyin Saadettin Arel
	74.Acemkürdi Âyin-i Şerif II l	Hüseyin Saadettin Are
	75.Aşkefza Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	76.Besteısfahan Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	77.Bestenigâr Âyin-i Şerif I	Hüseyin Saadettin Arel
	78.Bestenigâr Âyin-i Şerif II	Hüseyin Saadettin Arel
	79.Bayat-i Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	80.Bûselik Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	81.Dilkeşhaveran Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	82.Evç Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	83.Evcârâ Âyin-i Şerif l	Hüseyin Saadettin Are
	84.Ferahfezâ Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	85.Ferahnâk Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	86.Ferahnüma Âyin-i Şerif I	Hüseyin Saadettin Arel
	87.Ferahnüma Âyin-i Şerif II	Hüseyin Saadettin Arel
	88.Heftgah Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	89.Hicaz Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	90.Hicazkâr Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	91.Hüseynî Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	92.Hüzzam Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	93.Isfahan Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	94.Karcığar Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	95.Kürdili Hicazkâr Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	96.Lalegül Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	97.Mahur Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	98.Müstear Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	99.Nevâ Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
XX.yüzyıl	100.Neveser Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	101.Nihavend Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	102.Nikriz Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	103.Nişâbur Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	104.Nişâburek Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	105.Nühüft Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	106.Rahatfeza Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	107.Rahatülervash Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	108.Rast Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	109.Saba Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	110.Segâh Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	111.Sultani Yegâh Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	112.Suzidil Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	113.Suzinak Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	114.Şederaban Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	115.Şehnaz Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	116.Şerefnüma Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	117.Şevkefza Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	118.Tahir Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	119.Uşşak Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	120.Uzzal Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	121.Yegâh Âyin-i Şerif	Hüseyin Saadettin Arel
	122.Rast Âyin-i Şerif	Refik Fersan
	123.Selmek Âyin-i Şerif	Refik Fersan

	124.Şevkefza Âyin-i Şerif	Halil Can
	125.Hisarbûselik Âyin-i Şerif	Saddeddin Heper
	126.Nikriz Âyin-i Şerif	Hafız Kemal Batanay
Son Dönem	127.Bayâtîaraban Âyin-i Şerif	Cinuçen Tanrıkorur
	128.Evcârâ Âyin-i Şerif	Cinuçen Tanrıkorur
	129.Zâvilasiran Âyin-i Şerif	Cinuçen Tanrıkorur
	130.-Nisaburek Âyin-i Şerif	Cinuçen Tanrıkorur
	131.Ferahnakasiran Âyin-i Şerif	Doğan Ergin
	132. Bilinmiyor	Bedri Noyan
	133.Nihavend Âyin-i Şerif	Kemal Tezergil
	134.Neveser Âyin-i Şerif	A.Necdet Tanlak
Son Dönem	135.Tahir Âyin-i Şerif	A.Necdet Tanlak
	136.Evç Âyin-i Şerif	A.Necdet Tanlak
	137.Acem Âyin-i Şerif	Alâaddin Yavaşça
	138. Mahur Âyin-i Şerif	İrfan Doğrusöz
	139. Muhayyersünbüle Âyin-i Şerif	İrfan Doğrusöz
	140. Segâh Âyin-i Şerif	İrfan Doğrusöz
	141. Nisabur Âyin-i Şerif	Cüneyt Kosal
	142. Nevâ Âyin-i Şerif	Ali Rıza Avni Tınaz
	143.Sazkâr Âyin-i Şerif	Sadun Aksüt
	144. Hisar Âyin-i Şerif	Fırat Kızıltuğ
	145.Muhayyersünbüle Âyin-i Şerif	Bekir Sıdkı Sezgin
	146.Evç Âyin-i Şerif	Erol Sâyin
	147.Ferahfezâ Âyin-i Şerif	M.Okyay Yiğitbaş
	148.Şevkutarab Âyin-i Şerif	M.Okyay Yiğitbaş
	149.Bayâtî Âyin-i Şerif	M.Okyay Yiğitbaş
	150.Hüzzam Âyin-i şerif	M.Okyay Yiğitbaş
	151.Şehnaz Âyin-i Şerif	Mutlu Torun
	152.Acemkürdi Âyin-i Şerif	Zeki Atkoşar
	153.Sazkâr Âyin-i şerif	Zeki Atkoşar
	154.Mahur Âyin-i Şerif	Zeki Atkoşar
	155.Uşşak Âyin-i Şerif	Fatih Salgar
	156.Vecdidil Âyin-i Şerif	Gürsel Koçak
	157.Şehnaz Âyin-i Şerif	Hasan Esen
	158.Bilinmiyor	İsmet Doğru
	159.Hicazkâr Âyin-i Şerif	Ahmet Çalışır
?	160.Muhayyer Âyin-i Şerîf	?
	161.Canfezâ Âyin-i Şerîf	
	162.Baba Tâhir Âyin-i Şerîf	
	163.Evç Âyin-i Şerîf	
	164.Bûselik Âyin-i Şerîf	
	165.Nevrûz Âyin-i Şerîf	

Tablo 1. Günümüze Kadar Bestelenen Mevlevî Âyinleri

1.4. Cinuçen Tanrıkorur

1.4.1. Hayatı

Mûsikîmize sanatsal değeri yüksek bir çok eser bırakan ve kendina has ud icrası ile fark yaratan Cinuçen Tanrıkorur XX. yüzyılın yetiştirdiği en önemli sanatkârlardan biridir.

20 Şubat 1938 tarihinde İstanbul'da dünyaya geldi. Babası Zaferşan Bey, annesi Kırım asıllı Adalet Hanımdır. Cinuçen kelimesi babasının isminin Kazan türkçesinde muzaffer, galip anlamındaki karşılığıdır. Oldukça otoriter bir baba olan Zaferşan Bey'in Cinuçen Tanrıkorur'un yetişmesinde ve farklı özelliklere sahip olmasında rolü yüksektir.

Altı yaşında ikinci sınıftan başladığı ilkokulu 1948'de bitirmiş ve aynı yıl İtalyan Lisesi'ne girmiştir. Burada Ali Nüzhet Göksel ve Halit Fahri Ozansoy'dan Türkçe, edebiyat; Père Elie ve Père Gauthier'den Fransızca; Giuseppe Garino'dan İtalyanca ve Latince öğrenerek kendînî yetiştirmiştir. Haziran 1956'da İtalyan Lisesi'ni bitiren Tanrıkorur, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ne (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi) kaydolmuştur. Ağustos 1960'ta İstanbul Radyosu'na ud sanatçısı olarak alındıysa da bir buçuk yıl sonra bu görevden ayrılmıştır. Haziran 1965'te akademinin Yüksek Mimarlık Bölümü'nden mezun olmuştur. Aynı yıl İmar ve İskân Bakanlığı Marmara Bölge Planlama Müdürlüğü'nde memuriyete başlamıştır. Ertesi yıl Ankara Radyosu'na yetişmiş sanatçı statüsüyle tâyin edilince bakanlıktaki görevini Mesken Genel Müdürlüğü Gecekondu Dairesi'ne nakledip Ankara'ya yerleşmiştir. Bakanlar Kurulu kararıyla Irak Millî Ses Eğitimi Akademisi teknik müdürlüğü için Bağdat'a gitmiş ve orada bir buçuk yıl kalmıştır. Haziran 1973'te Ankara Radyosu Türk Sanat Müziği şube müdürlüğüne, 1977'de Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Müzik Dairesi ÇocukOyun ve Gençlik Yayınları uzmanlığına, ardından aynı kurumun Çoğaltma-Yayın-Arşiv Müdürlüğü uzmanlığına getirilmiştir. Bu görevleri esnasında pek çok program hazırlamış ve spikerliklerini yapmıştır. 1 Haziran 1982'de Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'ndan kendi isteğiyle ayrılmasından iki yıl sonra sözleşmeli öğretim görevlisi olarak Selçuk Üniversitesi'ne tâyin edilmiş ve burada Eğitim Fakültesi'ne bağlı Müzik Eğitimi Bölümü'nü kurmuştur. 1989'da görevini Kültür Bakanlığı'na naklettikten sonra hastalığı sebebiyle böbrek nakli için Amerika Birleşik Devletleri'ne gönderilmiştir. 1991'de yurda dönmüş, ancak hastalığı zamanla ilerlemiş ve 28 Haziran 2000 tarihinde vefat etmiştir (Doğruöz, 2014, s. 255).

1.4.2. Besteciliği

Besteciliğe kendi ifadesiyle 14 yaşında başlayan Tanrıkorur'un ilk bestesi Ferahnâk Saz Semâîsidir. Bunu güftesi Fuzûliye ait olan Devr-i Hindi Usûlündeki şevkevza makamındaki şarkı takip etmiştir (O Şafak Vaktinin Cihangiri, Belgesel Film).

Daha önceden belirtildiği üzere XX. yüzyılın en önemli ud virtüözü ve bestekârlarından biri olan Cinuçen Tanrıkorur'un yaşantısındaki titizliğinin ud ve ses icrasının yanısıra besteciliğine de yansıdığını söylenebilir. Özellikle kendi notaya aldığı eserler incelendiğinde; eserlerini son derece nizamlı bir şekilde kağıda yansıttığı ve sözlü eserlerde güfteye son derece önem verdiği net bir şekilde görülmektedir. Seçtiği güftecilerin de gerek ondan önce yaşamış gerekse onun döneminde yaşayan büyük şairler olması güfte konusundaki hassasiyetini göstermektedir. Ayrıca yaşadığı dönem itibariyle büyük şairlerin eserlerini bestelemesi önemli bir cesaret olarak da görülebilir (Necati Çelik, kişisel iletişim, 25.04.2015). Mevlevî Âyinlerinde tercih ettiği güftelerin her birini nazmen türkçeye çevrmesi ve bu çevirileri eserlerin orijinal notalarında göstermesi de bu konuda ne kadar titiz olduğunun bir göstergesi olabilir (EK-1,EK-2,EK-3,EK-4).

Bir çok formda ve makamda besteler üreten Tanrıkorur "Gülbûse" , "Şed-di Sabâ" ve "Zâvil Aşîrân" isimlerinde üç yeni makam terkibi yapmıştır. Ayrıca bu çalışmaya konu olan dört Mevlevî âyînini bestelemiştir. Üstelik dört Mevlevî Âyinden bir tanesi kendi terkib ettiği makam olan "Zâvil Aşîrân" makamındadır.

Yukarıda belirtildiği üzere bestecilik konusunda her formda eser üreten Cinuçen Tanrıkorur, halihazırda kabul görmüş olan İstiklal marşını yeniden besteleyerek, çocuklar için ingilizce olarak kutlanan "Happy Birthday" isimli doğum günü şarkısı yerine "Doğum günün kutlu olsun her günün böyle olsun" isimli bûselik makamındaki şarkıyı besteleyerek mûsikîmize ve kültürümüze çeşitli mesajlar da vermek istemiştir (Memduh Cumhur, kişisel iletişim, 25.04.2015).

"Sanat müziğiyle halk müziği diye bir ayrım yoktur. Sanat müziğinde halk mı yoktur, yoksa halk müziğinde sanat mı yoktur" diyen Tanrıkorur, Türk Müziğini bir bütün olarak görmüş ve dolayısıyla bu görüşü de bestelerine yansımıştır (Muzaffer Şenduran, kişisel iletişim, 18.04.2015).

Klasik üslubu oldukça iyi kullanmasının ve klasik formlarda önemli eserler bestelemesinin yanında fantezi formunda da önemli eserler üretmiştir. Bunların en önemlisi kuşkusuz çokça bilinen Kürdilihicazkâr Fantezi "Günaydınım, nar çiçeğim sevdiğim" dir (Muzaffer Şenduran, kişisel iletişim, 18.04.2015).

İngilizce, Fransızca, İtalyanca, Latince ve biraz Arapça bilen Cinuçen Tanrıkorur, gerek mûsikî gerekse kültürel ve toplumsal konular üzerine gazete ve dergilerde Türkçe ve yabancı dillerde 100'ün üzerinde makale yazmış, ilmî toplantılarda pek çok tebliğ sunmuş, Ankara Radyosu ve televizyonunda hazırladığı programların metinlerini kendisi kaleme almıştır. Makaleleri 1957-1995 yılları arasında Konya'da Çağrı, Ankara'da Töre ve Millî Kültür dergileriyle Son Baskı, Müzik-İş ve Kös gazetelerinde; İstanbul'da Otağ, Yelken, Mûsikî Mecmuası, Kubbealtı Akademi Mecmuası, Sanat Olayı, Tarih ve Toplum, Mızrap, Dergâh ve Aksiyon dergileriyle Son Baskı, Son Havadis, Dünya ve Tercüman gazetelerinde; Fas'ta al-Moudjahid adlı gazetede (1968), Paris'te Etudes traditionnelles (1983), Amerika Birleşik Devletleri'nde Maryland Üniversitesi yayın organı Turkish Music Quarterly, İtalya'da Strumentie Musica (1992) adlı dergilerde neşredilmiştir. Ayrıca Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi ve Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi'nin müellif kadrosunda yer almış, Ircıca tarafından yayımlanan Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi -II- adlı eserde "Osmanlı Mûsikîsi", Yeni Türkiye Yayınları tarafından yayımlanan Osmanlı adlı seride (c. X) "Osmanlı Mûsikîsinde Mevlevî Âyîni Besteciliği" adlı makaleleri yayımlanmıştır. Diğer bazı makalelerinin yanı sıra neşredilen eserleri şunlardır: Ortaokullar İçin Müzik 1-2-3 (Selçuk Yıldırım ve Besim Akkuş'la birlikte, Ankara 1989); Müzik Kimliğimiz Üzerine Düşünceler (İstanbul 1998); Biraz da Müzik (İstanbul 2001; Aksiyon dergisinde yayımlanan makalelerinden derlenen eserin ikinci baskısı Müzik, Kültür ve Dil adıyla yapılmıştır [İstanbul 2003]); Sâz ü Söz Arasında Cinuçen Tanrıkorur'un Hatıraları ([İstanbul 2003]); Türk Müzik Kimliği (İstanbul 2004); Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi (İstanbul 2003, 2005). Cinuçen Tanrıkorur'un Müzik (ortaokul 1-2-3), Türk Mûsikîsi El Kitabı, Mektupları, Mülâkâtları, Besteleri (beş cilt halinde tasarlanmıştır), Ud Metodu adlı eserleri baskıya hazır durumdadır (Aktaran, İslam Ansiklopedisi, s. 574).

Bestelediği eserlerin sayısı 500 civarındadır ve bunların içinde kendi terkîbi olan "Şedd-i Sabâ", "Zâvil Aşîrân" ve "Gülbûse" makamlarındaki klasik fasıllar; çalışmaya konu olan "Bayatî-Araban", "Evcârâ", "Zâvil Aşîrân" ve "Nişâburek" makamlarında Mevlevî

Âyinleri; 63 makamlı “Kâr-ı Nev’eda”, Fuzûlî’nin 54 mısralı Müseddes’inden bir kâr, Yahyâ Kemal’in “Süleymaniye’de Bayram Sabahı, “Itrî”, “Mehlika Sultan”, “Sonbahar” ve Nihal Atsız'ın "Geri Gelen Mektup" gibi uzun şiirlerden yeni formlarda eserler; “Günaydınım”, “Turnalar”, “Kiralık Konak Film Müziği” ve “Tarla Dönüşü / Köyde Sabah” gibi tanınmış eserleri; na’t, durak, şuğul ve ilahiler, klasik ve yeni formlarda saz müziği eserleri ile yurt içinde ve yurt dışında ödüllendirilmiş besteleri de vardır.

Özetle XX. yüzyıla bestecilik ve ud icrası açısından damgasını vuran Tanrıkorur gerek bıraktığı eserlerle, gerek kayıtlarıyla, gerekse yetiştirdiği öğrenciler ile önemli bir ekol yaratmıştır. Günümüzde hala etkili olan bu ekol biraz müziğin içerisinde olanlar açısından çabucak anlaşılacak kadar etkilidir denebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. MEVLEVÎ ÂYİNİ FORMU, CİNUÇEN TANRIKORUR'UN MEVLEVÎ ÂYİNİ FORMUNDAKİ ESERLERİNDE KULLANILAN MAKAMLAR VE USÛLLER

Araştırmanın bu bölümünde Türk Din Mûsikîsinin bir formu olan Mevlevî Âyini Formu ilgil analizlerin anlaşılması açısından genişçe ele alınmıştır. Ayrıca Cinuçen Tanrıkorur'un bestelediği Mevlevî Âyinlerinin makamları, usûlleri ve herbir âyinde kullanılan güfteler hakkında bilgi verilmiştir.

2.1. Mevlevî Âyini Formu

Mevlevî Âyininin bölümler içerik ve mânâ açısından incelenmiş ve aşağıda sunulmuştur.

Na't-ı Şerif: Mevlevî Âyinlerinde post taksiminden önce Buhûrizâde Itri Efendi'nin (ö.1711-1712) rast makamındaki "Nat-ı Şerifi" okunur. Na't arapça bir kelime olup bir şeyi methederek anlatma manasına gelir. Na't-ı şerifin güftesi Hz.Mevlâna'nın Dîvan-ı Kebir'in gazeliyat kısmından alınmıştır. Itri'nin bestesinden başka Na't-ı şeriflerin olmasının yanısıra bu Na't-ı Şerif zamanla gelenek haline gelmiştir (Başar, 1999, s. 13).

Post Taksimi: Nâ't-ı Şerif bitince kudümzenbaşının kudüme birkaç darbe vurmasıyla, neyzenbaşı veya onun görevlendirdiği bir neyzen tarafından "baş taksim" yahut "post taksimi" adıyla, okunacak âyinin makamında yapılan uzunca bir giriş taksiminin ardından kudümzenbaşının kudüme vurduğu ilk darb ile peşrev çalınmaya başlar (İslam Ansiklopedisi, s.465). Ney, İnsan-ı Kâmilin sembolüdür ve yanık, içli sesiyle Hak'ka kavuşmanın özlemini ifade eder (Ölmez, 2011, s. 26).

Sultan Veled Devri: Ney taksiminden sonra Sultan Veled Devri' ne 'Devr-i Veledi' başlanılacağını bildiren peşrevin ilk kudüm sesiyle semâzenlerin ellerini yere vurarak ayağa kalkmaları, Hakk' ın cennetlerinde neşe içinde gezen ruhların Allah'ın 'ihbitû (ininiz)' emriyle bulundukları yerlerden devir âlemine inmelerini tasvir eder (Ölmez, 2011, s. 26).

İlk Peşrev: Âyin-i şeriften önce saz heyeti tarafndan çalınan "Devr-i Kebir" usûlüyle ve dört hane bestelenen peşrevdir. "Devr-i Veled" tamamlanana kadar peşrev sürekli başa dönülerek tekrar edilir (Başar, 1999, s. 19). Bazı âyini şeriflerde ilk peşrev âyinin

bestecisinden farklı bir besteciye ait olabilmektedir. Ancak Cinuçen Tanrıkorur dört Mevlevî Âyini için de ilk peşrevi kendisi bestelemiştir.

Birinci Selam; İnsanın kendi kulluğunu idrak etmesi manasına gelir (Kılınçarslan, 2006, s. 18).

> "Sultan Veled Devri tamamlandığında kudûmzenbaşının kuvvetlice vurduğu birkaç darb ile bu yürüyüşe eşlik eden Peşrev kaldığı yerde kesilerek kısa bir ney taksimi yapılır. Bu taksimi müteakib Âyin-i Şerifin Birinci Selâmı başlar. Bu selâm, insanın yaratık olarak kendisinin ve büyük yaratıcısının varlığını idrâki mânâsını taşır. Selâmın başlamasıyla; semazenler hırkalarını çıkarıp, mezarlarından sıyrılarak mânâ âlemine yönelirler. Tek sıra hâlinde yürüyüp, birer birer şeyhten izin alarak sema' ya kanat açarlar" (Aktaran, Ölmez, 2011, s. 27).

Birinci selam genelde "Devr-i Revân" veya "Düyek", "Ağır Düyek" usûlleriyle bestelenmiştir. Cinuçen Tanrıkorur Mevlevî Âyinlerinin birinci selamında "Devr-i Revân" usûlünü tercih etmiştir.

Mevlevîhânelerin aktif olduğı dönemde bestelenen âyinlerde "Devr-i Revân" usûlüyle bestelenen birinci selamda kullanılan güftelerin arûz kalıpları şu şekildedir (Başar, 1999, s. 25):

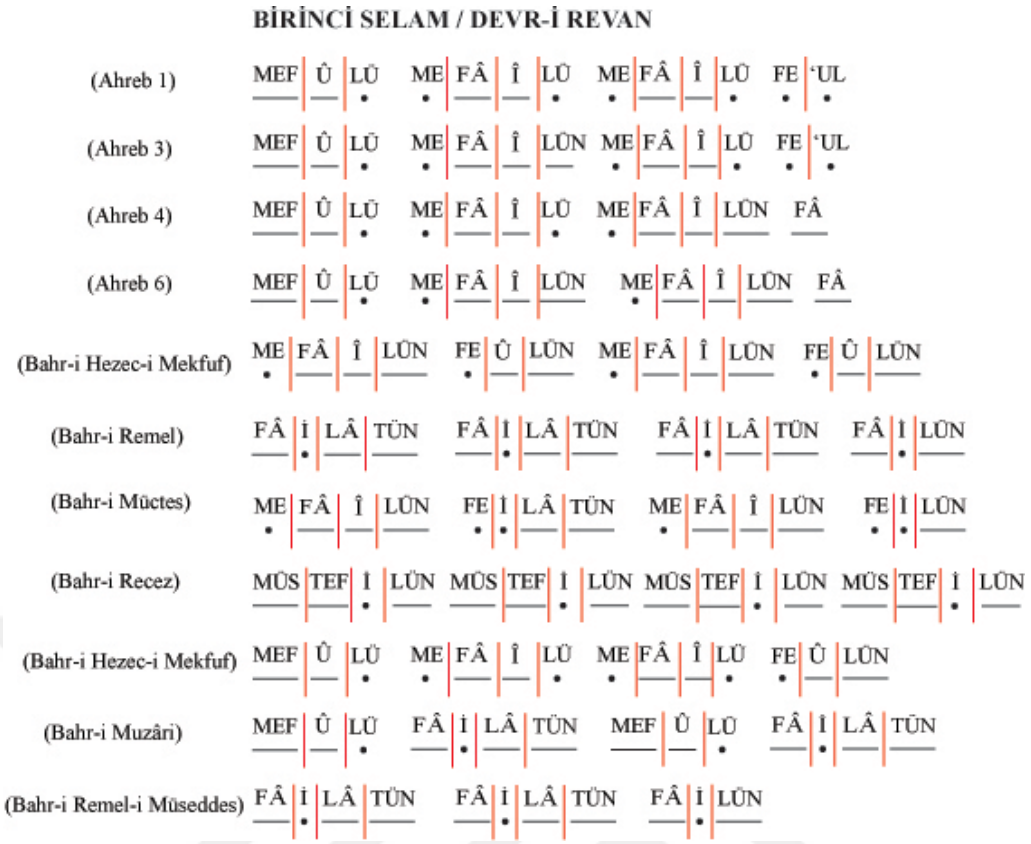

Şekil 1. Birinci Selamda Kullanılan Arûz Kalıpları / Devr-i Revân

Şekil 1'de arûz kalıplarının noktalama ile gösterimi verilmiştir. Bu gösterime göre analiz bölümünde de kısa heceler nokta ile uzun heceler çizgi ile gösterilecektir.

İkinci Selam; Allahın büyüklüğü ve kudreti karşısında hayranlık duymayı ifâde eder (Kılınçarslan, 2006, s. 18).

> "Bu selâm; insanın etrafını ve yaradılıstaki azâmeti müsahede edip, hayranlık duygusunu yasaması mânâsını tasır. 1. Selâmın sona erip 2. Selâmın baslamasıyla, semazenler sema etmeyi durdururlar. Bulundukları yerde kollarını omuzlarına çapraz sekilde baglayarak selâm verip, tek sıra hâlinde yürüyerek seyhten tekrar izin almak suretiyle sema'ya devam ederler" (Kılınçarslan, 2006, s. 25).

İkinci selam genellikle "Evfer" veya "Aksak Semâî" usûlleriyle bestelenmiştir. Cinuçen Tanrıkorur Mevlevî Âyinlerinin ikinci selamında "Evfer" usûlünü tercih etmiştir.

Mevlevîhânelerin aktif olduğı dönemde bestelenen âyinlerde “Evfer” usûlüyle bestelenen ikinci selamda kullanılan güftelerin arûz kalıpları şu şekildedir (Başar, 1999, s. 25):

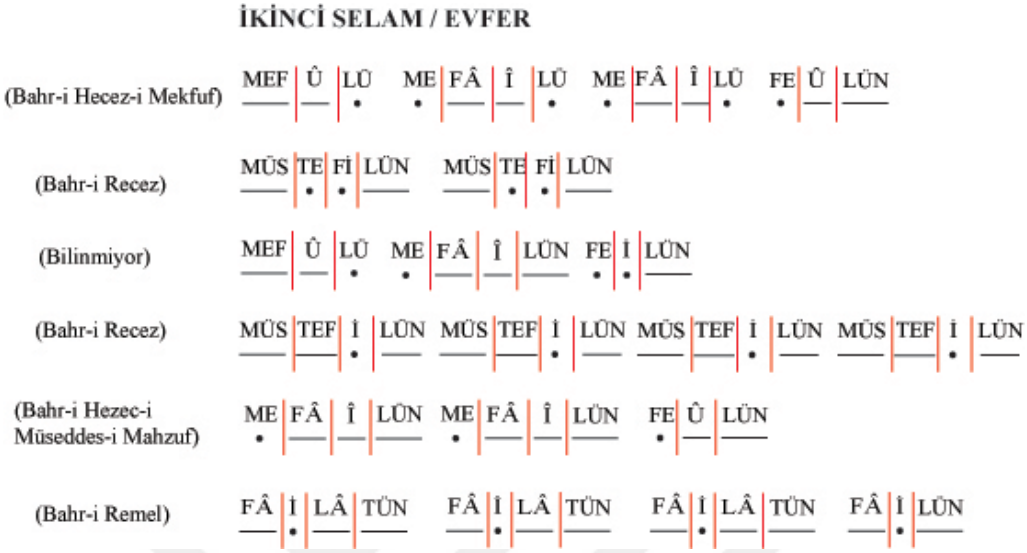

Şekil 2. İkinci Selamda Kullanılan Arûz Kalıpları / Evfer

Şekil 2’de görüldüğü gibi kalıbı belirtilmeyen vezin Hz. Mevlânâ’nın, “mef’ûlü mefâ’îlün fe’ilün” veznindeki, “Sultân-ı menî sultân-ı menî” mısrası ile başlayan iki beyiti yer almaktadır. Bu iki beyit Mevlevî Âyinlerinin tamamına yakınının dördüncü selâmlarında ve bir çoğunun ikinci selamlarında kullanılmıştır.

> “Buhûrîzâde Mustafa Itrî Efendi’nin Segâh, Sermüezzîn Rif'at Bey’in Neveser ve Ahmed Avni Konuk’un Bûselikaşîrân Âyîn-i Şerîfleri hariç, çalışma kapsamındaki diğer tüm Âyîn-i Şerîflerin IV. Selâmlarında ve birçoğunun II. Selâmında Hz. Mevlânâ’nın, “mef’ûlü mefâ’îlün fe’ilün” Görülmemiş veznindeki, “Sultân-ı menî sultân-ı menî” mısrası ile başlayan iki beyiti yer almaktadır. Bu beyitlerin katkısıyla “mef’ûlü mefâ’îlün fe’ilün” kalıbında söylenmiş beyitlerin oranı % 14,99’a ulaşmaktadır”(Aktaran, Çevikoğlu, 2010, s. 50) .

Üçüncü Selam; Bu selâmın taşıdıgı mânâ; insanın askın hükmü altına girmesi, aklı aşka kurban etmesidir. Aklın, aşk huzurunda erimesi, yok olmasıdır. Tam teslimiyetle Hak’ka kavuşmadır, sevgilide yok oluştur. İslâm tasavvufunda bu hâle ‘Fenâfillâh’ denir. 2. Selâm sona erip üçüncü selâm başladıgında semazenler sema etmeyi durdurarak şeyhten izin aldıktan sonra semaya devam ederler (Kılınçarslan, 2006, s. 25).

Üçüncü selâmın ilk kısmı “Devr-i Kebir”, “Ağır Düyek”, bazen “Frenkçin”, çok daha az olarak da “Evsat” veya “Çifte Düyek” usûlü ile bestelenmiştir. Bu kısmın sonunda Aksak

Semâî usûlünde kısa bir saz parçası çalındıktan sonra, Ahmet Eflaki Dede'nin "Ey ki hezâr âferin bu nice sultan olur" mısrası ile başlayan gazelinin Yürük Semâî usûlüyle bestelenmesinden meydana gelmiş bir kısımla üçüncü selam biter. Bazısında başka tasavvuf şiiri de kullanılmıştır (Sahil, 2019, s. 24).

Mevlevîhânelerin aktif olduğı dönemde bestelenen âyinlerde Devr-i Kebir usûlüyle bestelenen üçüncü selamların ilk kısmında kullanılan güftelerin arûz kalıpları şu şekildedir (Başar, 1999, s. 25):

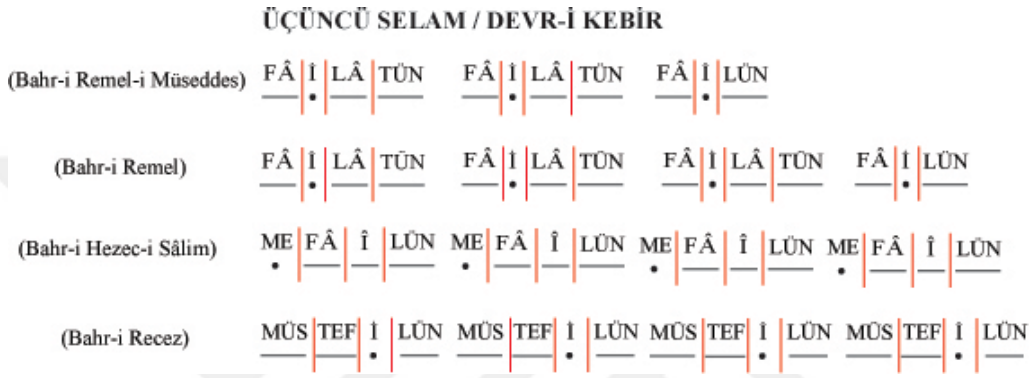

Şekil 3. Üçüncü Selamın İlk Kısmında Kullanılan Arûz Kalıpları / Devr-i Kebir

Mevlevîhânelerin aktif olduğı dönemde bestelenen âyinlerde "Yürük Semâî" usûlüyle bestelenen üçüncü selamların ikinci kısmında kullanılan güftelerin arûz kalıpları şu şekildedir (Başar, 1999, s. 25):

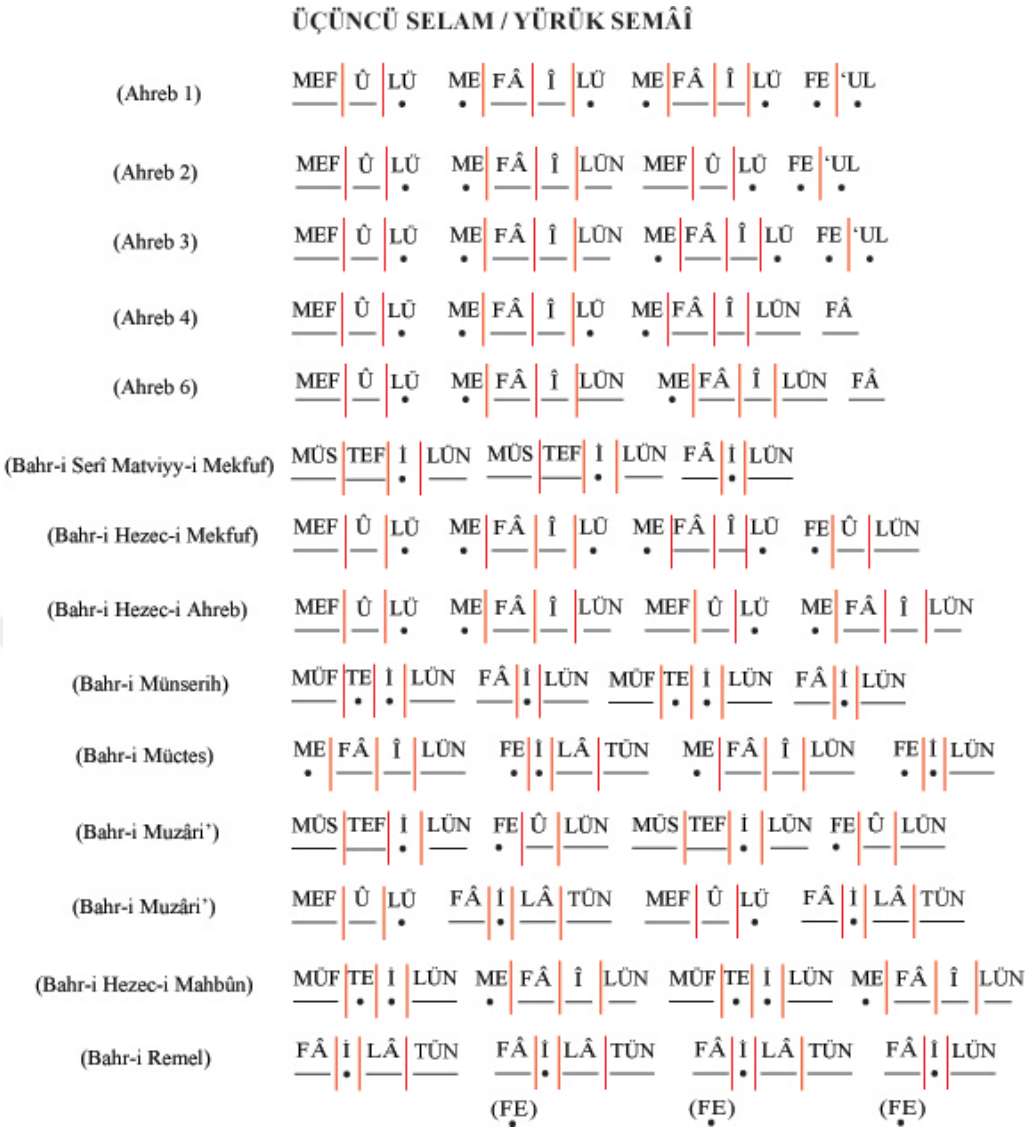

Şekil 4. Üçüncü Selamın İkinci Kısmında Kullanılan Arûz Kalıpları / Yürük Semâî

Dördüncü Selam; Bu selâm; insanın duygusuyla, düşüncesiyle, aşkıyla, aklıyla yüce yaratanın emrine kul olarak dönmesi ve bu dünyadaki kaderine, görevine rıza göstererek Allah' a ve takdirine teslim olması mânâsını taşır (Aktaran, Ölmez, 2011, s. 28).

Dördüncü selam mutlak surette 2. selâmın usûlü olan Ağır Evfer usûlüyle bestelenir. Bu bölüme, bazen, 2. selâmın sözel bölmesiyle ezgi ve söz olarak tamamen aynı olabileceği gibi, bazen, yalnızca sözler, bazen de yalnızca ezgi 2. selâmın sözel bölmesiyle ile aynı ya da benzer olur. Bazen de bağımsız bir bölme olarak bestenir (İrden, 2012, s. 67). Cinuçen Tanrıkorur dört Mevlevî Âyininde de dördüncü selâmı ikinci selâm ile birebir aynı bestelemiştir.

Son Peşrev ve Son Yürüksemâî: Âyin hangi makamda ise icradan sonra bir hane ve bir teslim şeklinde bestelenen son peşrev ve ardından son yürük semâî saz heyeti tarafından icra edilir (Başar, 1999, s. 19). İlk peşrevde olduğu gibi Cinuçen Tanrıkorur son peşrev ve son yürük semâîleri dört âyininde de kendi bestelemiştir.

Son Taksim: Son Peşrev ve son yürük semâî tamamlandıktan sonra saz heyetinden bir üstad Aşr-ı şerif okuyacak âyinhana hazırlık olacak şekilde kısa bir taksim yapar. Taksim okunacak Aşr-ı şerifin makamına göre geçki taksimi olabilir (Başar, 1999, s. 19).

Aşr-ı Şerif: Son taksimin ardından mutrib heyetinden bir âyinhan Kur'an-ı Kerimden ayetler okur. Aşr-ı şerifin makamı farklılık gösterebilir. Aşr-ı şerifin sonunda âyinhan "El Fatiha" çağrısında bulunur ve heyet ile birlikte izleyenler bu Kur'an sûresini içlerinden okurlar (Kılınçarslan, 2006, s. 27).

2.2. Makamlar

Bu bölümde Cinuçen Tanrıkorur'un Mevlevî Âyini formundaki eserlerinde kullanılan makamlar hakkında kısaca bilgi verilmiştir.

2.2.1. Bayâtîaraban Makamı

Türk Mûsikîsinde oldukça çok kullanılmış, hususiyet taşıyan bir makamdır. XVI. yüzyılda kullanılmış, sonradan ihmal edilmiş XVIII. yüzyılın son yıllarında III. Selim döneminde Sâdullah Ağa tarafından canlandırılmıştır (Öztuna, 1945, s. 147).

"Bayâtî Araban" makamı, "Bayâtî" Makâmı ile "Araban" makâmı dizilerinin karışık olarak kullanılmasından meydâna gelmektedir. Karar perdeleri, asma kalışları ve yedeni aynı olup, seyir özelliği bakımından ve "Nevâ" perdesinde hicaz-zirgûle dizisini tam olarak kullanması ile farklılık gösterir. Donanımına "Segâh" perdesi için koma bemolü, "Hisar" perdesi için bakiye bemolü ve evc perdeleri için bakiye diyezi alır. Gereken diğer işâretler ölçü içerisinde kullanılır. Makâmın seyir özelliği inicidir. Birinci derecede güçlü olarak tiz karar olan muhayyer perdesi kullanır. "Nevâ" perdesine kadar hicaz çeşnisi ile inerek "Nevâ" perdesini ikinci derece güçlü olarak gösterdikten sonra, "Çargâh" perdesinde Nikrizli kalış gösterip, "Çargâh" perdesinde "Çargâh" çeşnisi yapar. "Acem" perdesinde asma kalış yapıp, "Uşşâk" çeşnisi ile "Dügâh" perdesinde karar verir.

"Bayâtî Araban" makamının dizisi Şekil 5'te verilmiştir.

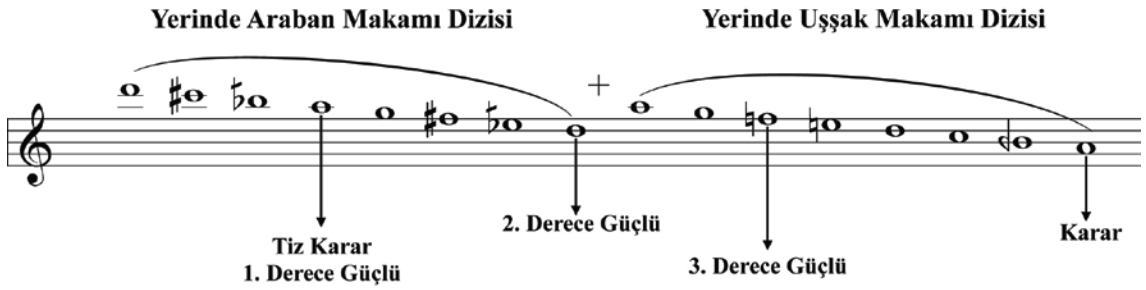

Şekil 5. Bayâtî Araban Makam Dizisi

2.2.2. Evcârâ Makamı

III. Selim tarafından terkip edilmiştir. Dizisi, zirgüleli hicaz makamı dizisinin ırak perdesindeki inici şeddine, "Evç" perdesindeki "Eksik Segâh" ve "Eksik Müstear" beşlilerinin eklenmesinden meydana gelmiştir. Buradaki "Eksik Segâh" beşlisi, özellikle çıkıcı nağmelerde bazan eksik "Ferahnak" beşlisi şeklini alabilir. Nota yazımında donanımına si koma bemolü ile fa, do, lâ ve mi bakiye diyezleri yazılır; gerekli diğer değişiklikler ise yazım içerisinde gösterilir. Makamın birinci derecede güçlüsü tiz durak "Evç" perdesi olup bu perdede segâh veya müstear çeşnileriyle yarım karar yapılır. "Müstearlı" kalış bazen asma karar durumundadır. Ana dizinin ek yerindeki "Nîm Hicaz" perdesi ise makamın ikinci derecede güçlüsü olup bu perdede de "Hicaz" çeşnisiyle asma karar yapılır. Kararı "Irak" perdesidir ve inici bir seyir takip eder.

"Evcârâ" makamı günümüze kadar şed makam olarak kabul edilegelmiştir. Gerçekten de "Evç" ve "Irak" perdeleri arasındaki ana dizi "Zirgüleli Hicaz" dizisinin inici şeddidir. Ancak "Evç" perdesi üzerindeki "Segâh" ve "Müstear" beşlileri ana diziye tamamen yabancıdır. Bu beşliler, dizinin uzatılması veya simetrik bir genişleme sonucu ortaya çıkmamalarına rağmen bütün "Evcârâ" eserlerde kullanılmıştır; yani makamın yapısında mutlaka bulundukları halde ana diziye yabancıdırlar. Bu durumda, ana dizi her ne kadar şed ise de tiz taraftaki bu iki yabancı çeşninin bulunması sebebiyle "Evcârâ" makamını şed makam veya bileşik makam olduğu konusunda farklı görüşler vardır.

"Evcârâ" makamının dizisi Şekil 6'da verilmiştir.

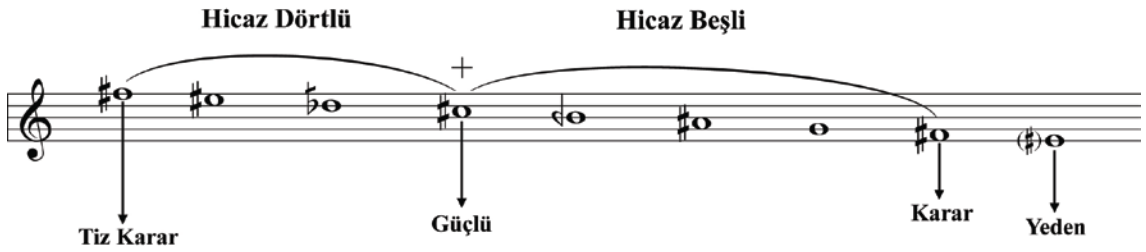

Şekil 6. Evcârâ Makamı Dizisi

2.2.3. Zâvil Aşîrân Makamı

"Zâvil Aşîrân" Makam Cinuçen Tanrıkorur tarafından terkip edilen yeni bir makamdır. "Zâvil" makamının tiz tarafına uşşak dörtlünün eklenmesiyle terkip edilmiştir.

Kararı "Hüseynî Aşîrân" perdesi, yedeni "Yegâh" perdesidir. Donanımına "Mahur" perdesi için küçük mücennep diyezi konulup gereken değiştirme işaretleri ölçü içerisinde kullanılmaktadır.

Makam inici bir seyir gösterir. "Mâhur" makamı ile seyre başlar. "Nikriz" makamı karışık kullanılarak "Zâvil" makamı işlenirken yerinde "Nikriz" dizisinin bir dörtlü paraleli olan "Çargâh" perdesinde "Nikriz" kullanılarak zemin tamamlanır. Yerinde (Rast perdesi) "Nikriz"'e "Hüseynî Aşîrân" perdesinde "Karcığar" dizileri eklenerek "Hüseynî Aşîrân" perdesinde "Uşşak" çeşnisi ile karar verilir. Meyan geçkileri için "Hüseynî" perdesinde; "Nişâbur", "Sabâ", "Dügâh", "Nim Hicaz" perdesinde; "Bestenigâr", "Dügâh" perdesinde "Bûselik", "Muhayyer Bûselik", "Bayâtî Araban Bûselik" makamları seçilebilir (EK-3).

Cinuçen Tanrıkorur'un üç yeni mürekkep (bileşik) makamının ikincisi olarak 1987 yılında meydana getirilmiştir. "Zâvil Âşîran" Mevlevî Âyininden başka aynı makamda bir klâsik fasıl ve şarkılar mevcuttur (EK-3).

"Zâvil Âşîran" makamının dizisi Şekil 7'de verilmiştir.

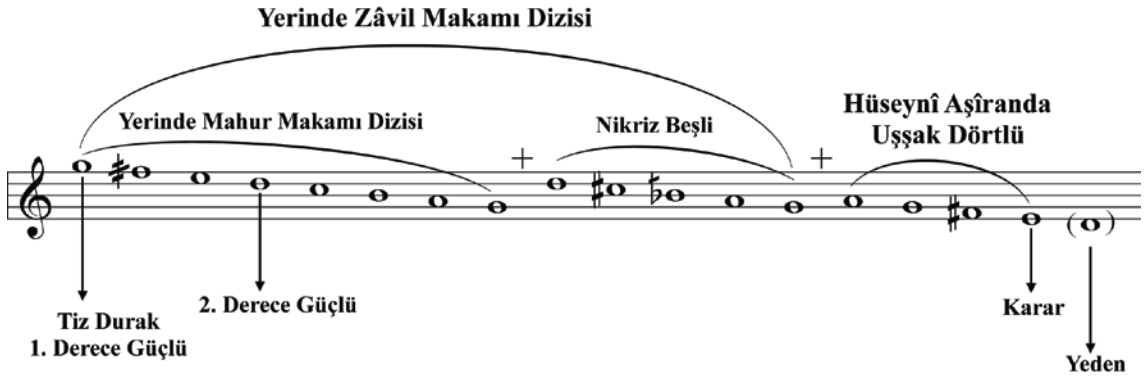

Şekil 7. Zâvil Aşîrân Makamı Dizisi

2.2.4. Nişâburek Makamı

"Küçük Nişabür" manasına gelen bir makamdır. XII-XV. yüzyıl Türk Mûsikîsi nazariyat kitaplarında mevcuttur. Fakat "Nişâburek" adı III. Ahmed (1703-1730) zamanında olduğu söylenmektedir. Öncesinde "Nişaverek" ismiyle geçmiştir (Öztuna, 1945, s. 133).

Türk mûsikîsinin en eski makamlarındandır. Makamın dizisi, "Dügâh" perdesi üzerindeki bir "Rast" beşlisine "Hüseynî" perdesinde hem "Bûselik" hem de "Rast" dörtlülerinin ve yerinde yani "Bûselik" perdesinde bir "Nişâbur" dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir. "Rast" makamının "Dügâh" perdesine göçürülmüş şekli olan bir şed makam olduğu konusunda da görüşler vardır. İnici-çıkıcı karakterde ve "Dügâh" perdesinde karar eden "Nişâburek" makamı hakkında da "Evcârâ" makamında olduğu gibi şed makam mı yoksa bileşik makam mı olduğu konusunda faklı görüşler vardır. Donanımına "Nim Hicaz" perdesi için bakiye diyezi, "Mahûr" perdesi için küçük mücennep diyezi, "Nim Şehnâz" perdesi için bakiye diyezi konulur.

"Nişâburek" makamının dizisi Şekil 8'de verilmiştir.

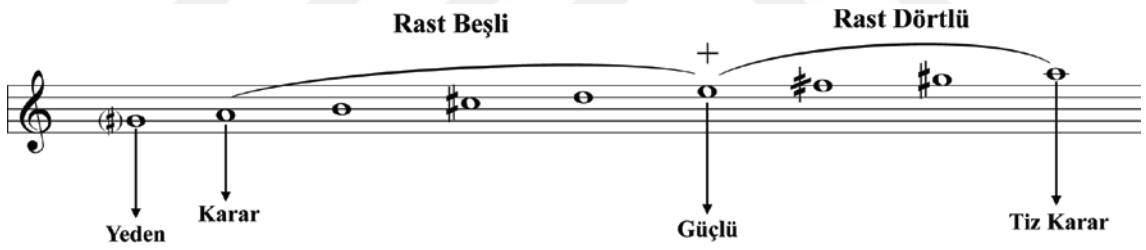

Şekil 8. Nişâburek Makamı Dizisi

2.3. Usûller

Bu bölümde analiz kısmında "usûl-vezin" ilişkisinin incelendiği bölümün anlaşılabilmesi açısından Cinuçen Tanrıkorur'un bestelediği âyinlerde kullanılan usûller açıklanmıştır.

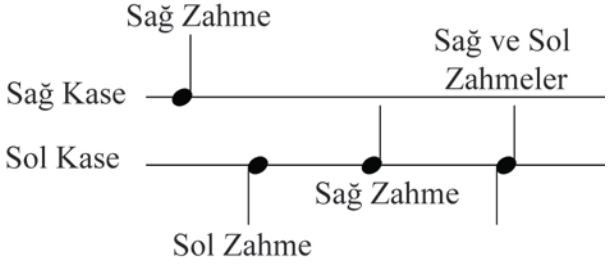

Şekil 9. "usûl-vezin"larının Kudüm ile Vuruluşunun Gösterimi

Usûllerin tarifinin anlaşılması açısında Şekil 9'de usûl darplarının kudüm ile vuruluşu gösterilmiştir. Üst çizgide kuyrukları yukarı bakan notalar sağ zahme ile sağ kaseye vurulan darpları göstermektedir. Alt çizgide kuyrukları aşağı bakan notalar "sol kaseye sol zahme" ile, kuyrukları yukarı bakan notalar "sol kaseye sağ zahme" ile, her iki tarafta kuyruk bulunan notalar ise "sol kaseye her iki zahme" ile vurulan darpları göstermektedir.

Bu bölümde incelenen Mevlevî Âyinlerinde kullanılan usûller zamanlarına göre büyükten küçüğe sıralamasıyla tarif edilmiştir.

2.3.1. Devr-i Kebir

"Büyük devir/usûl" anlamına gelen bu tabir 28 zamanlı bir büyük usûlün adıdır. Bir "Yürük Semâî", iki "Sofyan" ve yine bir "Yürük Semâî", iki "Sofyan"usûlünün bir araya gelmesinden meydana gelmiş olup (6 + 4 + 4 + 6 + 4 + 4 = 28) 28/8'lik birinci ve 28/4'lük ikinci mertebeleri kullanılmıştır. Mevlevî Âyinlerinin üçüncü selamında kullanılan bu usûlün de genellikle ikinci mertebesi kullanılmıştır (Şekil 10).

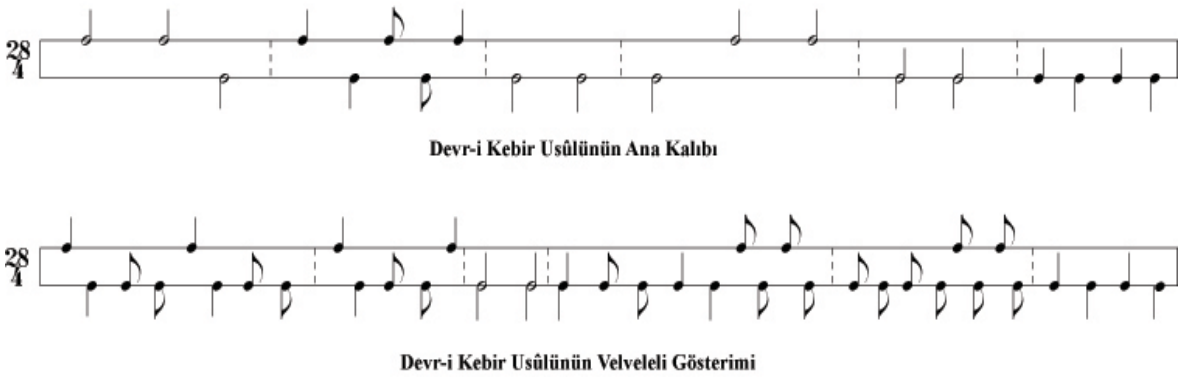

Şekil 10. Devr-i Kebir Usûlünün Gösterimi

2.3.2. Devr-i Revân

(3+2+2) dizilişinde 7 zamanlı bir usûl olan "Devr-i Hindî"'nin iki kez art arda getirildiği [(3+2+2)+(3+2+2)] dizilişindeki 14 zamanlı usûle "Devr-i Revân" denir (Çevikoğlu, 2010, s. 22).

Mevlevî Âyinlerinde çok kullanıldığından âdeta Mevlevî mûsikîsinin karakteristik bir ritmi durumuna geldiği için "Mevlevî Devr-i Revânı" ve "Âyin Devr-i Revânı" adlarıyla da anılır. Türk mûsikîsinde kullanılan on dört zamanlı yegâne usûl olup altı vuruşludur. Bir "Semâî", bir "Sofyan" ve yine bir "Semâî", bir "Sofyan" usûlünün bir araya gelmesinden,

diğer bir ifadeyle iki “Devr-i Hindî” usûlünün birbirine eklenmesinden meydana gelmiştir (Heper, 1978, s. 13). Mevlevî Âyinlerinde velveleli şekli kullanılır. 14/8’lik birinci ve 14/4’lük ikinci mertebeleri varsa da birinci mertebesi daha çok kullanılmıştır (Şekil 11).

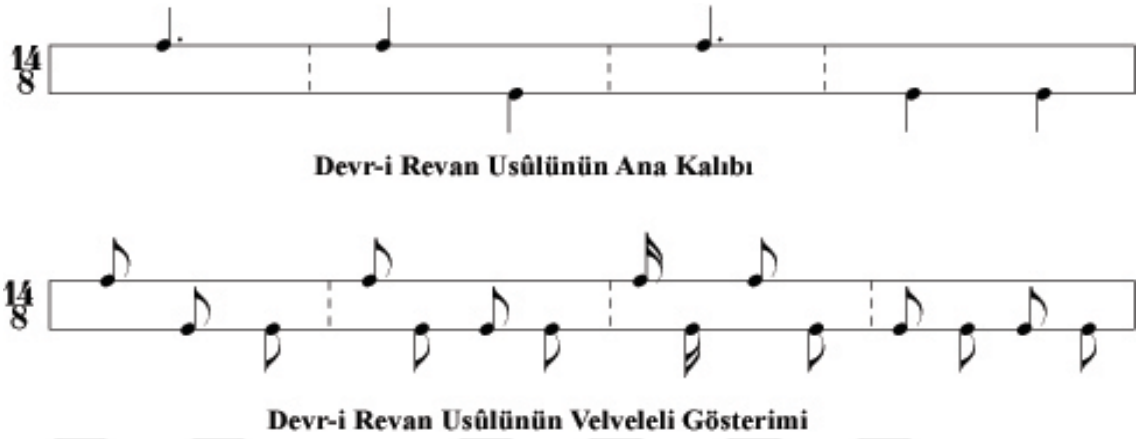

Şekil 11. Devr-i Revân Usûlünün Gösterimi

2.3.3. Aksak Semâî

On zamanlı ve altı vuruşlu, sekizlik birimle yazılan bir küçük usûldür.

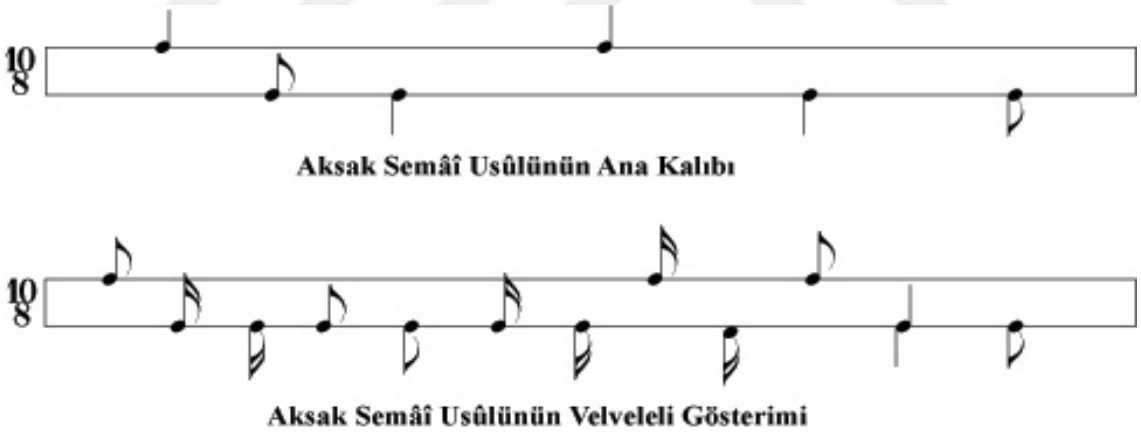

Şekil 12. Aksak Semâî Usûlünün Gösterimi

2.3.4. Evfer

Arapça’da “sayıca daha fazla, pek çok” anlamına gelen kelime Türk mûsikîsinde dokuz zamanlı bir küçük usûlün adıdır. Bir dört zamanla bir beş zamanın, başka bir ifadeyle bir sofyan ile ikinci şekil bir Türk aksağının birleşmesinden meydana gelmiştir. Bünyesinde yer alan Türk aksağının farklı yani ikinci şekil oluşu evferi aksak usûlünden ayırmaktadır. “Evfer” usûlüne başlı başına bir ritmik değer kazandıran bu farklılık “Aksak” usûlünün son iki darbındaki uzun - kısa vuruşların yer değiştirmesi şeklinde, yani kısa - uzun darplar

halinde vurulmasından ibarettir (Heper, 1978, s. 12). Usûlün 9/8'lik birinci ve 9/4'lük ikinci mertebeleri çok kullanılmıştır. Mevlevî Âyinlerinin ikinci selâmlarının âdeta değişmez usûlü halinde kullanılan ikinci mertebesine "Ağır Evfer" veya "Mevlevî Evferi" adı verilir. Âyinlerin ikinci selâmları genellikle bu usûlün ikinci kısmı olan "Türk aksağı" ile başlar (İslam Ansiklopedisi, 1995, s. 518). Bu nedenle usûlün ikinci mertebesi gösterilmiştir (Şekil 13).

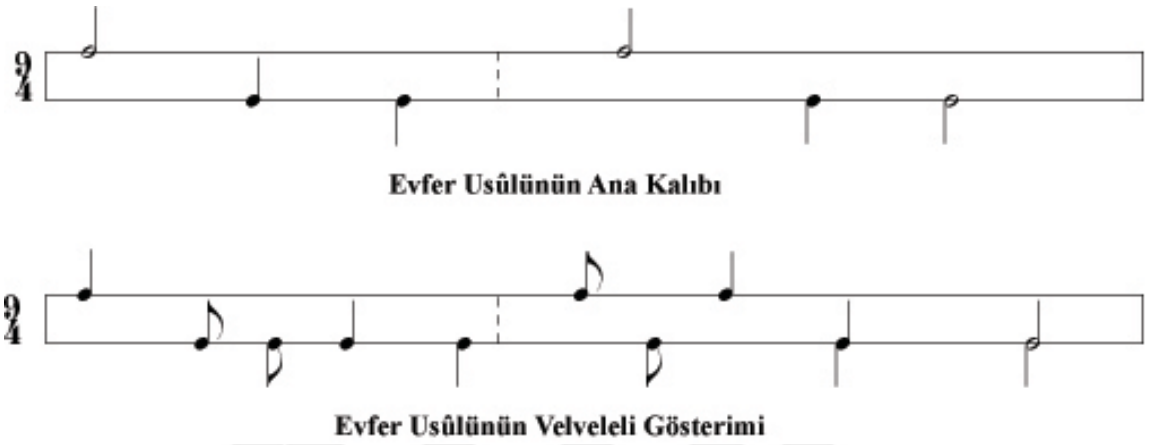

Şekil 13. Evfer Usûlünün Gösterimi

2.3.5. Düyek

Farsça "dü" (iki) ve yek" (bir) kelimelerinden meydana gelmektedir. Türk mûsikîsinde en çok kullanılan usûllerden biridir. Sekiz zamanlı ve beş vuruşlu bir küçük usûldür. İki adet dört zamanın veya başka bir ifade ile iki "Sofyan" usûlünün birleşmesinden meydana gelmiştir (İslam Ansiklopedisi, 1994, s. 58).

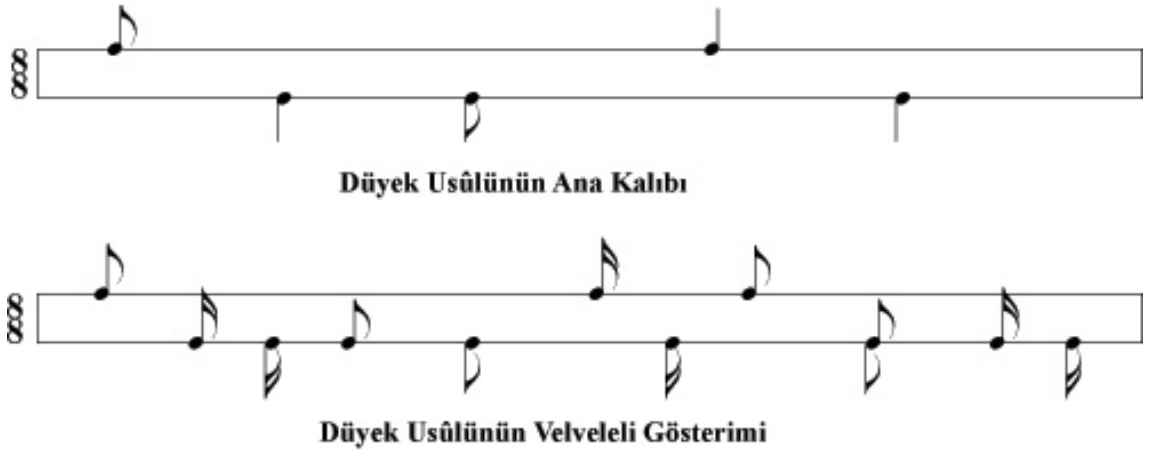

Şekil 14. Düyek Usûlünün Gösterimi

2.3.6. Yürük Semâî

Türk mûsikîsi usûl sisteminde altı zamanlı küçük bir usûldür. Bu usûl üç adet iki zamanın veya iki adet üç zamanın, diğer bir ifadeyle üç "Nîm Sofyan" usûlünün veya iki "Semâî" usûlünün birbirine eklenmesiyle meydana gelmiştir (2 + 2 + 2 = 6 veya 3 + 3 = 6). "Yürük Semâî" usûlünün bu isme uygun olan mertebesi 6/8'lik mertebedir. Aynı usûlün 6/4'lük mertebesine "Sengin Semâî", 6/2'lik mertebesine de "Ağır Sengin Semâî" adını vermek gerekirse de bunun zamanla karıştırılarak nota yazımında usûlün 6/4'lük mertebesine de yürük semâî adı verildiği görülür. Ancak 6/8'lik mertebedeki "Yürük Semâî" usûlüne "Birleşik Nîm Sofyan" demek daha doğru olur ve bu şeklin yapısı 6/4 ve 6/2'lik mertebelerden farklıdır (Özkan, 2006, s. 107). Âyinlerde 6/8 lik mertebesi kullanıldığından bu mertebesi gösterilmiştir (Şekil 15).

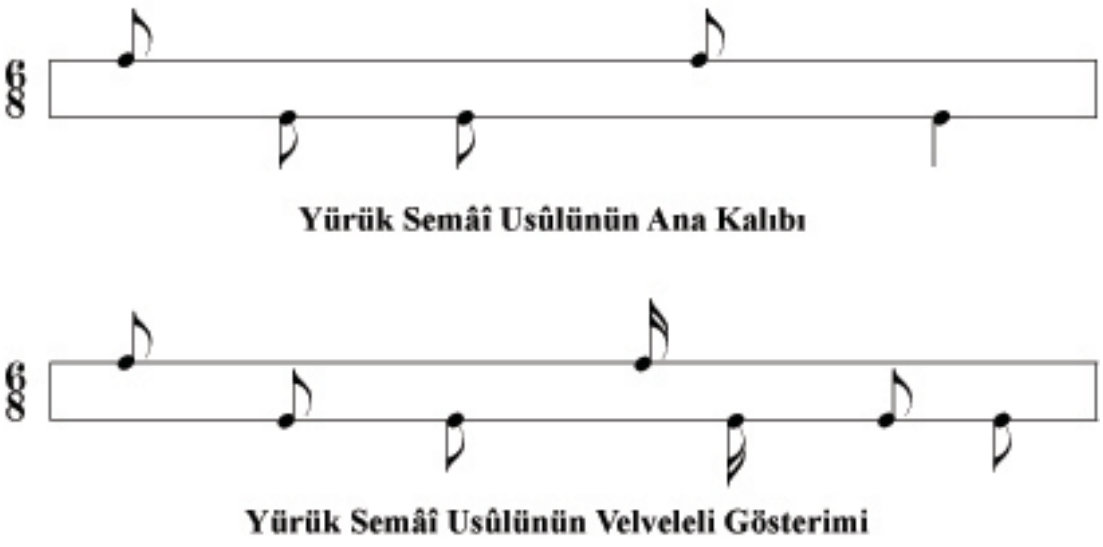

Şekil 15. Yürük Semâî Usûlünün Gösterimi

2.3. Vezinler

Mevlevî Âyinlerinde Cinuçen Tanrıkorur'un kullandığı usûllerde kullanılan vezinler önceki bölümde verilmişti. Bu bölümde her bir Mevlevî Âyininde kullanılan güftelerin arûz kalıbına yer verilmiştir (Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5).

Birinci Selam	
Bayâtî Araban	Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün (Bahr-i Remel) Mef 'û lü / Me fâ î lü / Me fâ î lü / Fe 'ul (Ahreb 1) Mef' û lü / Me fâ î lü / Me fâ î lü / Fe û lün (Bahr-i Hezec-i Mekfuf)
Evcârâ	Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün (Bahr-i Remel)
Zâvil Aşîrân	Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün (Bahr-i Remel)
Nişâburek	Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün (Bahr-i Remel)

Tablo 2. Birinci Selamda Kullanılan Güftelerin Arûz Kalıpları

İkinci Selam	
Bayâtî Araban	Mef 'û lü / Fe 'ul / Mef 'û lü / Fe 'ul
Evcârâ	Mef 'û lü / Fe 'ul / Mef 'û lü / Fe 'ul
Zâvil Aşîrân	Mef 'û lü / Fe 'ul / Mef 'û lü / Fe 'ul Mef 'û lü / Me fâ î lü / Me fâ î lü / Fe û lün (Bahr-i Hezec-i Mekfuf)
Nişâburek	Mef 'û lü / Fe 'ul / Mef 'û lü / Fe 'ul Mef 'û lü / Me fâ î lü / Me fâ î lü / Fâ (Ahreb 4)

Tablo 3. İkinci Selamda Kullanılan Güftelerin Arûz Kalıpları

Üçüncü Selam – Devr-i Kebir	
Bayâtî Araban	Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün (Bahr-i Remel)
Evcârâ	Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün (Bahr-i Remel)
Zâvil Aşîrân	Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün (Bahr-i Remel)
Nişâburek	Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün (Bahr-i Remel)

Tablo 4. Üçüncü Selam Devr-i Kebir Bölümünde Kullanılan Güftelerin Arûz Kalıpları

Üçüncü Selam – Yürük Semâî	
Bayâtî Araban	Müf te ’i lün / Fâ i lün / Müf te ’i lün / Fâ i lün (Bahr-i Münserih) Mef ’û lü / Me fâ î lü / Me fâ î lü / Fe û lün (Bahr-i Hezec-i Mekfuf) Mef ’û lü / Me fâ î lü / Me fâ î lü / Fe û lün (Bahr-i Hezec-i Mekfuf)
Evcârâ	Müf te ’i lün / Fâ i lün / Müf te ’i lün / Fâ i lün (Bahr-i Münserih) Mef ’û lü / Me fâ î lü / Me fâ î lü / Fâ (Ahreb 4) Mef ’û lü / Me fâ î lü / Me fâ î lü / Fe û lün (Bahr-i Hezec-i Mekfuf) Me fâ î lün / Me fâ î lün / Me fâ î lün / Me fâ î lün (Bahr-i Serî)
Zâvil Aşîrân	Müf te ’i lün / Fâ i lün / Müf te ’i lün / Fâ i lün (Bahr-i Münserih) Mef ’û lü / Me fâ î lü / Me fâ î lü / Fe ’ul (Ahreb 1) Müs tef ’i lün / Müs tef ’i lün / Fâ i lün (Bahr-i Serî Matviyy-i Mekfuf) Müs tef ’i lün / Müs tef ’i lün / Müs tef ’i lün / Müs tef ’i lün (Bahr-i Hezec)
Nişâburek	Müf te ’i lün / Fâ i lün / Müf te ’i lün / Fâ i lün (Bahr-i Münserih) Mef ’û lü / Fâ i lâ tün / Mef ’û lü / Fâ i lâ tün (Bahr-i Muzâri) Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün / Fâ i lün (Bahr-i Remel)

Tablo 5. Üçüncü Selam Yürük Semâî Bölümünde Kullanılan Güftelerin Arûz Kalıpları

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. CİNUÇEN TANRIKORURUN MEVLEVÎ ÂYİNLERİNİN MAKAMSAL ANALİZLERİ VE GÜFTE USÛL İLİŞKİLERİ

3.1. Bayâtî Araban Mevlevî Âyini

"Bayâtî Araban" Mevlevî Âyini Cinçen Tanrıkorur'un bestelediği ilk Mevlevî Âyinidir. Cinuçen Tanrıkorur'un 15-19 Ağustos 1979'da Ankara'da bestelediği bu ilk âyini eserin kapağında da ifade edildiği gibi Konya Turizm Derneğince düzenlenen Mevlevî Âyini beste yarışmasında ve "Paris Academia International de Lutece"deki beste yarışmasında birincilik ödülüne layık görülmüştür. Cinuçen Tanrıkorur bu âyîni kendi ifadesiyle "25 yıllık arkadaşım ve ustam Neyzenbaşı" Akagündüz Kutbay'ın (1934-1979) aziz hatırasına ithaf etmiştir (EK-1). Bu bölümde âyinin makamsal analizi ve "usûl-vezin" ilişkisine yer verilmştir.

3.1.1. Bayâtî Araban Mevlevî Âyininin Makamsal Analizi

Peşrevin birinci hanesinde gelenekte de olduğu gibi makamın asli karakteri yansıtılmıştır. Makamın asli karakterinde olan ve peşrevde de işlenen bölümler numaralar halinde verilmiştir (Şekil 16).

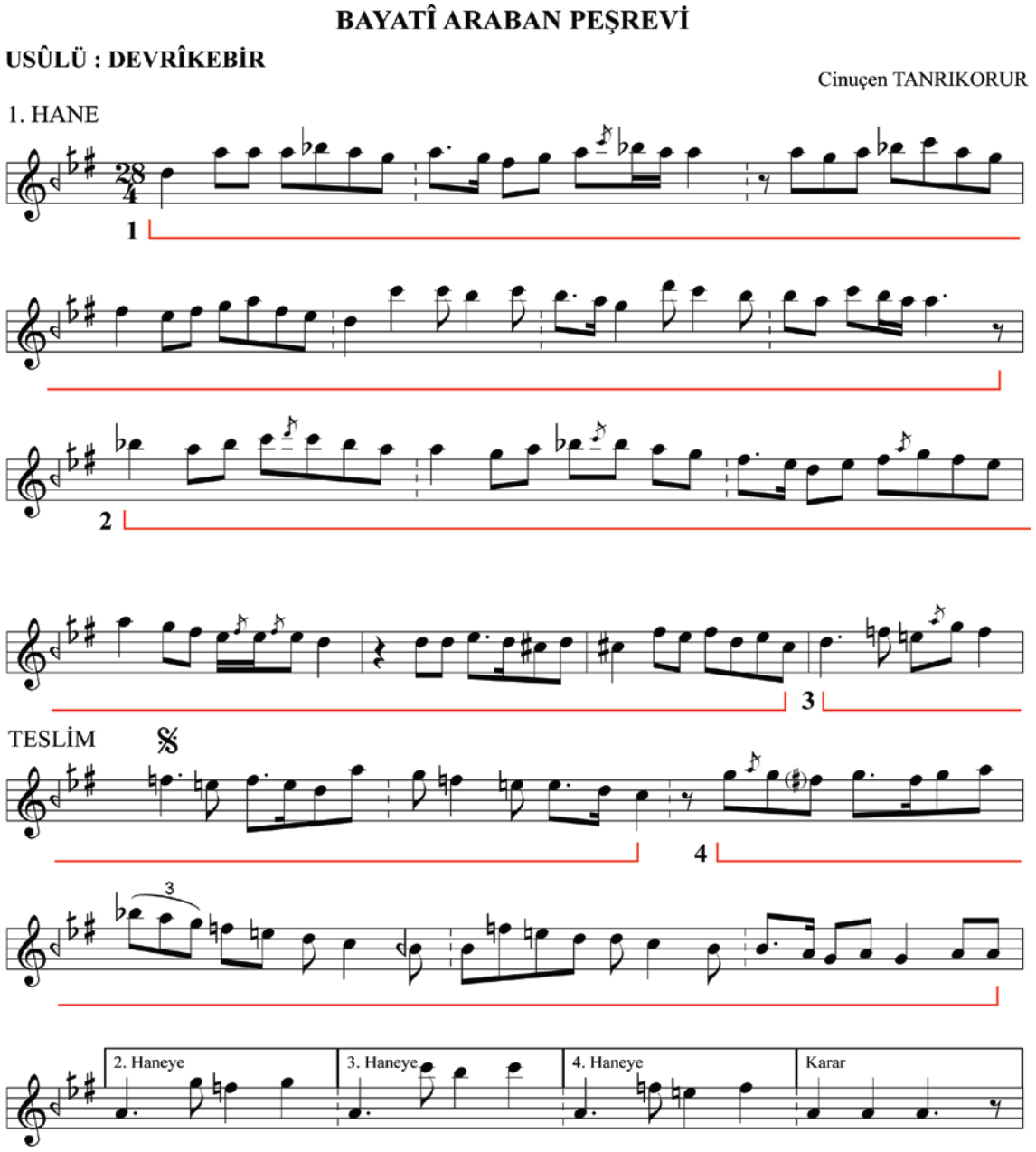

Şekil 16. Bayâtî Araban Peşrevinin Birinci Hanesi

1- Nevâ perdesi üzerinde humâyun makamı çeşnisi yapıldıktan sonra muhayyer perdesinde asma kalış

2- Nevâ perdesi üzerinde zirgüleli hicaz makamı çeşnisiyle makamın güçlüsü olan Çargâh perdesinde asma kalış
3- Çargâh perdesi üzerinde çargâh geçki (Geçki içerisinde "Bayâtî Araban" makamındaki acem asma kalışı da kullanılmıştır)
4- Yerinde Bayâtî makamı ile dügâhta karar

Peşrevin ikinci hanesinde "Dik Hisar" perdesinde "Segâh" çeşni ve "Çargâh" perdesinde "Uşşak (Arazbar)" çeşni kullanımından sonra "Bayâtî Araban" makamına dönüş yapılmış "Acem" perdesinde asma kalış ile teslime dönülmüştür. (Şekil 17).

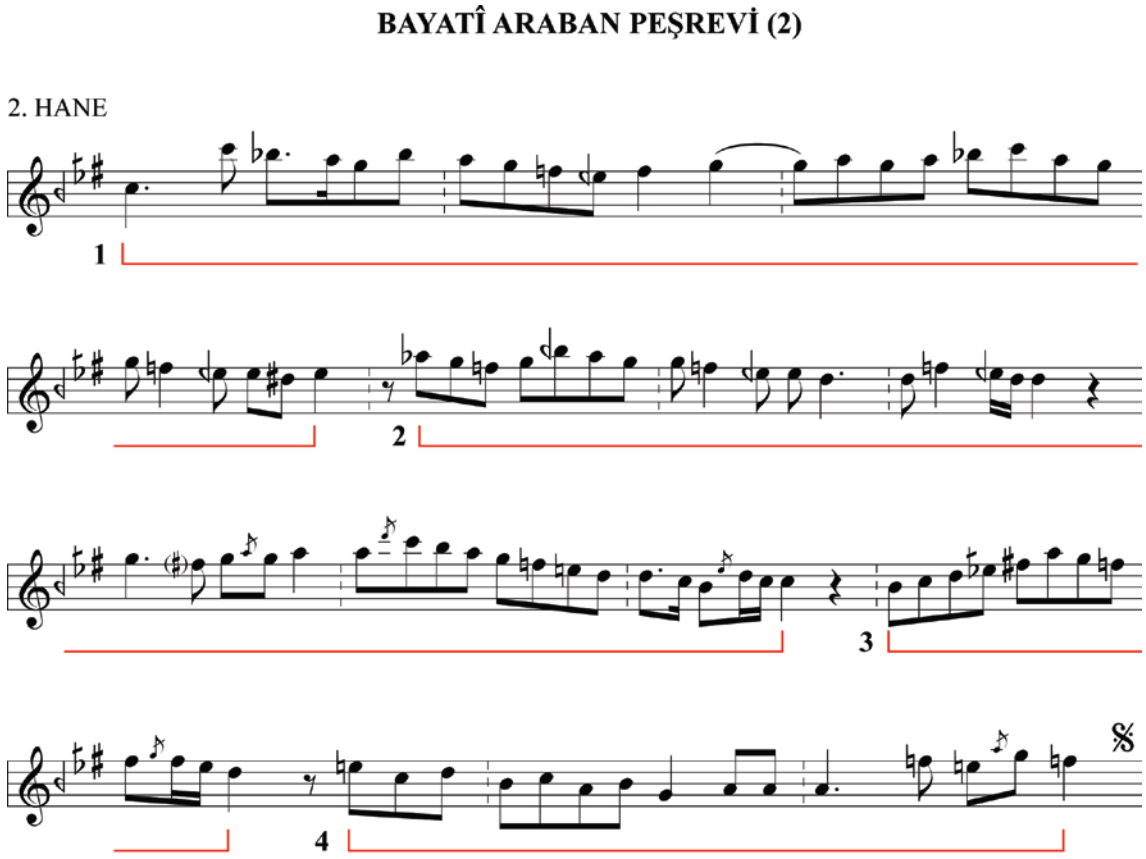

Şekil 17. Bayâtî Araban Peşrevinin İkinci Hanesi

1- Dik Hisar perdesinde segâh çeşnisi
2- Çargâh perdesinde uşşak (arazbar) çeşnisi
3- Nevâ perdesinde hicaz geçki
4- Bayâtî makamı ile acem kalışıyla teslime geçiş

Peşrevin üçüncü hanesinde tiz bölgede seyir yapılmıştır. “Muhayyer” perdesinde “Dügâh”, “Dügâh” perdesinde “Segâh” çeşninin ardından “Acem” perdesi yakalanarak teslime dönüş yapılmıştır (Şekil 18).

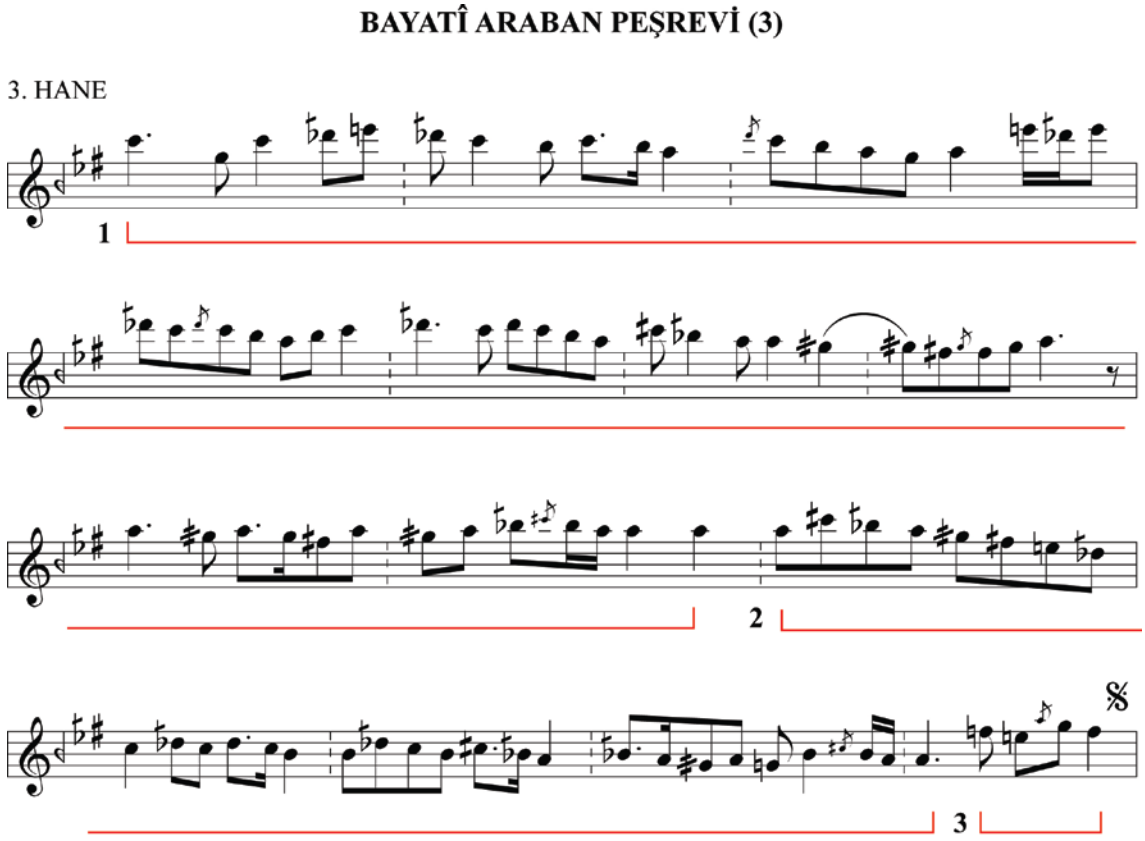

Şekil 18. Bayâtî Araban Peşrevinin Üçüncü Hanesi

1- Muhayyer perdesinde sabâ geçki
2- Muhayyer perdesinden sabâ çeşnileriyle ininlerek dügâh perdesinde segâh geçki
3- Acem perdesi yakalanarak teslime geçiş

Peşrevin dördüncü hanesinde genel olarak “Ferahfezâ” makamı geçilmiş son olarak acem perdesi yakalanarak teslime geçilmiştir. “Ferahfezâ” makamında kullanılan geçkiler maddeler halinde verilmiştir (Şekil 19).

BAYATÎ ARABAN PEŞREVİ (4)

4. HANE

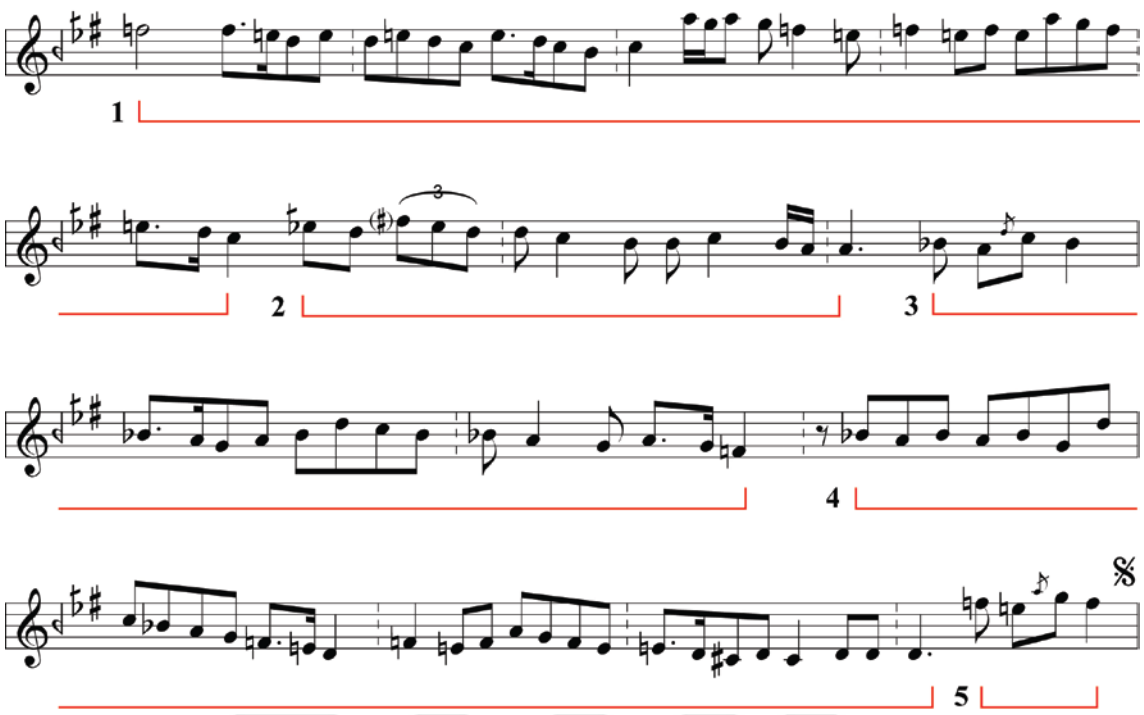

Şekil 19. Bayâtî Araban Peşrevinin Dördüncü Hanesi

1- Çargâh perdesinde çargâh geçki
2- Yerinde (Dügâh perdesi) karcığar geçki
3- Yerinde (Acem Aşîrân perdesi) acem aşîrân geçki
4- Yegâh perdesinde bûselik geçki
5- Acem perdesi yakalanarak teslime geçiş

Birinci Selam 1A bölümünde (Şekil 20) “Bayâtî Araban” makamının asli karakteri gösterilmiştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

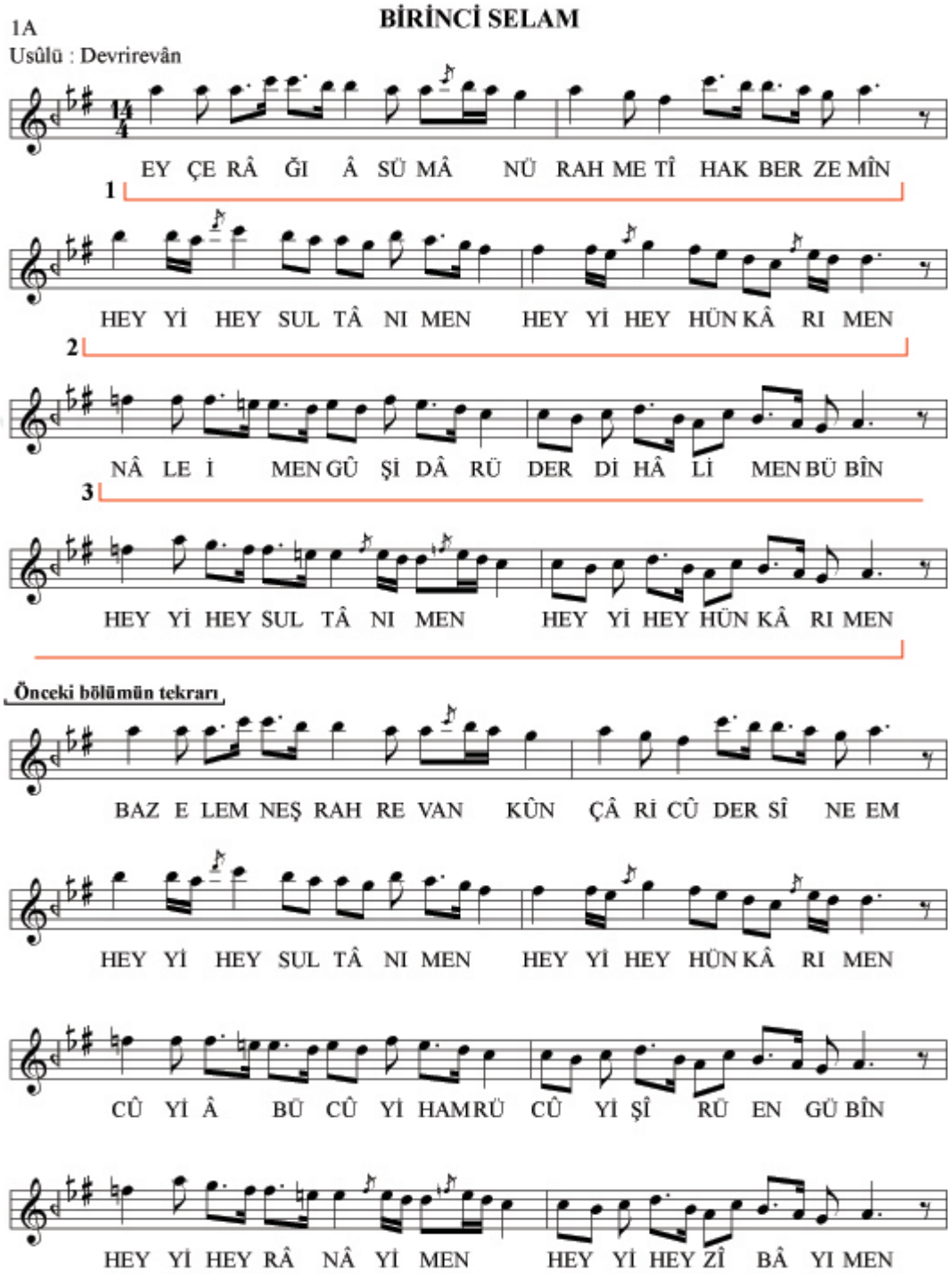

Şekil 20. Bayâtî Araban Birinci Selam 1A

1- Muhayyer perdesinde uşşak çeşnisi.
2- Nevâ perdesinde hicaz (Araban) geçki.
3- Yerinde (Dügâh perdesi) bayâtî ile dügâhta karar.

1A Bölümünde makama bir giriş yapılıp dügâhta karara gelindikten sonra 1B Bölümünde (Şekil 21) numaralar ile gösterilen geçkiler ve çeşniler kullanıldıktan sonra “Nevâ” perdesinde “Hicaz (Araban)” geçki ile 1C bölümüne geçilmiştir.

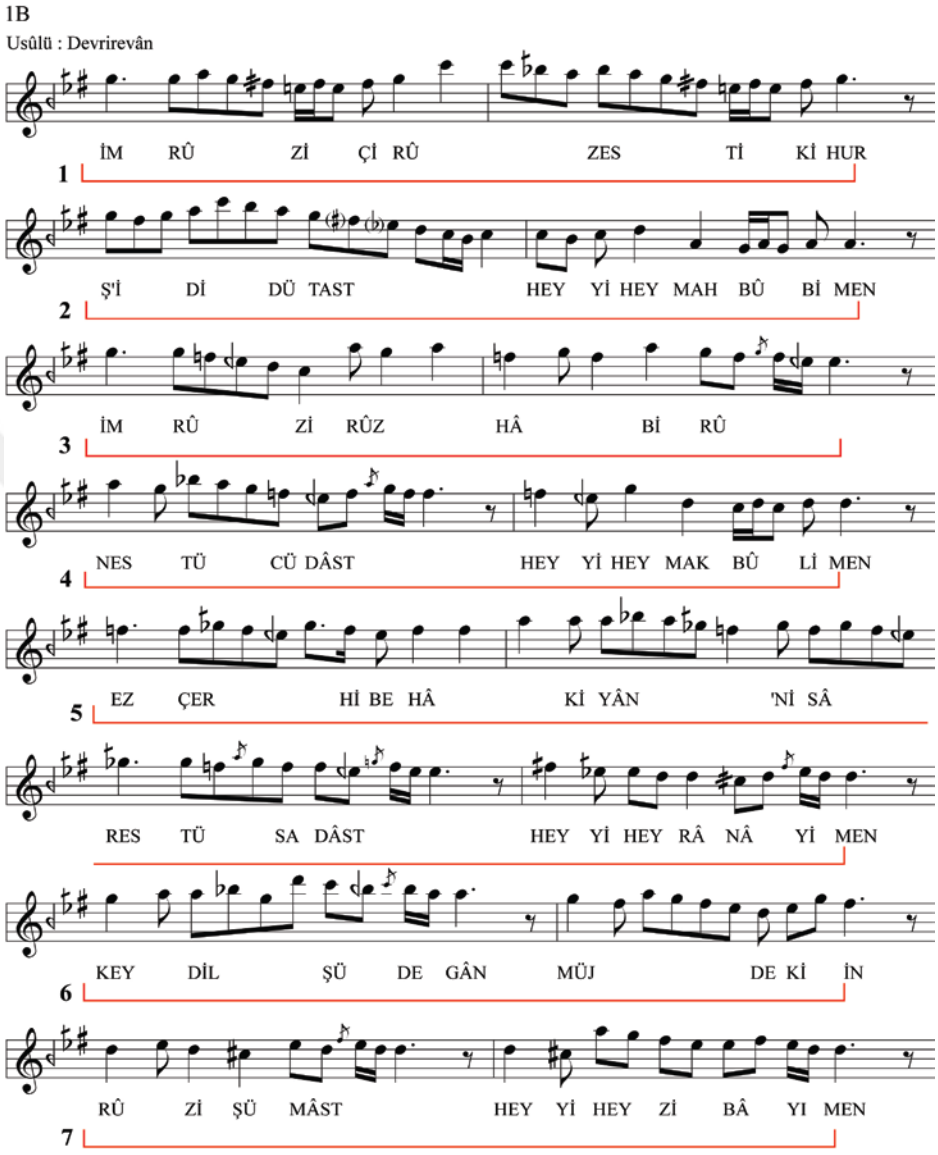

Şekil 21. Bayâtî Araban Birinci Selam 1B

1- Gerdaniye perdesinde mahur çeşnileriyle asma kalış
2- Yerdinde (Dügâh perdesi) karcığar geçki
3- Dik hisar perdesinde uşşak (arazbar) çeşnileriyle asma kalış
4- Nevâ perdesinde uşşak (arazbar) geçki
5- Nevâ perdesinde saba çeşnileriyle segâhlı kalış
6- Evç perdesinde hicaz (araban) çeşnileriyle asma kalış
7- Nevâ perdesinde hicaz (araban) geçki

1B Bölümünde “Nevâd” perdesinde kalındıktan sonra 1C Bölümünde (Şekil 22) numarlar ile gösterilen geçkiler ve çeşniler kullanıldıktan sonra “Bayâtî” ile “Dügâh” perdesinde karar verilmiştir.

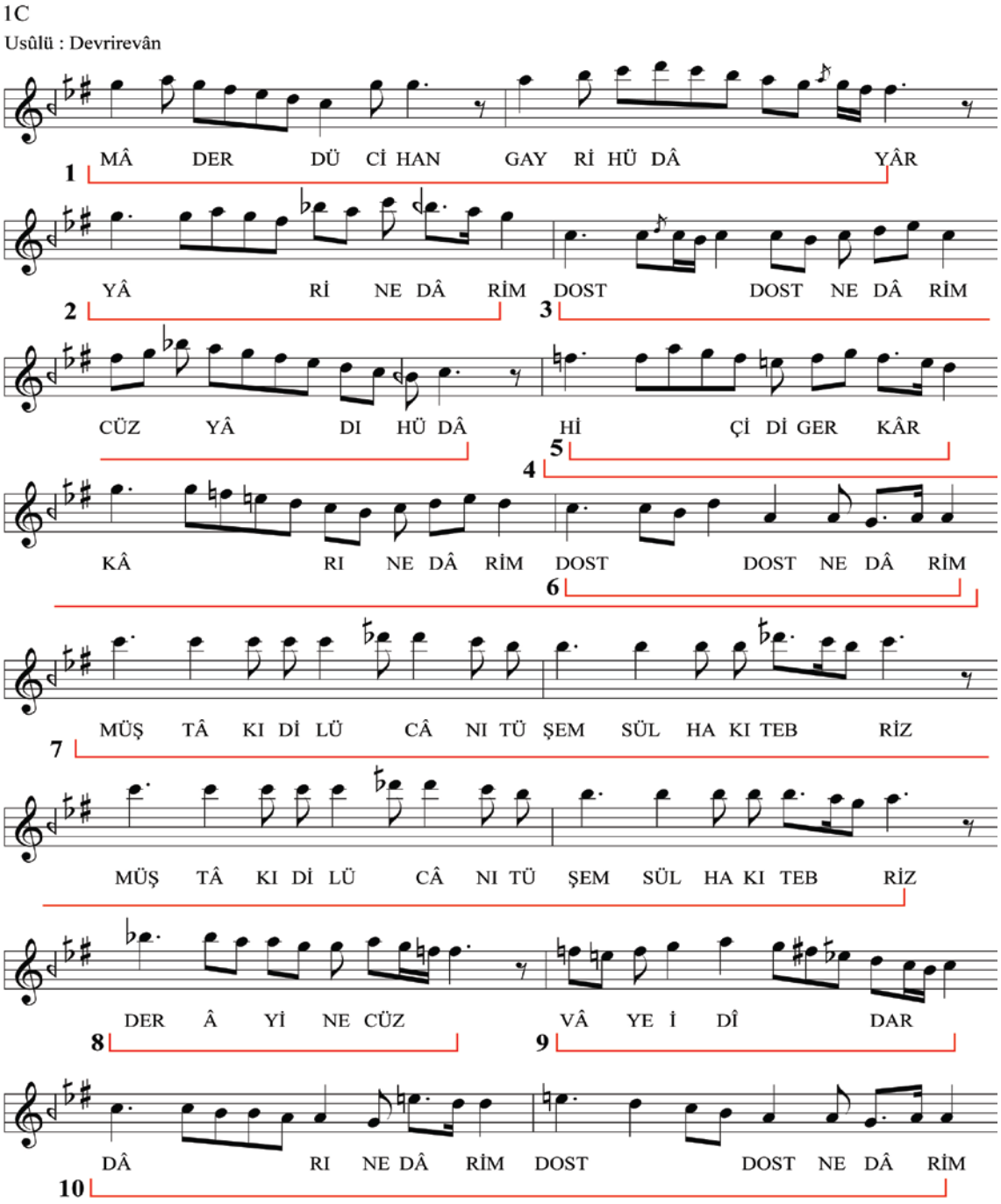

Şekil 22. Bayâtî Araban Birinci Selam 1C

1- Evç perdesinde hicaz çeşnileriyle asma kalış
2- Gerdaniye perdesinde rast geçki
3- Çargâh perdesinde nikriz geçki
4- Yerinde (Dügâh) acem makamı geçkisi
5- Nevâ perdesinde bûselik geçki
6- Dügâh perdesinde nevâ çeşni
7- Muhayyer perdesinde sabâ geçki
8- Acem perdesinde çargâh çeşni
9- Çargâh perdesinde nikriz geçki
10- Yerinde (Dügâh) bayâtî geçki

1D Bölümünde (Şekil 23) numaralar ile gösterilen geçki ve çeşniler kullanıldıktan sonra “Bayâtî Araban” makamının asli karakteri gösterilmiştir.

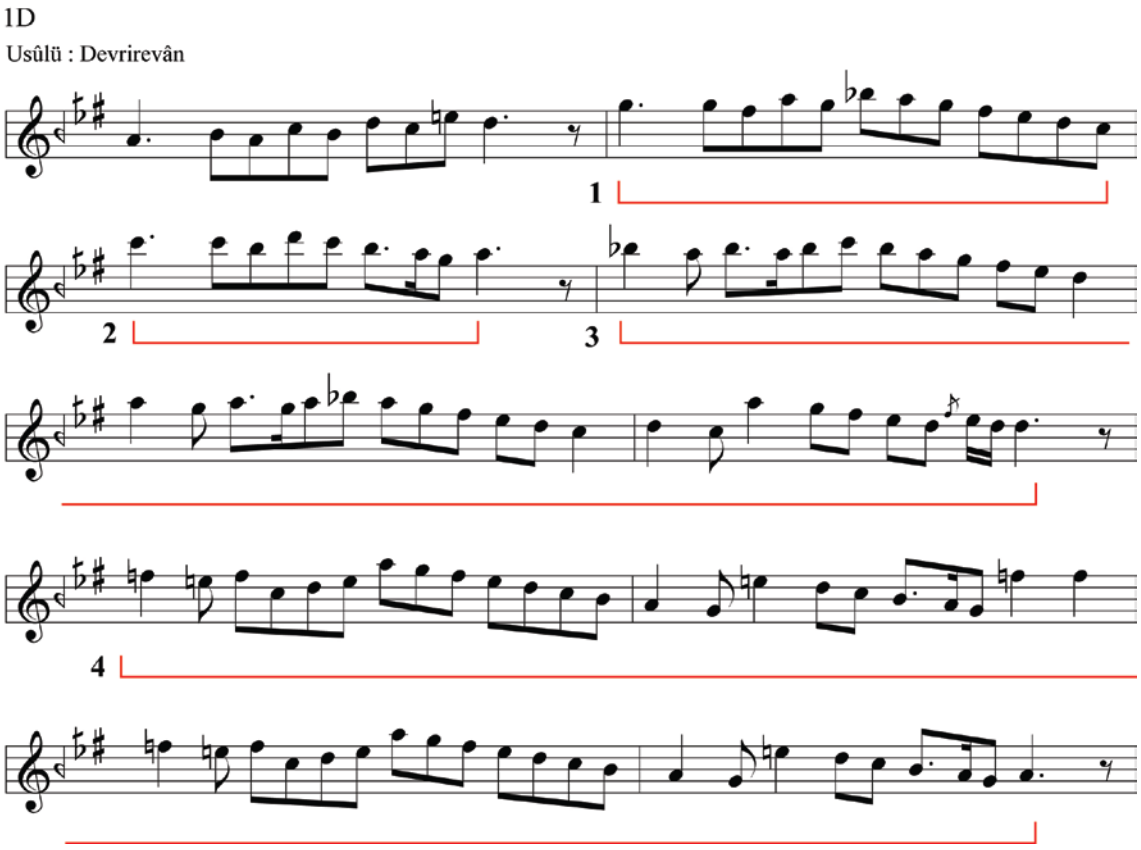

Şekil 23. Bayâtî Araban Birinci Selam 1D

1- Çargâh perdesine nikriz geçki
2- Muhayyer perdesinde uşşaklı asma kalış
3- Nevâ perdesinde hicaz (araban) geçki
4- Yerinde (Dügâh perdesi) bayâtî makamı

2A Bölümünde (Şekil 24) genel olarak “Hüseynî” makamı geçilmiştir. Geçkiler ve çeşniler numaralarla verilmiştir.

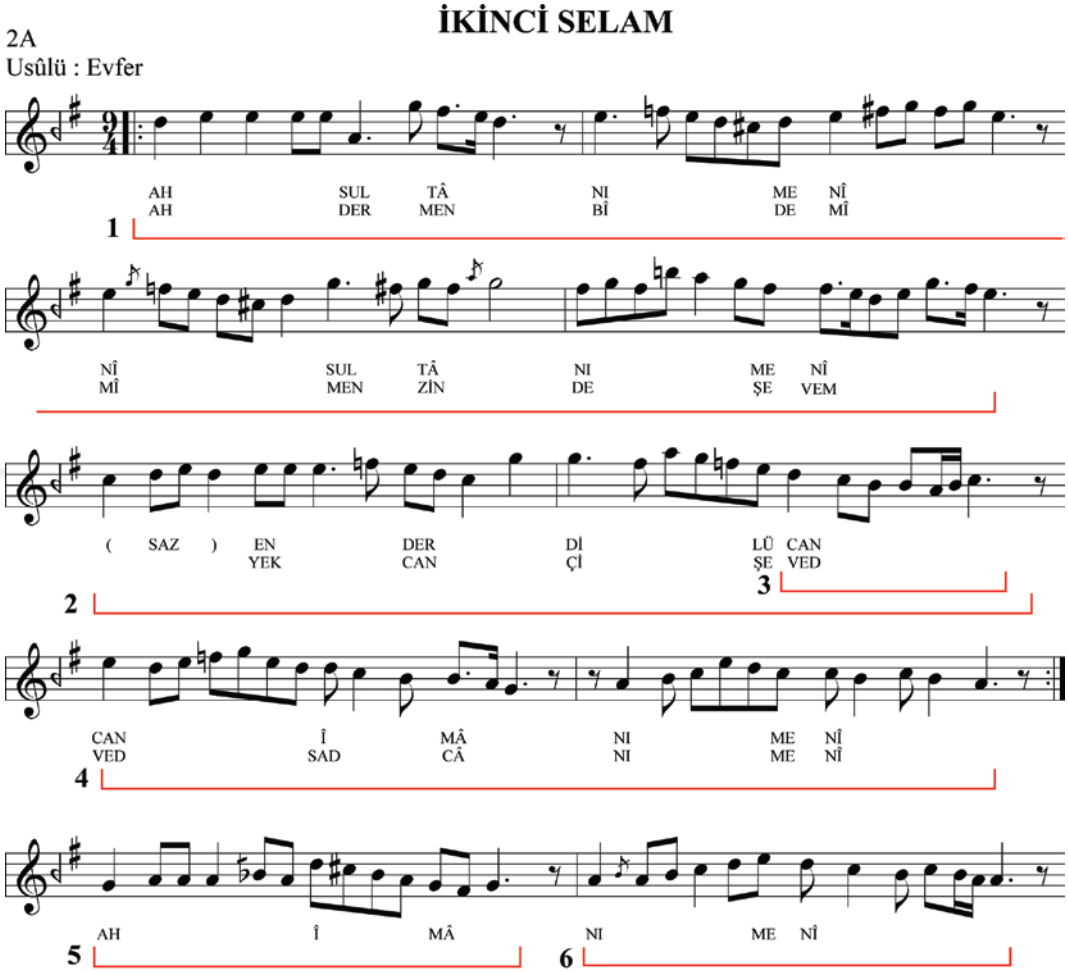

Şekil 24. Bayâtî Araban İkinci Selam 2A

1- Hüseynî makamı ile geçlüde (hüseynî perdesi) kalış. (Nim Hicaz perdesi kullanımından dolayı makamın “Dağı Hüseynî” diye adlandırlan çeşidi) (Şentürk Deveci, kişisel iletişim, 26.05.2019)
2- Çargâh perdesinde çargâh geçki
3- Çargâh perdesinde hûzî çeşni (Hûzî makamı Uşşak makamının sıklıkla çargâh perdesinde asma kalış yapmasından meydana gelmiştir. Bu nedenle uşşak karakterli dügâhtaki kararın ardından çargâhta yapılan asma kalışlara hûzî çeşni denmiştir.)
4- Yerinde (Dügâh perdesi) bayâtî veya acemli hüseynî geçki
5- Yerinde (Rast perdesi) nikriz geçki
6- Yerinde (Dügâh perdesi) hüseynî ile karar

2B Bölümünde (Şekil 25) “Bestenigâr” makamına geçki yapılmıştır. Geçkiler ve çeşniler numaralarla verilmiştir.

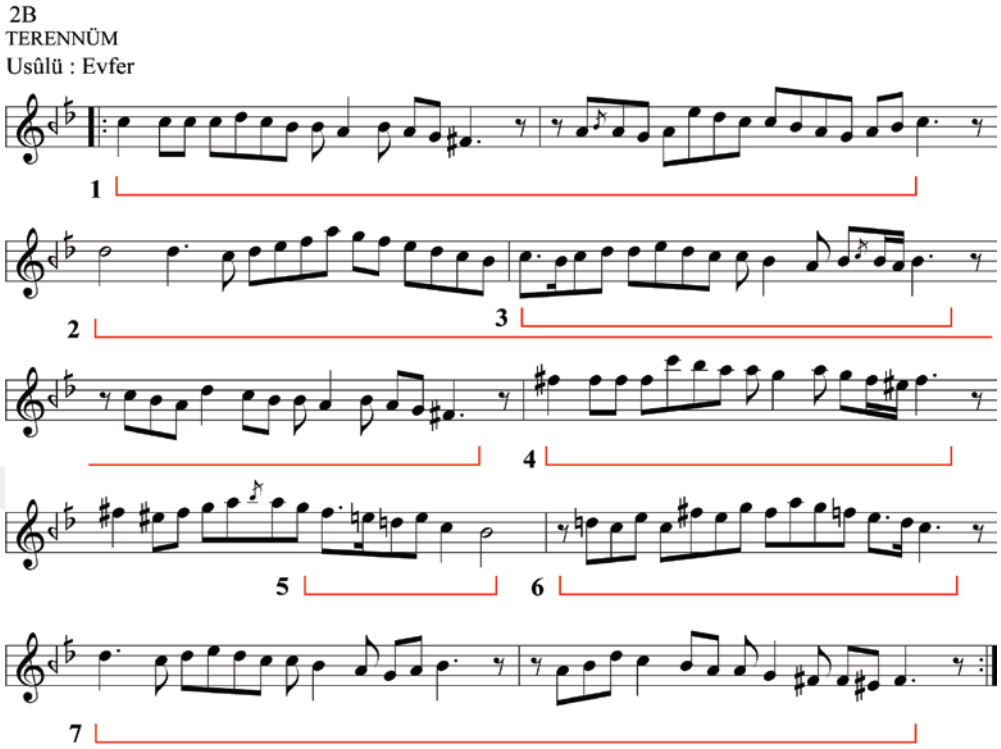

Şekil 25. Bayâtî Araban İkinci Selam 2B

1- Çargâh perdesinde “Rûmî Çargâh” (Arap Çargâhı da deniyor. Sabâ karakterli çargâh kalışların Nazariyattaki çargâhtan ayrılması için isimlendirilmiştir.) (Şentürk Deveci, kişisel iletişim, Mayıs 2019)
2- Yerinde (Irak perdesi) bestenigâr geçki
3- Yerinde (Segâh perdesi) segâh çeşni
4- Evç perdesinde segâh geçki
5- Yerinde (Segâh perdesi) segâh çeşni
6- Çargâh perdesinde çargâh geçki
7- Yerinde (Irak perdesi) bestenigâr geçki

3A Bölümüne (Şekil 26) “Nevâ” makamı geçkisiyle başlanmış yerinde hüseynî ile 3B bölümüne geçilmiştir. Aradaki tüm geçki ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

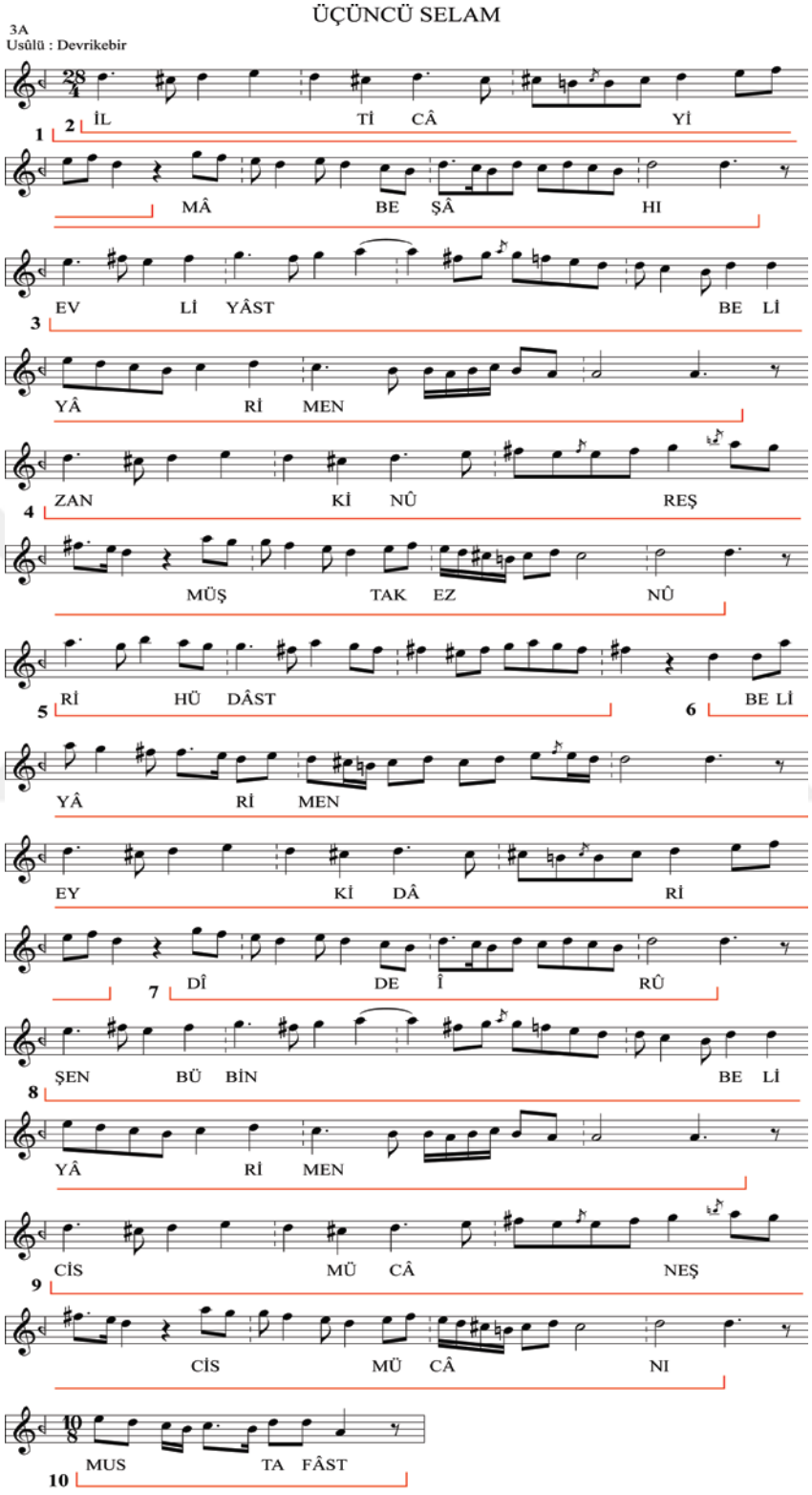

Şekil 26. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3A

1- Nevâ perdesinde nevâ geçki
2- Nevâ perdesinde nişâbur çeşni
3- Yerinde (Dügâh) hüseynî geçki
4- Nevâ perdesinde rast geçki
5- Evç perdesinde segâh geçki
6- Nevâ perdesinde nişâbur çeşni
7- Nevâ perdesinde uşşak çeşni
8- Yerinde (Dügâh) hüseynî geçki
9- Nevâ perdesinde rast geçki
10- Yerinde (Dügâh) hüseynî geçki

3B Bölümünde (Şekil 27) genel olarak "Evç" makamına hazırık yapılmıştır. Geçki ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir

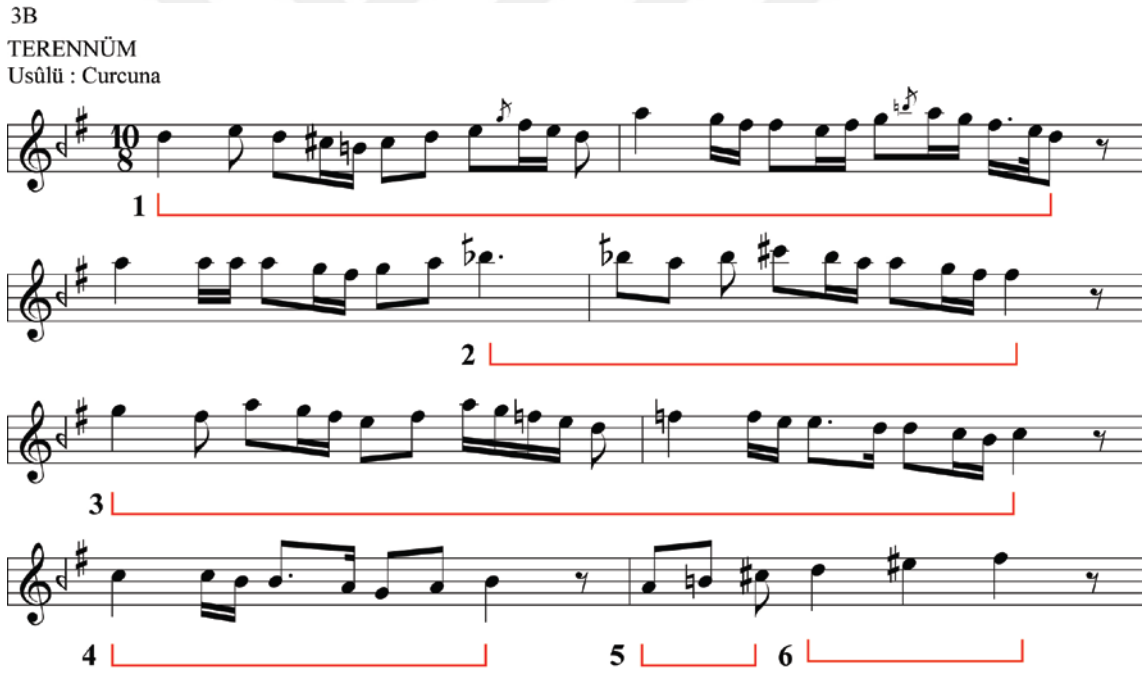

Şekil 27. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3B

1- Nevâ perdesinde rast geçki
2- Evç perdesinde hüzzam geçki (rahat-ül ervah çeşni)
3- Çargâh perdesinde çargâh geçki
4- Yerinde (Segâh) segâh çeşni
5- Dügâh perdesinde rast çeşni ve (6)
6- Nim Hicaz perdesinde hicaz çeşni ile evç perdesinde asma kalış

3B Bölümünde “Evç” perdesindeki asma kalışın ardından 3C Bölümünde (Şekil 28) “Evç” makamı gösterilmiştir. Makamın da asli karakterinde olan geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

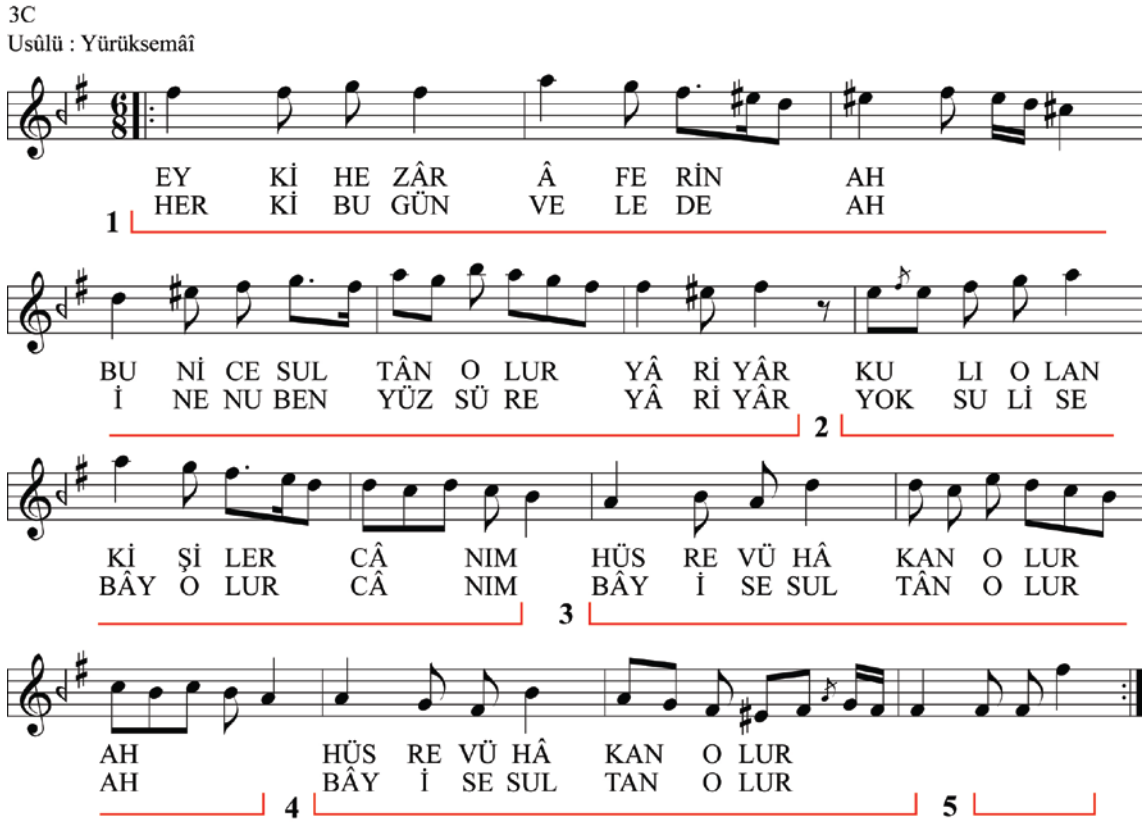

Şekil 28. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3C

1- Nim hicaz perdesinde hicazlı asma kalışın ardından evç perdesinde segâh geçki
2- Yerinde (Segâh perdesi) segâh geçki
3- Yerinde (Dügâh perdesi) hüseynî geçki
4- Irak perdesinde segâh geçki
5- Evç perdesinde asma kalış

3D Bölümünde (Şekil 29) 3C bölümündeki gibi “Evç” makamı gösterilmiştir.Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

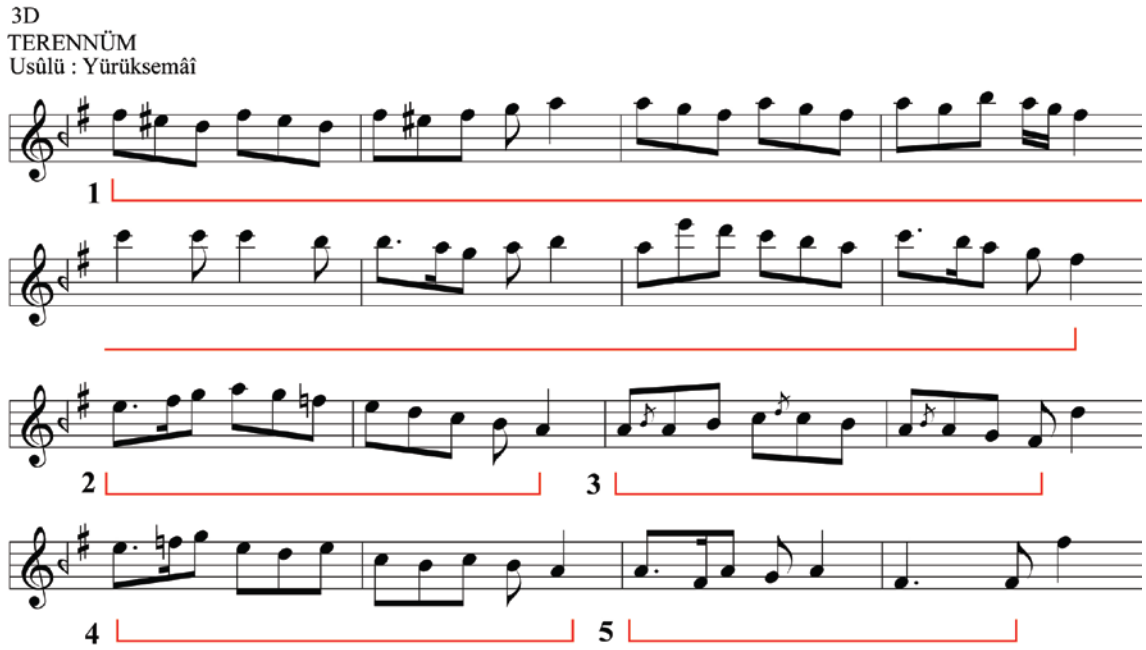

Şekil 29. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3D

1- Evç perdesinde segâh geçki
2- Yerinde (Dügâh perdesi) uşşak geçki
3- Irak perdesinde segâh geçki
4- Yerinde (Dügâh perdesi) uşşak geçki
5- Irak perdesinde segâh geçki

3E Bölümünde (Şekil 30) 3C ve 3D bölümlerindeki gibi “Evç” makamı gösterilmiştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

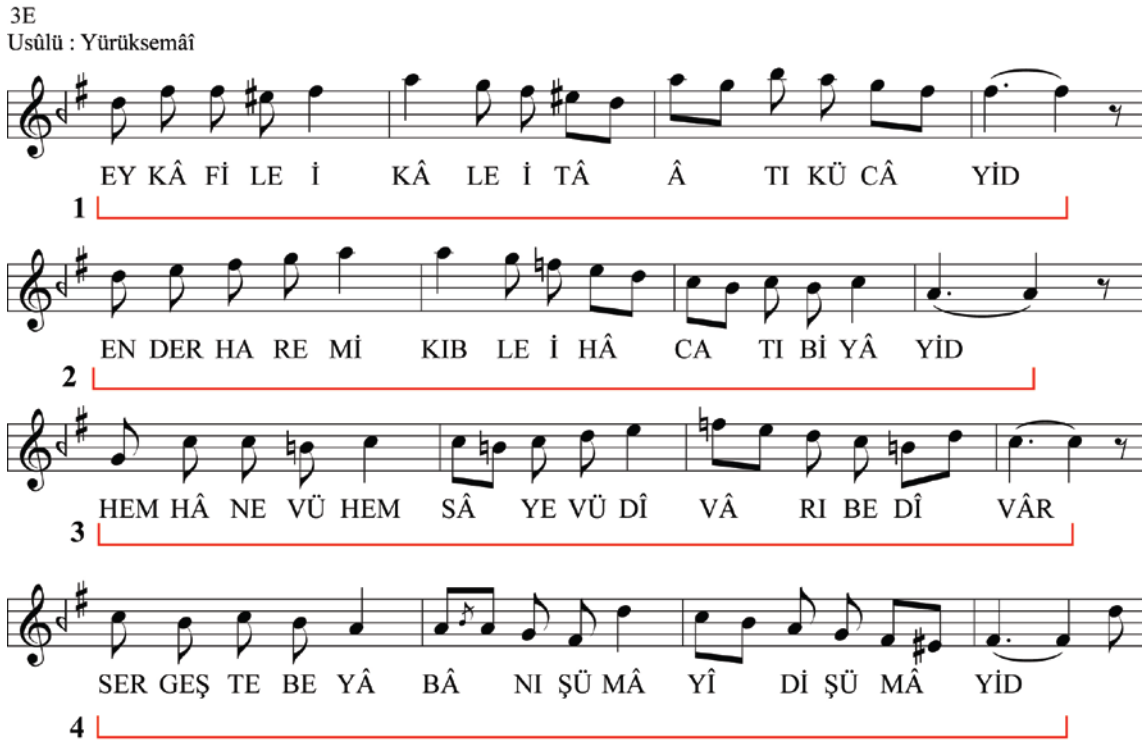

Şekil 30. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3E

1- Evç perdesinde segâh geçki
2- Yerinde (Dügâh perdesi) hüseynî geçki
3- Çargâh perdesinde hûzî çeşni
4- Irak perdesinde segâh geçki

3F Bölümünde (Şekil 31) “Ferahnak” makamına hazırlık yapılmıştır.

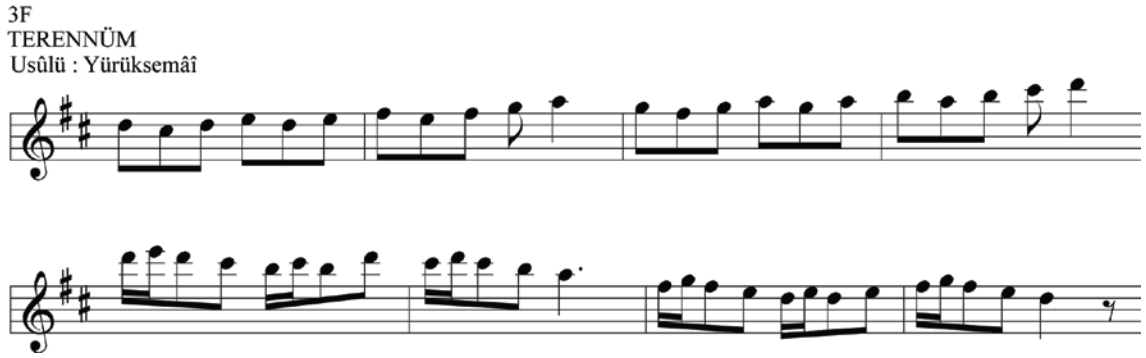

Şekil 31. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3F

3G Bölümünde (Şekil 32) “Ferahnak” makamı geçilmiştir. Makamın asli karakterinde de bulunan ve bu bölümde kullanılan geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

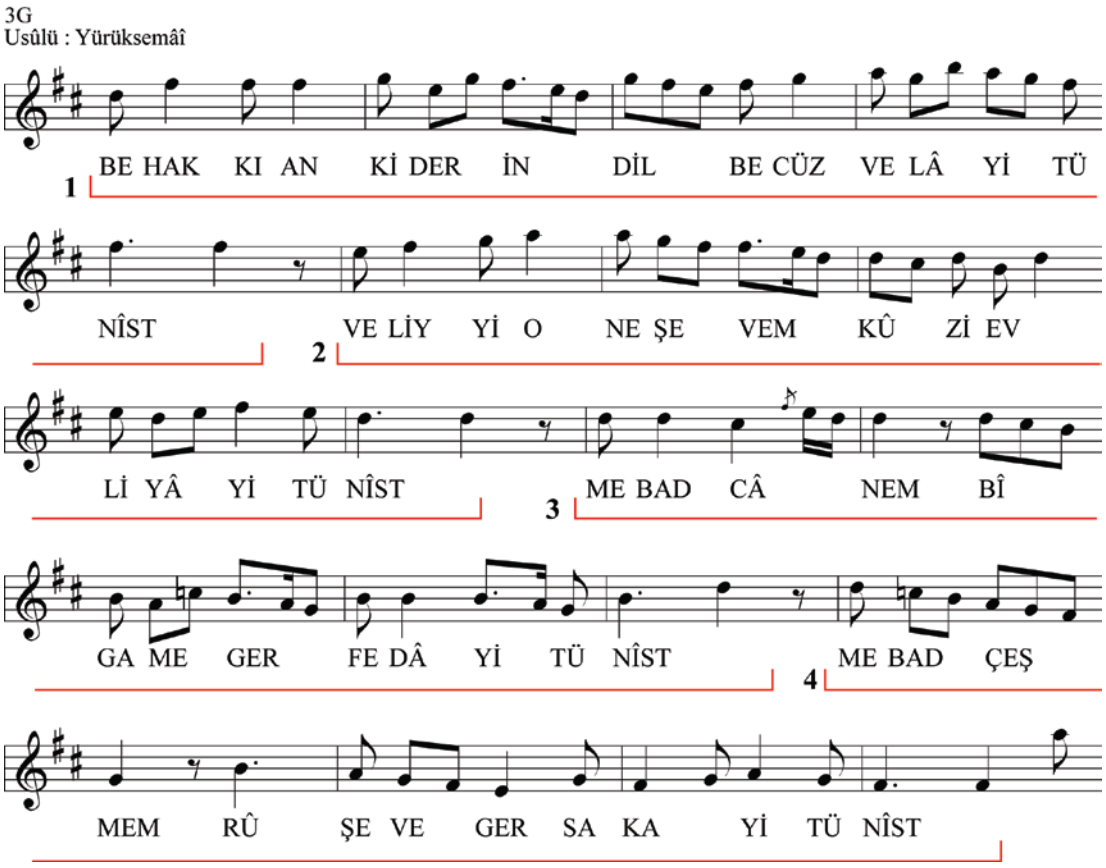

Şekil 32. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3G

1- Evç perdesinde ferahnak çeşnileriyle asma kalış
2- Nevâ perdesinde rast geçki
3- Nevâ perdesinde rast çeşnileriyle asma karar
4- Irak perdesinde ferahnak çeşnileriyle tam karar

3H Bölümünde (Şekil 33) genel olarak “Şedaraban” çeşnileriyle “Acem” perdesinde asma kalış yapılarak “Bayâtî Araban” makamına dönüş hazırlığı yapılmıştır.

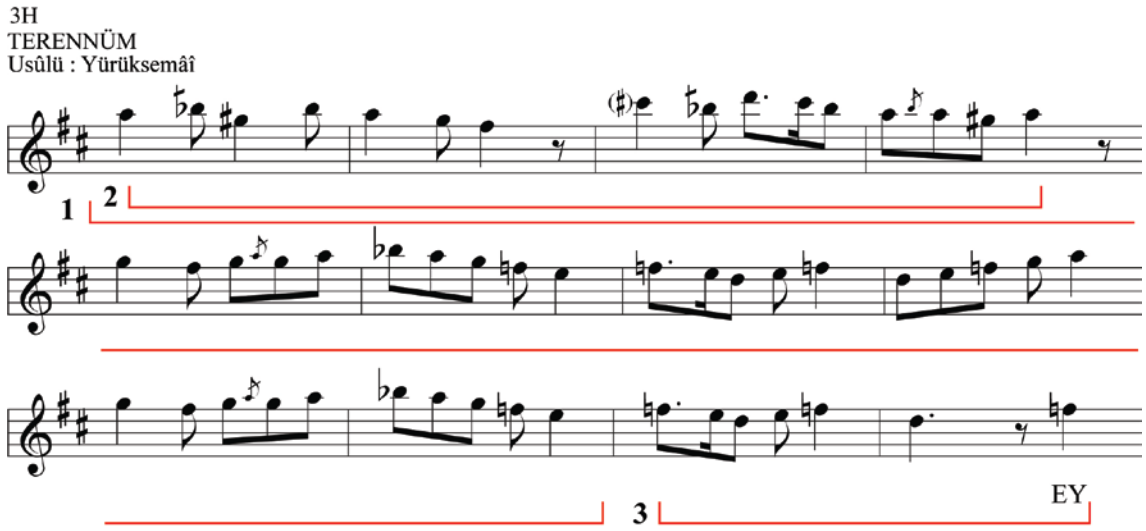

Şekil 33. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3H

1- Muhayyer perdesinde hicaz geçki
2- Şedaraban çeşnileri
3- Acem perdesinde asma kalış

3H Bölümünde “Acem” perdesinde kalındıktan sonra 3I Bölümünde (Şekil 34) “Bayâtî Araban” makamına dönülmüştür. Aradaki geçkiler numaralarla verilmiştir.

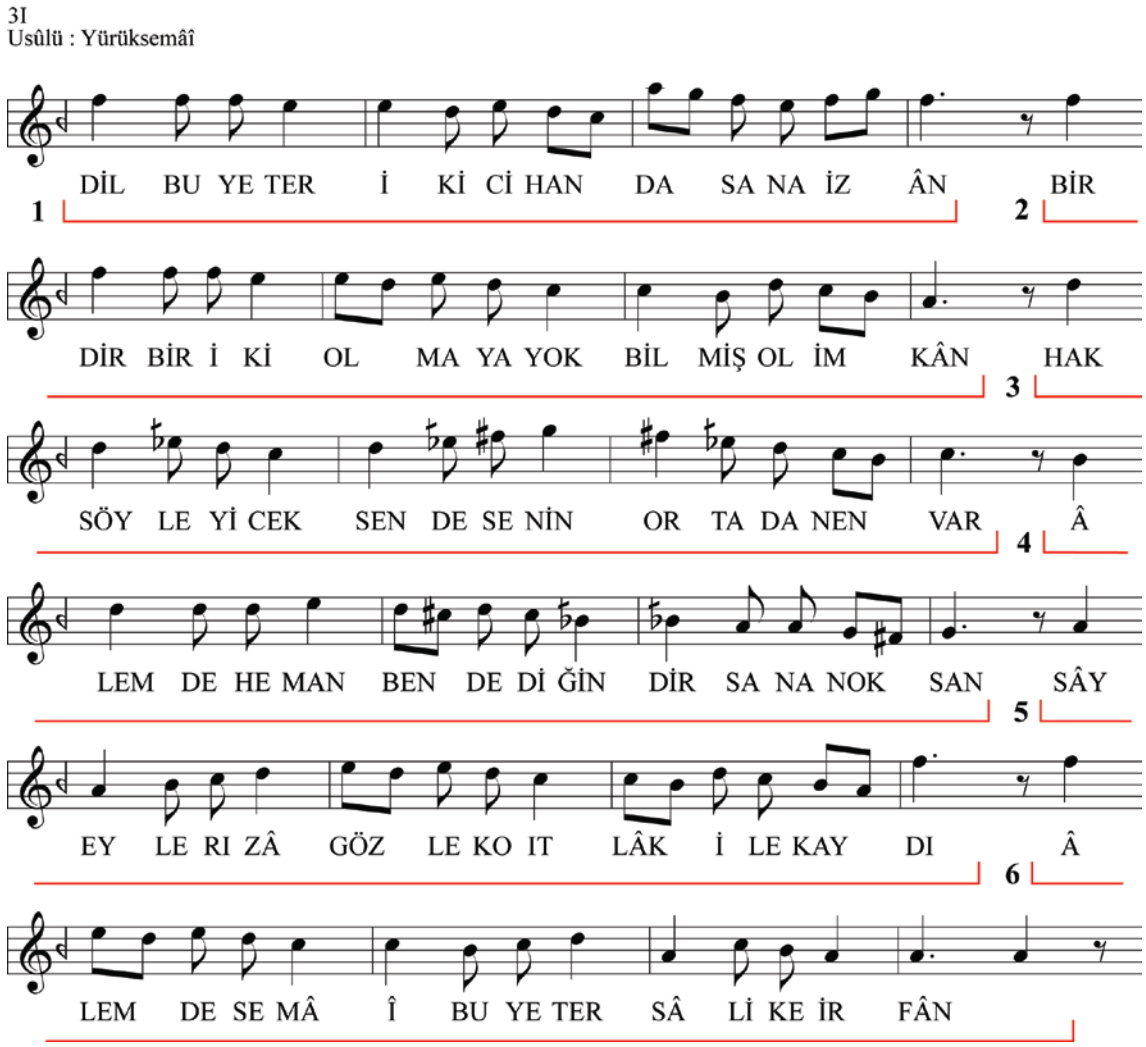

Şekil 34. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3I

1- Bayâtî ve Bayâtî Araban makamlarının karakterinde bulunan acemli kalış
2- Yerinde (Dügâh perdesinde) bayâtî geçki
3- Çargâh perdesinde nikriz geçki
4- Yerinde (Rast) nikriz geçki
5- Yerinde (Dügâh) bayâtî geçkinin ardından acem perdesinde asma kalış
6- Acem perdesinde asma kalışın ardından Yerinde (Dügâh perdesinde) bayâtî geçki

Dördüncü selam gelenekte örnekleri olduğu gibi İkinci Selam ile aynı olduğundan analize gerek duyulmamıştır.

Son Peşrevde (Şekil 35) makamın asli karakteri kısaca özetlenmiştir. Geçkiler numaralarla verilmiştir.

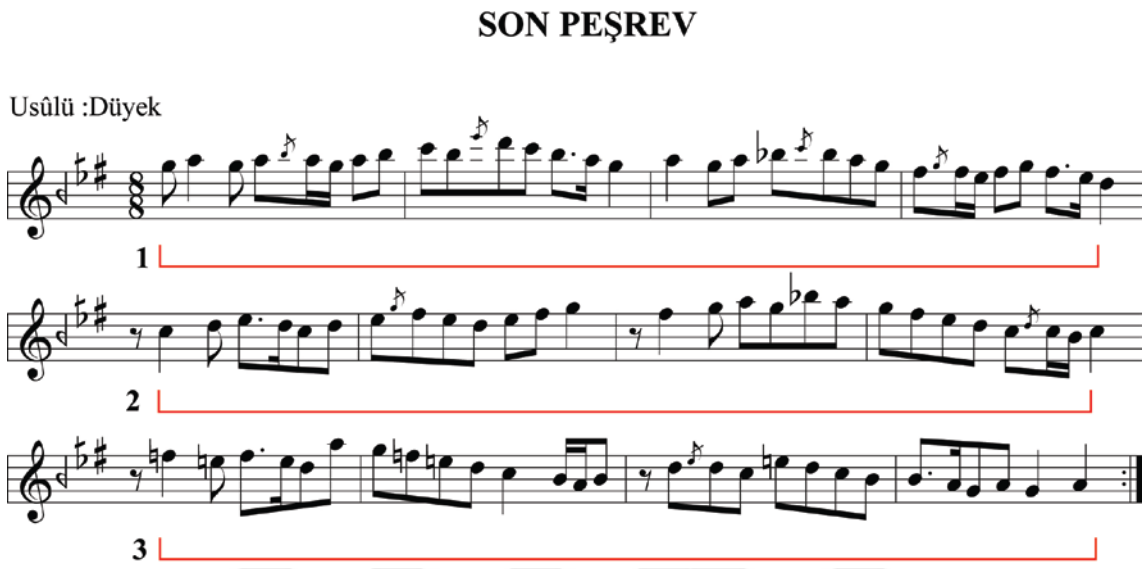

Şekil 35. Bayâtî Araban Son Peşrev

1- Nevâ perdesinde hicaz (araban) geçki
2- Çargâh perdesinde nikriz çeşni
3- Yerinde (Dügâh perdesi) bayâtî geçki

Son Yürüksemâîde (Şekil 36) yine makamın asli karakteri gösterilerek âyin sona ermiştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

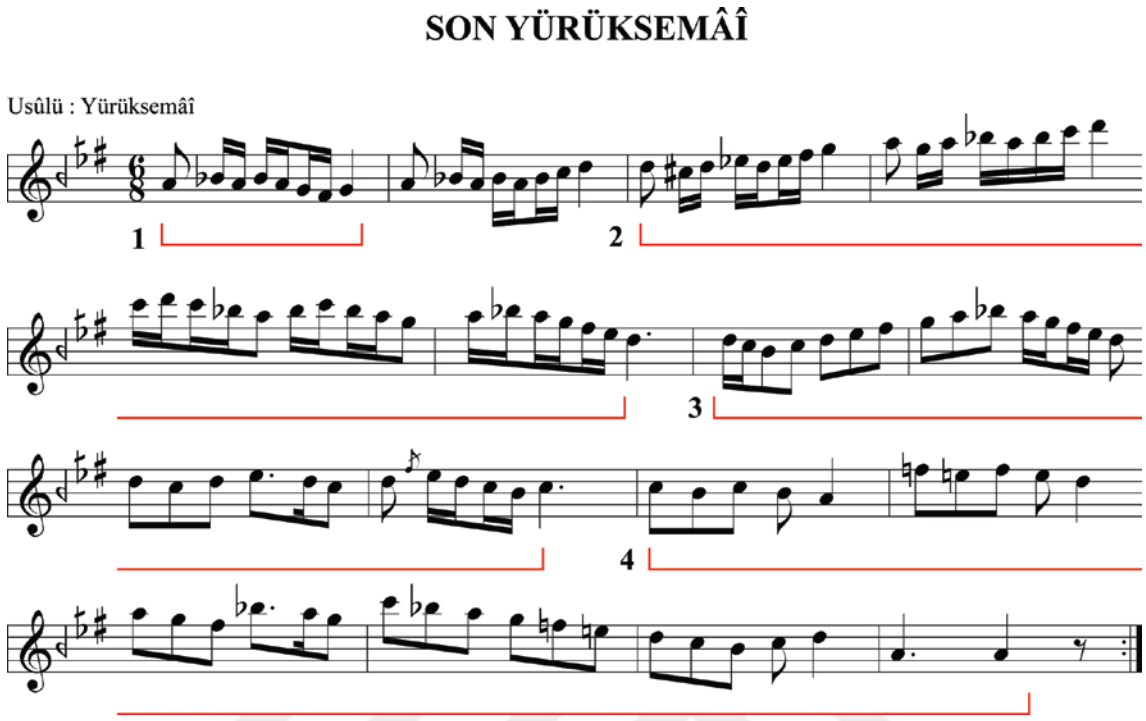

Şekil 36. Bayâtî Araban Son Yürüksemâî

1- Rast perdesinde bûselik çeşni
2- Nevâ perdesinde hicaz (araban) geçki
3- Çargâh perdesinde nikriz geçki
4- Yerinde (Dügâhperdesi) bayâtî geçki

3.1.2. Bayâtî Araban Mevlevî Âyininin Güfte-Vezin ve Usûl-Vezin İlişkileri

Birinci Selam

Genellikle Mevlevî Âyinlerinin birinci selamı "Devr-i Revân" usûlünde bestelenmiştir. Cinuçen Tanrıkorur da "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininin birinci selamını bu usûlde bestelemiştir.

Birinci selamda kullanılan ilk dörtlüğün vezni (Bahr-i Remel) Şekil 37'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 38'de gösterildiği gibidir.

BİRİNCİ SELAM (1A)

Ey	çe	râ	ğı	â	sü	mâ	nû	rah	me	tî	Hak	ber	ze	mîn
Nâ	le	î	men	gû	şi	dâ	rû	der	di	hâ	lî	men	bü	bîn
Bâ	ze	lem	neş	rah	re	van	kün	çâ	rı	cû	der	sî	ne	em
Cû	yi	âb	ü	cû	yi	ham	rû	cû	yi	şî	rû	en	gü	bîn
_	.	_	_/	_	.	_	_/	_	.	_	_/	_	.	_
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 37. Bayâtî Araban Birinci Selam 1A Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

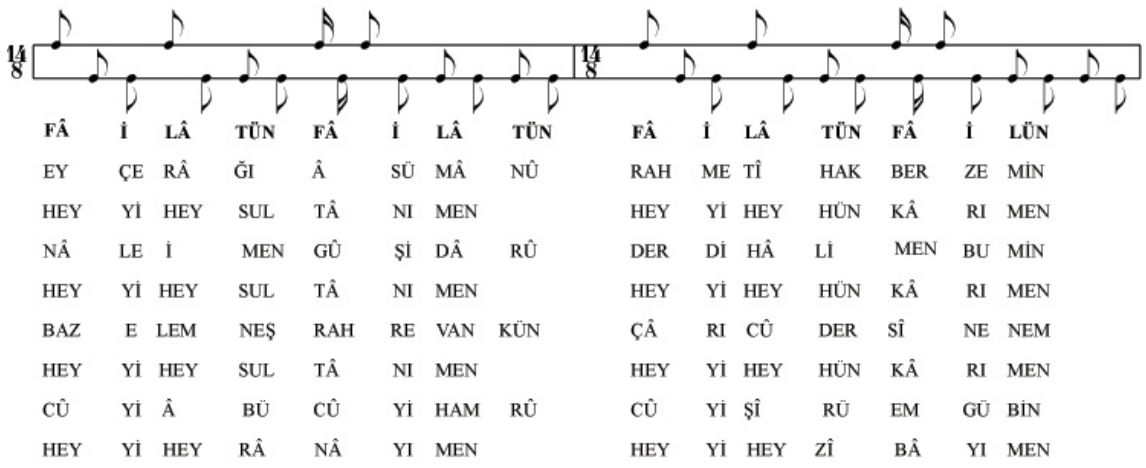

Şekil 38. Bayâtî Araban Birinci Selam 1A Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Birinci selamda 1A bölümünde vezin iki adet 14/8'lik "Devr-i Revân" usûlü ile tamamlanmıştır.

Birinci selamda kullanılan ikinci dörtlüğün (1B) vezni (Ahreb 1) Şekil 39'da gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 40'de gösterildiği gibidir.

Şekil 39. Bayâtî Araban Birinci Selam 1B Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

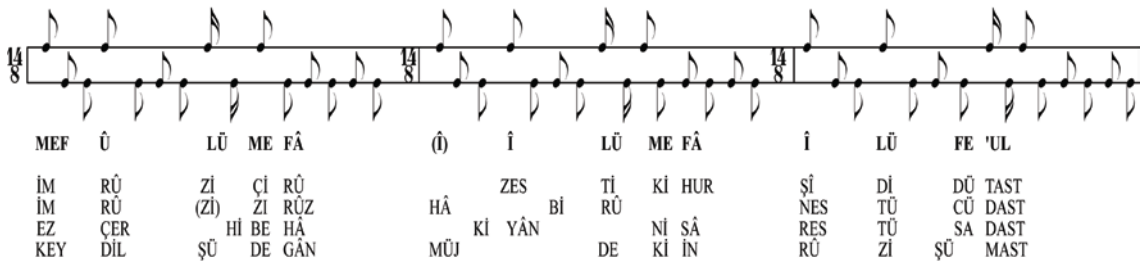

Şekil 40. Bayâtî Araban Birinci Selam 1B Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Birinci selamda 1B bölümünde vezin üç adet 14/8'lik "Devr-i Revân" usûlü ile tamamlanmıştır.

Birinci selamda kullanılan üçüncü dörtlüğün (1C) vezni (Bahr-i Hezec-i Mekfuf) Şekil 41'da gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 42'de gösterildiği gibidir.

Şekil 41. Bayâtî Araban Birinci Selam 1C Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

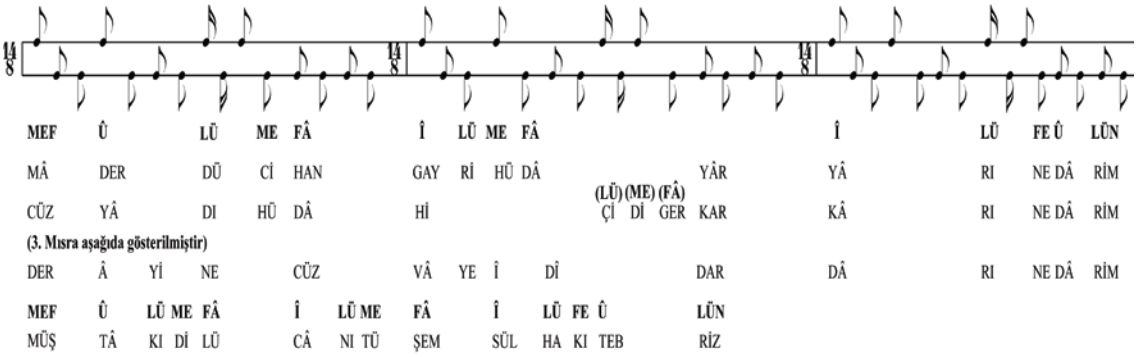

Şekil 42. Bayâtî Araban Birinci Selam 1C Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Birinci selamda 1B bölümünde vezin üç adet 14/8'lik "Devr-i Revân" usûlü ile tamamlanmıştır. Yalnız üçüncü mısra iki adet 14/8'lik "Devr-i Revân" usûlü ile tamamlanmıştır.

İkinci Selam

Âyinlerde İkinci Selamlar genellikle "Evfer" Usûlünde bestelenir. Cinuçen Tanrıkorur da İkinci Selamı "Evfer" usûlüyle bestelemiştir.

İkinci selamda kullanılan dörtlüğün vezni Şekil 43'te gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 44'te gösterildiği gibidir.

İKİNCİ SELAM

Sul	tâ	nı	me	nî	sul	tâ	nı	me	nî
En	der	di	lü	can	î	mâ	nı	me	nî
Der	men	bi	de	mî	men	zin	de	şe	vem
Yek	can	çi	şe	ved	sad	câ	nı	me	nî
Mef	**û**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lün/**	**Fe**	**i**	**lün**

Şekil 43. Bayâtî Araban İkinci Selamın Güfte-Vezin İlişkisi

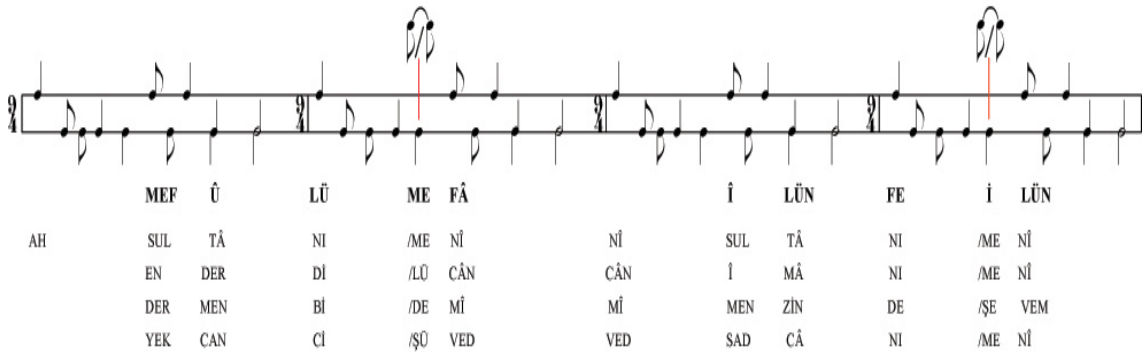

Şekil 44. Bayâtî Araban İkinci Selamın Usûl-Vezin İlişkisi

İkinci selamda vezin dört adet 9/4'lük "Evfer" usûlü ile tamamlanmıştır.

Üçüncü Selam

Üçüncü Selamlar genellikle "Devr-i Kebir" Usûlünde bestelenir. Cinuçen Tanrıkorur da Üçüncü Selamı "Devr-i Kebir" usûlüyle bestelemiştir.

Üçüncü selamda kullanılan ilk dörtlüğün (3A) vezni (Bahr-i Remel) Şekil 45'te gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 46'te gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3A)

İl	ti	câ	yi	mâ	be	şâ	hı	ev	li	yast
Zan	ki	nû	reş	müş	tak	ez	nû	rî	hu	dast
Ey	ki	dâ	rî	dî	de	î	rû	şen	bu	min
Cis	mü	câ	neş	cis	mü	câ	nı	Mus	ta	fast
_	.	_	_ /	_	.	_	_ /	_	.	_
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 45. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3A Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

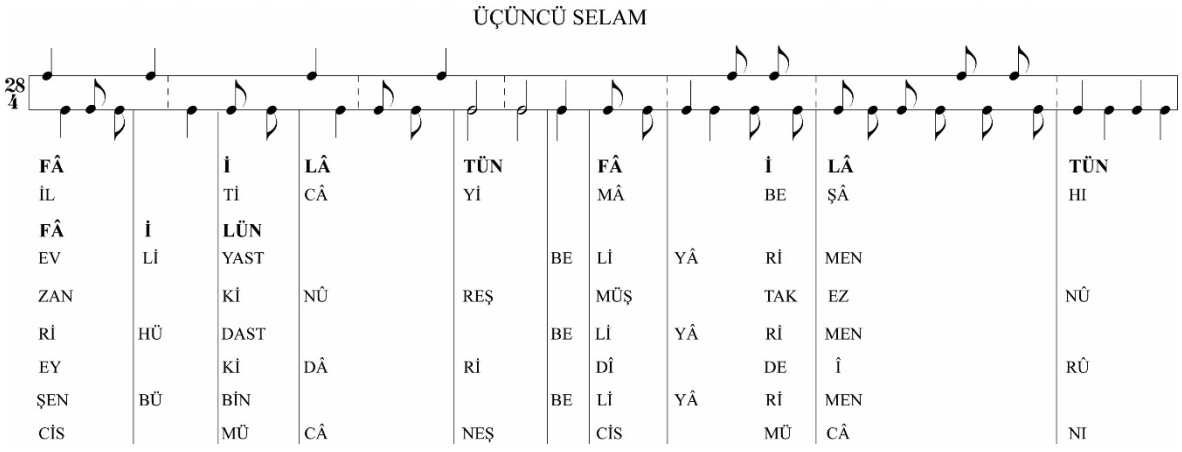

Şekil 46. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3A Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın ilk dörtlüğünde (3A) vezin bir buçuk 28/4lük "Devr-i Kebir" usûlüyle tamamlanmıştır. Usûlün kalan kısmı "Beli yâri men" terennümüyle tamamlanmıştır. Güftenin son kısmındaki "Mustafast" usûl içerisinde değil 10/8 lik ölçüde bestelenmiştir.

Üçüncü selamda kullanılan ikinci dörtlüğün (3B) vezni (Bahr-i Münserih) Şekil 47'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 48'de gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3B)

Ey	ki	he	zâr	â	fe	rin	bû	ni	ce	sul	tân	o	lur
Kû	lı	o	lan	kî	şi	ler	hüs	re	vü	hâ	kân	o	lur
Her	ki	bu	gün	Vê	le	de	î	na	nu	ben	yüz	sü	re
Yoh	su	li	sê	bây	o	lur	bâ	yi	se	sul	tân	o	lur
–	.	.	–	–	.	–	–	.	.	–	–	.	–
Müf	**te**	**i**	**lün/**	**Fâ**	**i**	**lün/**	**Müf**	**te**	**i**	**lün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 47. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3B Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

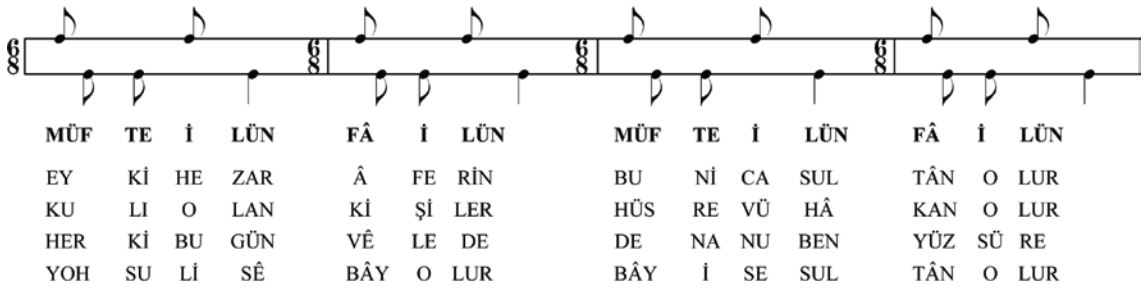

Şekil 48. Üçüncü Selam 3B Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın ikinci dörtlüğünde (3B) vezin dört 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda kullanılan üçüncü dörtlüğün (3C) vezni (Bahr-i Hezec-i Mekfuf) Şekil 49'da gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 50'de gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3C)

Ey	kâ	fi	le	î	kâ	le	i	tâ	â	tı	kü	câ	yid
En	der	ha	re	mî	kıb	le	i	hâ	câ	tı	bi	yâ	yid
Hem	hâ	ne	vü	hem	sâ	ye	vü	dî	vâ	rı	be	dî	yâr
Ser	geş	te	be	yâ	bâ	nı	şü	mâ	yî	dü	şü	mâ	yid
_	_	. /	.	_	_	. /	.	_	_	. /	.	_	_
Mef	**û**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü/**	**Fe**	**û**	**lün**

Şekil 49. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3C Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

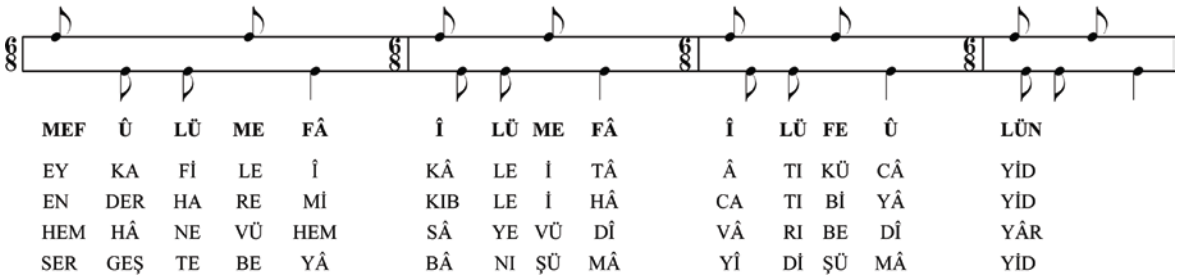

Şekil 50. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3C Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın üçüncü dörtlüğünde (3C) vezin dört 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda kullanılan dördüncü dörtlüğün (3C) çok az kullanılan bir yapıya sahip olan vezni Şekil 51'da gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 52'de gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3D)

Be	hak	kı	an	ki	der	in	dil	be	cüz	ve	lâ	yi	tü	nist
Ve	liy	yi	o	ne	şe	vem	kû	zi	ev	li	yâ	yi	tü	nist
Me	bad	(ı)	câ	(nı)	nem	bî	ga	me	ger	fe	dâ	yi	tü	nist
Me	bad	(ı)	çeş	(mi)	nem	rû	şe	ve	ger	sa	ka	yi	tü	nist
.	_	.	_	/ .	_	.	_	/ .	_	.	_	/ .	.	_
Me	**fâ**	**i**	**lün /**	**Me**	**fâ**	**i**	**lün /**	**Me**	**fâ**	**i**	**lün/**	**Fe**	**i**	**lün**

Şekil 51. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3D Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

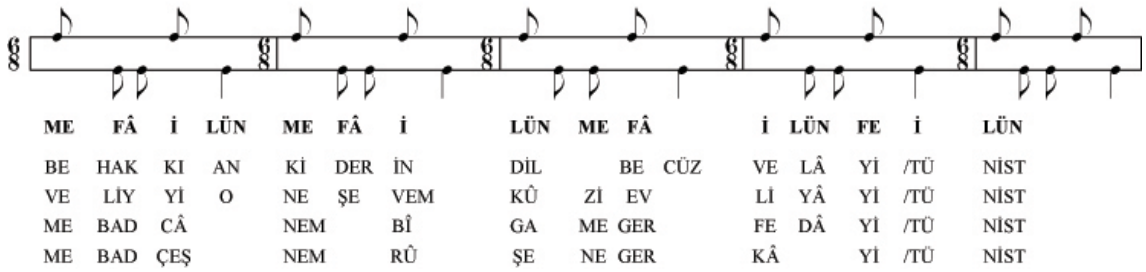

Şekil 52. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3C Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın üçüncü dörtlüğünde (3C) vezin beş 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda kullanılan Divâne Mehmet Çelebiye ait Nutk-i Şerif'in (3E) vezni (Bahr-i Hezec-i Mekfuf) Şekil 53'te gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 54'te gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3E)

Ey	dil	bu	ye	ter	i	ki	ci	han	da	sa	na	iz	an
Bir	dir	bir	i	ki	ol	ma	ya	yok	bil	miş	ol	im	kân
Hak	söy	le	yi	cek	sen	de	se	nin	or	ta	da	nen	var
Â	lem	de	he	mân	ben	de	di	ğin	dir	sa	na	yok	san
Say	ey	le	rı	zâ	göz	le	ko	it	lak	i	le	kay	dı
Â	lem	de	se	mâ	î	bu	ye	ter	sâ	li	ke	ir	fân
–	–	. /	.	–	–	. /	.	–	–	. /	.	–	–
Mef	**û**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü/**	**Fe**	**û**	**lün**

Şekil 53. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3E Bölümünün Güfte Vezin İlişkisi

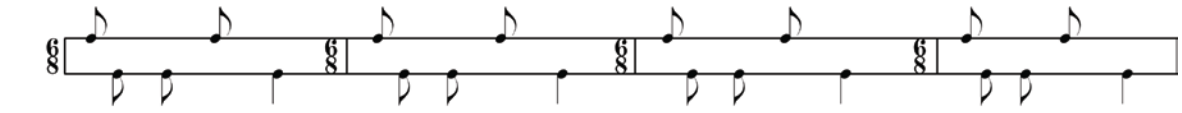

MEF	**Û**	**LÜ**	**ME**	**FÂ**	**Î**	**LÜ**	**ME**	**FÂ**	**Î**	**LÜ**	**FE**	**Û**	**LÜN**	**(MEF)**
EY	DİL	BU	YE	TER	İ	Kİ	Cİ	HAN	DA	SA	NA	İZ	AN	BİR
	DİR	Bİ	Rİ	Kİ	OL	MA	YA	YOK	BİL	Mİ	ŞO	LİM	KÂN	HAK
	SÖY	LE	Yİ	CEK	SEN	DE	SE	NİN	OR	TA	DA	NEN	VAR	Â
	LEM	DE	HE	MAN	BEN	DE	Dİ	ĞİN	DİR	SA	NA	YOK	SAN	SAY
	EY	LE	RI	ZÂ	GÖZ	LE	KO	İT	LAK	İ	LE	KAY	DI	Â
	LEM	DE	SE	MÂ	Î	BU	YE	TER	SÂ	Lİ	KE	İR	FÂN	

Şekil 54. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3D Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamda kullanılan Nutk-i Şerif'te vezin dört 6/8'lik yürük semâî usûlüyle tamamlanmıştır. Şekil 54'de görüldüğü gibi vezinin ilk hecesi "mef" eksik ölçüye denk gelecek şekilde bestelenmiştir.

Dördüncü selam ikinci selam ile aynıdır. Bu nedenle analize gerek duyulmamıştır.

3.1.3. Bayâtî Araban Mevlevî Âyininin Form Analizi

Birinci Selam

Birinci selamın ilk bölümünde kullanılan dörtlüğün ilk iki mısrasının ezgi yapısı Tablo 6'de verilmiştir. Makamın asli karakteri gösterilen bu bölümde kullanılan geçkilerin cümlelere göre dağılımı harflerle gösterilmiştir. Üçüncü ve dördüncü mısralarda melodi tekrarlandığı için tabloda verilmemiştir.

BİRİNCİ SELAM (1A)			
Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün		*Fâ i lâ tün / Fâ i lün*	
14/8	Ey çerâğ-ı âsümân ü	14/8	rahmet-i Hak ber-zemîn
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
A	**Muhayyer + Hicaz (Araban) (Nevâ perdesinde asma kalış)**		
14/8	Nâle-i men gûşidâr ü	14/8	derd-i hâl-i men bübîn
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
B	**Çargâh + Bayâtî (Dügâh perdesinde karar)**		

Tablo 6. Bayâtî Araban Birinci Selam 1A Bölümünün Form Analizi

Terennüm ile tamamlana ilk dizede (A Ezgisi) "Muhayyer" ve "Hicaz" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makamın asli karakterinde bulunan tiz bölgeden başlayıp güçlüde asma karar veren bir giriş mevcuttur.

Terennüm ile tamamlanan ikinci dizede yani B cümlesinde "Çargâh" ve "Bayâtî" çekirdekleri tespit edilmiştir. Birinci dizede makamın güçlüsünde durulduktan sonra ikinci dizede farklı bir ezgiyle karara gidilmiştir. Karara gidilirken evç perdesinin yerine acem perdesinin kullanılması makamın önemli özelliklerinden biridir.

Birinci selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 7'te verilmiştir. Ezgisel olarak benzerlik gösteren cümleler aynı harfin üssü şeklinde gösterilmiştir.

BİRİNCİ SELAM (1B)			
14/8	*Mef û lü me fâ*	14/8	*î lü / Me fâ*
	İmrûz (i) çirû		zest (i) ki hur
	î lü / fe 'ul	14/8	*Terennüm*
14/8	şîd (i) dü-tâst		Hey yi hey mahbûbi men
B^1	**Müstear + Karcığar (Dügâh perdesinde karar)**		
14/8	*Mef û lü me fâ*	14/8	*î lü / Me fâ*
	İmrûz (i) zirûz		hâbirû
14/8	*î lü / fe 'ul*	14/8	*Terennüm*
	nest ü cüdâ'st		Hey yi hey makbûli men
C	**Segâh + Uşşak (Nevâ perdesinde asma kalış)**		
14/8	*Mef û lü me fâ*	14/8	*î lü / Me fâ*
	Ez çerh(i) be-hâ		ki yannisâ
14/8	*î lü / fe 'ul*	14/8	*Terennüm*
	rest ü sadâ'st		Hey yi hey rânâyi men
C^1	**Sabâ + Segâh (Nevâ perdesinde asma kalış)**		
14/8	*Mef û lü me fâ*	14/8	*î lü / Me fâ*
	K'ey dil-şüdegân		müjde ki in
14/8	*î lü / fe 'ul*	14/8	*Terennüm*
	rûz-i şümâ'st		Hey yi hey zîbâyi men
A^1	**Rast + Hicaz (Nevâ perdesinde asma kalış)**		

Tablo 7. Bayâtî Araban Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi

Birinci selamda kullanılan ikinci dörtlükte B^1 cümlesinde "Müstear" ve "Karcığar" çekirdekleri tespit edilmiştir. Karara gidildiğinden önceki bölümdeki B cümlesine benzerliğinden dolayı B1 olarak adlandırılmıştır. Sonrasında C cümlesinde farklı bir ezgi kullanılmış ve bu ezgide de "Segâh" ve "Uşşak" çekirdekleri tespit edilmiştir. Sonrsında benzer ezgi olan C^1 cümlesinde "Sabâ" ve "Segâh" çekirdekleri tespit edilmiştir. Son olarak önceki bölümde A^1 cümlesinde ise "Rast" ve "Hicaz" çekirdekleri tespit edilmiştir. Hicaz geçki ile nevâ perdesinde asma kalış yapması nedeniyle A cümlesine benzer olduğundan A^1 olarak adlandırılmıştır.

Birinci selamın üçüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 8'te verilmiştir. Ezgisel olarak benzerlik gösteren cümleler aynı harfin üssü şeklinde gösterilmiştir.

BİRİNCİ SELAM (1C)			
14/8	*Mef û lü / me fâ*	14/8	*î lü / Me fâ*
	Mâ der-dü-cihan		gayri Hudâ (yâr)
14/8	*î lü / fe û lün*	14/8	*Terennüm*
	yâr ne dârîm		Dost dost ne dârim
A^1	**Hicaz + Rast + Nikriz (Çargâh perdesinde asma kalış)**		
14/8	*Mef û lü / me fâ*	14/8	*î lü / me fâ*
	Cüz yâd-ı Hudâ		hîçdiger (kâr)
14/8	*î lü / fe û lün*	14/8	*Terennüm*
	kâr ne dârîm		Dost dost ne dârim
B^1	**Nikriz + Çargâh + Nevâ + Acem (Dügâh perdesinde karar)**		
14/8	*Mef û lü / me fâ î lü / me*	14/8	*fâ î lü / fe û lün*
	Müştâk-ı dil-i cânı tü		Şems-ül Hakk-ı Tebriz
14/8	*Mef û lü / me fâ î lü / me*	14/8	*fâ î lü / fe û lün*
	Müştâk-ı dil-i cânı tü		Şems-ül Hakk-ı Tebriz
D	**Sabâ (Muhayyer perdesinde asma kalış)**		
14/8	*Mef û lü / me fâ*	14/8	*î lü / me fâ*
	Der-âyine cüz		vâye-i dî (dâr)
14/8	*î lü / fe û lün*	14/8	*Terennüm*
	dâr ne dârîm		Dost dost ne dârim
B^1	**Çargâh + Nikriz + Bayâtî (Dügâh perdesinde karar)**		

Tablo 8. Bayâtî Araban Birinci Selam 1C Bölümünün Form Analizi

Birinci selamda kullanılan üçüncü dörtlükte A^1 cümlesinde "Hicaz", "Rast" ve "Nikriz" çekirdekleri tespit edilmiştir. Çargâh perdesinde asma kalış yapmasına rağmen nevâ perdesinde asma kalış yapan A cümlesine benzerliğinden dolayı A^1 olarak adlandırılmıştır. Sonrsında B^1 cümlesinde "Nikriz","Çargâh", "Nevâ" ve "Acem" çekirdekleri tespit edilmiştir. Birinci selamınezgisel olarak en zengin kısmı bu cümledir. Sonrasında farklı bir ezgi kullanılmıştır. D cümlesinde "Sabâ"çekirdeği tespit edilmiştir. Muhayyer perdesinde asma kalıştan dolayı bu bölümün farklı bir geçki olduğu söylenebilir. B^1 cümlesinde ise "Çargâh", "Nikriz" ve "Bayâtî" çekirdekleri tespit edilmiştir.

Birinci selamın genelinde kullanılan ezgi yapısı Tablo 9'te verilmiştir.

Bayâtî Araban Mevlevî Âyininin Birinci Selamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Muhayyer + Hicaz (Araban)	Nevâ perdesinde asma kalış
B	Çargâh + Bayâtî	Dügâh perdesinde karar
B^1	Müstear + Karcığar	Dügâh perdesinde karar
C	Segâh + Uşşak	Nevâ perdesinde asma kalış
C^1	Sabâ + Segâh	Nevâ perdesinde asma kalış
A^1	Rast + Hicaz	Nevâ perdesinde asma kalış
A^1	Hicaz + Rast + Nikriz	Çargâh perdesinde asma kalış
B^1	Nikriz + Çargâh + Nevâ + Acem	Dügâh perdesinde karar
D	Sabâ	Muhayyer perdesinde asma kalış
B^1	Çargâh + Nikriz + Bayâtî	Dügâh perdesinde karar

Tablo 9. Bayâtî Araban Birinci Selamın Form Analizi

Genel olarak bakıldığında A ve B cümlelerinin sıklıklı tekrarlandığı tespit edilmiştir. C ve D cümleleri de hem geçki hem karar nedeniyle makam içerisindeki farklı geçkiler olarak nitelendirilmiştir. Makamın karakterinde de olduğu gibi genel olarak cümlelerde nevâ perdesinde asma kalış ve dügâh perdesinde bayâtî veya uşşaklı kararlarla tamamlanmıştır. Ezgiye zenginlik katmak amacıyla bir takım cümleler farklı ezgilerle tamamlanmıştır.

İkinci Selam

İkinci selamda kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 10'da verilmiştir.

İKİNCİ SELAM			
14/8	*Mef û*	14/8	*lü / me fâ*
	Sul tâ-		-nı menî
14/8	*(fâ) î lün /*	14/8	*fe i lün*
	(ni) Sul tâ-		-nı menî
14/8	*Mef û*	14/8	*lü / me fâ*
	Ender		dilü can
14/8	*(fâ) î lün /*	14/8	*fe i lün*
	(cân) îmâ		-nı menî
A	**Dağı Hüseynî + Hûzî + Bayâtî (Dügâh perdesinde karar)**		
14/8	*Mef û*	14/8	*lü / me fâ*
	Dermen		bi demî
14/8	*î lün /*	14/8	*fe i lün*
	(mî) menzin		-de şevem
14/8	*Mef û*	14/8	*lü / me fâ*
	Yek can		çi şeved
14/8	*î lün /*	14/8	*fe i lün*
	(ved) sad câ		-nı menî
A[1]	**Önceki bölümünün tekrarı**		

Tablo 10. Bayâtî Araban İkinci Selamın Form Analizi

İkinci selamda tüm cümlelerde benzer ezgiler kullanılmıştır. Makam analizinde belirtildiği üzere bu bölümde hüseynî geçki yapılmıştır. A ile ifade edilen cümleler de hüseynî makamının içerisinde bulunan veya bu makamı zenginleştiren ifadelerdir. Tespit edilen "Bayâtî" çekirdeklerinin ise ana makama dönüş veya ana makamı hatırlatma amacıyla kullanıldığı düşünülmektedir.

Üçüncü Selam

Üçüncü selamın ilk bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 11'de verilmiştir.

<table>
<tr><td colspan="9">ÜÇÜNCÜ SELAM (3A)</td></tr>
<tr><td rowspan="4">28/4</td><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ</td><td>i lâ</td><td>tün</td><td>Fâ</td><td>i</td><td>lâ</td><td>tün</td></tr>
<tr><td>İl</td><td>ti câ</td><td>yi</td><td>mâ</td><td>be</td><td>şâ</td><td>hı</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ i</td><td>lün</td><td colspan="4">Terennüm</td></tr>
<tr><td>Ev li</td><td>yast</td><td colspan="4">Beli yâri men</td></tr>
<tr><td></td><td>A</td><td colspan="8">Nişâbur + Nevâ + Hüseynî (Dügâh perdesinde karar)</td></tr>
<tr><td rowspan="4">28/4</td><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ</td><td>i lâ</td><td>tün</td><td>Fâ</td><td>i</td><td>lâ</td><td>tün</td></tr>
<tr><td>Zan</td><td>ki nû</td><td>reş</td><td>müş</td><td>tak</td><td>ez</td><td>nû</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ i</td><td>lün</td><td colspan="4">Terennüm</td></tr>
<tr><td>ri hû</td><td>dast</td><td colspan="4">Beli yâri men</td></tr>
<tr><td></td><td>A¹</td><td colspan="8">Rast + Segâh + Nişâbur (Nevâ perdesinde asma kalış)</td></tr>
<tr><td rowspan="4">28/4</td><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ</td><td>i lâ</td><td>tün</td><td>Fâ</td><td>i</td><td>lâ</td><td>tün</td></tr>
<tr><td>Ey</td><td>ki dâ</td><td>ri</td><td>dî</td><td>de</td><td>î</td><td>rû</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ i</td><td>lün</td><td colspan="4">Terennüm</td></tr>
<tr><td>şen bü</td><td>bin</td><td colspan="4">Beli yâri men</td></tr>
<tr><td></td><td>A¹</td><td colspan="8">Nişâbur + Uşşak + Hüseynî (Dügâh perdesinde karar)</td></tr>
<tr><td rowspan="4">-</td><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ</td><td>i lâ</td><td>tün</td><td>Fâ</td><td>i</td><td>lâ</td><td>tün</td></tr>
<tr><td>Cis</td><td>mü câ</td><td>nes</td><td>cis</td><td>mü</td><td>câ</td><td>nı</td></tr>
<tr><td rowspan="2">10/8</td><td>Fâ i</td><td>lün</td><td colspan="4" rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Mus ta</td><td>fast</td></tr>
<tr><td></td><td>A¹</td><td colspan="8">Rast + Hüseynî (Dügâh perdesinde karar)</td></tr>
</table>

Tablo 11. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3A Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamda kullanılan ilk dörtlükte genelde cümleler ezgisel olarak birbirine benzemektedir. A ve A^1 şeklinde gösterilen cümlelerde genel olarak "Nişâbur", "Uşşak", "Hüseynî", "Nevâ" ve "Rast" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makam analizi bölümünde belirtildiği üzere nevâ makamına geçki yapılan bu bölümde nevâ asma kalışların kullanımı ve nim hicaz perdesinin kullanımı makamın özelliklerinden biridir.

Üçüncü selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 12'de verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3B)					
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Ey ki hezar		âferin		ah
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	bu nice Sul		tân olur		yâri yar
B	**Hicaz + Segâh (Evç perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Kûlı olan		kîşiler		cânım
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Hüsrevü hâ		kan olur		ah
	Hüsrevü hâ		kan olur		saz
B^1	**Segâh + Hüseynî (Irak perdesinde karar)**				

Tablo 12. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3B Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın ilk bölümünden sonra aradaki saz kısmında evç makamına hazırlık yapılmıştır. Dolayısıyla üçüncü selamın ikinci kısmında farklı ezgiler kullanılmıştır. B ve B1 cümlelerine "Hicaz", "Hüseynî" ve ağırlıklı olarak "Segâh" çekirdekleri tespit edilmiştir. Genel olarak evç makamında belirtilen çekirdekler edilmiştir.

Üçüncü selamın üçüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 13'da verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3C)							
6/8	*Mef û lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün*
	Ey kâfile-i		kâle-i tâ		-âtı kü câ		yid
B^1	**Segâh (Evç perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Mef û lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün*
	Ender haremî		kıble-i hâ		-câtı bi yâ		yid
A^1	**Hüseynî (Dügâh perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Mef û lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün*
	Hem hâne vü hem		sâye vü dî		vârı be dî		vâr
C	**Hûzî (Çargâh perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Mef û lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün*
	Sergeşte be yâ		bânı şü mâ		-yîdi şü mâ		yid
B^1	**Segâh (Irak perdesinde karar)**						

Tablo 13. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3C Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın üçüncü bölümünde ikinci bölüme benzer cümleler tespit edilmiştir. C cümlesinde farklı olarak"Hûzî" çekirdeği tespit edilmiştir. İkinci selamda da benzer bir ezgi vardır.

Üçüncü selamın dördüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 14'da verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3D)									
6/8	*Me fâ i lün/* Be Hakkı an	6/8	*me fâ i* ki derin	6/8	*lün / me fâ* dil be cüz	6/8	*i lün / fe i* velâyitü	6/8	*lün* Nist
D	**Ferahnak (Evç perdesinde asma kalış)**								
6/8	*Me fâ i lün/* Veliyyi o	6/8	*me fâ i* neşe vem	6/8	*lün / me fâ* kûzi ev-	6/8	*i lün / fe i* -liyâyitü	6/8	*lün* Nist
D^1	**Rast (Nevâ perdesinde asma kalış)**								
6/8	*Me fâ i lün/* Me bad câ-	6/8	*me fâ i* -nem bî	6/8	*lün / me fâ* gâm eger	6/8	*i lün / fe i* fedâyitü	6/8	*lün* Nist
D^1	**Rast (Nevâ perdesinde asma kalış)**								
6/8	*Me fâ i lün/* Me bad ceş-	6/8	*me fâ i* -nem rû	6/8	*lün / me fâ* şen eger	6/8	*i lün / fe i* kâyitü	6/8	*lün* Nist
D^1	**Ferahnak (Irak perdesinde karar)**								

Tablo 14. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3D Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın dördüncü bölümümde D cümlesinde "Ferahnâk" ve "Rast" çekirdekleri tespit edilmiştir. Ezginin önceki bölüme göre farklı olması makam geçkisi olduğunu göstermektedir.

Üçüncü selamın beşinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 15'de verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3E)							
6/8	*-û lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün / (Mef)*
	Dil bu yeter		İki cihan		-da sana iz-		-an / bir
6/8	*-û lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün / (Mef)*
	-dir bir iki ol-		-maya yok		Bilmiş ol im-		-kan / Hak
A¹	**Bayâtî (Dügâh perdesinde karar)**						
6/8	*-û lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün / (Mef)*
	Söyleyicek		sende senin		ortada nen		var / Â
6/8	*-u lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün / (Mef)*
	-lemde heman		ben dediğin-		-dir sana nok-		san / Say
F	**Nikriz (Çargâh ve Rast perdelerinde asma kalış)**						
6/8	*-û lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün / (Mef)*
	Eyle rızâ		gözle ko it-		-lâk ile kay-		dî / Â
6/8	*-u lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*	6/8	*î lü / fe û*	6/8	*lün / (Mef)*
	-lemde semâ-		-î bu yeter		sâlike ir		fân
A¹	**Bayâtî (Dügâh perdesinde karar)**						

Tablo 15. Bayâtî Araban Üçüncü Selam 3E Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın sonunda cümlelere göre bayâtî araban makamına geri dönüldüğü anlaşılmaktadır. F cümlesinde tespit edilen "Nikriz" çekirdeğinin makamın asli karakterinde olmasına rağmen bu bölümde kullanılmıştır. Bu da üçüncü selam genelinde nevâ, evç ve ferahnak gibi farklı geçkilere hazırlık yapılması ve bu geçkilerin kullanılmasının ardından bayâtî araban makamının asli karakterine dönüşünden kaynaklanmış olabilir.

Üçüncü selamın genelinde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 16'da verilmiştir.

Bayâtî Araban Mevlevî Âyininin Birinci Selamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Nişâbur + Nevâ + Hüseynî	Dügâh perdesinde karar
A^1	Rast + Segâh + Nişâbur	Nevâ perdesinde asma kalış
A^1	Rast + Hüseynî	Dügâh perdesinde karar
B	Hicaz + Segâh	Evç perdesinde asma kalış
B^1	Segâh + Hüseynî	Irak perdesinde karar
B^1	Segâh	Evç perdesinde asma kalış
A^1	Hüseynî	Dügâh perdesinde asma kalış
C	Hûzî	Çargâh perdesinde asma kalış
B^1	Segâh	Irak perdesinde karar
D	Ferahnak	Evç perdesinde asma kalış
D^1	Rast	Nevâ perdesinde asma kalış
D^1	Rast	Nevâ perdesinde asma kalış
D^1	Ferahnak	Irak perdesinde karar
A^1	Bayâtî	Dügâh perdesinde karar
F	Nikriz	Çargâh ve Rast perdelerinde asma kalış
A^1	Bayâtî	Dügâh perdesinde karar

Tablo 16. Bayâtî Araban Üçüncü Selamın Form Analizi

Genel olarak üçüncü selama bakıldığında makamın asli karakteri ile başlanıp tespit edilen çekirdeklere varilen harflerin sıralanmasına göre düzenli olarak farklı makamlara geçkiler yapıldığı ve ardından ana makama dönüldüğü söylenebilir.

3.2. Evcârâ Mevlevî Âyini

Evcârâ Mevlevî Âyini Cinçen Tanrıkorur'un bestelediği ikinci Mevlevî Âyinidir. 1987 yılında Konya'da bestelenmiştir (EK-3). Bu bölümde âyinin makamsal analizi ve "usûl-vezin" ilişkisine yer verilmştir.

3.2.1. Evcârâ Mevlevî Âyininin Makamsal Analizi

Peşrevin birinci hanesinde gelenekte de olduğu gibi makamın asli karakteri yansıtılmıştır (Şekil 55). Makamın asli karakterinde de bulunan geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

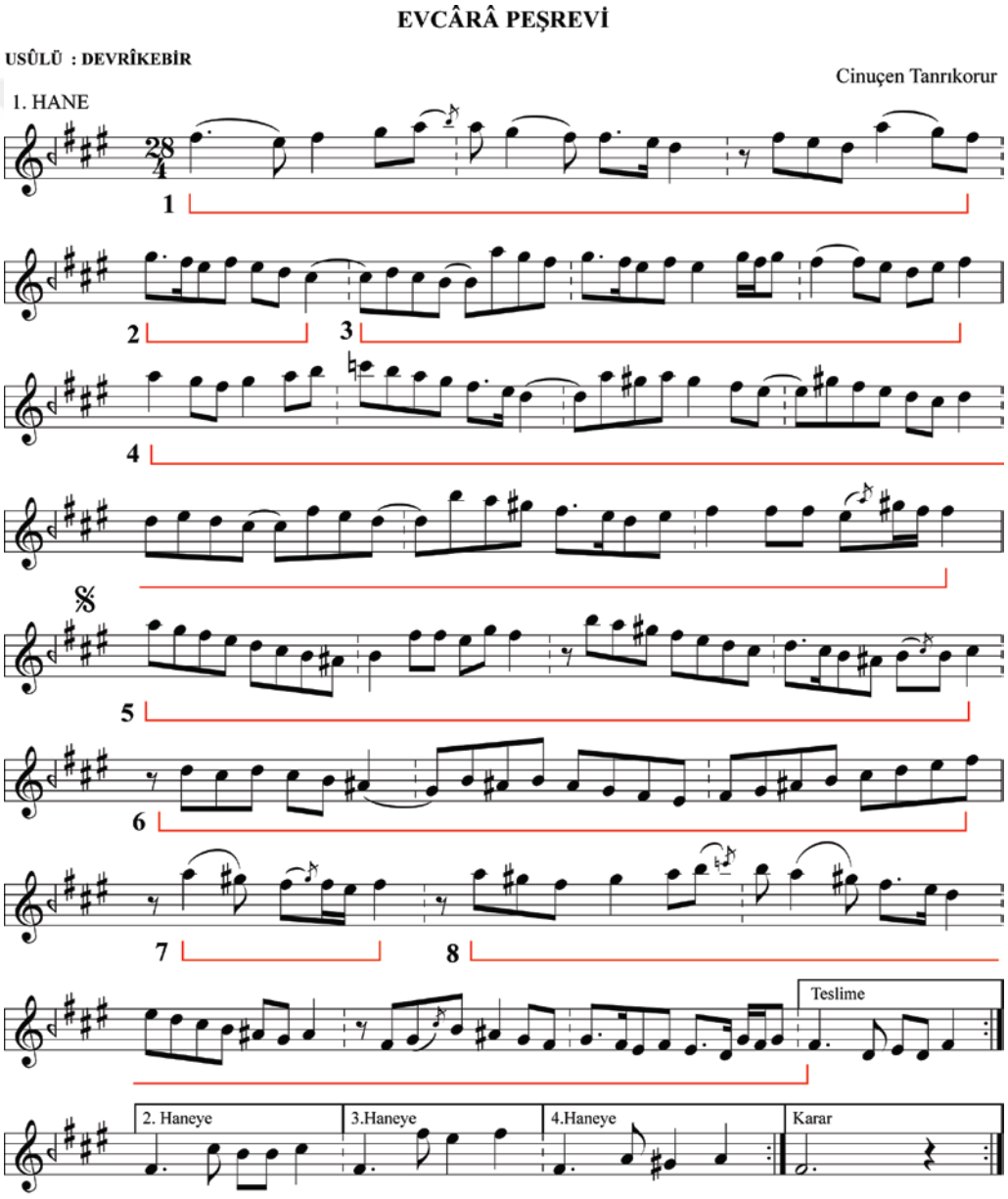

Şekil 55. Evcârâ Peşrevinin Birinci Hanesi

1- Evç perdesinde segâh geçki
2- Nim Hicaz perdesinde hicaz geçki
3- Evç perdesinde segâh geçki
4- Evç perdesinde müstear geçki
5- Mim Hicaz perdesinde hicaz geçki
6- Irak perdesinde zirgüleli hicaz geçki ve evç perdesine çıkış cazibesi
7- Evç perdesinde müstear geçki
8- Irak perdesinde zigüleli hicaz ile karar

Peşrevin ikinci hanesinde numaralarla gösterilen geçkiler kullanılmıştır (Şekil 56).

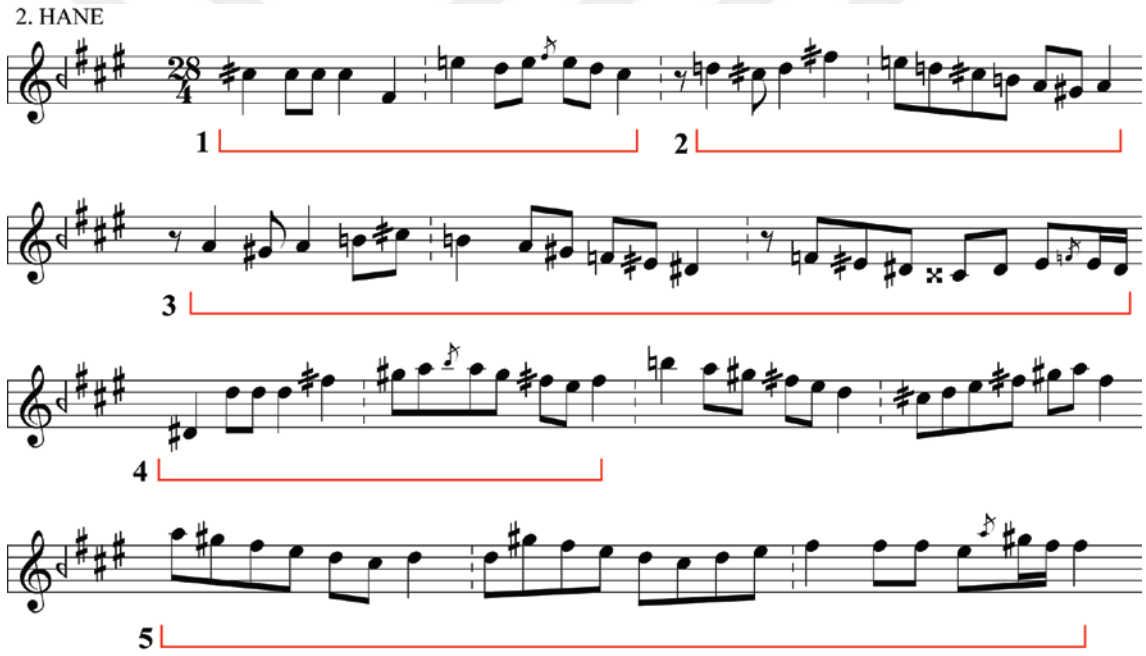

Şekil 56. Evcârâ Peşrevinin İkinci Hanesi

1- Dik Hicaz perdesinde uşşak geçki
2- Dügâh perdesinde çargâh geçki
3- Evç perdesinde segâh geçki
4- Kaba Nim Hisar perdesinde müstear geçki
5- Evç perdesinde nüstear geçki

Peşrevin üçüncü hanesinde numaralarla gösterilen geçkiler kullanılmıştır (Şekil 57).

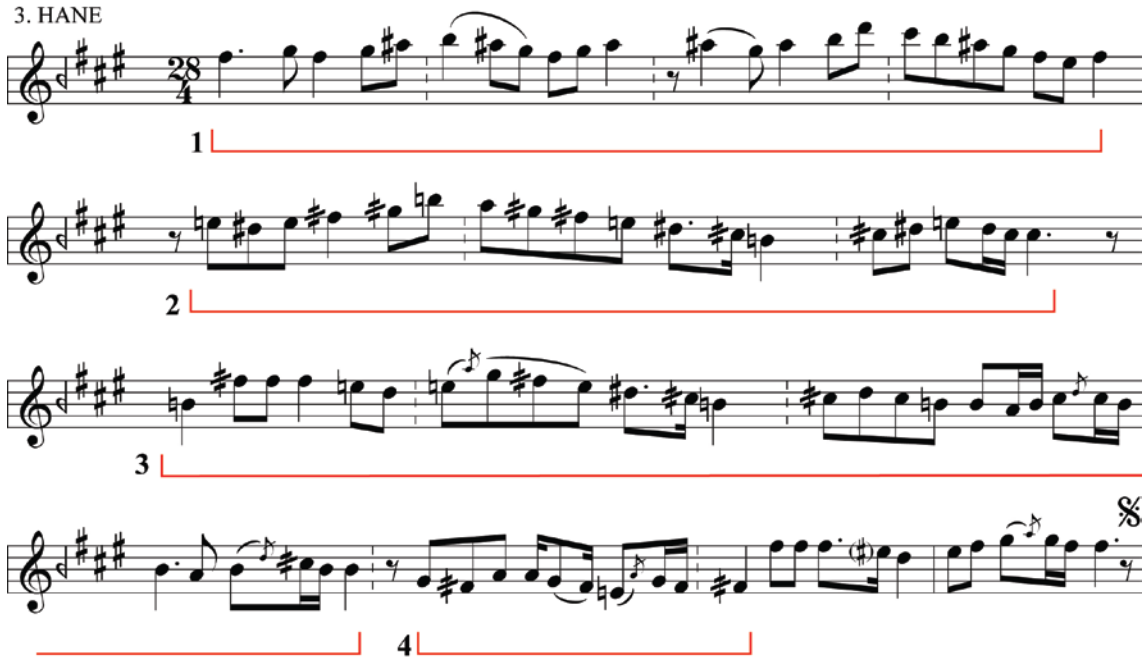

Şekil 57. Evcârâ Peşrevinin Üçüncü Hanesi

1- Evç perdesinde hicaz geçki
2- Dik Hicaz perdesinde uşşak geçki
3- Bûselik perdesinde bûselik geçki
4- Geveşt perdesinde ferahnâk çeşni

Peşrevin dördüncü hanesinde genel olarak “Bestenigâr” makamı işlenmiştir (Şekil 58). Aradaki geçkiler ve çeşniler numaralarla verilmiştir.

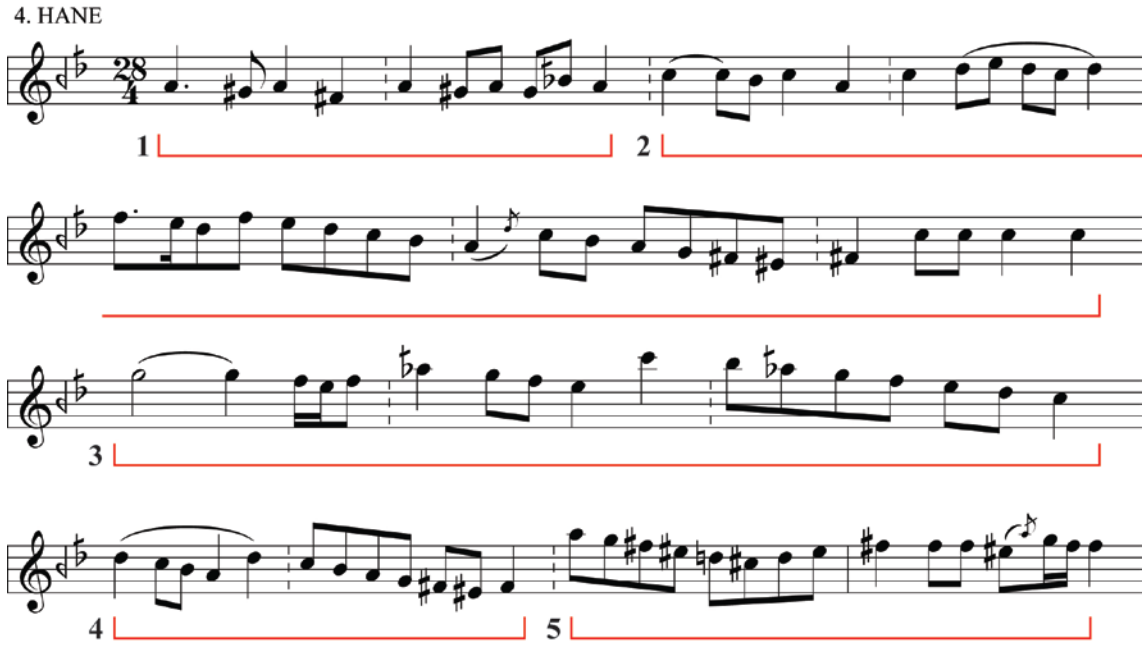

Şekil 58. Evcârâ Peşrevinin Dördüncü Hanesi

1- Dügâh perdesinde rûmî çargâh (arap çargâhı) geçki (Rahat-ül Ervah çeşni)
2- Çargâh perdesinde rûmî çargâh (arap çargâhı) geçki
3- Çargâh perdesinde rûmî çargâh (arap çargâhı) geçki
4- Irak perdesinde segâh geçki
5- Evç perdesinde segâh geçki

Birinci Selam 1A bölümünde (Şekil 59) makamın asli karakteri gösterilmiştir. Geçkiler ve çeşniler numaralarla verilmiştir.

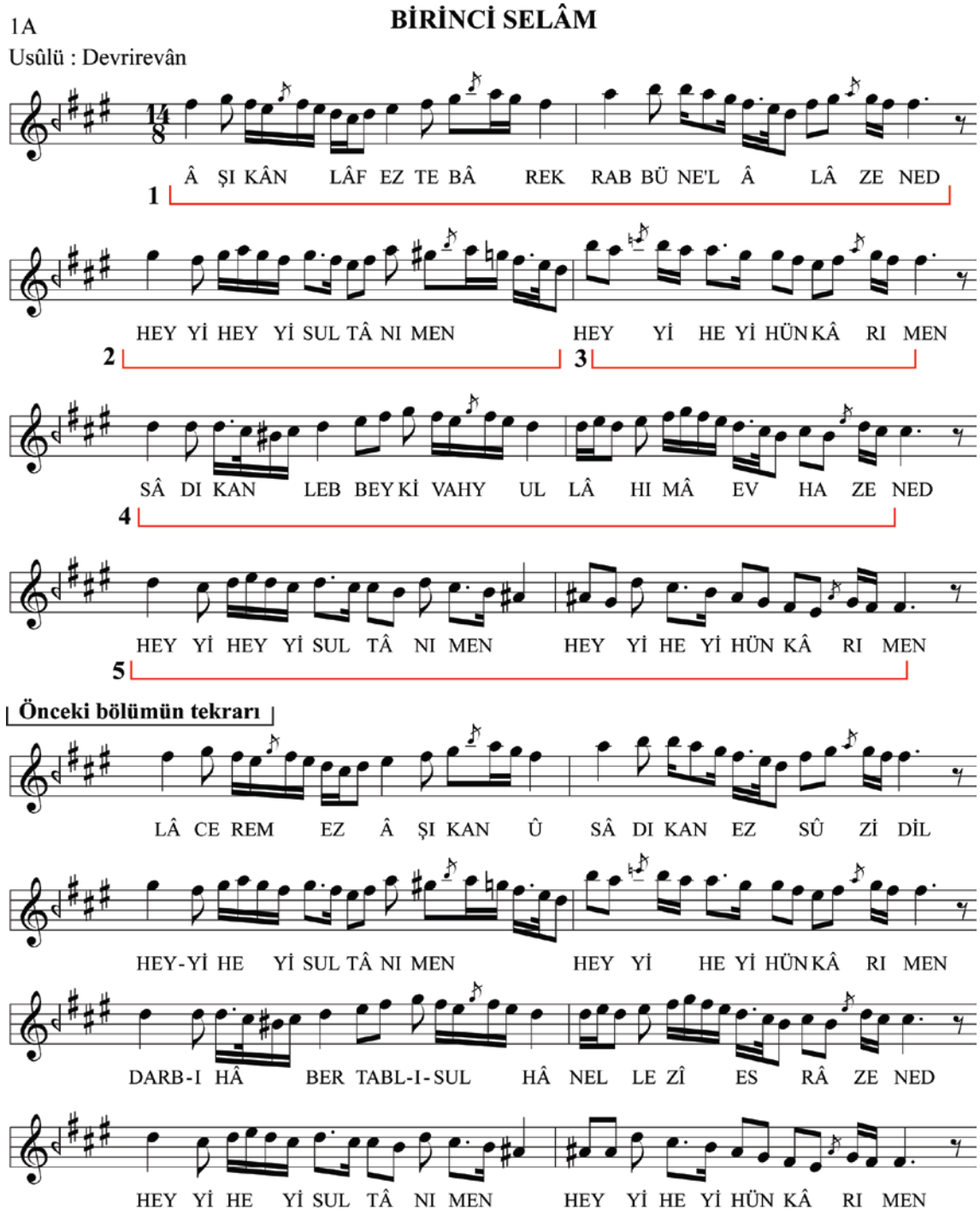

Şekil 59. Evcârâ Birinci Selam 1A

1- Evç perdesinde segâh geçki
2- Evç perdesinde müstear çeşninin ardından nevâ perdesinde asma kalış
3- Evç perdesinde segâh geçki
4- Nim Hicaz perdesinde hicaz geçki
5- Irak perdesinde zirgüleli hicaz geçki

1A Bölümünde makama bir giriş yapılıp karara gelindikten sonra 1B Bölümünde (Şekil 60) numaralarla gösterilen geçkiler yapıldıktan sonra "Evcârâ" dizisiyle "Irak" perdesinde karar verilmiştir.

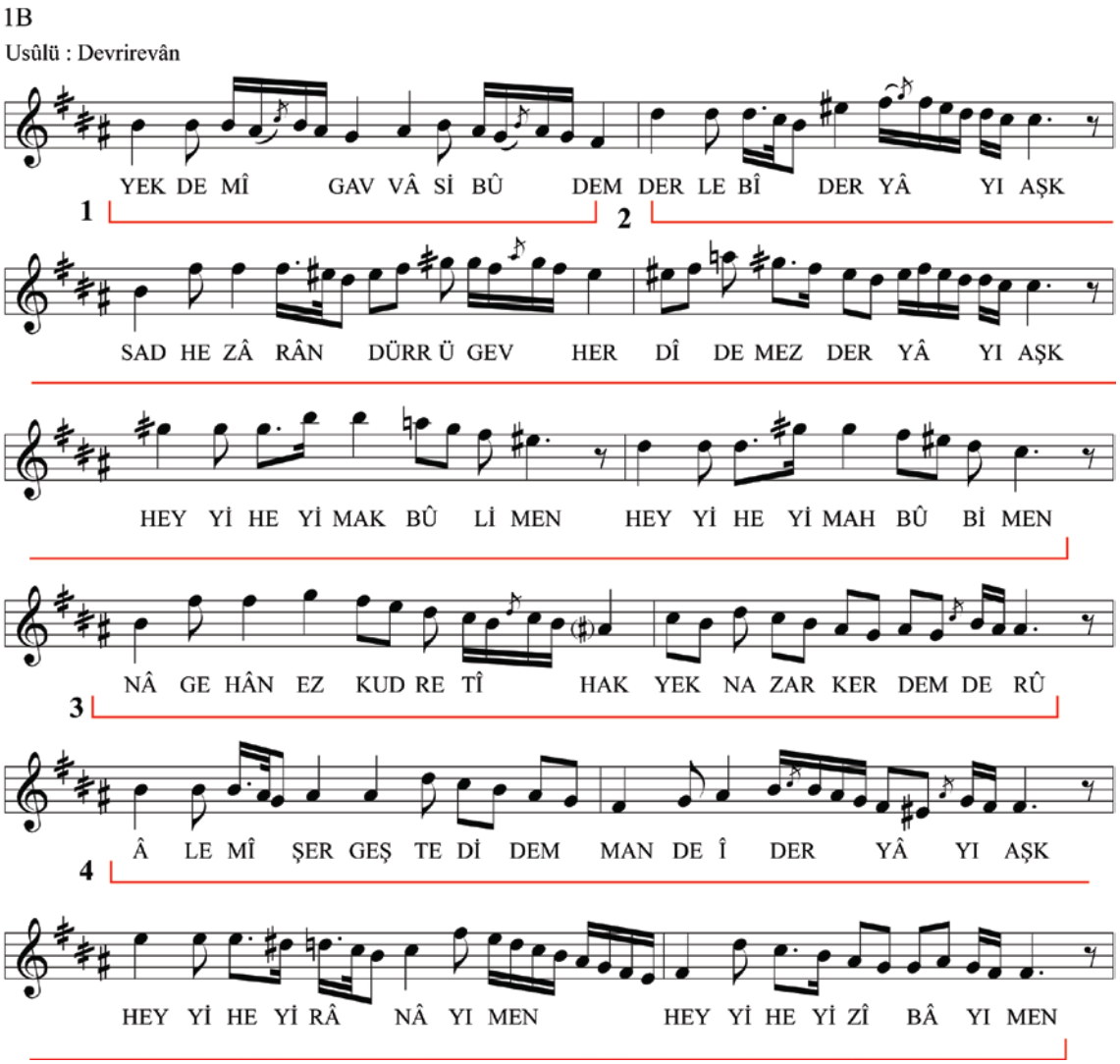

Şekil 60. Evcârâ Birinci Selam 1B

1- Geveşt perdesinde hicaz geçki
2- Dik Hicaz perdesinde hicaz geçki

3- Bûselik perdesindeki bûselik geçkinin ardından nim zirgüle perdesinde hicaz çeşnileriyle asma kalış
4- Irak perdesinde zirgüleli hicaz geçki (Evcârâ dizisi)

1B Bölümünde Irakta kalındıktan sonra 1C Bölümünde (Şekil 61) numaralarla gösterilen geçkiler yapılıktan sonra "Bûselik" makamına hazırlık yapılmış ve terennüm bölümünde "Bûselik" makamı işlenmiştir.

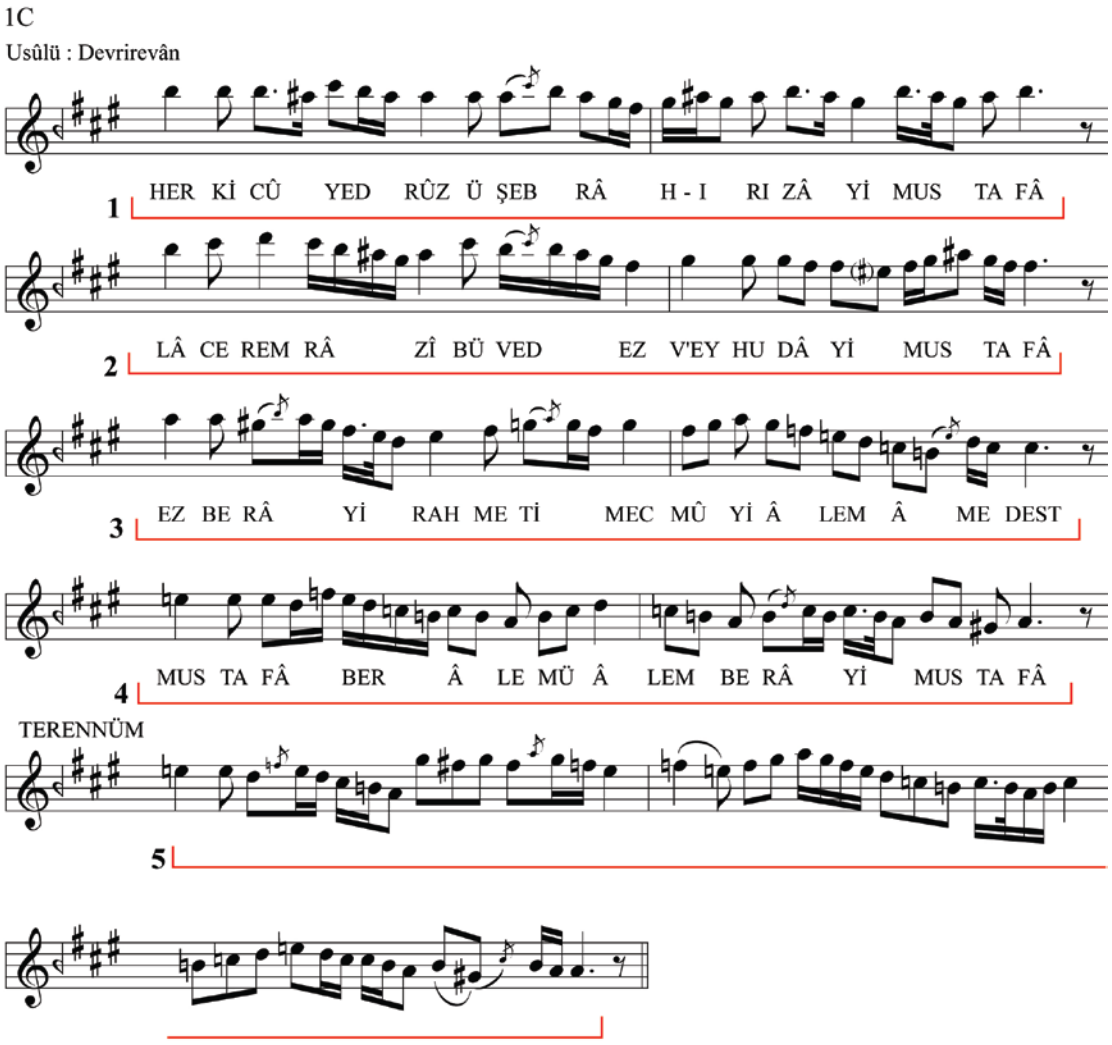

Şekil 61. Evcârâ Birinci Selam 1C

1- Tiz Segâh perdesinde hicaz çeşnileriyle ile asma kalış
2- Evç perdesinde hicaz geçki
3- Evç perdesindeki hicazdan çargâh perdesinde inerek bûselik makamına hazırlık
4- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki
5- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik makamı

“Bûselik” ile dügâhta karar edilen birinci selamdan sonra 2A Bölümünde (Şekil 62) “Çargâh” perdesi kullanılarak yerinde “Bestenigâr” makamına geçki yapılmıştır. Arada kullanılan geçkiler numaralarla verilmiştir.

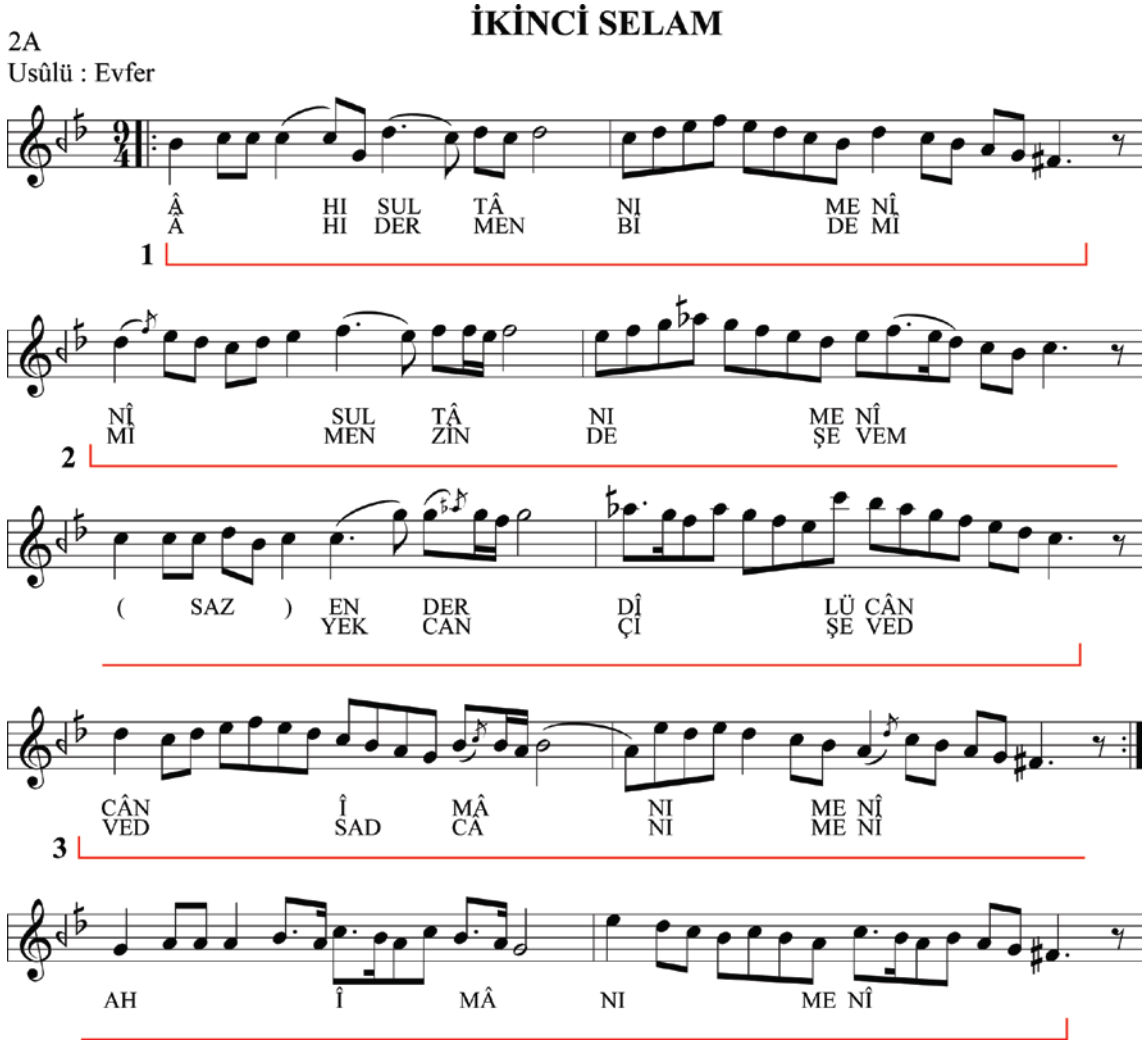

Şekil 62. Evcârâ İkinci Selam 2A

1- Irak perdesinde segâh geçki
2- Yerinde (Çargâh perdesi) rûmî çargâh (arap çargâhı) geçki
3- Irak perdesinde segâh geçki

2B Bölümünde (Şekil 63) yerinde hicaz makamı dizisi sesleri kullanılarak dügâhta karar verilmiştir. “Evcârâ” makamında kullanılan “Evç” perdesinde “Segâh” geçki de kullanılmıştır.

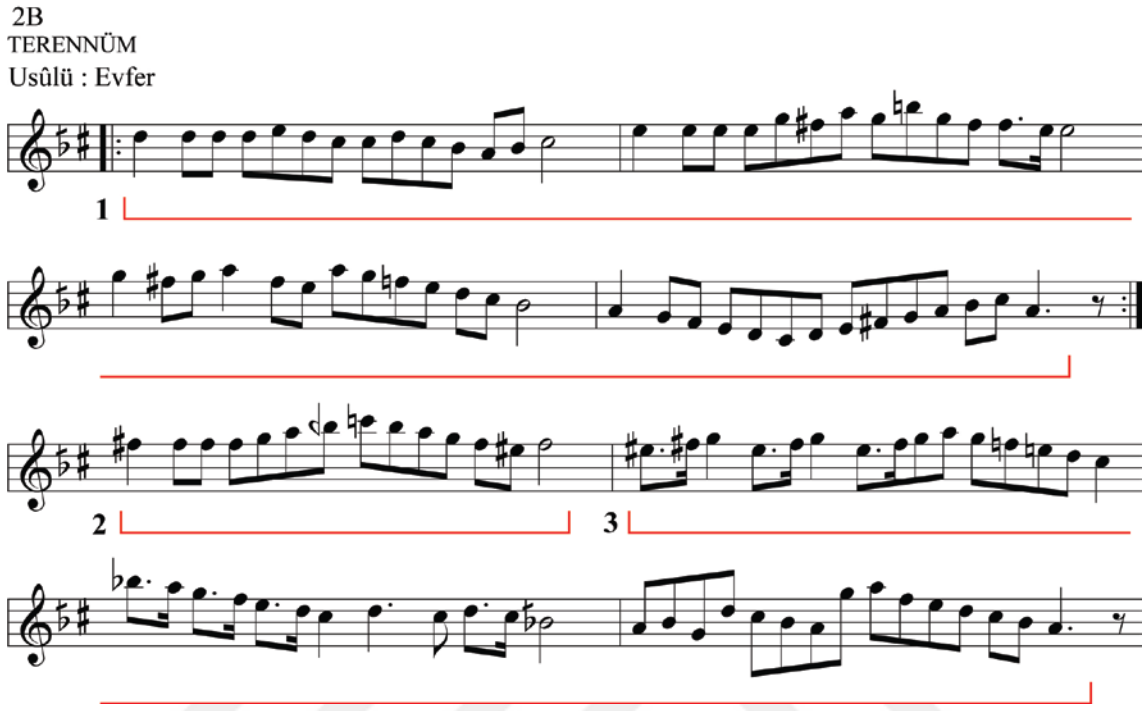

Şekil 63. Evcârâ İkinci Selam 2B

1- Yerinde (Dügâh perdesi) hicaz geçki
2- Evç perdesinde segâh geçki
3- Yerinde (Dügâh perdesi) hicaz geçki

3A Bölümüne (Şekil 64) numaralarla gösterilen çeşniler ve geçkiler kullanıldıktan sonra yerinde "Hüseynî" makamı ile "Dügâh" perdesinde karar verilmiştir.

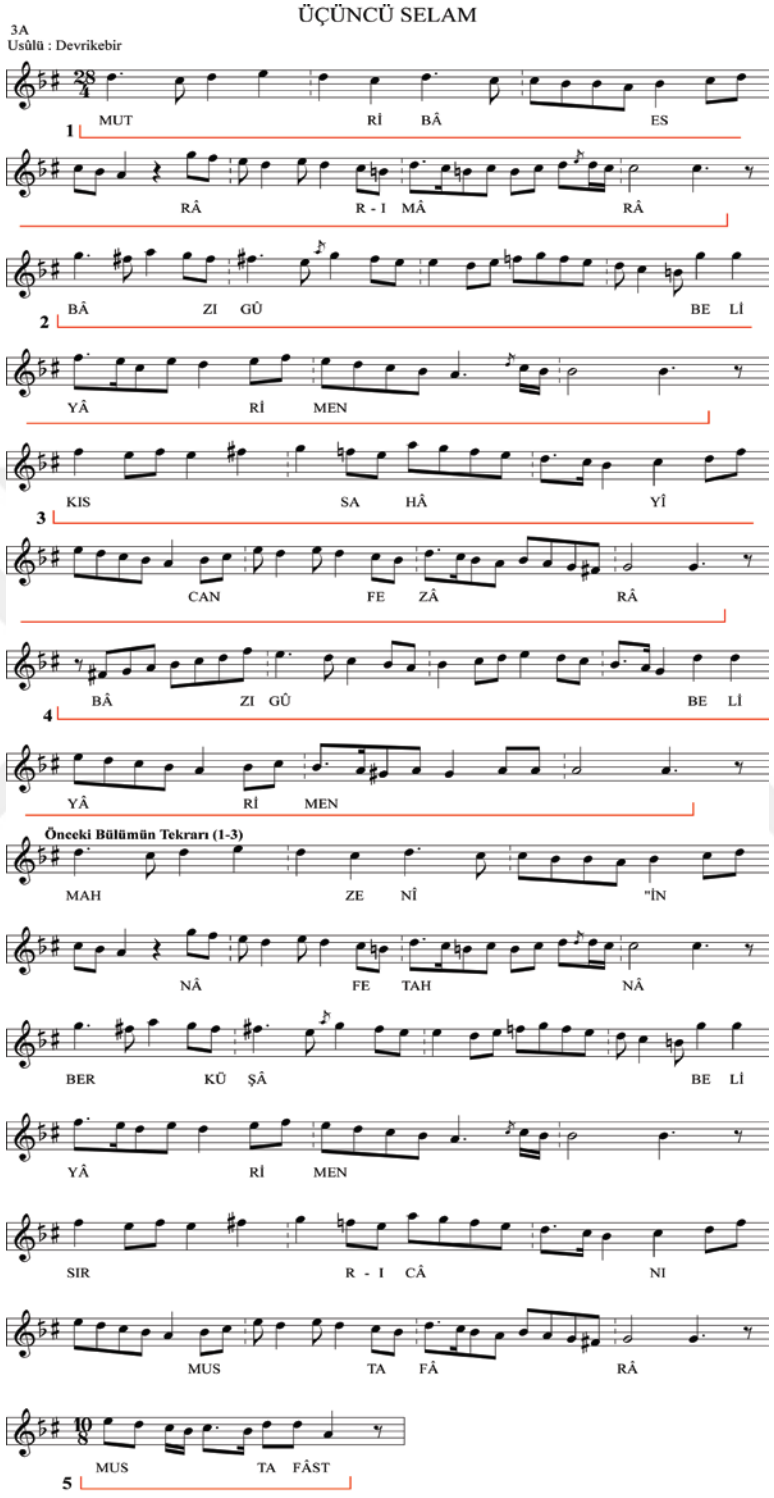

Şekil 64. Evcârâ Üçüncü Selam 3A

1- Çargâh perdesinde hicaz çeşnileriyle ile asma kalış
2- Kürdî perdesinde hicaz çeşnileriyle ile asma kalış

3- Yerinde (Rast perdesi) nikriz çeşni.

4- Yerinde (Dügâh perdesi) hicaz geçki

5- Yerinde (Dügâh perdesi) hüseynî geçki

3B Bölümüne (Şekil 65) yerinde “Zirgüleli Hicaz” makamı ile başlanmış, numaralarla göserilen geçkiler ve çeşniler kullanıldıktan sonra “Evç” perdesinde “Segâh" geçki ile bir sonraki bölüme bağlanmıştır.

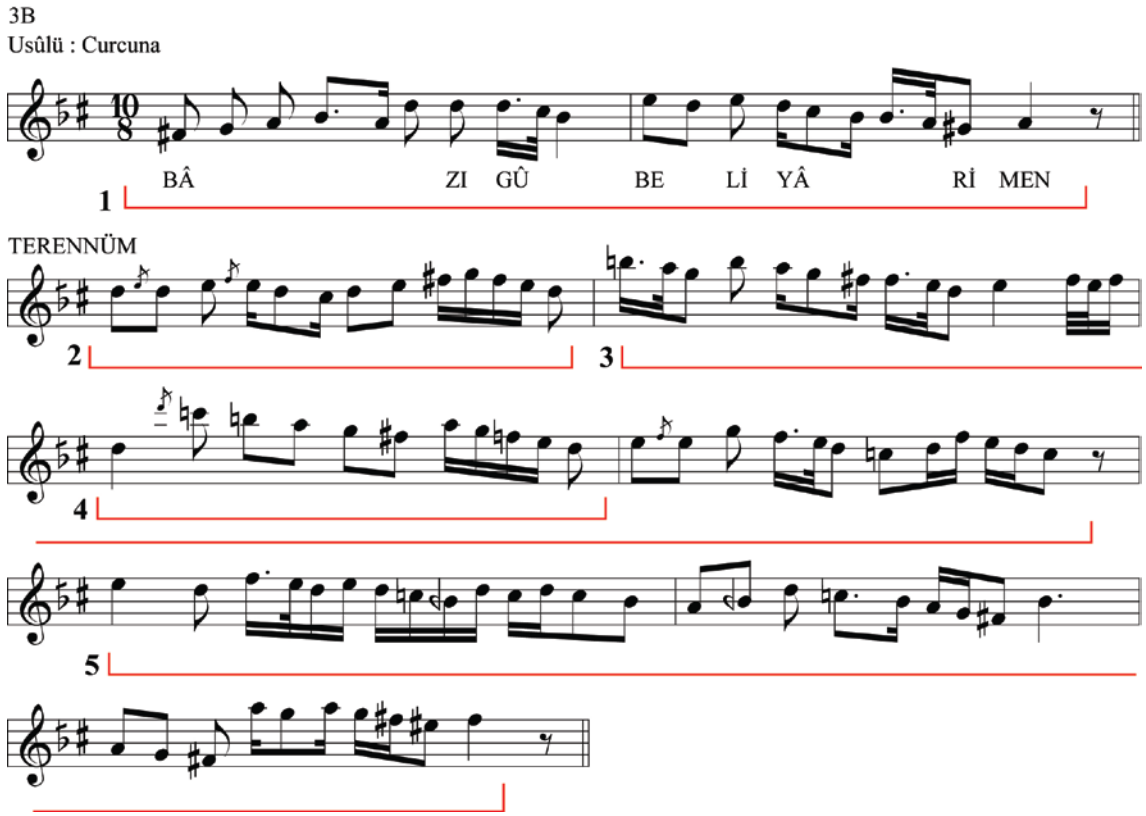

Şekil 65. Evcârâ Üçüncü Selam 3B

1- Yerinde (Dügâh perdesi) zirgüleli hicaz geçki

2- Nevâ perdesinde rast geçki

3- Hüseynî perdesinde hüseynî ile asma kalış

4- Nevâ perdesinde muhayyer çeşni

5- Evç perdesinde segâh geçki

3B Bölümünde “Evç” perdesinde kalındıktan sonra 3C Bölümünde (Şekil 66) “Gerdaniye” perdesinde “Rast” geçki yapılmış, numaralarla gösterilen geçkiler yapıldıktan sonra “Irak” perdesinde “Hicaz” ile kalarak sonraki bölüme geçilmiştir.

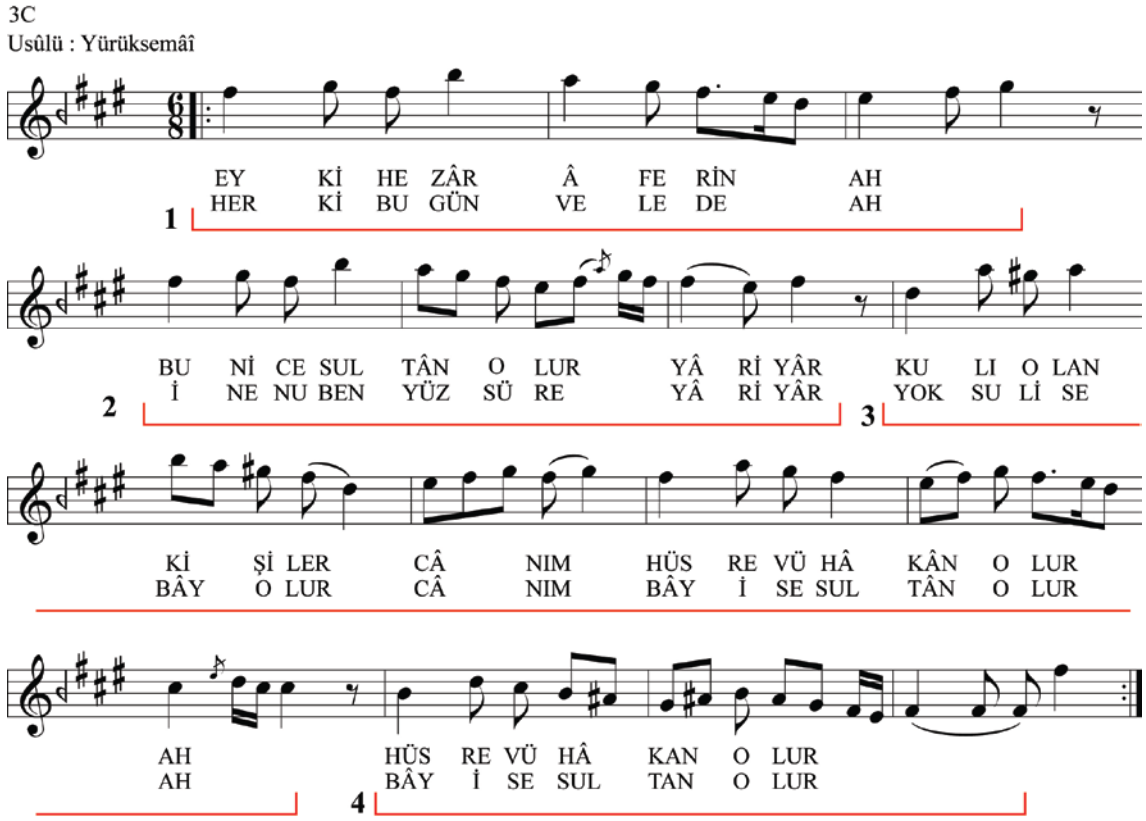

Şekil 66. Evcârâ Üçüncü Selam 3C

1- Gerdaniye perdesinde rast geçki
2- Evç perdesinde segâh geçki
3- Nim Hicaz perdesinde segâh geçki
4- Irak perdesinde hicaz geçki

3D Bölümünde (Şekil 67) “Nevâ” perdesinde “Hüzzam” geçki ile başlanmış “Irak” perdesinde “Hicaz” ile sonraki bölüme geçilmiştir. Geçkiler numaralar ile gösterilmiştir.

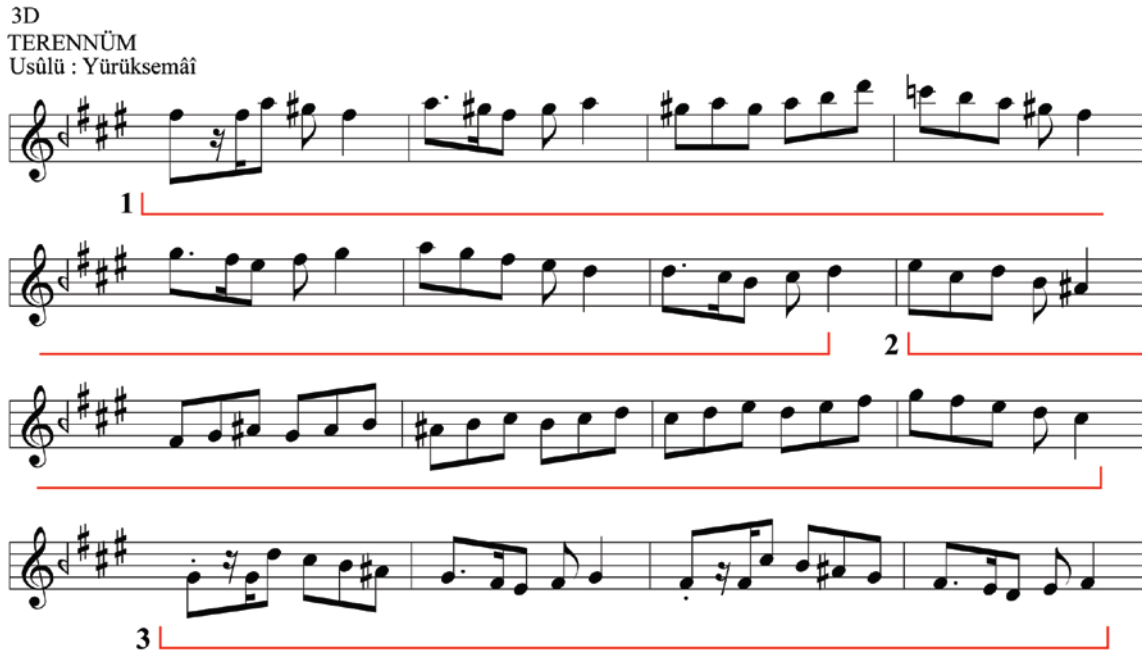

Şekil 67. Evcârâ Üçüncü Selam 3D

1- Nevâ perdesinde hüzzam geçki
2- Nim Hicaz perdesinde hicaz geçki
3- Irak perdesinde hicaz geçki

3E Bölümünde (Şekil 68) makamın asli karakteri gösterilmiştir. Aradaki geçkiler ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

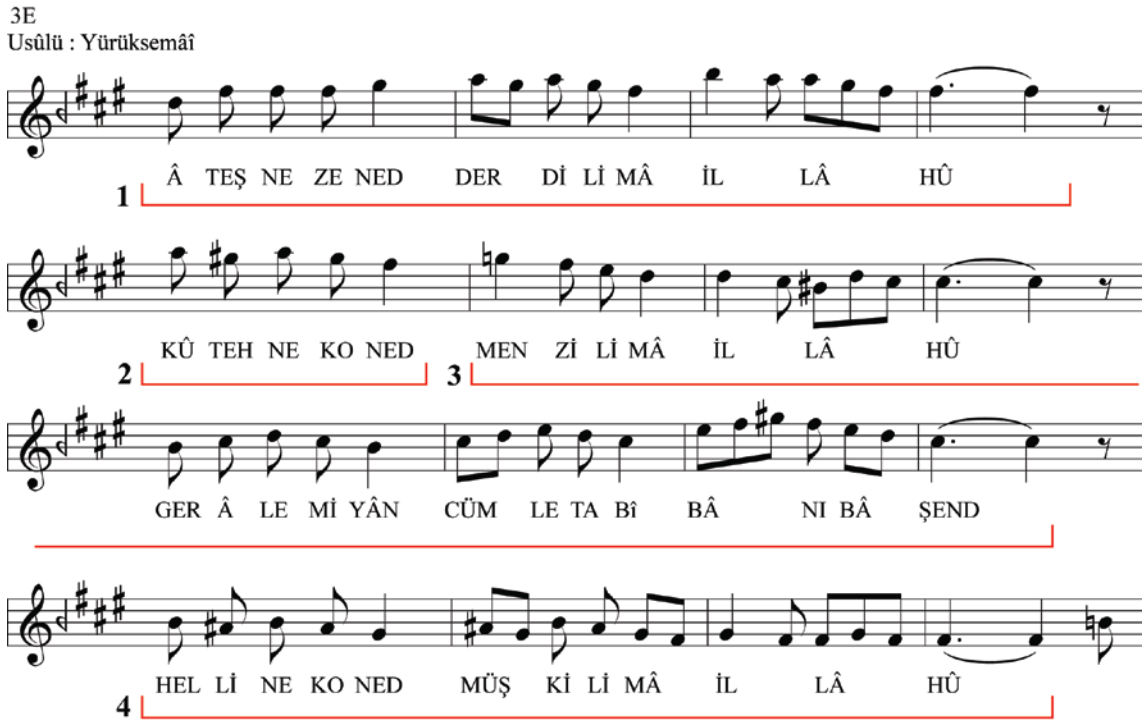

Şekil 68. Evcârâ Üçüncü Selam 3E

1- Evç perdesinde segâh geçki
2- Evç perdesinde müstear çeşni
3- Nim Hicaz perdesinde hicaz geçki
4- Irak perdesinde hicaz geçki

3F Bölümünde (Şekil 69) “Geveşt” perdesi üzerinde “Kürdî” işlenmiştir. Aradaki geçkiler ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

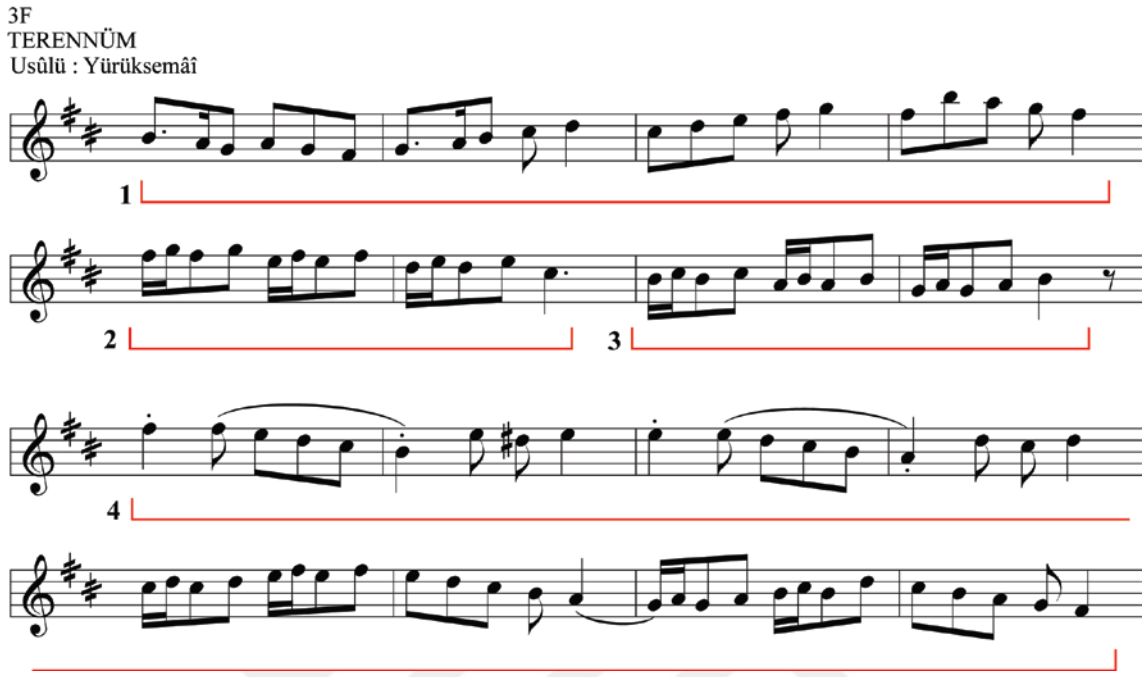

Şekil 69. Evcârâ Üçüncü Selam 3F

1- Mahur perdesinde muhayyer kürdî geçki
2- Dik Hicaz perdesinde asma kalış
3- Bûselik perdesinde asma kalış
4- Geveşt perdesinde acem kürdi çeşnileriyle karar

3F bölümünde “Geveşt” perdesinde “Kürdî” kararla kalındıktan sonra 3G Bölümünde (Şekil 70) “Ferahfezâ” makamına hazırlık yapılmıştır. Arada yapılan geçkiler ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

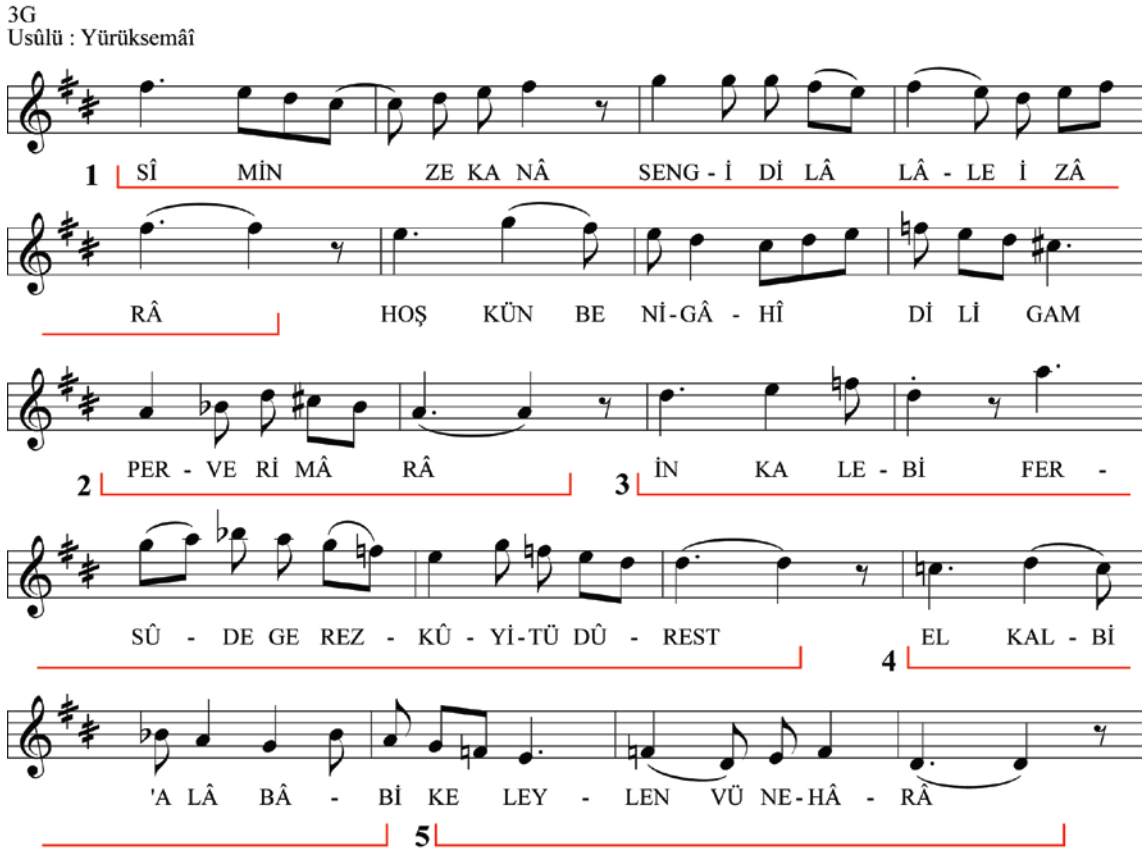

Şekil 70. Evcârâ Üçüncü Selam 3G

1- Mahur perdesinde kürdî geçki
2- Yerinde (Dügâh perdesi) hicaz geçki
3- Nevâ perdesinde bûselik geçki
4- Yerinde (Dügâh perdesi) kürdî geçki
5- Yegâh perdesinde bûselik geçki

3H Bölümünde (Şekil 71) genel olarak “Ferahfezâ” makamı işlenmiştir. Arada yapılan geçkiler ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

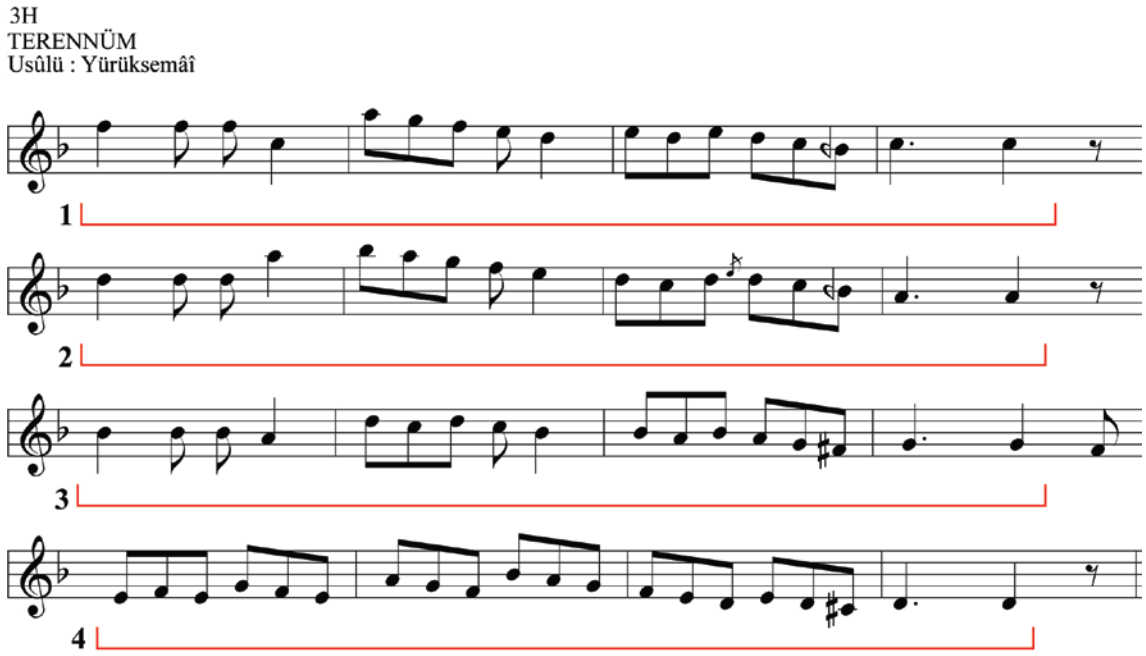

Şekil 71. Evcârâ Üçüncü Selam 3H

1- Çargâh perdesinde çargâh geçki
2- Yerinde (Dügâh perdesi) uşşak geçki
3- Yerinde (Rast perdesi) rast geçki
4- Yegâh perdesinde bûselik geçki

3H Bölümünde “Ferahfezâ” makamıyla “Yegâh” perdesinde “Bûselik” ile kalındıktan sonra 3I Bölümünde (Şekil 72) numaralarla gösterilen geçkiler ve çeşniler kullanıldıktan sonra tekrar “Yegâh” perdesinde “Bûselik” ile karar verilmştir. Bu bölümde de içinde çeşitli geçkiler olan “Ferahfezâ” makamı işlenmiştir.

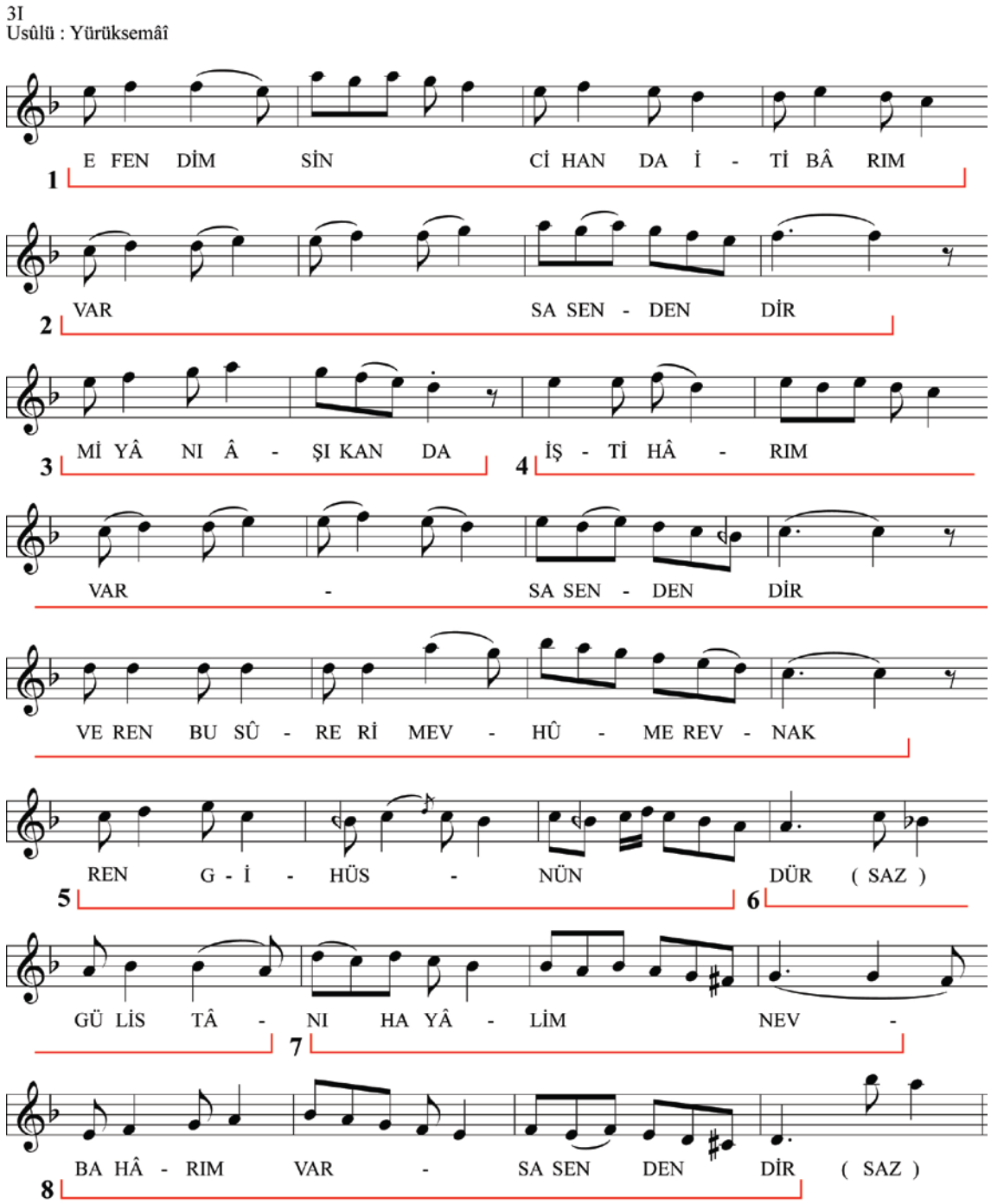

Şekil 72. Evcârâ Üçüncü Selam 3I

1- Çargâh perdesinde çargâh geçki
2- Acem perdesinde acemaşîrân çeşni
3- Nevâ perdesinde bûselik geçki
4- Çargâh perdesinde çargâh geçki
5- Yerinde (Dügâh perdesi) hüseynî geçki
6- Yerinde (Dügâh perdesi) kürdî geçki
7- Yerinde (Rast perdesi) nihavend geçki
8- Yegâh perdesinde bûselik geçki

3J Bölümünde (Şekil 73) numaralarla gösterildiği gibi benzer geçkiler ve çeşniler yapılarak yine “Yegâh”perdesinde “Bûselik” ile karar verilmiştir.

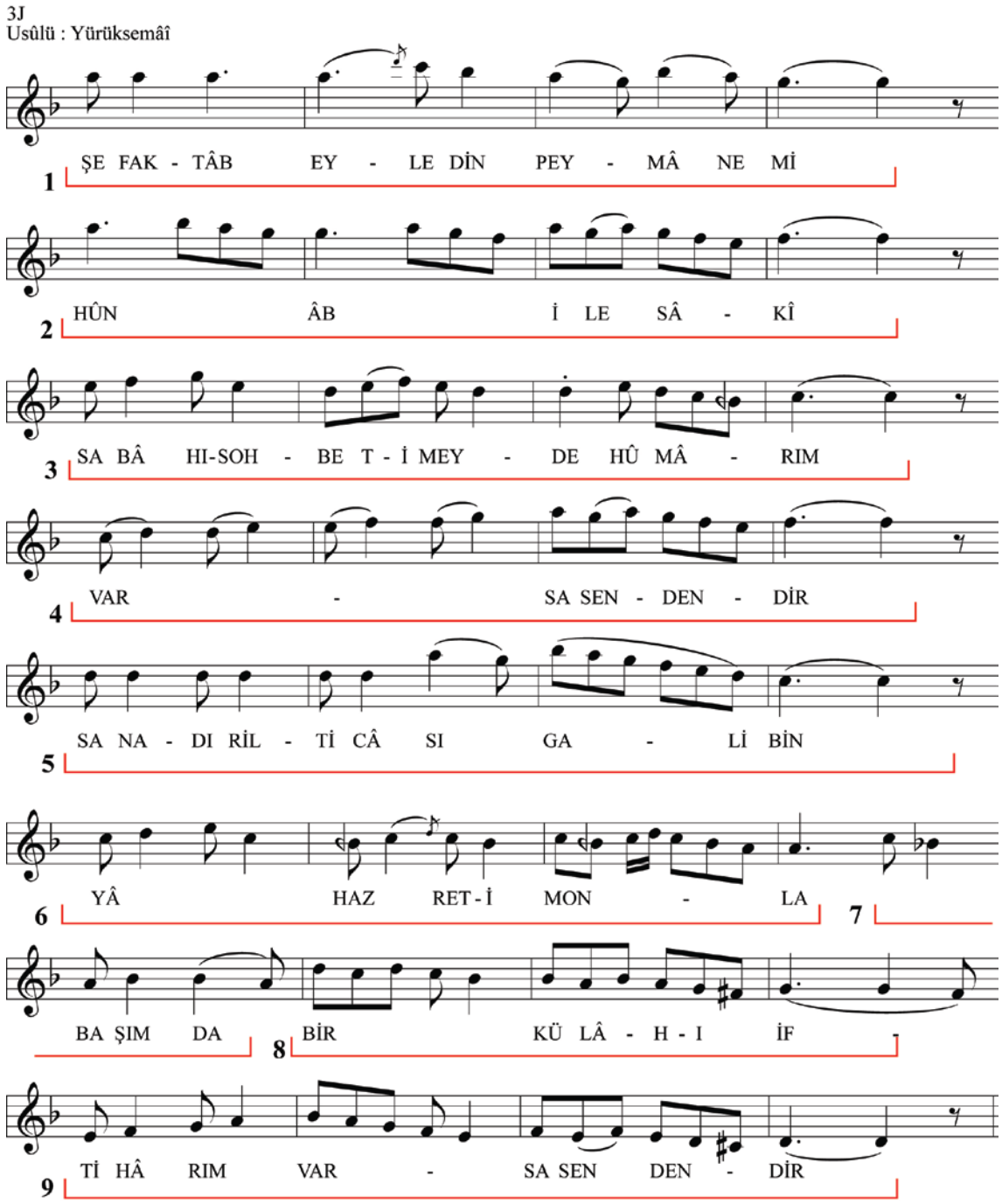

Şekil 73. Evcârâ Üçüncü Selam 3J

1- Gerdaniye perdesinde bûselik geçki
2- Acem perdesinde acemaşîrân çeşni
3- Yerinde (Çargâh perdesi) çargâh geçki
4- Acem perdesinde acemaşîrân çeşni

5- Yerinde (Çargâh perdesi) çargâh geçki
6- Yerinde (Dügâh perdesi) uşşak geçki
7- Yerinde (Dügâh perdesi) kürdî geçki
8- Yerinde (Rast perdesi) nihavend geçki
9- Yegâh perdesinde bûselik geçki

Dördüncü selam "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde olduğu gibi ikinci selam ile aynıdır. Bu nedenle analize gerek görülmemiştir.

Son Peşrevde (Şekil 74) makamın asli karakteri kullanılmıştır. Aradaki geçkiler ve çeşniler numaralarla verilmiştir.

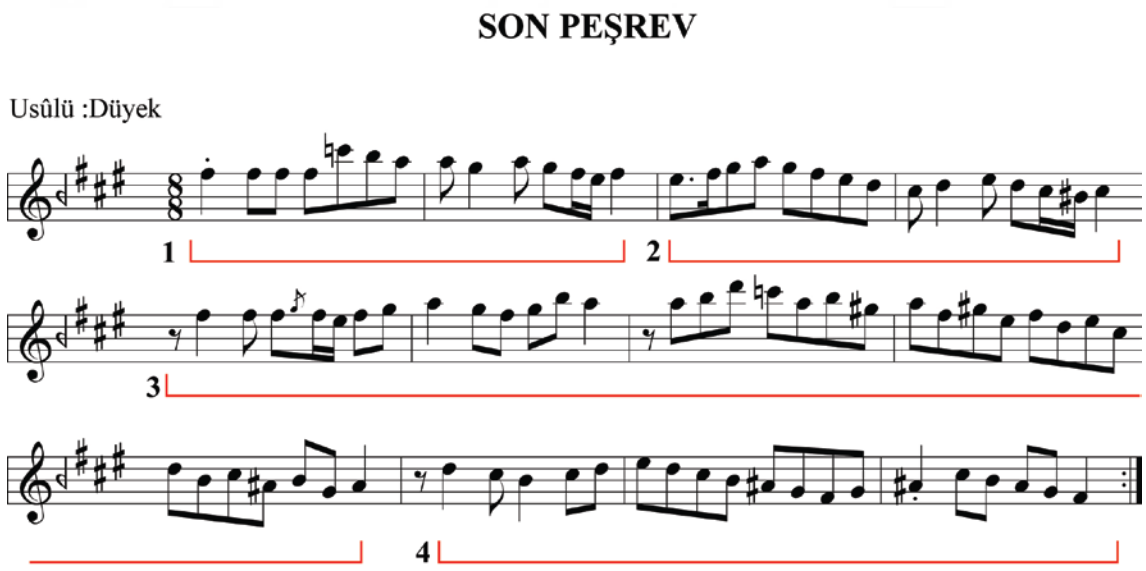

Şekil 74. Evcârâ Son Peşrev

1- Evç perdesinde segâh geçki
2- Nim Hicaz perdesinde müstear geçki
3- Irak perdesinde hicaz ile kürdî perdesinde asma kalış
4- Irak perdesinde hicaz geçki

“Son Yürüksemâî”de (Şekil 75) genel olarak makamın asli karakteri olan “Irak” perdesi üzerinde “Zirgüleli Hicaz” dizisi gösterilmiştir. Makamın nazari anlamda şed makam tarifine uygun şeklinde işlenmiştir.

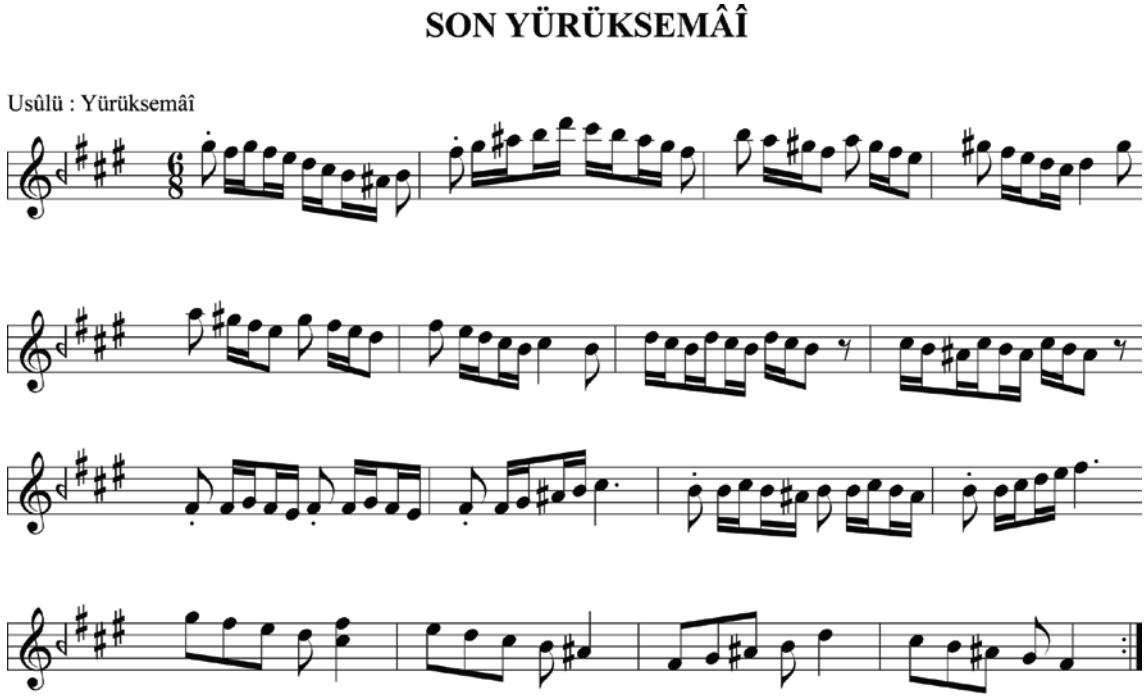

Şekil 75. Evcârâ Son Yürüksemâî

3.2.2. Evcârâ Mevlevî Âyininin Güfte-Vezin ve Usûl-Vezin İlişkileri

Birinci Selam

Evcârâ Mevlevî Âyininin birinci selamı "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde olduğu gibi "Devr-i Revân" usûlüyle bestelenmiştir.

Birinci selamda kullanılan üç dörtlüğün vezni (Bahr-i Remel) Şekil 76'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 77'de gösterildiği gibidir. "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde birinci selamda kullanılan üç ayrı dörtlüğün arûz kalıpları farklılık arz ederken "Evcârâ" Mevlevî Âyininin birinci selamında kullanılan üç ayrı dörtlüğün de arûz kalıbı aynıdır.

BİRİNCİ SELAM

Â	şı	kan	lâf	ez	te	bâ	rek	Rab	be	nâ	lâ	lâ	ze	ned
Sâ	dı	kan	leb	bey	ki	vah	yul	lâ	hı	mâ	ev	hâ	ze	ned
Lâ	ce	rem	ez	â	şı	kâ	nû	sâ	dı	kân	ez	sû	zi	dil
Dar	bı	hâ	ber	tab	lı	sub	hâ	nel	le	zî	es	râ	ze	ned
–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**
Yek	de	mî	gav	vâ	sı	bû	dem	der	le	bi	der	yâ	yi	aşk
Sad	he	zâ	rân	dür	rü	gev	her	dî	dem	ez	der	yâ	yi	aşk
Nâ	ge	han	ez	kud	re	tî	Hak	yek	na	zar	ker	dem	de	rû
Â	le	mî	ser	geş	te	dî	dem	man	de	î	der	yâ	yi	aşk
–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**
Her	ki	cû	yed	rû	zü	şeb	râ	hı	rı	zâ	yî	Mus	ta	fâ
Lâ	ce	rem	râ	zî	bü	ved	ez	vey	Hu	dâ	yî	Mus	ta	fâ
Ez	be	râ	yî	rah	me	ti	mec	mu	yi	â	lem	â	me	dest
Mus	ta	fâ	ber	â	le	mû	â	lem	be	râ	yî	Mus	ta	fâ
–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 76. Evcârâ Birinci Selamın Güfte-Vezin İlişkisi

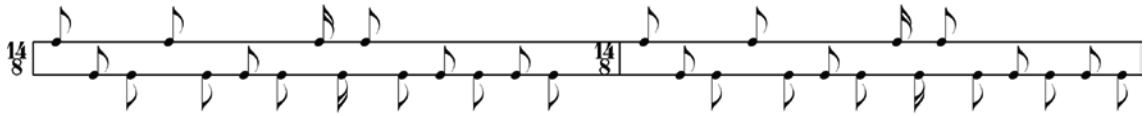

FÂ	İ	LÂ	TÜN	FÂ	İ	LÂ	TÜN	FÂ	İ	LÂ	TÜN	FÂ	İ	LÜN
Â	ŞI	KAN	LAF	EZ	TE	BÂ	REK	RAB	BÜ	NEL	Â	LÂ	ZE	NED
HEY	Yİ	HEY	SUL	TÂ	NI	MEN		HEY	Yİ	HEY	HÜN	KÂ	RI	MEN
SÂ	DI	KAN	LEB	BEY	Kİ	VAHY	UL	LÂ	HI	MÂ	EV	HÂ	ZE	NED
HEY	Yİ	HEY	SUL	TÂ	NI	MEN		HEY	Yİ	HEY	HÜN	KÂ	RI	MEN
LÂ	CE	REM	EZ	Â	ŞI	KÂ	NÛ	SÂ	DI	KAN	EZ	SÛ	Zİ	DİL
HEY	Yİ	HEY	SUL	TÂ	NI	MEN		HEY	Yİ	HEY	HÜN	KÂ	RI	MEN
DA	BI	HÂ	BER	TAB	LI	SUB	HÂ	NEL	LE	ZÎ	ES	RÂ	ZE	NED
HEY	Yİ	HEY	SUL	TÂ	NI	MEN		HEY	Yİ	HEY	HÜN	KÂ	RI	MEN
YEK	DE	MÎ	GAV	VÂ	SI	BÛ	DEM	DER	LE	BÎ	DER	YÂ	YI	AŞK
SAD	HE	ZÂ	RAN	DÜR	Rİ	GEV	HER	DÎ	DE	MEZ	DER	YÂ	YI	AŞK
HEY	Yİ	HEY	MAK	BÛ	Lİ	MEN		HEY	Yİ	HEY	MAH	BÛ	Bİ	MEN
NÂ	GE	HAN	EZ	KUD	RE	TÎ	HAK	YEK	NA	ZAR	KER	DEM	DE	RÛ
Â	LE	MÎ	SER	GEŞ	TE	DÎ	DEM	MAN	DE	Î	DER	YÂ	YI	AŞK
HEY	Yİ	HEY	RÂ	NÂ	Yİ	MEN		HEY	Yİ	HEY	ZÎ	BÂ	YI	MEN
HER	Kİ	CÛ	YED	RÛ	ZU	ŞEB	RÂ	HI	RI	ZÂ	YI	MUS	TA	FÂ
LÂ	CE	REM	RÂ	ZÎ	BÜ	VED	EZ	VEY	HÜ	DÂ	YÎ	MUS	TA	FÂ
EZ	BE	RÂ	YÎ	RAH	ME	TÎ	MEC	MÛ	Yİ	Â	LEM	Â	ME	DEST
MUS	TA	FÂ	BER	Â	LE	MÛ	Â	LEM	BE	RÂ	YÎ	MUS	TA	FÂ

Şekil 77. Evcârâ Birinci Selamın Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Birinci selamın tamamında aynı vezin kullanılmış ve vezin iki adet 14/8'lik "Devr-i Revân" usûlü ile tamamlanmıştır. Usûl tamamlandığından dolayı terennümler de iki adet usûl ile bestelenmiştir.

İkinci Selam

Cinuçen Tanrıkorur "Evcârâ" Mevlevî Âyininin ikinci selamını "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde olduğu gibi "Evfer" usûlüyle bestelemiştir. İkinci selamın vezni (Şekil 43) ve "usûl-vezin" ilişkileri (Şekil 44) "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde gösterildiği gibidir.

Üçüncü Selam

Cinuçen Tanrıkorur "Evcârâ" Mevlevî Âyininin üçüncü selamını "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde olduğu gibi "Devr-i Kebir" usûlüyle bestelemiştir.

Üçüncü selamda kullanılan ilk dörtlüğün (3A) vezni (Bahr-i Remel) Şekil 78'da gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 79'de gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3A)

Mut	ri	bâ	es	râ	rı	mâ	râ	bâ	zı	gû
Kıs	sa	hâ	yi	can	fe	zâ	râ	bâ	zı	gû
Mah	ze	ni	İn	nâ	fe	tâh	nâ	ber	kü	şa
Sır	rı	câ	nı	Mus	ta	fâ	râ	bâ	zı	gû
–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 78. Evcârâ Üçüncü Selam 3A Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

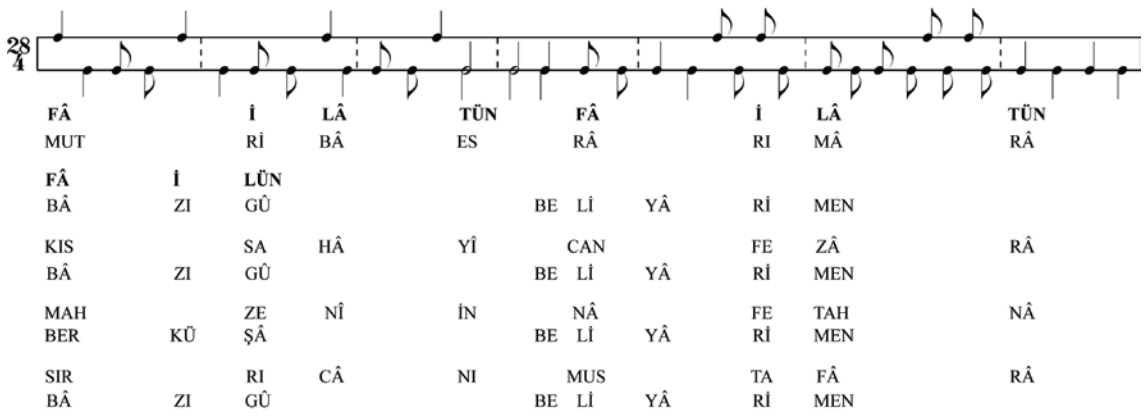

Şekil 79. Üçüncü Selam 3A Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın ilk dörtlüğünde (3A) vezin bir buçuk 28/4lük "Devr-i Kebir" usûlüyle tamamlanmıştır. Usûlün kalan kısmı "Beli yâri men" terennümüyle tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda kullanılan ikinci dörtlük (3B) "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde kullanılan dörtlük ile aynıdır. Bu nedenle vezni Şekil 47'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 48'de gösterildiği gibidir.

Üçüncü selamda kullanılan üçüncü dörtlüğün (3C) vezni (Ahreb 4) Şekil 80'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 81'da gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3C)

Â	teş	ne	ze	ned	der	di	li	mâ	il	lâ	Hû
Kû	teh	ne	ko	ned	men	zi	li	mâ	il	la	Hû
Ger	â	le	mi	yan	cüm	le	ta	bî	bân	bâ	şend
Hal	lî	ne	ko	ned	moş	ki	li	mâ	il	lâ	Hû
–	–	.	.	–	–	.	.	–	–	–	–
Mef'	**û**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lün /**	**Fâ**

Şekil 80. Evcârâ Üçüncü Selam 3C Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

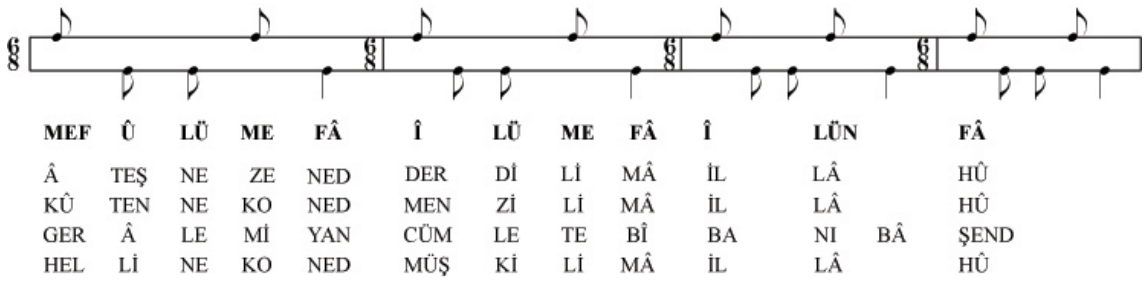

Şekil 81. Üçüncü Selam 3C Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın üçüncü dörtlüğünde (3C) vezin dört 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır. Yalnız üçüncü mısrada güfteden farklı olarak "bân bâ şend" yerine "bân-ı bâ şend" şeklinde ulama yapılmıştır. "usûl-vezin" ilişkisi de bu ulama nedeniyle diğer satırlardan farklı olmuştur.

Üçüncü selamda kullanılan dördüncü dörtlüğün (3D) vezni (Bahr-i Hezec-i Mekfuf) Şekil 82'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 83'de gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3D)

Sî	min	ze	ka	nâ	sen	gi	di	lâ	lâ	le	i	zâ	râ
Hoş	kün	be	ni	gâ	hî	di	li	ğam	per	ve	ri	mâ	râ
İn	kâ	le	bi	fer	sû	de	ge	rez	kû	yi	tu	dû	rest
El	kal	bi	a	lâ	bâ	bi	ke	ley	len	vü	ne	hâ	râ
–	–	.	.	–	–	.	.	–	–	.	.	–	–
Mef	**û**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü/**	**Fe**	**û**	**lün**

Şekil 82. Evcârâ Üçüncü Selam 3D Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

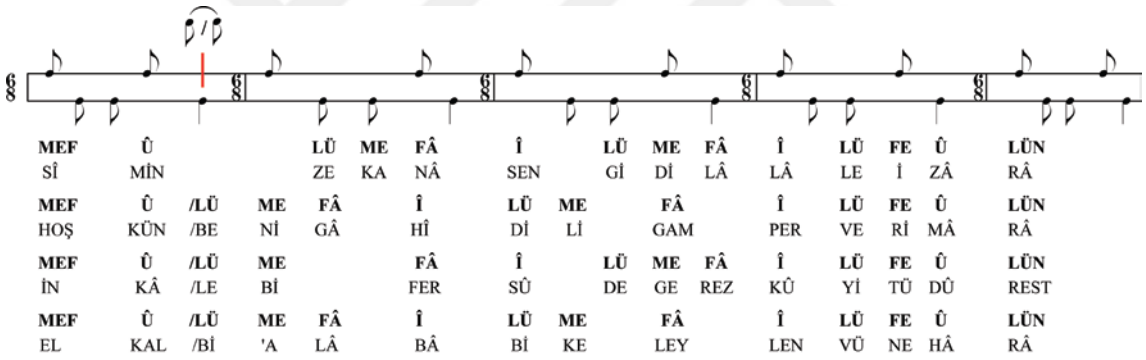

Şekil 83. Üçüncü Selam 3D Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamda kullanılan dördüncü dörtlükte vezinin beş 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır. "usûl-vezin" ilişkisi incelendiğinde dörtlüğün her bir satırının farklı darplarla bestelendiği yalnızca her satırın sonda iki ölçüye denk gelen kısımlarının aynı olduğu görülmektedir. "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde bu tarz bir "usûl-vezin" ilişkisine rastlanmamıştır.

Üçüncü selamda kullanılan Şeyh Gâlip'e ait sendendir redifli kasîdenin birinci ve üçüncü beyitlerinde (3E) vezni (Bahr-i Serî) Şekil 84'te gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 85'te gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3E)

E	fen	dim	sin	ci	han	da	î	ti	ba	rım	var	sa	sen	den	dir
Mi	yâ	nı	â	şı	kan	da	iş	ti	hâ	rım	var	sa	sen	den	dir
Ve	ren	bu	sû	re	ti	mev	hû	ma	rev	nâk	ren	gi	hüs	nün	dür
Gü	lis	tâ	nı	ha	yâ	lim	nev	ba	hâ	rım	var	sa	sen	den	dir
.	_	_	_	.	_	_	_	.	_	_	_	.	_	_	_
Me	**fâ**	**î**	**lün/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lün/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lün/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lün**

Şekil 84. Evcârâ Üçüncü Selam 3E Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

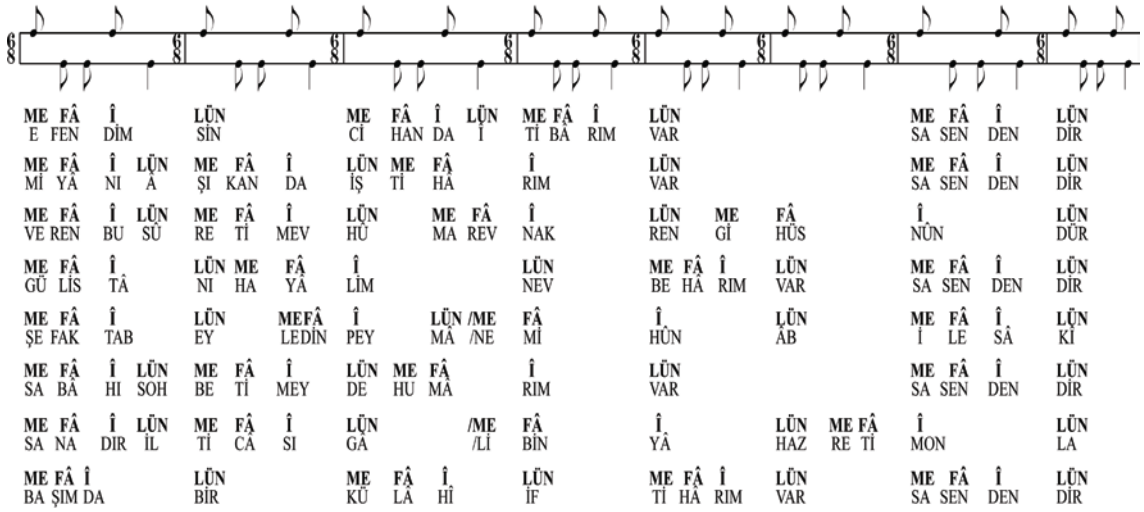

Şekil 85. Evcârâ Üçüncü Selam 3E Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamda kullanılan kasidenin iki beyitinde vezinin sekiz 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır. Usûl-vezin ilişkisi incelendiğinde aynı vezne sahip her bir satırın az da olsa farklı olduğu görülmektedir.

3.2.3. Evcârâ Mevlevî Âyininin Form Analizi

Birinci Selam

Birinci selamın ilk bölümünde kullanılan dörtlüğün ilk iki mısrasının ezgi yapısı Tablo 17'te verilmiştir. Makamın asli karakteri gösterilen bu bölümde kullanılan geçkilerin cümlelere göre dağılımı harflerle gösterilmiştir. Ezgisel olarak benzerlik gösteren cümleler aynı harfin üssü şeklinde gösterilmiştir.

BİRİNCİ SELAM (1A)			
Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün		*Fâ i lâ tün / Fâ i lün*	
14/8	Aşkı an lâf eztebârek	14/8	Rabbünel âlâ zened
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
A	**Segâh + Müstear (Evç perdesinde asma kalış)**		
14/8	Sâdıkan leb beyki vahy-ul	14/8	lâhımâ ev hâ zened
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
A^1	**Hicaz (Irak perdesinde karar)**		

Tablo 17. Evcârâ Birinci Selam 1A Bölümünün Form Analizi

Birinci selaın ilk bölümünde makamın asli karakterinde olan "Segâh", "Müstear" ve "Hicaz" çekirdekler tespit edilmiştir.

Birinci selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 18'te verilmiştir.

BİRİNCİ SELAM (1B)			
Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün		*Fâ i lâ tün / Fâ i lün*	
14/8	Yek demi gavvâsı bu dem	14/8	der lebî deryâyı aşk
14/8	Sad hezâran dürr-ü gevher	14/8	-dî demez deryâyı aşk
14/8	Hey yi hey makbûli men	14/8	Hey yi hey mahbûbi men
A^1	**Hicaz (Dik Hicaz perdesinde asma kalış)**		
14/8	Nâgehan ez kudretî Hak	14/8	yek nazar ker dem derû
14/8	Âlemî sergeşti dîdem	14/8	mande î deryâyı aşk
14/8	Hey yi hey rânâyi men	14/8	Hey yi hey zîbâyi men
A^1	**Hicaz (Geveşt perdesinde karar)**		

Tablo 18. Evcârâ Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi

Birinci selamın ikinci bölümünde farklı perdelerde "Hicaz" çekirdekler tespit edilmiştir. Bir koma dik perdelerde asma kalış yapılan bu bölümde (Nim Hicaz yerine Dik Hicaz perdesinde asma kalış, Irak yerinde Geveşt perdesinde karar) genelde cümlelere göre "Hicaz" çekirdekli benzer ezgiler mevcuttur.

Birinci selamın üçüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 19'te verilmiştir.

BİRİNCİ SELAM (1C)			
Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün		*Fâ i lâ tün / Fâ i lün*	
14/8	Her ki cûyed rûz-i şeb râ-	14/8	-hı rızâyı Mustafâ
A¹	**Hicaz (Tiz segâh perdesinde asma kalış)**		
14/8	Lâ cerem lâ zî büved ez	14/8	vey hudâyı Mustafa
A¹	**Hicaz (Evç perdesinde asma kalış)**		
14/8	Ezberâyı rahmetî mec-	14/8	-mûyi âlem âmedest
B	**Hicaz + Bûselik (Çargâh perdesinde asma kalış)**		
14/8	Mustafâ ber âlemü â-	14/8	-lem berâyı Mustafâ
B¹	**Bûselik (Dügâh perdesinde karar)**		

Tablo 19. Evcârâ Birinci Selam 1C Bölümünün Form Analizi

Birinci selamın son bölümünde yine "Hicaz" çekirdekleri tespit edilmiştir. Bu bölümün sonunda ise "Bûselik" çekirdekler tespit edilmiştir. B cümlesinde "Hicaz" ve "Bûselik" çekirdeklerin tespit edilmesi makam geçkisinin olduğu cümleyi göstermektedir. Bu cümlede yapılan makam geçkisi net bir şekilde görülmektedir.

Evcârâ Mevlevî Âyininin Birinci Selamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Segâh + Müstear	Evç perdesinde asma kalış
B	Hicaz	Irak perdesinde karar
B¹	Hicaz	Dik Hicaz perdesinde asma kalış
B¹	Hicaz	Geveşt perdesinde karar
B¹	Hicaz	Tiz segâh perdesinde asma kalış
B¹	Hicaz	Evç perdesinde asma kalış
C	Hicaz + Bûselik	Çargâh perdesinde asma kalış
C¹	Bûselik	Dügâh perdesinde karar

Tablo 20. Evcârâ Birinci Selam 1C Bölümünün Form Analizi

Genel olarak bakıldığında Evcârâ Mevlevî Âyininin birinci selamında makamın asli karakterinde olan "Segâh" çekirdeğinin yalnızca girişte kullanıldığı bundan sonra "Hicaz" çekirdekilerinin farklı perdelerde asma kalış veya karar olarak kullanıldığı sonrasında ise "Bûselik" çekirdeği ile makam geçkisi yapıldığı tespit edilmiştir.

İkinci Selam

İkinci selamda kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 21'de verilmiştir.

<table>
<tr><td colspan="4">İKİNCİ SELAM</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Sul tâ-</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>(fâ) î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(ni) Sul tâ-</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Ender</td><td>dilü can</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>(fâ) î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(cân) îmâ</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="3">Sabâ + Segâh + Çargâh (Çargâh perdesinde asma kalış)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Dermen</td><td>bi demî</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(mî) menzin</td><td>-de şevem</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Yek can</td><td>çi şeved</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(ved) sad câ</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td>A¹</td><td colspan="3">Sabâ + Segâh + Çargâh (Irak perdesinde karar)</td></tr>
</table>

Tablo 21. Evcârâ İkinci Selamının Form Analizi

İkinci selamda cümlelerde "Sabâ", "Segâh" ve "Çargâh" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makam analizinda belirtildiği üzere "Bestenigâr" makamına geçki yapılan bu bölüme tespit edilen çekirdekler makamın ana karakterinde mevcuttur. Herhangi başka bir geçki kullanılmadan "Bestenigâr" makamı işlenmiştir.

Üçüncü Selam

Üçüncü selamın ilk bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 22'de verilmiştir.

<table>
<tr><td colspan="9">ÜÇÜNCÜ SELAM (3A)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">28/4</td><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ</td><td>i lâ</td><td>tün</td><td>Fâ</td><td>i</td><td>lâ</td><td>tün</td></tr>
<tr><td>Mut</td><td>ri bâ</td><td>es</td><td>râ</td><td>rı</td><td>mâ</td><td>râ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ i</td><td colspan="2">lün</td><td colspan="4">Terennüm</td></tr>
<tr><td>Bâ zı</td><td colspan="2">gû</td><td colspan="4">Beli yâri men</td></tr>
<tr><td></td><td>A</td><td colspan="8">Hicaz (Kürdî perdesinde asma kalış)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">28/4</td><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ</td><td>i lâ</td><td>tün</td><td>Fâ</td><td>i</td><td>lâ</td><td>Tün</td></tr>
<tr><td>Kıs</td><td>sa hâ</td><td>yî</td><td>can</td><td>fe</td><td>zâ</td><td>râ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/4</td><td>Fâ i</td><td colspan="2">lün</td><td colspan="4">Terennüm</td></tr>
<tr><td>bâ zı</td><td colspan="2">gû</td><td colspan="4">Beli yâri men</td></tr>
<tr><td rowspan="2"></td><td rowspan="2">10/8</td><td>Fâ i</td><td colspan="2">lün</td><td colspan="4" rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Mus ta</td><td colspan="2">fast</td></tr>
<tr><td></td><td>A¹</td><td colspan="8">Nikriz + Hicaz (Dügâh perdeside karar)</td></tr>
</table>

Tablo 22. Evcârâ Üçüncü Selam 3A Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın ilk bölümünde "Nikriz" ve "Hicaz" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makam analizinde belirtildiği üzere bu bölümde "Hicaz" makamına geçki yapılmıştır. Tespit edilen çekirdeklere göre farklı geçkiler kullanılmadan her cümlede "Hicaz" makamının kullanıldığını göstermektedir.

Üçüncü selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 23'da verilmiştir.

<table>
<tr><td colspan="7">ÜÇÜNCÜ SELAM (3B)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">6/8</td><td>Müf te i lün</td><td rowspan="2">6/8</td><td>Fâ i lün</td><td rowspan="2">6/8</td><td>Terennüm</td></tr>
<tr><td>Ey ki hezar</td><td>âferin</td><td>ah</td></tr>
<tr><td rowspan="2">6/8</td><td>Müf te i lün</td><td rowspan="2">6/8</td><td>Fâ i lün</td><td rowspan="2">6/8</td><td>Terennüm</td></tr>
<tr><td>bu nice Sul</td><td>tân olur</td><td>yâri yar</td></tr>
<tr><td>B</td><td colspan="6">Rast + Segâh (Evç perdesinde asma kalış)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">6/8</td><td>Müf te i lün</td><td rowspan="2">6/8</td><td>Fâ i lün</td><td rowspan="2">6/8</td><td>Terennüm</td></tr>
<tr><td>Kûlı olan</td><td>kîşiler</td><td>cânım</td></tr>
<tr><td rowspan="2">6/8</td><td>Müf te i lün</td><td rowspan="2">6/8</td><td>Fâ i lün</td><td rowspan="2">6/8</td><td>Terennüm</td></tr>
<tr><td>Hüsrevü hâ</td><td>kan olur</td><td>ah</td></tr>
<tr><td></td><td>Hüsrevü hâ</td><td></td><td>kan olur</td><td></td><td>saz</td></tr>
<tr><td>B¹</td><td colspan="6">Segâh + Hicaz (Irak perdesinde karar)</td></tr>
</table>

Tablo 23. Evcârâ Üçüncü Selam 3B Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın ikinci bölümünde “Rast”, “Segâh” ve “Hicaz” çekirdekleri tespit edilmiştir. Ana makama dönüş yapılan bu bölümde cümleler ilk bölüme göre ezgisel açıdan farklılık arz etmektedir.

Üçüncü selamın üçüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 24’de verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3C)							
6/8	*Mef û lü/ me fâ* Ateş ne zened	6/8	*î lü / me fâ* der dilimâ	6/8	*î lü lün/* illâ	6/8	*fâ* hû
B	**Segâh (Evç perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Mef û lü/ me fâ* Kû ten ne koned	6/8	*î lü / me fâ* menzilimâ	6/8	*î lü lün/* illâ	6/8	*fâ* hû
B^{1}	**Müstear (Evç perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Mef û lü/ me fâ* Ger âlemi yan	6/8	*î lü / me fâ* cümle tabî	6/8	*î lü lün/* bânı bâ	6/8	*fâ* şend
A^{1}	**Hicaz (Nim Hicaz perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Mef û lü/ me fâ* Helli ne koned	6/8	*î lü / me fâ* müşkilimâ	6/8	*î lü lün/* illâ	6/8	*fâ* hû
B^{1}	**Hica (Irak perdesinde karar)**						

Tablo 24. Evcârâ Üçüncü Selam 3C Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın üçüncü bölümüne geçerken aradaki saz kısmı ile Evcârâ makamındaki evç perdesindeki segâh gösterilerek ana makama dönüş yapılmıştır. Bu bölümde de cümlelere göre “Segâh”, “Müstear” ve “Hicaz” çekirdekleri tespit edilmiştir. Her ne kadar birinci bölümde A ile verilen “Hicaz” çekirdekleri içeren cümleler “Hicaz” makamı ile bestelenmiş olsa da ikinci bölümde A1 ile verilen cümleler “Evcârâ” makamını tanımlasa da ezgisel açıdan benzerlik göstermiştir. Bu da B ile verilen cümlelerde “Hicaz” makamı seyrine devam ederken Evç perdesindeki segâh geçki yakalanarak “Evcârâ” makamına dönüldüğünü göstermektedir.

Üçüncü selamın dördüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 25'de verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3D)					
6/8	*Mef û*	6/8	*lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*
	Sî min		zekana		Sengi dilâ
6/8	*î lü/ fe û*	6/8	*lün*		
	lâleyi zâ-		râ		
C	**Kürdî (Mâhur perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Mef û*	6/8	*lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*
	Hoş künbe		nigâhı		dili gam
6/8	*î lü/ fe û*	6/8	*lün*		
	perveri mâ-		râ		
D	**Bûselik + Hicaz (Dügâh perdesinde yarım karar)**				
6/8	*Mef û*	6/8	*lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*
	İn kâle-		-bi fer		sûde gerez
6/8	*î lü/ fe û*	6/8	*lün*		
	kûyitu dû		rest		
D[1]	**Bûselik (Nevâ perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Mef û*	6/8	*lü/ me fâ*	6/8	*î lü / me fâ*
	El kalbi		âlâ bâ-		-bi ke ley-
6/8	*î lü/ fe û*	6/8	*lün*		
	-len vü ne hâ		râ		
D[1]	**Kürdî + Bûselik (Yegâh perdesinde karar)**				

Tablo 25. Evcârâ Üçüncü Selam 3D Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın üçüncü bölümünde "Kürdi", "Hicaz" ve "Bûselik" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makam analizinde belirtildiği üzere "Ferahfezâ" makamına geçki yapılan bu bölümde ilk cümlede (C) mâhur perdesinde kürdi ile asma kalışın ardından ikinci cümleden itibaren "Ferhfezâ" makamının asli karakterinde olan çekirdeklerin olduğu tespit edilmiştir.

Üçüncü selamın beşinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 26'de verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3E)							
6/8	*Me fâ î* Efendim-	6/8	*lün /* -sin	6/8	*me fâ î lün/* cihanda î-	6/8	*me fâ î* -tibârım
6/8	*lün/* var-	6/8	*(lün/)* (var-)	6/8	*me fâ î* -sa senden	6/8	*lün/* dir
E	**Çargâh + Acemaşîrân (Acem perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Me fâ î lün/* Miyânı â-	6/8	*me fâ i* -şıkanda	6/8	*lün/ me fâ* iştihâ-	6/8	*î* -rım
6/8	*lün /* var-	6/8	*(lün/)* (var-)	6/8	*me fâ î* -sa sen den	6/8	*lün* dir
E[1]	**Çargâh (Çargâh perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Me fâ î lün/* Veren bu sû-	6/8	*me fâ i* -reti Mev-	6/8	*lün/ me fâ* -hû marev-	6/8	*î* -nak
6/8	*lün/ me* Rengi	6/8	*fâ* hüs-	6/8	*î* -nun-	6/8	*lün* -dur
F	**Çargâh + Hüseynî (Dügâh perdesinde yarım karar)**						
6/8	*Me fâ î* Gülistâ-	6/8	*lün / me fâ* -nı hayâ-	6/8	*î* -lim	6/8	*lün/* nev-
6/8	*me fâ î* -bahârım	6/8	*lün/* var	6/8	*me fâ î* -sa sen den-	6/8	*lün* -dir
D[1]	**Kürdî + Nihavend + Bûselik (Yegâh perdesinde karar)**						

Tablo 26. Evcârâ Üçüncü Selam 3E Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın beşinci bölümünde "Çargâh", "Hüseynî", "Acemaşîrân", "Kürdî", "Nihavend" ve "Bûselik" çekirdekleri tespit edilmiştir. Ezgisel olarak üçüncü selamın en zengin kısmı bu kısımdır. Çargâh inişlerin baskın olması sebebiyle ilk üç cümle benzer ezgiler içermektedir. Son cümlede de zengin bir ezgisel yapının ardından tekrar "Ferahfezâ" makamına dönüş yapılmıştır.

Üçüncü selamın altıncı bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 27'de verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3F)							
6/8	*Me fâ î* Şefak tâb	6/8	*lün / me fâ* eyledin	6/8	*î lün / me* peymâne-	6/8	*fâ* -mi
6/8	*î* hûn	6/8	*lün/* âb	6/8	*me fâ î* ile sâ-	6/8	*lün* -kî
E[1]	**Acemaşîrân + Bûselik (Acem perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Me fâ î lün /* Sabâhı soh-	6/8	*me fâ î* -beti mey-	6/8	*lün / me fâ* -de humâ-	6/8	*î* -rım
6/8	*lün/* var-	6/8	*(lün/)* (var-)	6/8	*me fâ î* -sa senden-	6/8	*lün* -dir
E[1]	**Acemaşîrân + Çargâh (Acem perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Me fâ î lün /* Sanadır il-	6/8	*me fâ î* -ticâsı-	6/8	*lün / me* gâli-	6/8	*fâ* -bin
6/8	*î* yâ	6/8	*lün/ me fâ* Hazreti	6/8	*î* mon-	6/8	*lün* -la
F[1]	**Uşşak (Dügâh perdesinde yarım karar)**						
6/8	*Me fâ î* Başımda	6/8	*lün /* bir	6/8	*me fâ î* külâh-ı	6/8	*lün /* if-
6/8	*me fâ î* -tihârım	6/8	*lün/* var-	6/8	*me fâ î* -sa senden-	6/8	*lün* -dir
D[1]	**Kürdî + Nihavend + Bûselik (Yegâh perdesinde karar)**						

Tablo 27. Evcârâ Üçüncü Selam 3F Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın son bölümünde önceki bölüme benzer çekirdekler tespit edilmiştir. Genel olarak "Ferahfezâ" makamı işlenmeye devam etmiştir.

Üçüncü selamın genel form analizi Tablo 28‘te verilmiştir.

Evcârâ Mevlevî Âyininin Üçüncü Selamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Hicaz	Kürdî perdesinde asma kalış
A^1	Nikriz + Hicaz	Dügâh perdeside karar
B	Rast + Segâh	Evç perdesinde asma kalış
B^1	Segâh + Hicaz	Irak perdesinde karar
B	Segâh	Evç perdesinde asma kalış
B^1	Müstear	Evç perdesinde asma kalış
A^1	Hicaz	Nim Hicaz perdesinde asma kalış
B^1	Hicaz	Irak perdesinde karar
C	Kürdî	Mâhur perdesinde asma kalış
D	Bûselik + Hicaz	Dügâh perdesinde yarım karar
D^1	Bûselik	Nevâ perdesinde asma kalış
D^1	Kürdî + Bûselik	Yegâh perdesinde karar
E	Çargâh + Acemaşîrân	Acem perdesinde asma kalış
E^1	Çargâh	Çargâh perdesinde asma kalış
F	Çargâh + Hüseynî	Dügâh perdesinde yarım karar
D^1	Kürdî + Nihavend + Bûselik	Yegâh perdesinde karar
E^1	Acemaşîrân + Bûselik	Acem perdesinde asma kalış
E^1	Acemaşîrân + Çargâh	Acem perdesinde asma kalış
F^1	Uşşak	Dügâh perdesinde yarım karar
D^1	Kürdî + Nihavend + Bûselik	Yegâh perdesinde karar

Tablo 28. Evcârâ Üçüncü Selamının Form Analizi

Genel olarak “Evcârâ” Mevlevî Âyininin üçüncü selamına bakıldığında ezgisel olarak oldukça zengin olduğu görülmektedir. “Hicaz” makamıyla başlanan üçüncü selamda “Evcârâ” makamı kısaca hatırlatıldıktan sonra çoğunlukla “Ferahfezâ” makamı geçilmiştir. Cümlelere ezgilerine göre verilen harflerin sıralamasından da bu durum anlaşılmaktadır.

3.3. Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyini

Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyini Cinuçen Tanrıkorur'un kendi tekip ettiği bu makam ile bestelediği bie Mevlevî Âyinidir. Ekim 1997 yılında bestelediği bu âyini eserin kapağında belirttiği üzere Beste-i Kadim Mevlevî Âyinlerinden olan "Pençgâh" Mevlevî Âyininin meçhul bestekârına ithafen bestelemiştir (EK-3). Bu bölümde âyinin makamsal ezgisel analizi ve "usûl-vezin" ilişkisine yer verilmştir.

3.3.1. Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininin Makamsal Analizi

Peşrevin birinci hanesinde gelenekte de olduğu gibi makamın asli karakteri yansıtılmıştır. Makamın asli karakterinde olan ve peşrevde de işlenen bölümler numaralar halinde verilmiştir (Şekil 86).

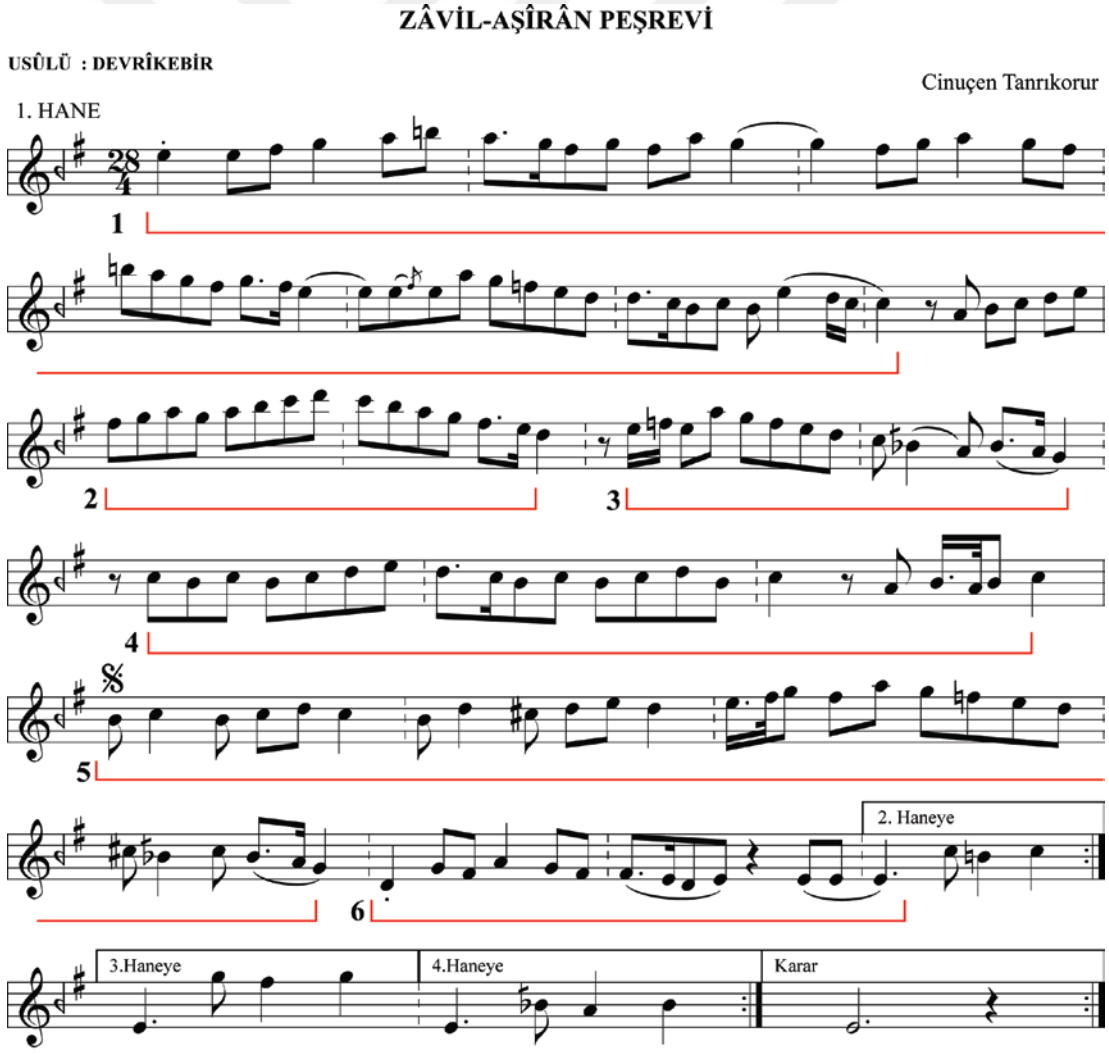

Şekil 86. Zâvil Aşîrân Peşrevinin Birinci Hanesi

1- Çargâh perdesi üzerinde çargâh geçki.
2- Nevâ perdesi üzerinde rast geçki.
3- Yerinde (Rast Perdesi) nikriz geçki.
4- Çargâh perdesi üzerinde çargâh geçki.
5- Yerinde (Rast Perdesi) nikriz geçki.
6- Hüseynî Aşîrân perdesinde uşşak geçki.

Peşrevin ikinci hanesinde genel olarak "Sûzi Dilârâ" makamı işlenmiştir. Bu hanede işlenen bölümler numaralarla gösterilmiştir (Şekil 87).

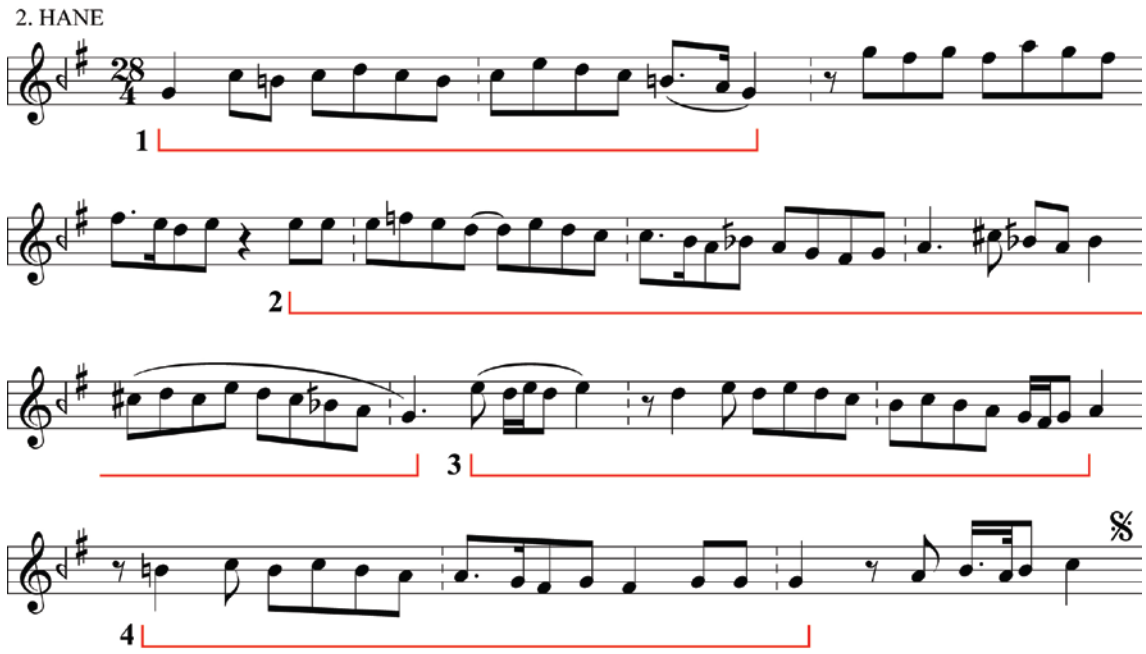

Şekil 87. Zâvil Aşîrân Peşrevinin İkinci Hanesi

1- Rast perdesinde çargâh geçki.
2- Yerinde (Rast Perdesi) nikriz geçki.
3- Yerinde (Dügâh Perdesi) hüseynî geçki.
4- Rast perdesinde çargâh geçki.

Peşrevin üçüncü hanesinde (Şekil 88) basit “Sûzinak” makamı hissi vardır. Aradaki bölümler numaralarla gösterilmiştir.

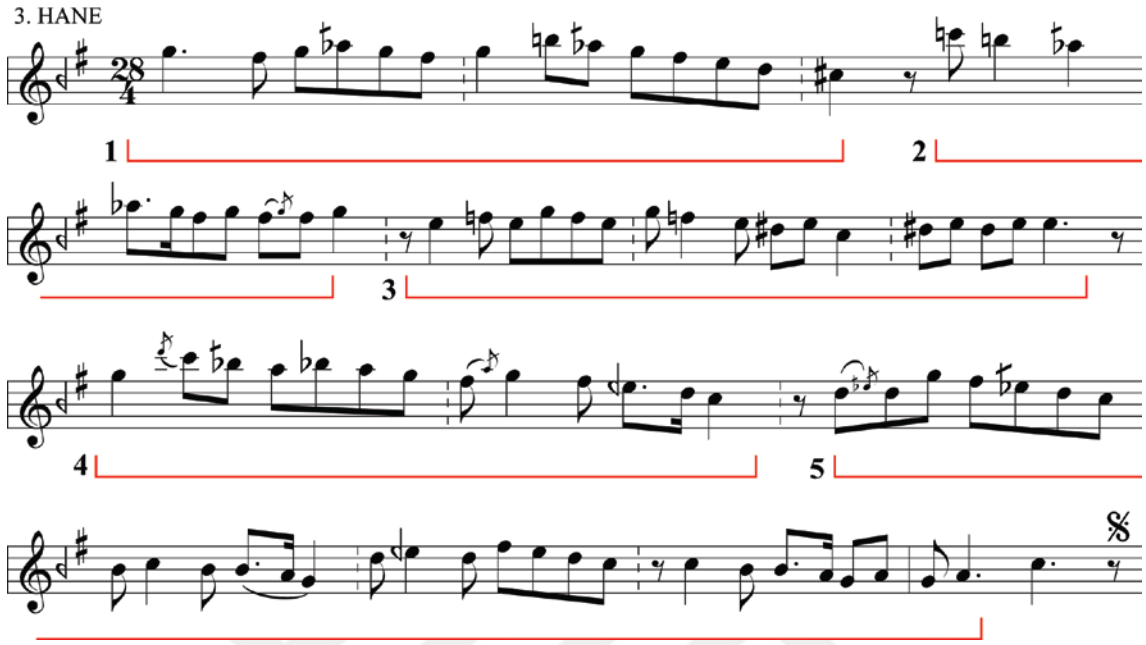

Şekil 88. Zâvil Aşîrân Peşrevinin Üçüncü Hanesi

1- Nevâ perdesinde basit sûzinak çeşni ardından nim hicazda yedenli kalış
2- Gerdaniye perdesinde hicazkâr çeşni.
3- Hüseynî perdesinde sûzidil çeşni
4- Çargâh perdesinde rast geçki
5- Yerinde (Dügâh perdesi) karcığar kalış

Peşrevin dördüncü hanesinde (Şekil 89) “Dügâh” makamına geçilmiştir. Aradaki bölümler numaralarla gösterilmiştir.

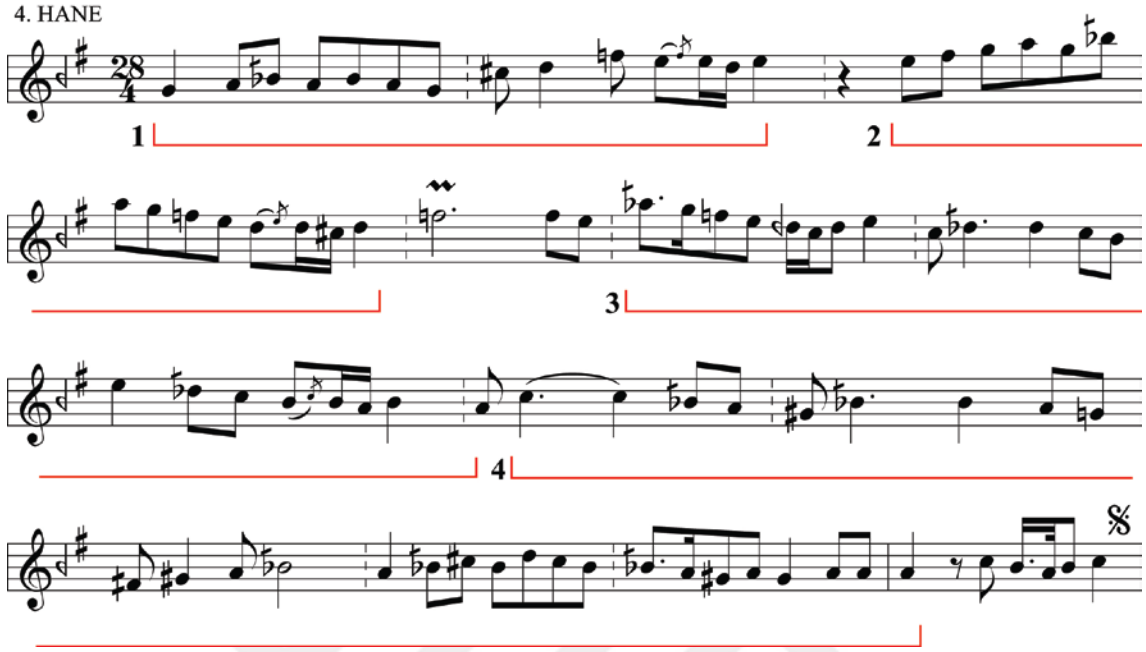

Şekil 89. Zâvil Aşîrân Peşrevinin Dördüncü Hanesi

1- Nevâ perdesinde bûselik geçki.
2- Yerinde (Dügâh perdesi) hicaz geçki.

Birinci Selam 1A bölümünde (Şekil 90) 1 ile 8 numaralar arasında “Mahur Bûselik” makamından esintiler mevcuttur. 8 numaralı bölümden sonra “Zâvil Aşîrân” makamıyla devam edilerek “Hüseynî Aşîrân” perdesinde karar verilmiştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

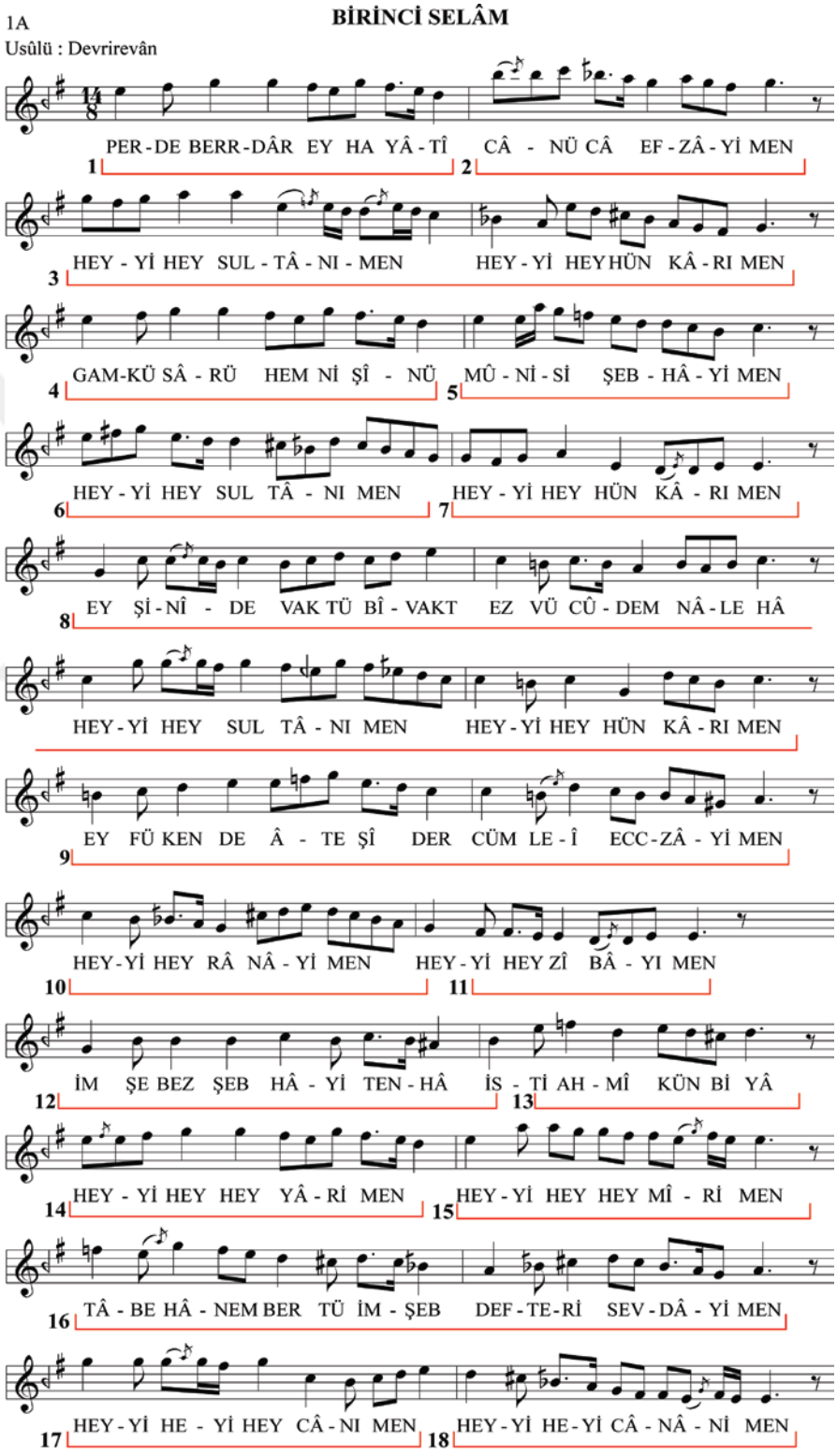

Şekil 90. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1A

1- Nevâ perdesinde rast geçki.
2- Gerdaniye perdesinde zâvil çeşni
3- Yerinde (Rast Perdesi) nikriz geçki.
4- Nevâ perdesinde rast geçki.
5- Yerinde (Çargâh perdesi) çargâh geçki.
6- Yerinde (Rast Perdesi) nikriz geçki.
7- Hüseynî Aşîrân perdesinde uşşak geçki.
8- Çargâh perdesinde nikriz geçki
9- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki.
10- Yerinde (Rast Perdesi) nikriz geçki.
11- Hüseynî Aşîrân perdesinde uşşak geçki.
12- Yerinde (Segâh perdesi) segâh geçki.
13- Nevâ perdesinde müstear çeşni.
14- Nevâ perdesinde rast geçki.
15- Hüseynî perdesinde uşşak geçki.
16- Yerdinde (Dügâh) hicaz humayun geçki.
17- Hüseynî perdesinde uşşak geçki.
18- Hüseynî Aşîrân perdesinde karcığar geçki.

1A Bölümünde makama bir giriş yapılıp “Hüseynî Aşîrân” perdesinde karara gelindikten sonra 1B Bölümünde (Şekil 91) 1-3 numaralarda “Nim Hicaz” perdesi üzerinde “Bestenigâr” makamı geçilirken, 4 numaradan sonra yerinde (Hüseynî Aşîrân perdesi) “Sûzidil” makamı ile 1C bölümüne geçilmiştir. Arada kullaılan geçkiler ve çeşniler numaralar ile gösterilmiştir.

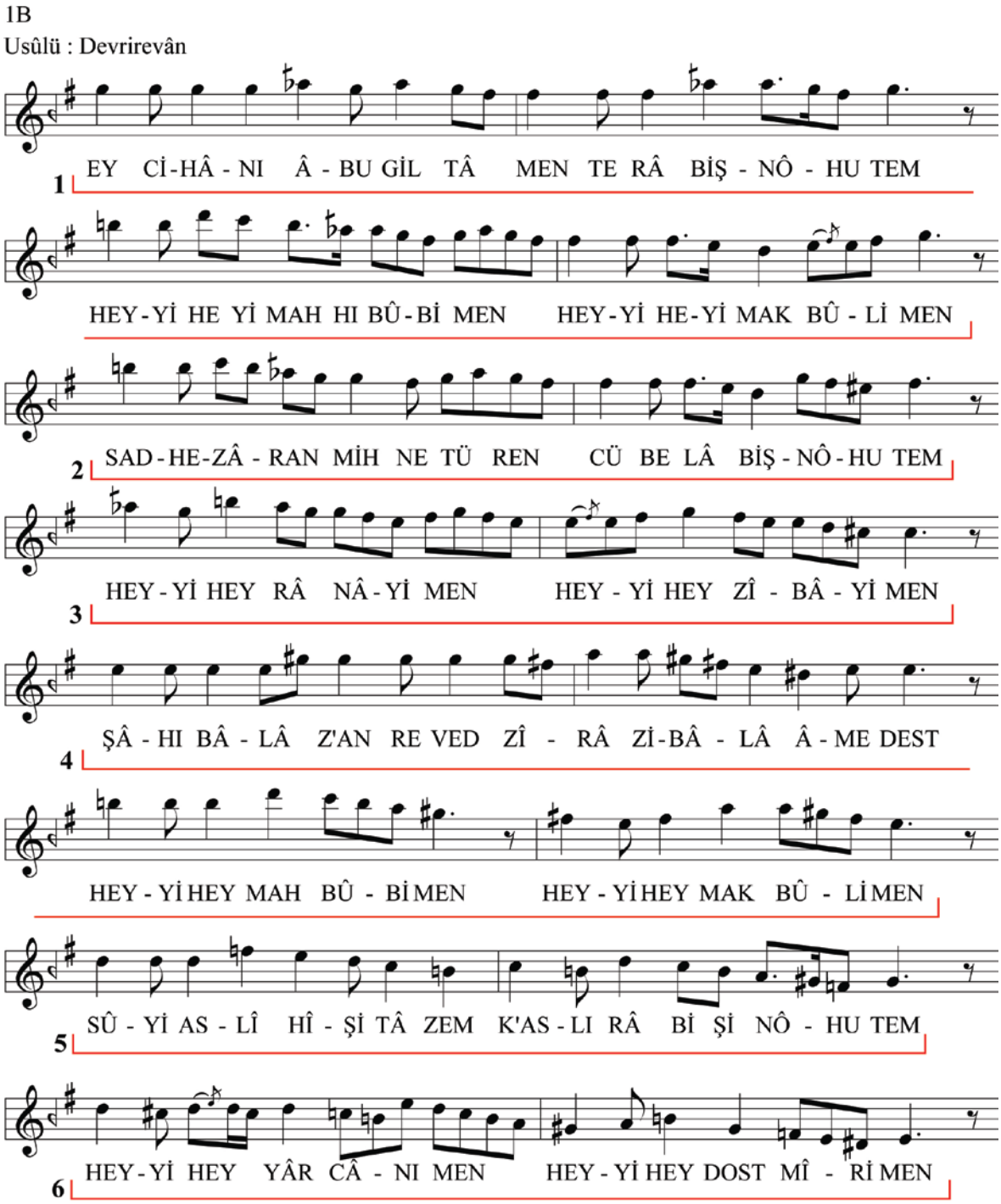

Şekil 91. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1B

1- Gerdaniye perdesinde sabâ çeşnileriyle asma kalış
2- Evç perdesinde segâh geçki.
3- Nim hicaz perdesinde segâh geçki
4- Hüseynî perdesinde zirgüleli hicaz geçki.
5- Yerinde (Rast perdesi) (acemli) sûzidil çeşni.
6- Hüseynî Aşîrân perdesinde hicaz geçki.

1C Bölümünde (Şekil 92) numarlar ile gösterilen geçkiler ve çeşniler kullanıldıktan sonra “Evç” makamına hazırlık yapılmıştır.

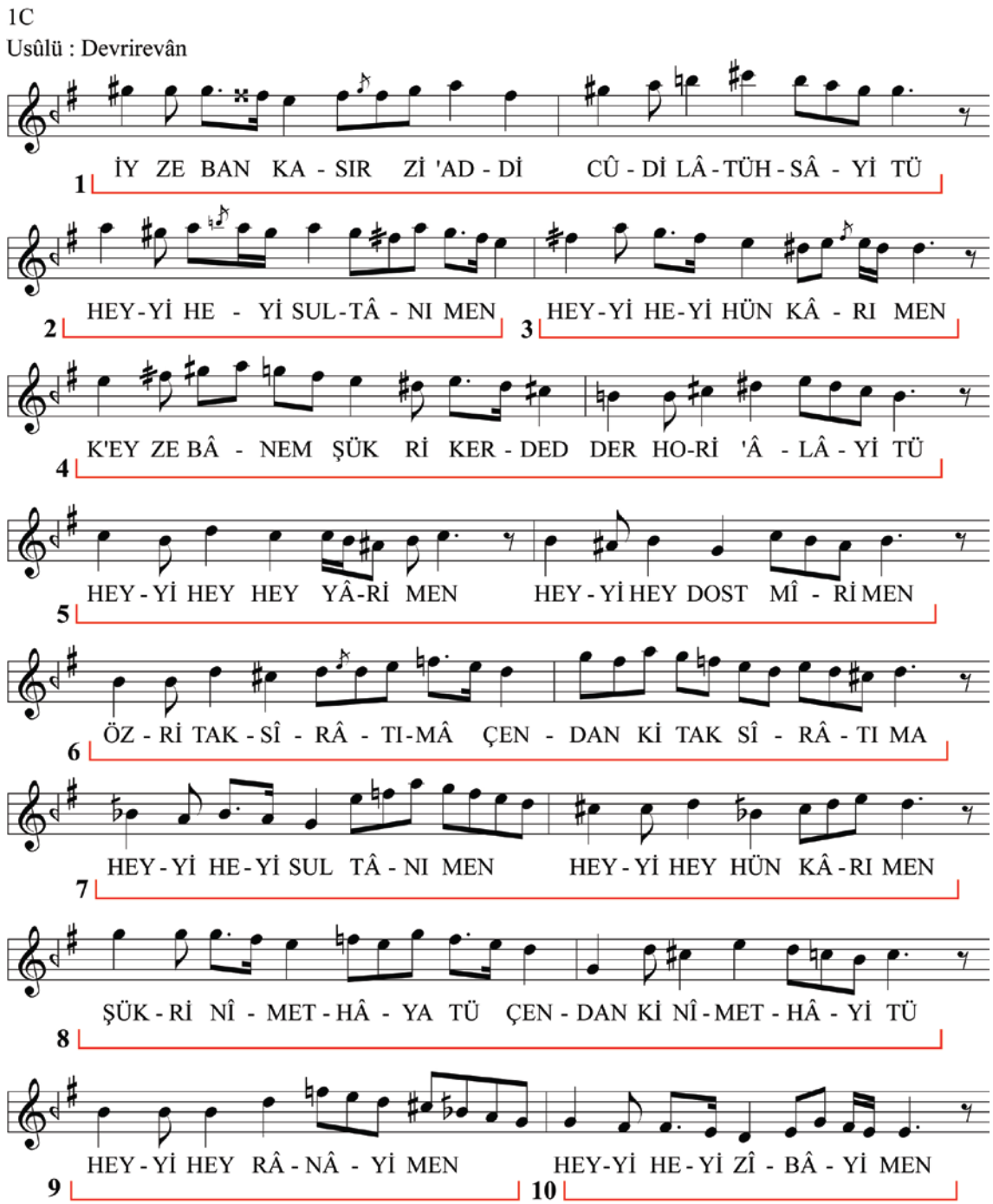

Şekil 92. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1C

1- Nim şehnaz perdesinde segâh geçki

2- Hüseynî perdesinde rast geçki

3- Nim Hisar perdesinde hicaz çeşniyle asma kalış
4- Segâh perdesinde hicaz geçki
5- Yerinde (Segâh perdesi) segâh geçki
6- Nevâ perdesinde müstear çeşni
7- Nevâ perdesinde hicaz çeşnileriyle asma kalış
8- Çargâh perdesinde pençgâh çeşnileriyle ama kalış
9- Yerinde (Rast perdesi) nikriz geçki
10- Hüseynî aşîrân perdesinde uşşak geçki

1C Bölümünde "Hüseynî Aşîrânda" kalındıktan sonra 1D Bölümünde (Şekil 93) numarlar ile gösterilen geçkiler ve çeşniler kullanılmıştır.

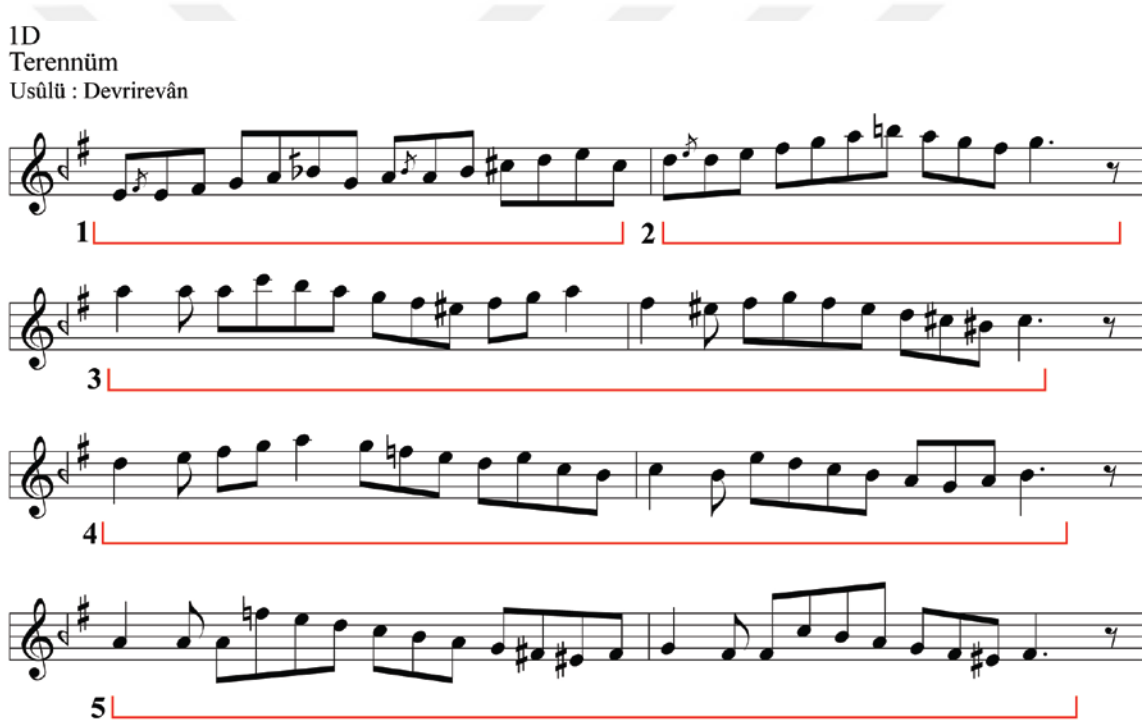

Şekil 93. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1D

1- Yerinde (Irak perdesi) rahatğlervah çeşnileriyle çargâh perdesinde asma kalış.
2- Nevâ perdesinde rast çeşnisiyle gerdaniye perdesinde asma kalış.
3- Evç çeşnileriyle çargâh perdesinde asma kalış.
4- Yerinde (Rast perdesi) rast çeşnileriyle segâhta asma kalış.
5- Yerinde (Irak perdesi) evç geçki

1D bölümnde “Evç” ile karar verildikten sonra 2A Bölümüne (Şekil 94) “Evç” makamı ile başlanmıştır. 4 ile 8 numara arasıda “Ferahnâk” makamı işlenmiş ardından numaralarla gösterilen geçki ve çeşnilerle “Irak” perdesinde “Acemaşîrân” çeşnileriyle karar verilmiştir.

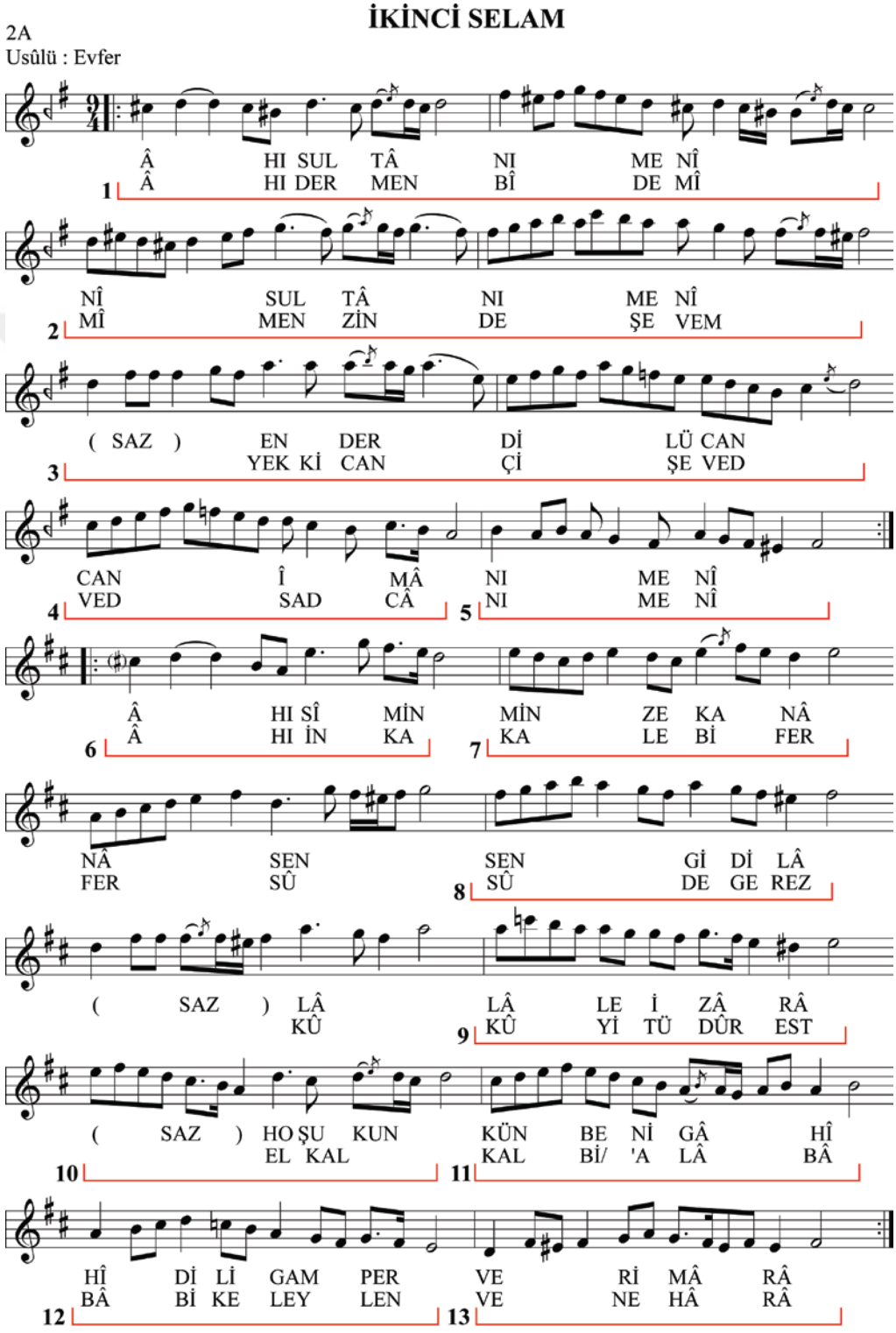

Şekil 94. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2A

1- Nim Hicaz perdesinde hicaz geçki.
2- Evç perdesinde segâh geçki.
3- Nevâ perdesinde hüseynî çeşnileriyle asma kalış
4- Yerinde (Dügâh perdesi) hüseynî geçki.
5- Irak perdesinde segâh geçki.
6- Nevâ perdesinde rast geçki.
7- Hüseynî perdesinde uşşak geçki.
8- Evç perdesinde segâh geçki.
9- Nim hisar perdesinde müstear geçki.
10- Nevâ perdesinde rast geçki.
11- Yerinde (Segâh perdesi) müstear çeşni.
12- Hüseynî Aşîrân perdesinde uşşak geçki.
13- Acemaşîrân çeşnileriyle ırak perdesinde karar.

2B Bölümünde (Şekil 95) 1 ve 3 numaralarda “Ferahnak” makmış işlenmiştir. Ardından numaralarda gösterilen geçkiler ve çeşniler ile bûselik makamına geçilmiştir.

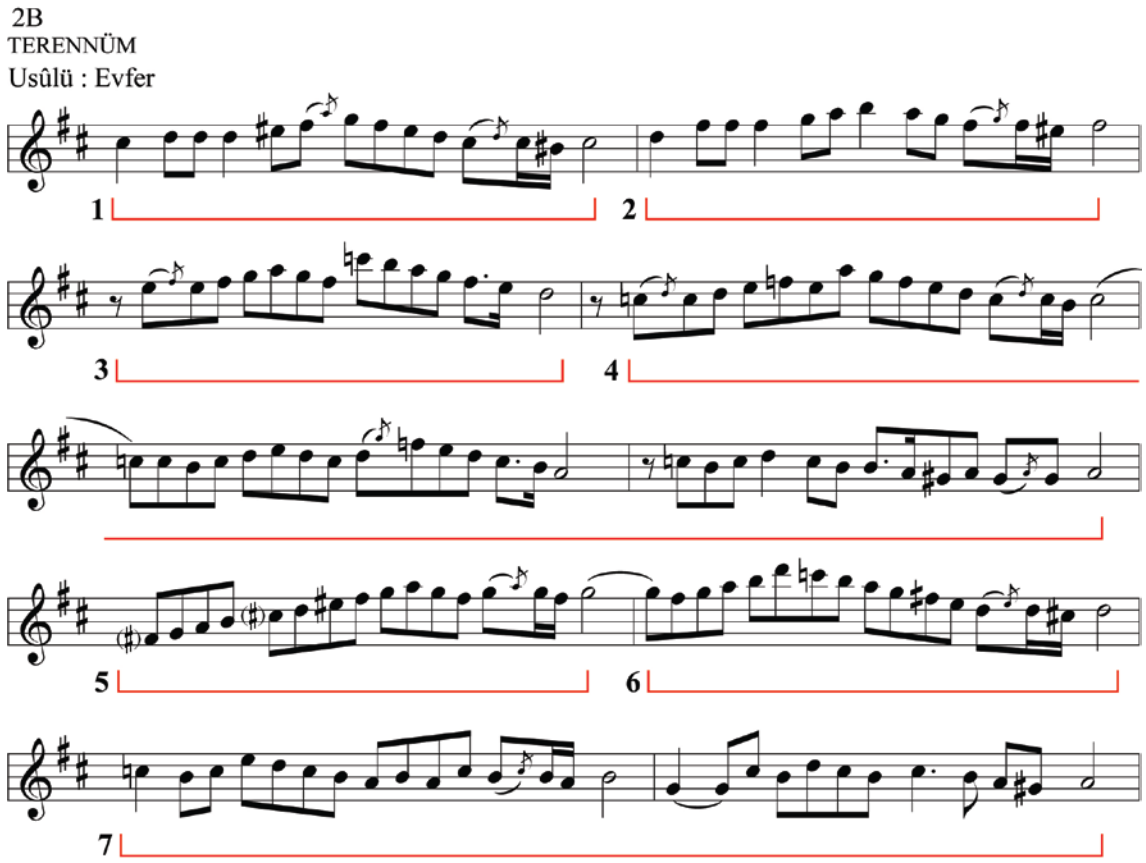

Şekil 95. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2B

1- Nim Hicaz perdesinde hicaz geçki.
2- Evç perdesinde segâh geçki
3- Nevâ perdesinde rast geçki.
4- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki.
5- Evç çeşnileriyle ırak perdesinden gerdaniye perdesine çıkış.
6- Nevâ perdesinde bûselik geçki.
7- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki.

2B bölümünde “Bûselik” makamına geçildikten sonra 3A Bölümüne (Şekil 96) “Bûselik” makamı geçkisiyle başlanmış yerinde “Bûselik” ile 3B bölümüne geçilmiştir. Aradaki tüm geçki ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

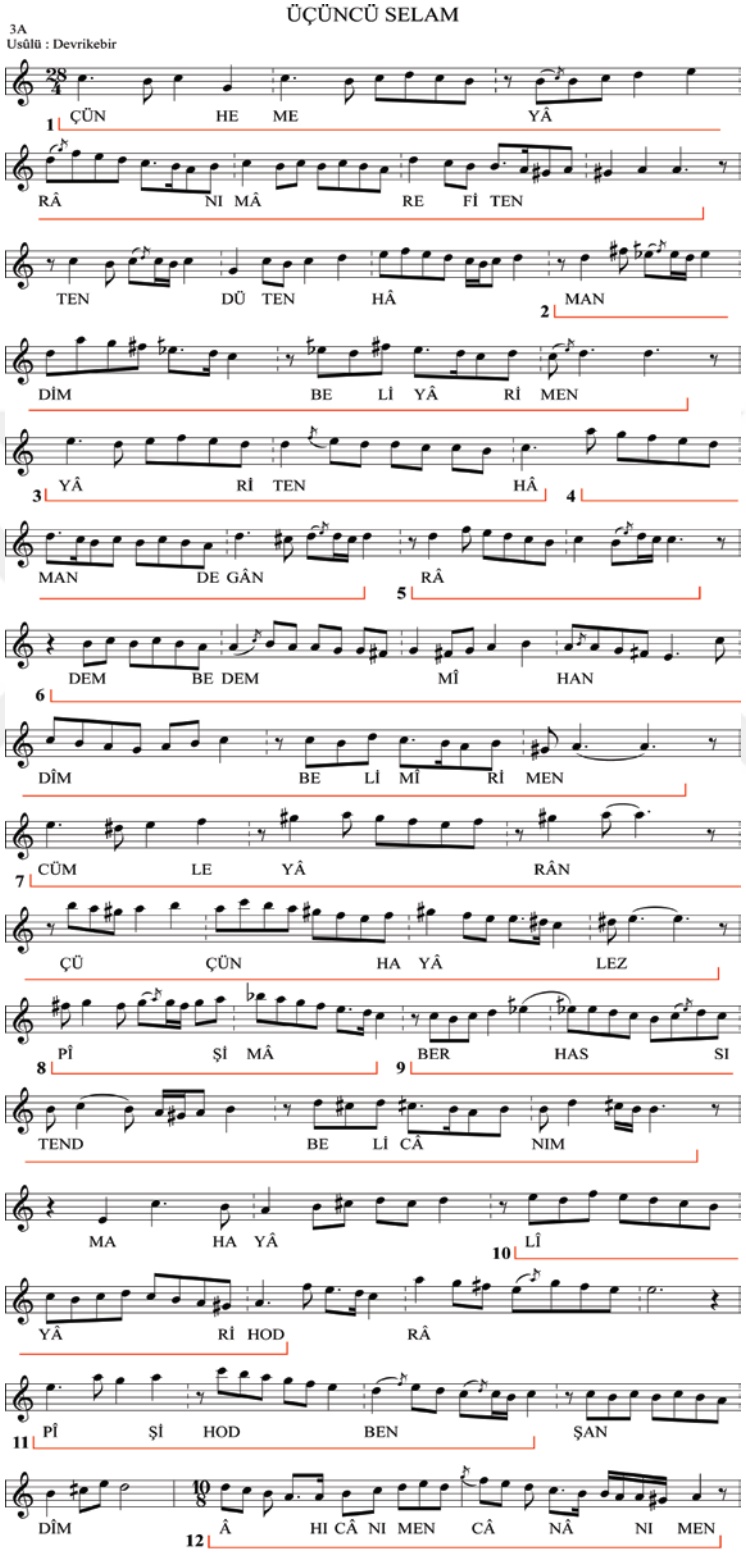

Şekil 96. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3A

1- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki.
2- Nevâ perdesinde hicaz geçki.
3- Yerinde (Çargâh perdesi) çargâh geçki.
4- Nevâ perdesinde bûselik geçki.
5- Yerinde (Çargâh perdesi) çargâh geçki.
6- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki.
7- Hüseynî perdesinde zirgüleli hicaz geçki (sûzidil çeşni).
8- Çargâh perdesine pençgâh çeşni.
9- Sûzidil çeşnileriyle bûselikte asma kalış.
10- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki.
11- Yerinde (Çargâh perdesi) çargâh geçki.
12- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki.

3A bölümnde “Bûselik” makamıyla kalındıktan sonra 3B Bölümüne (Şekil 97) tiz bölgede (muhayyer perdesi) “Bûselik” geçki ile başlanmış ardından numaralarla gösterşlen geçkiler ile “Hicaz” makamına hazırlık yapılmıştır.

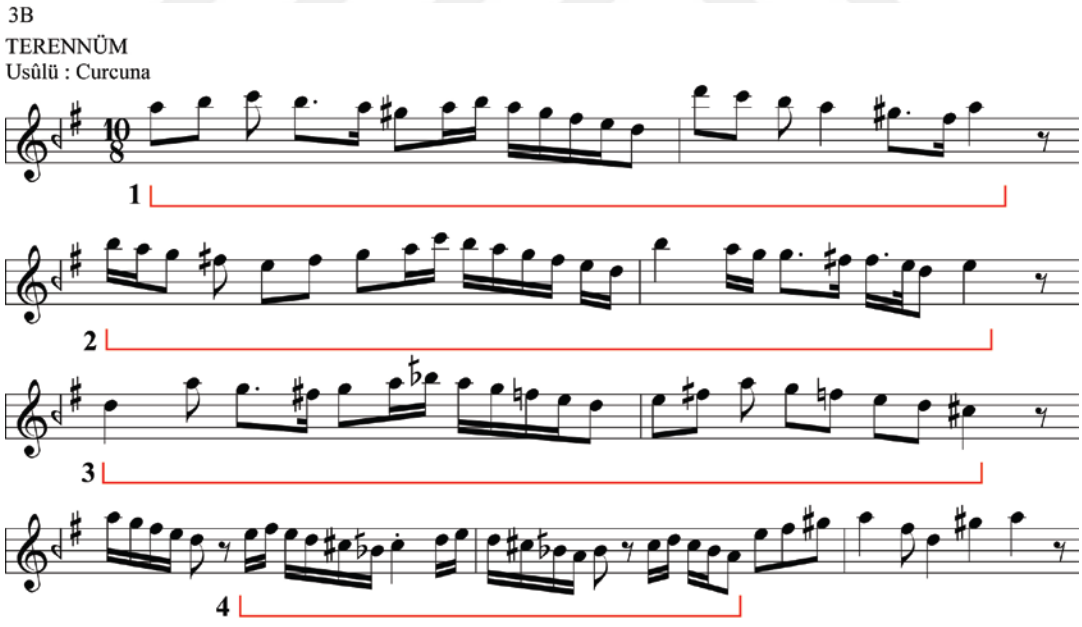

Şekil 97. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3B

1- Muhayye perdesinde bûselik geçki.
2- Hüseynî perdesinde ferahnâk çeşni.
3- Nim Hicaz perdesinde segâh çeşni.
4- Yerinde (Dügâh perdesi) hicaz geçki.

3C Bölümünde (Şekil 98) “Şehnaz” makamı gösterilmiştir. Arada kullanılan geçkiler ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

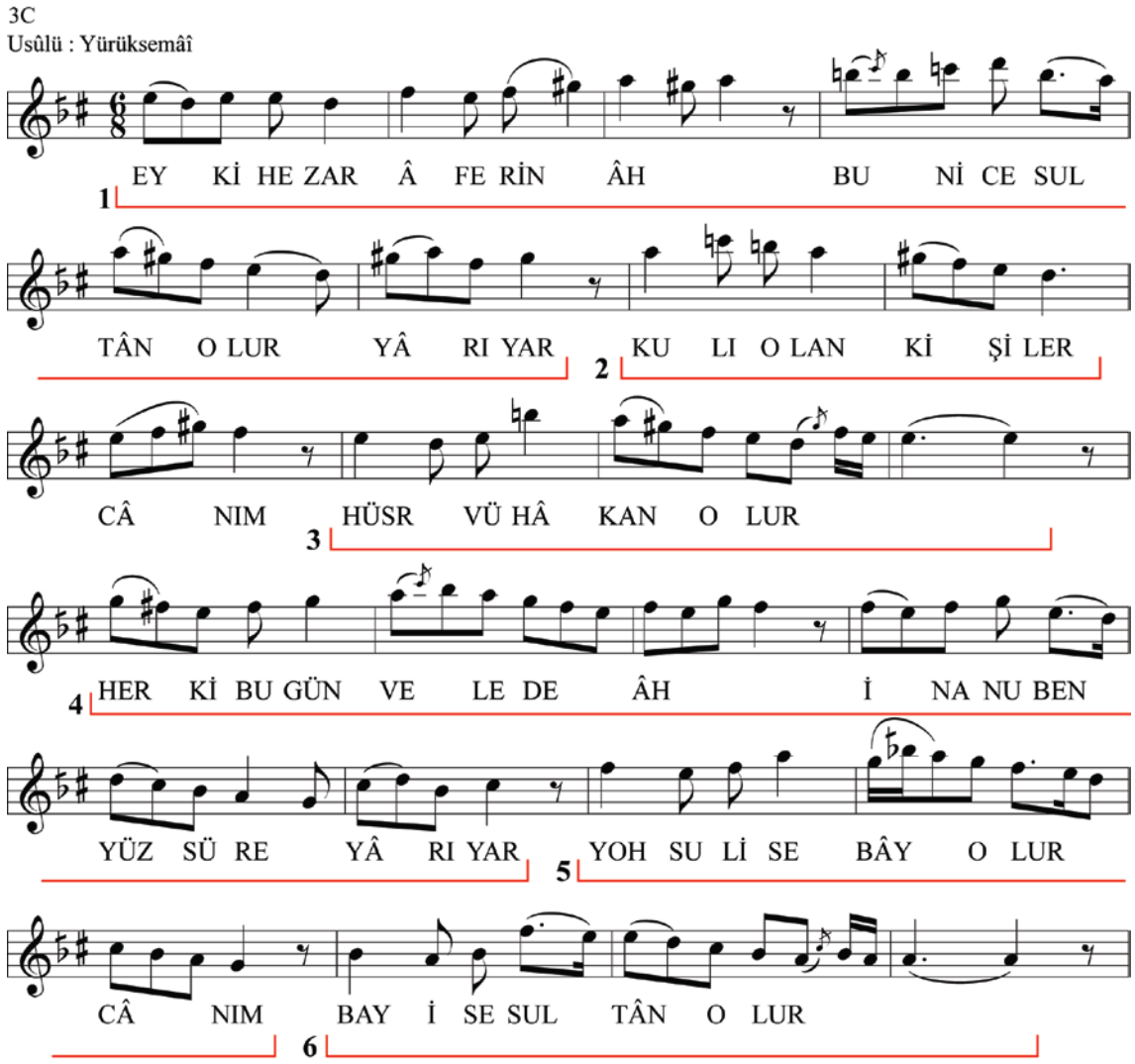

Şekil 98. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3C

1- Şehnaz çeşnileriyle nim şehnaz perdesinde asma kalış.
2- Nevâ perdesinde nikriz geçki.
3- Hüseynî perdesinde hicaz geçki.
4- Hicaz çeşnileriyle nim hicaz perdesinde asma kalış.
5- Yerinde (Rast perdesi) nikriz geçki.
6- Yerinde (Dügâh perdesi) hicaz geçki.

3D Bölümünde (Şekil 99) genel olarak “Evç Bûselik” makamı geçilmiştir. Aradaki geçkiler ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

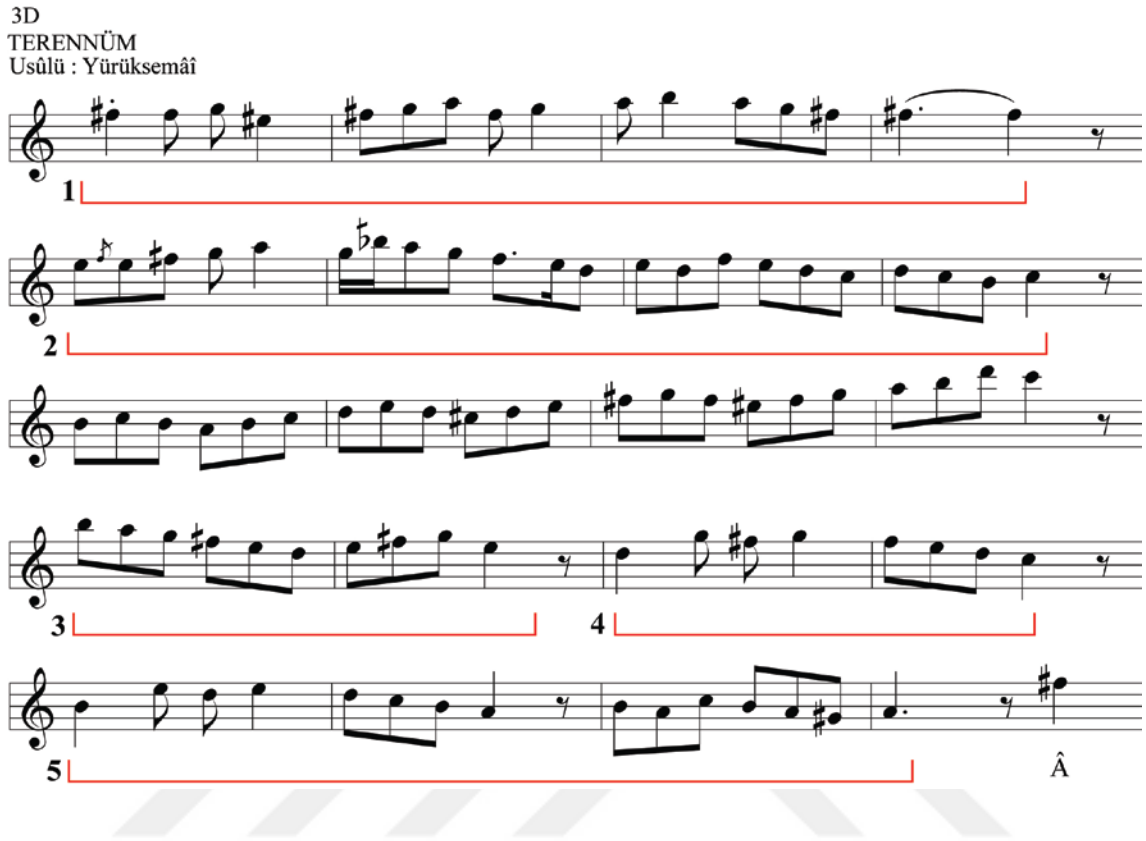

Şekil 99. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3D

1- Evç perdesinde Segâh geçki
2- Yerinde (Çargâh perdesi) çargâh geçki
3- Hüseynî perdesinde rast çeşni.
4- Çargâh perdesinde pençgâh çeşni.
5- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki.

3E Bölümünde (Şekil 100) “Nikriz” geçki kullanılsa da yine “Evç Bûselik” makamı geçilmilştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

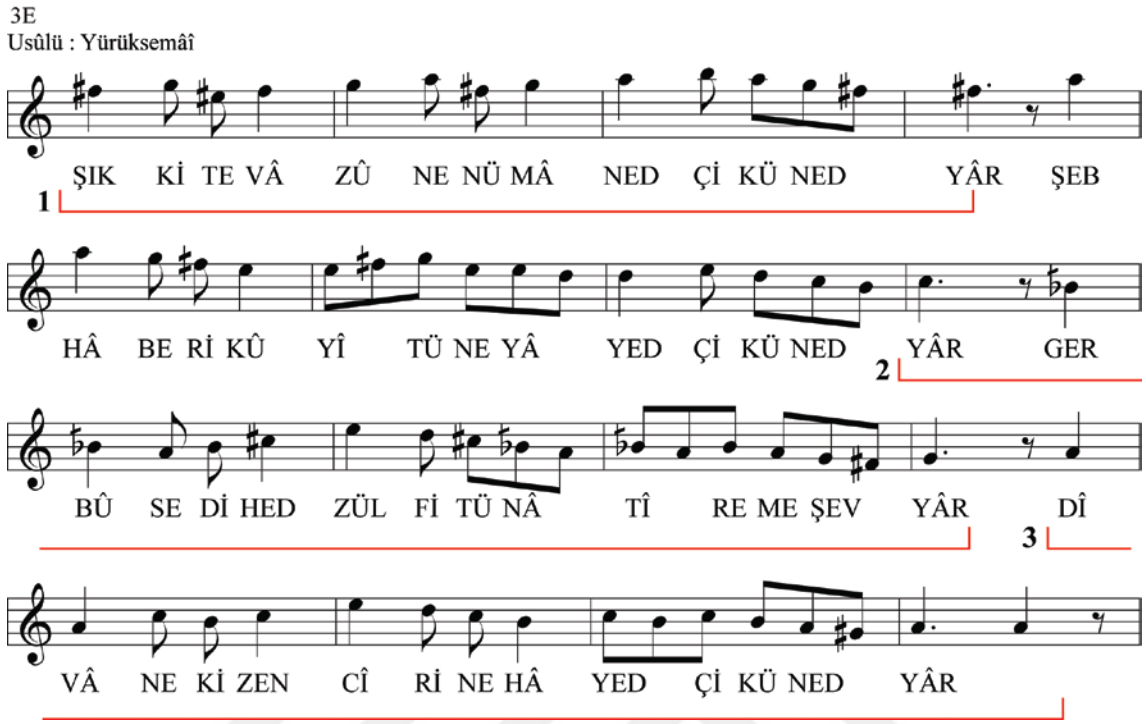

Şekil 100. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3E

1- Evç perdesinde Segâh geçki
2- Yerinde (Rast perdesi) nikriz geçki.
3- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki

3F Bölümünde (Şekil 101) numaralarla gösterilen geçkiler ve çeşniler kullnılara “Sûzidil” makamına hazırlık yapılmıştır.

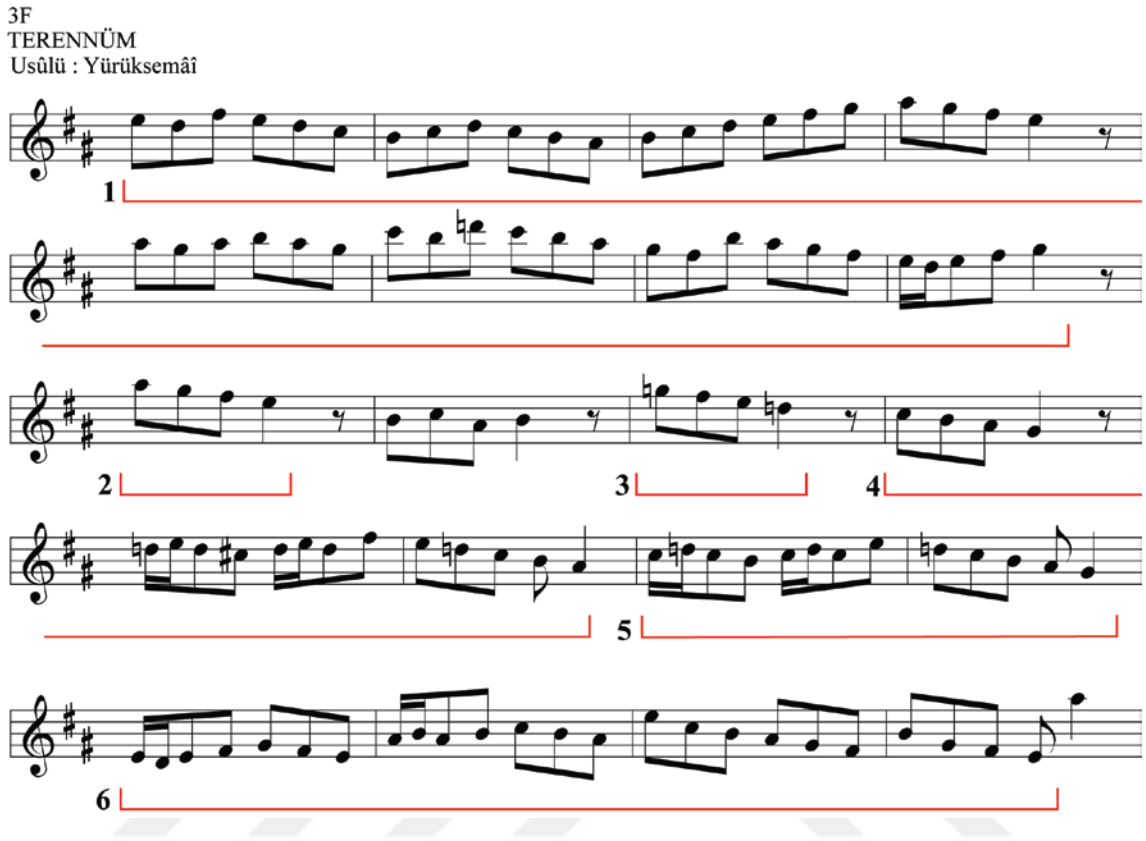

Şekil 101. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3F

1- Yerinde (Dügâh perdesi) hisar bûselik geçki.
2- Hüseynî perdesinde uşşak geçki.
3- Nevâ perdesinde bûselik geçki.
4- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki.
5- Rast perdesinde çargâh geçki.
6- Sûzidil çeşnileriyle muhayyer perdesinde asma kalış.

3F bölümünde “Sûzidil” makamına hazırlık yapıldıktan sonra 3G Bölümünde (Şekil 102) bu makam işlenmiş ve yine aynı çeşnilerle “Muhayyer” perdesine bağlantı kurulmuştur. Arada kullanılan geçkiler ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

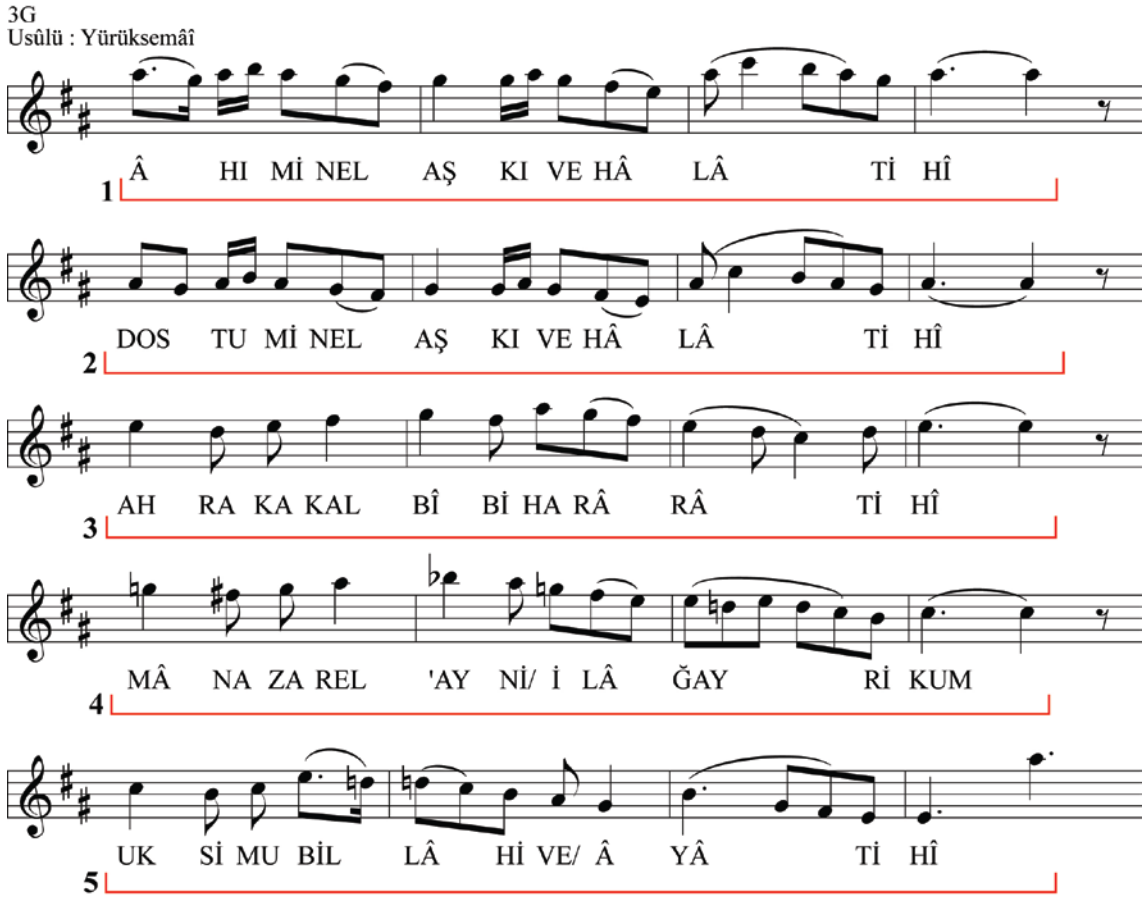

Şekil 102. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3G

1- Muhayyer perdesinde bûselik geçki.
2- Dügâh perdesinde bûselik geçki. (1. Bölümdeki melodînîn aynısının alt oktavı)
3- Hüseynî perdesinde uşşak geçki.
4- Çargâh perdesinde çargâh geçki.
5- Sûzidil çeşnileriyle muhayyer perdesinde asma kalış.

3H Bölümünde (Şekil 103) numaralarla gösterilen geçkiler ve çeşniler kullanıldıktan sonra “Hüseynî” makamıyla “Hüseynî” perdesinda kalınmıştır.

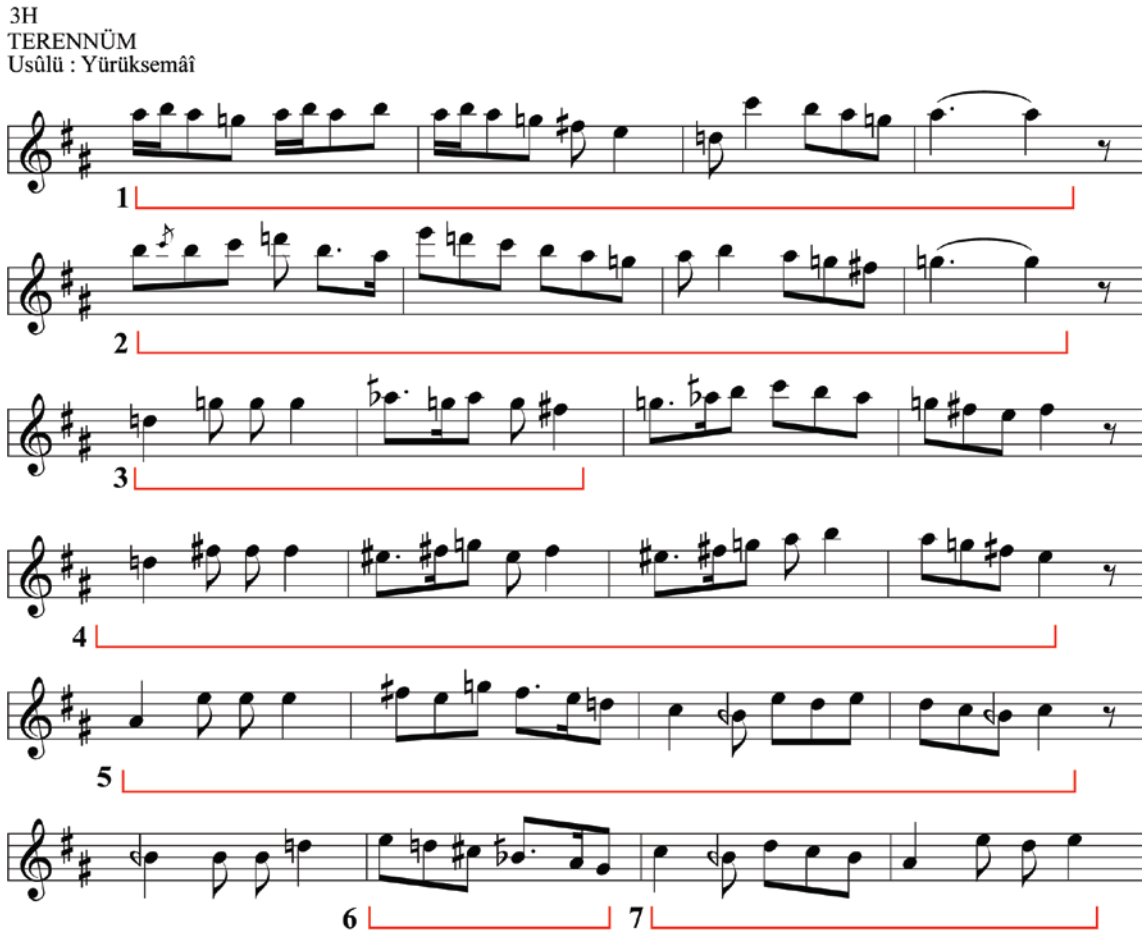

Şekil 103. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3H

1- Nevâ perdesinde müstear geçki.
2- Gerdaniye perdesinde rast geçki.
3- Hüseynî perdesinde sabâ çeşni.
4- Evç perdesinde segâh geçki ile hüseynî perdesinde asma kalış.
5- Yerinde (Dügâh perdesi) acemli hüseynî (necit hüseynî) ile çargâhta asma kalış (hûzî çeşnisi)
6- Yerinde (Rast perdesi) nikriz geçki.
7- Yerinde (Dügâh perdesi) hüseynî geçki ile hüseynî perdesinde asma kalış.

3I Bölümüne (Şekil 104) “Hüseynî” ile başlanmış “Çargâh” perdesinde asma kalış kullnılarak “Bestenigâr” makamıyla “Irak” perdesinde karar verilmiştir. Kullanılan geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

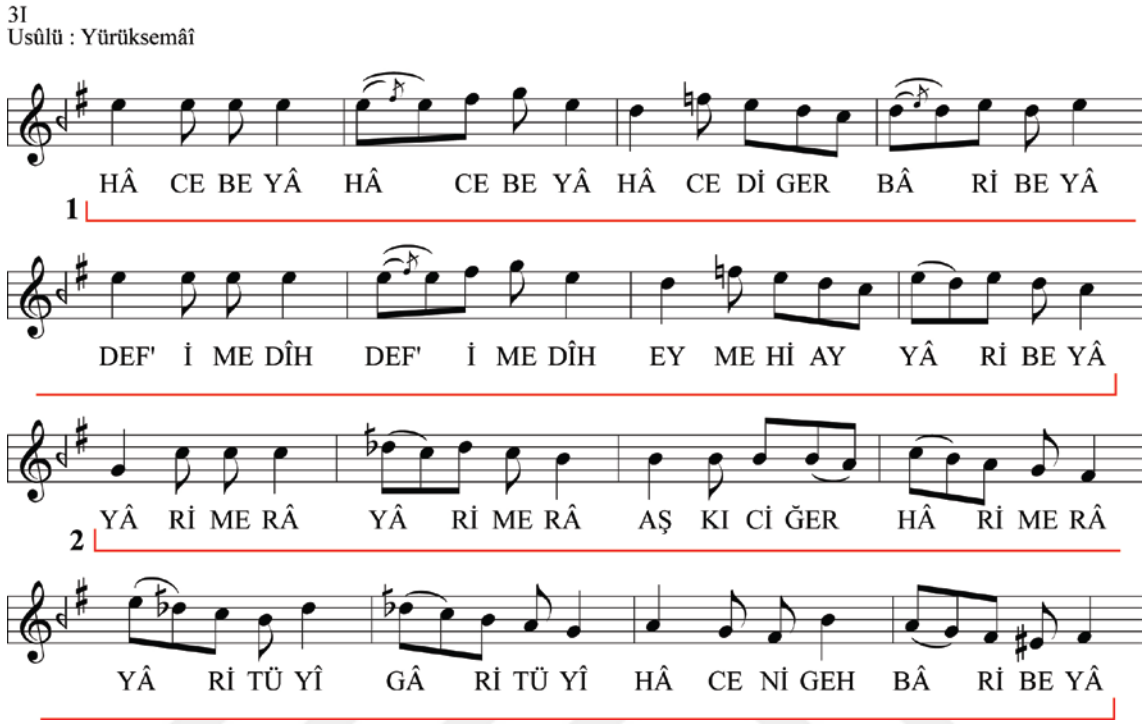

Şekil 104. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3I

1- Yerinde (Dügâh perdesi) hüsenî geçki ile çargâh perdesinde asma kalış.
2- Yerinde (Irak perdesi) bestenigâr geçki.

Dördüncü selam önceki iki âyine benzer şekilde ikinci selamın ilk bölümü ile aynıdır. Bu nedenle analize gerek duyulmamıştır.

Son Peşreve (Şekil 105) "Hüseynî" makamı ile başlanmış ardından numaralarla gösterilen geçkiler ve çeşniler kullanılarak 6 ve 7. Bölümde "Zâvil Aşîrân" makamına dönülmüştür.

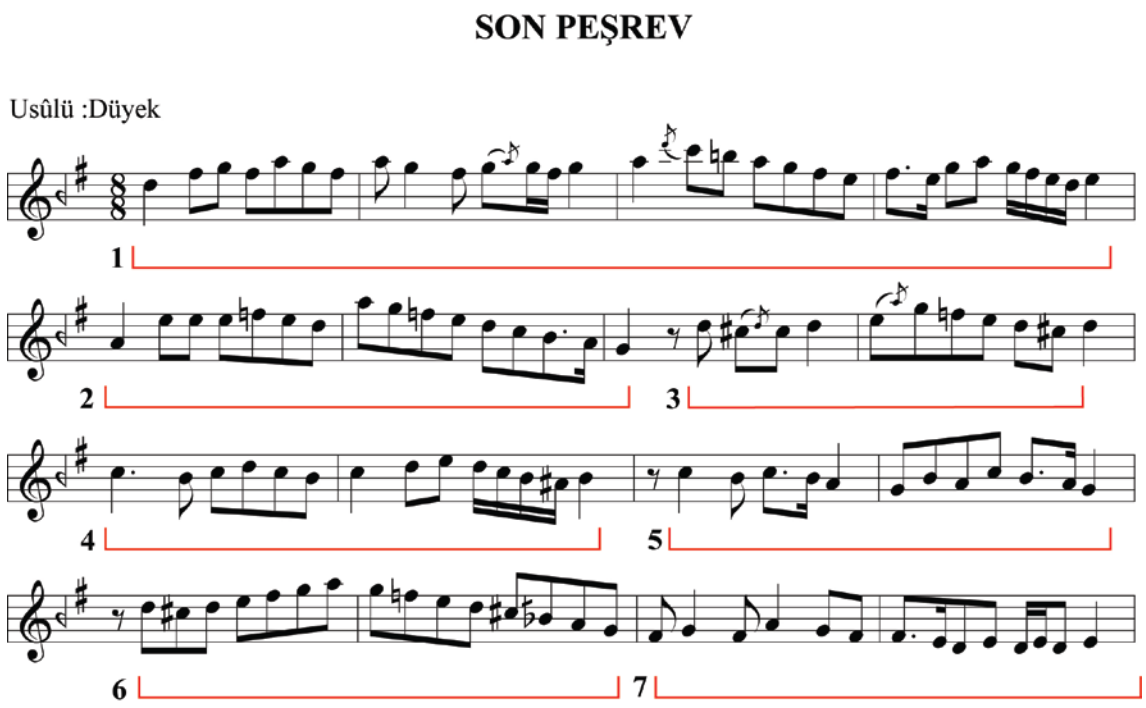

Şekil 105. Zâvil Aşîrân Son Peşrev

1- Hüseynî perdesinde hüseynî geçki.
2- Yerinde (Rast perdesi) (acemli) rast geçki.
3- Nevâ perdesinde bûselik geçki.
4- Yerinde (Segâh perdesi) segâh geçki.
5- Dügâh perdesinde uşşaklı kalışın ardından rat perdesinde rast kalış.
6- Yerinde (Rast perdesi) nikriz geçki.
7- Hüseynî Aşîrân perdesinde uşşak geçki.

“Son Yürüksemâî”de (Şekil 36) yine makamın asli karakteri gösterilerek âyin sona ermiştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

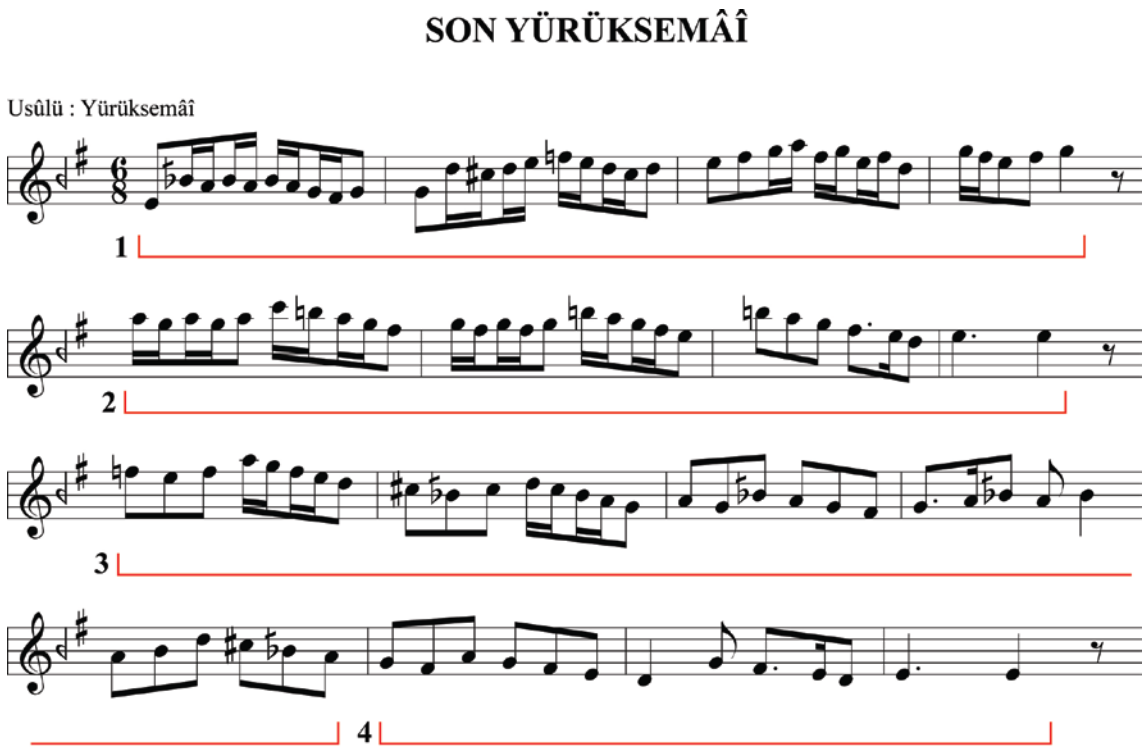

Şekil 106. Zâvil Aşîrân Son Yürüksemâî

1- Yerinde (Rast perdesi) nikriz geçki ile gerdaniye perdesinde asma kalış.
2- Hüseynî perdesinde uşşak geçki.
3- Yerinde (Dügâh perdesi) hicaz geçki.
4- Hüseynî Aşîrân perdesinde uşşak geçki.

3.3.2. Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininin Güfte-Vezin ve Usûl-Vezin İlişkileri

Birinci Selam

"Zâvil Aşîrân" Mevlevî Âyininin birinci selamı diğer iki âyinde olduğu gibi "Devr-i Revân" usûlüyle bestelenmiştir.

Birinci selamda kullanılan üç beyit ve iki dörtlüğün vezni (Bahr-i Remel) Şekil 107'te gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 108'da gösterildiği gibidir. "Evcârâ" Mevlevî Âyinininde olduğu gibi birinci selamında kullanılan güftelerin arûz kalıbı aynıdır.

BİRİNCİ SELAM

Per	de	ber	dâ	rey	ha	ya	tî	câ	nü	câ	nef	za	yi	men
Gam	kü	sâ	rü	hem	ni	şî	nü	mû	ni	sî	şeb	hâ	yi	men
Ey	şi	nî	de	vak	tü	bî	vak	tez	vü	cû	dem	nâ	le	hâ
Ey	fü	ken	de	â	te	şî	der	cüm	le	î	ecc	zâ	yi	men
İm	şe	bez	şeb	hâ	yi	ten	hâ	îs	ti	rah	mî	kün	bi	yâ
Tâ	be	hâ	nem	ber	tü	im	şeb	def	te	rî	sev	dâ	yi	men
_	.	_	_	_	.	_	_	_	.	_	_	_	.	_
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**
Ey	ci	hâ	hî	â	bu	gil	tâ	men	te	râ	biş	nô	hu	tem
Sad	he	zâ	rân	mih	ne	tü	ren	cü	be	lâ	biş	nô	hu	tem
Şâ	hi	bâ	lâ	zan	re	ved	zî	râ	zi	bâ	lâ	â	me	dest
Sû	yi	as	lî	hî	şi	tâ	zem	kas	lı	râ	biş	nô	hu	tem
_	.	_	_	_	.	_	_	_	.	_	_	_	.	_
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**
İy	ze	ban	ka	sır	zi	ad	di	cû	di	lâ	tüh	sâ	yi	tü
Key	ze	bâ	nem	şük	ri	ker	ded	der	ho	rî	â	lâ	yi	tü
Öz	ri	tak	si	ra	tı	mâ	çen	dan	ki	tak	sî	ra	tı	mâ
Şük	ri	ni	met	hâ	yi	tü	çen	dan	ki	ni	met	hâ	yi	tü
_	.	_	_	_	.	_	_	_	.	_	_	_	.	_
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 107. Zâvil Aşîrân Birinci Selamın Güfte-Vezin İlişkisi

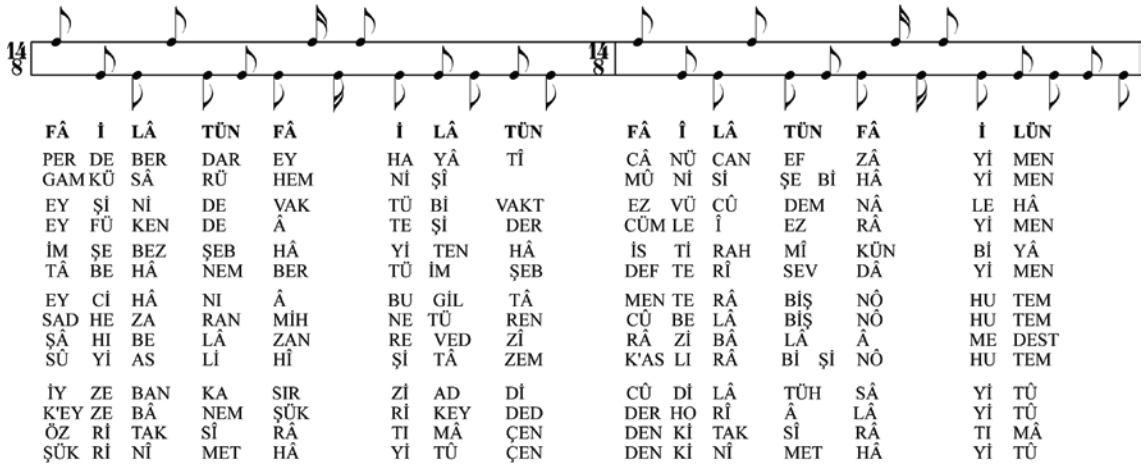

Şekil 108. Zâvil Aşîrân Birinci Selamın Usûl-Vezin İlişkisi

Birinci selamın tamamında aynı vezin kullanılmış ve vezin iki adet 14/8'lik "Devr-i Revân" usûlü ile tamamlanmıştır. Usûl tamamlandığından dolayı terennümler de iki adet usûl ile bestelenmiştir. Terennümler evcârâ Mevlevî Âyini ile aynı olduğundan Şekil 108'da ayrıca gösterilmemiştir.

İkinci Selam

Cinuçen Tanrıkorur "Zâvil Aşîrân" Mevlevî Âyininin ikinci selamını diğer iki âyinde olduğu gibi "Evfer" usûlüyle bestelemiştir. İkinci selamın vezni (Şekil 43) ve "usûl-vezin" ilişkileri (Şekil 44) "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde gösterildiği gibidir. Ancak ikinci selamda bunun dışında bir dörtlük daha kullanmıştır.

İkinci selamda kullanılan ikinci dörtlüğün (2B) vezni (Bahr-i Hezec-i Mekfuf) Şekil 109'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 110'de gösterildiği gibidir

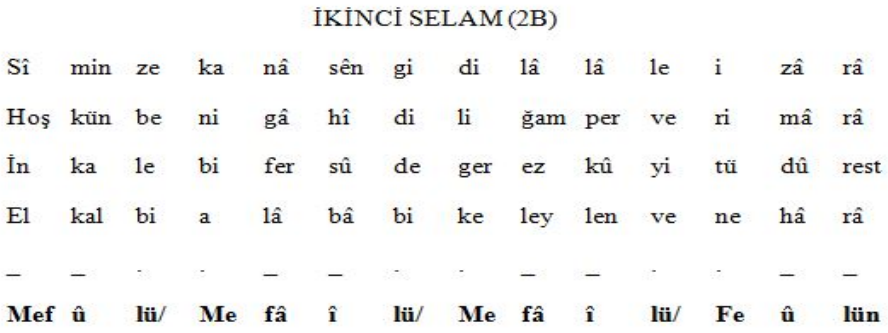

Şekil 109. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2B Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

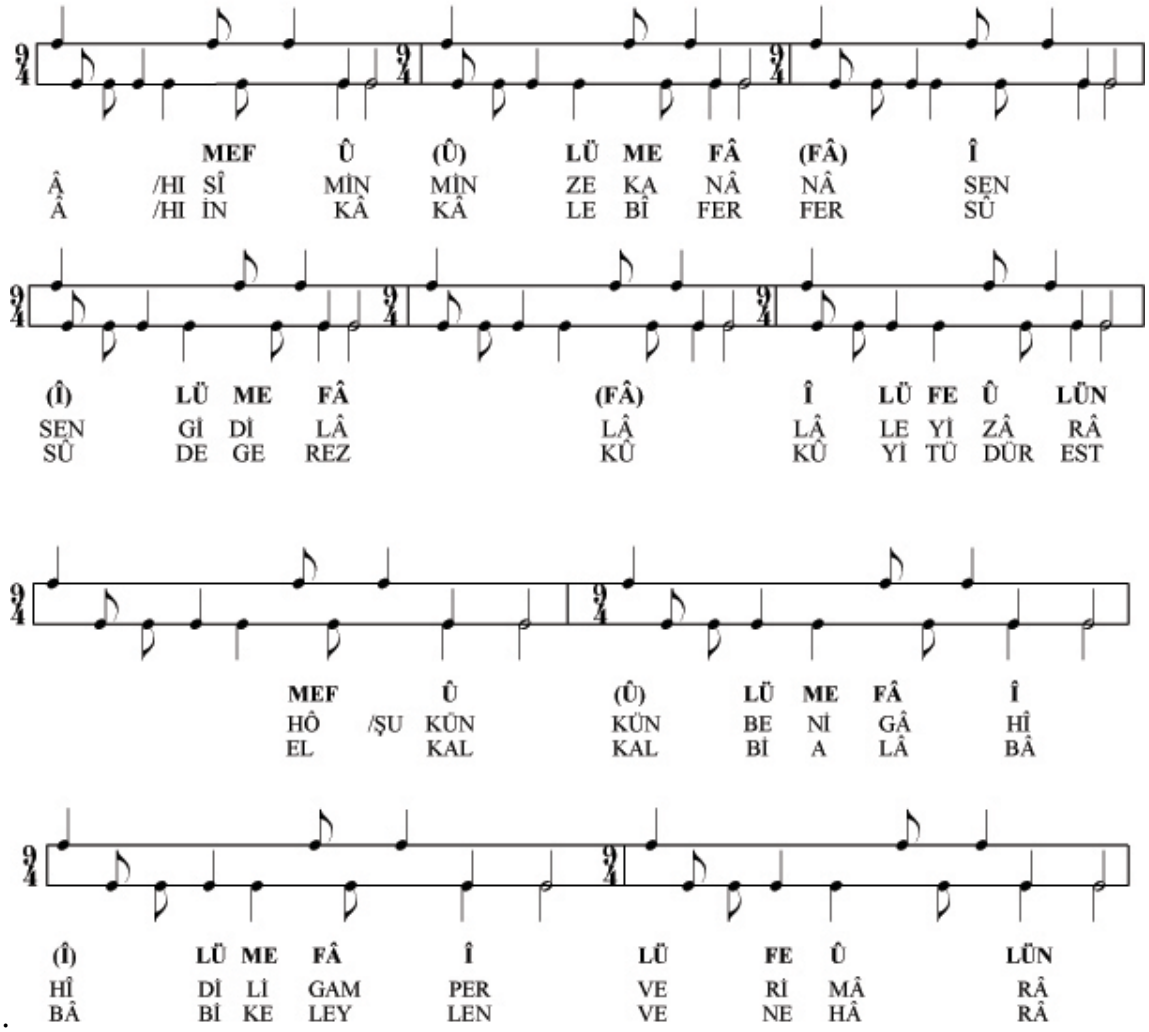

Şekil 110. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2B Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

İkinci selamda kullanılan ikinci dörtlükte (2B) birinci ve üçüncü mısralarda -melodi de tekrar edecek şekilde- vezin altı 9/4'lük "Evfer" usûlüyle ikinci ve dördüncü mısralarda ise vezin dört 9/4'lük "Evfer" usûlüyle tamamlanmıştır (Şekil 110). İkinci selamda önceki iki âyinden farklı olarak fazladan bir dörtlük daha kullanılmıştır.

Üçüncü Selam

Cinuçen Tanrıkorur "Zâvil Aşîrân" Mevlevî Âyininin üçüncü selamını önceki iki âyinde olduğu gibi "Devr-i Kebir" usûlüyle bestelemiştir.

Üçüncü selamda kullanılan ilk dörtlüğün (3A) vezni (Bahr-i Remel) Şekil 111'da gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 112'da gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3A)

Çün	he	mê	yâ	ra	ni	ma	ref	ten	dü	ten	hâ	man	di	im
Yâ	ri	ten	hâ	man	de	gân	râ	dem	be	dem	mî	han	di	im
Cüm	le	yâ	rân	çün	ha	yâ	lez	pî	şi	mâ	ber	hâ	sı	tend
Mâ	ha	yâ	lî	yâ	ri	hod	râ	pî	şi	hod	ben	şan	di	im
–		–	–	–		–	–	–		–	–	–		–
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 111. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3A Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

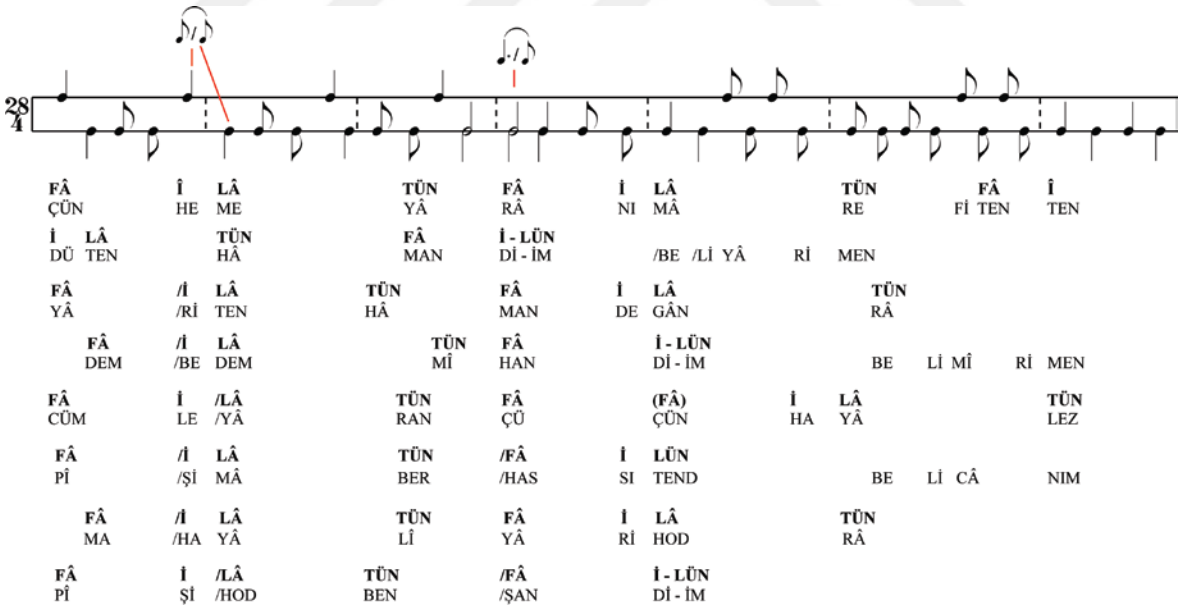

Şekil 112. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3A Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın ilk dörtlüğünde (3A) vezin bir buçuk 28/4lük "Devr-i Kebir" usûlüyle tamamlanmıştır. Usûlün kalan kısmı "Beli yâri men" terennümüyle tamamlanmıştır.Önceki iki âyinden farklı olarak her bir mısranın "usûl-vezin" ilişkisi farklı düzenlenmiştir (Şekil 112).

Üçüncü selamda kullanılan ikinci dörtlük (3B) önceki iki âyinde kullanılan dörtlük ile aynıdır. Bu nedenle vezni Şekil 47'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 48'de gösterildiği gibidir.

Üçüncü selamda kullanılan üçüncü dörtlüğün (3C) vezni (Ahreb 1) Şekil 113'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 114'de gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3C)

Â	şık	ki	te	va	zû	ne	nü	mâ	yed	çi	kü	ned
Şeb	hâ	be	ri	kû	yi	tü	ne	yâ	yed	çi	kü	ned
Ger	bû	se	di	hed	zül	fi	dü	râ	tî	re	me	şev
Dî	vâ	ne	ki	zin	ci	ri	ne	yâ	yed	çü	kü	ned
–	–	.	.	–	–	.	.	–	–	.	.	–
Mef	**û**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü/**	**Fe**	**ûl**

Şekil 113. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3C Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

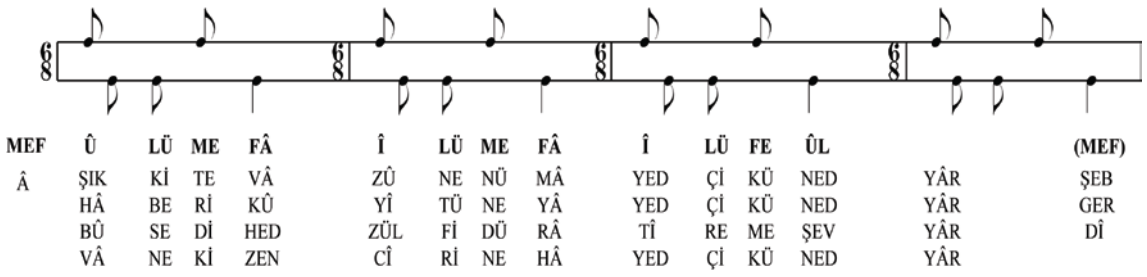

Şekil 114. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3C Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın üçüncü dörtlüğünde (3C) vezin dört 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır. Vezinin sonunda "yâr" kelimesi terennüm gibi kullanılmıştır. Şekil 114'de görüldüğü gibi vezinin ilk hecesi "mef" eksik ölçüye denk gelecek şekilde bestelenmiştir. "Bayâtî Araban" mavlevî âyininin üçüncü selamındada benzer bir kullanım vardır (Şekil 54).

Üçüncü selamda kullanılan dördüncü dörtlüğün (3D) vezni (Bahr-i Serî Matviyy-i Mekfuf) Şekil 82'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 83'de gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3D)

Â	hı	mi	nel	âş	kı	ve	hâ	lâ	ti	hî
(Dos	tu	mi	nel	aş	kı	ve	hâ	lâ	ti	hî)
Ah	ra	ka	kal	bî	bi	ha	râ	râ	ti	hî
Mâ	na	za	re	lay	ni	i	lâ	ğay	ri	kum
Uk	si	mu	bil	lâ	hi	ve	â	yâ	ti	hî
_	.	.	_ /	_	.	.	_ /	_	.	_
Müf	**te**	**i**	**lün/**	**Müf**	**te**	**i**	**lün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 115. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3D Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

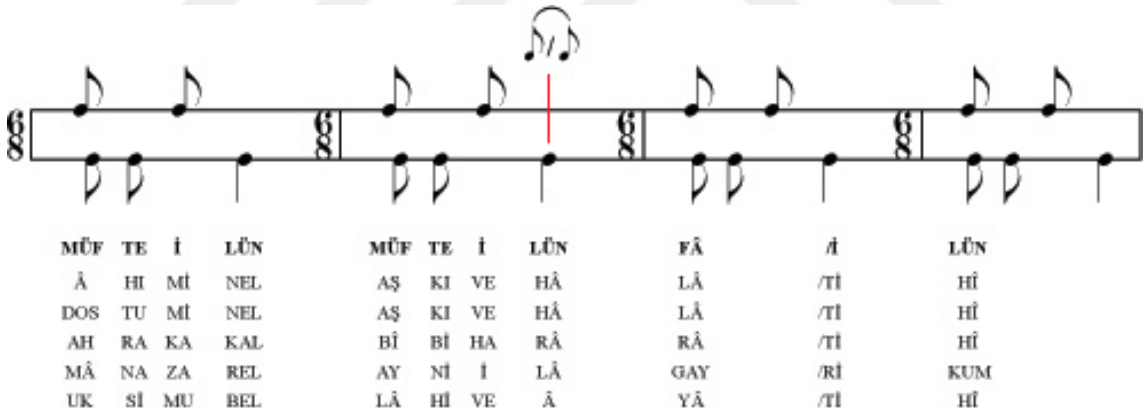

Şekil 116. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3D Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamda kullanılan dördüncü dörtlükte vezin dört 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda kullanılan beşinci dörtlüğün (3E) vezni (Bahr-i Recez) Şekil 117'te gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 118'da gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3E)

Hâ	ce	be	yâ	hâ	ce	be	yâ	hâ	ce	di	ger	bâ	ri	be	yâ
De	fi	me	dîh	de	fi	me	dî	ey	me	hi	ay	yâ	ri	be	yâ
Yâ	ri	me	râ	yâ	ri	me	râ	aş	ki	ci	ger	hâ	ri	me	râ
Yâ	ri	tü	yî	yâ	ri	tü	yî	hâ	ce	ni	geh	bâ	ri	me	râ
_	.	.	_ /	_	.	.	_ /	_	.	.	_	_	.	.	_
Müf	**te**	**i**	**lün/**	**Müf**	**te**	**i**	**lün/**	**Müf**	**te**	**i**	**lün/**	**Müf**	**te**	**i**	**lün**

Şekil 117. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3E Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

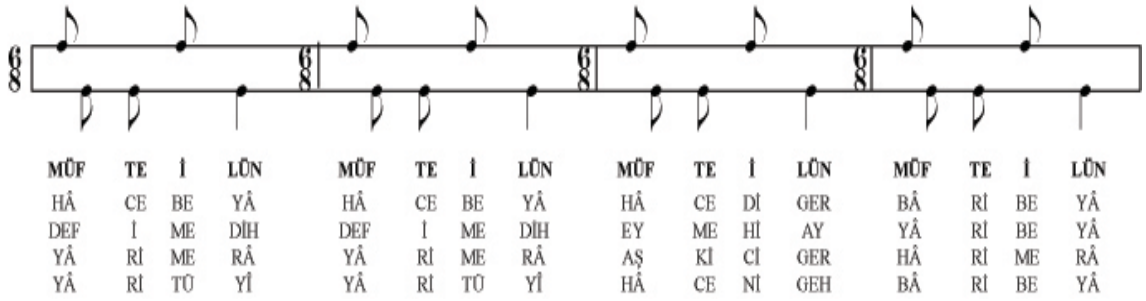

Şekil 118. Üçüncü Selam 3E Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamda kullanılan beşinci dörtlükte vezin dört 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır.

Dördüncü selâm ikinci selâmın ilk bölümüyle aynıdır. Bu nedenle analize gerek duyulmamıştır.

3.2.3. Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininin Form Analizi

Birinci Selam

Birinci selamın ilk bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 29'te verilmiştir. Makamın asli karakteri gösterilen bu bölümde kullanılan geçkilerin cümlelere göre dağılımı harflerle gösterilmiştir. Ezgisel olarak benzerlik gösteren cümleler aynı harfin üssü şeklinde gösterilmiştir.

BİRİNCİ SELAM (1A)			
Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün		*Fâ i lâ tün / Fâ i lün*	
14/8	Perde berdar ey hayâtî	14/8	cânu cân efzâyimen
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
A	**Rast + Zâvil + Nikriz (Rast perdesinde yarım karar)**		
14/8	Gam-küsâr ü hem nişîn ü	14/8	mûnis-i şebhâyimen
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
A^1	**Rast + Çargâh + Nikriz + Uşşak (Hüseynî Aşîrân perdesinde karar)**		
14/8	Ey şinîde vakt ü bîvakt	14/8	ez vücûdem nâlehâ
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
B	**Çargâh + Nikriz (Çargâh perdesinde asma kalış)**		
14/8	Ey fükende âteşî der	14/8	cümle-i eczâyimen
14/8	Hey yi hey rânâyi men	14/8	Hey yi hey zîbâyi men
A^1	**Bûselik + Nikriz + Uşşak (Hüseynî Aşîrân perdesinde karar)**		
14/8	İmşeb ez şebhây-i tenhâ-	14/8	-ist-i rahmî kün biyâ
14/8	Hey yi hey hey yâri men	14/8	Hey yi hey hey mîri men
C	**Segâh + Müstear + Rast + Uşşak (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		
14/8	Tâ behânem bertü imşeb	14/8	defter-î sevdâyimen
14/8	Hey yi hey hey cânı men	14/8	Hey yi hey cânâni men
A^1	**Hicaz + Uşşak + Karcığar (Hüseynî Aşîrân perdesinde karar)**		

Tablo 29. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1A Bölümünün Form Analizi

Birinci selamın ilk bölümünde, A cümlesinde "Rast", "Hicaz" "Zâvil", "Bûselik", "Nikriz", "Uşşak" ve "Karcığar" çekirdekleri tespit edilmiştir. B cümlesinde "Çargâh" ve "Nikriz" çekirdekleri tespit edilmiştir. C cümlesinde de "Bûselik", "Segâh" "Müstear" ve "Rast" çekirdekleri tespit edilmiştir.

Birinci selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 30‘da verilmiştir.

BİRİNCİ SELAM (1B)			
Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün		*Fâ i lâ tün / Fâ i lün*	
14/8	Ey cihânı âb u gül, tâ	14/8	men terâ bişnôhutem
14/8	Hey yi hey mahbûbi men	14/8	Hey yi hey makbûli men
D	**Sabâ (Gerdaniye perdesinde asma kalış)**		
14/8	Sad hezâran mihnet ü ren-	14/8	-cü belâ bişnôhutem
14/8	Hey yi hey rânâyi men	14/8	Hey yi hey zîbâyi men
D[1]	**Sabâ + Segâh + Bestenigâr (Nim Hicaz perdesinde asma kalış)**		
14/8	Şâh-i bâlâ z’an reved zî-	14/8	-râ zi-bâlâ âmedest
14/8	Hey yi hey mahbûbi men	14/8	Hey yi hey makbûli men
E	**Hicaz (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		
14/8	Sûy-i aslî bîş-i tâzem	14/8	k’aslirâ bişnôhutem
14/8	Hey yi hey yâr cânı men	14/8	Hey yi hey dost mîri men
E[1]	**Sûzidil + Hicaz (Hüseynî Aşîrân perdesinde karar)**		

Tablo 30. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi

Birinci selamın ikinci bölümünde D cümlesinde “Sabâ”, “Segâh” ve “Bestenigâr” çekirdekleri tespit edilmiştir. E cümlesinde “Hicaz” ve “Sûzidil” çekirdekleri tespit edilmiştir. İlk bölüme göre ezgisel olarak farklılık olduğundan makam geçkisi olduğu anlaşılmaktadır.

Birinci selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 31’de verilmiştir.

BİRİNCİ SELAM (1C)			
Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün		*Fâ i lâ tün / Fâ i lün*	
14/8	İy zeban kâsır zi ‘add-i	14/8	cûd-i lâ-tühsâyi tü
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
F	**Segâh + Rast + Hicaz (Nim Hisar perdesinde asma kalış)**		
14/8	Key zebânem şükri kerded	14/8	der-hor-î âlâyi tü
14/8	Hey yi hey hey yâri men	14/8	Hey yi hey dost mîri men
F[1]	**Hicaz + Segâh (Segâh perdesinde asma kalış)**		
14/8	Özr-i taksîrâtimâ çen-	14/8	-dan ki taksîrâtimâ
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
F[1]	**Müstear+ Hicaz (Nevâ perdesinde asma kalış)**		
14/8	Şükr-i nî’methâyi tü çen-	14/8	-dan ki nî’methâyi tü
14/8	Hey yi hey rânâyi men	14/8	Hey yi hey zîbâyi men
A[1]	**Pençgâh + Nikriz + Uşşak (Hüseynî Aşîrân perdesinde karar)**		

Tablo 31. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi

Birinci selamın üçüncü bölümünde F cümlesinde “Segâh”, “Rast”, “Hicaz” ve “Müstear” çekirdekleri tespit edilmiştir. Bu bölüm de ezgisel olarak önceki bölümden farklıdır. Dolayısıyla yine bir makam geçkisi söz konusudur. Bölümün sonunda A cümlesiyle tekrar ana makama dönüş sağlanmıştır.

Birinci selamın genelindeki mısrasının ezgi yapısı Tablo 32’de verilmiştir.

Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininin Birinci Selamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Rast + Zâvil + Nikriz	Rast perdesinde yarım karar
A^1	Rast + Çargâh + Nikriz + Uşşak	Hüseynî Aşîrân perdesinde karar
B	Çargâh + Nikriz	Çargâh perdesinde asma kalış
A^1	Bûselik + Nikriz + Uşşak	Hüseynî Aşîrân perdesinde karar
C	Segâh + Bûselik + Rast + Uşşak	Hüseynî perdesinde asma kalış
A^1	Hicaz + Uşşak + Karcığar	Hüseynî Aşîrân perdesinde karar
D	Sabâ	Gerdaniye perdesinde asma kalış
D^1	Sabâ + Segâh + Bestenigâr	Nim Hicaz perdesinde asma kalış
E	Hicaz	Hüseynî perdesinde asma kalış
E^1	Sûzidil + Hicaz	Hüseynî Aşîrân perdesinde karar
F	Segâh + Rast + Hicaz	Nim Hisar perdesinde asma kalış
F^1	Hicaz + Segâh	Segâh perdesinde asma kalış
F^1	Müstear + Hicaz	Nevâ perdesinde asma kalış
A	Pençgâh + Nikriz + Uşşak	Hüseynî Aşîrân perdesinde karar

Tablo 32. Zâvil Aşîrân Birinci Selam 1B Bölümünün Form Analizi

Genel olarak birinci selama bakıldığında cümlelere göre makamın asli karakteriyle başlanmış, sonrasında farklı makamlara geçkiler yapıldıktan sonra ana makama dönüş yapılmıştır.

İkinci Selam

İkinci selamın ilk bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 33'da verilmiştir.

<table>
<tr><td colspan="4">İKİNCİ SELAM (2A)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Sul tâ-</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>(fâ) î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(ni) Sul tâ-</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Ender</td><td>dilü can</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>(fâ) î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(cân) îmâ</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="3">Hicaz + Segâh (Evç perdesinde asma kalış)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Dermen</td><td>bi demî</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(mî) menzin</td><td>-de şevem</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Yek can</td><td>çi şeved</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(ved) sad câ</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td>A¹</td><td colspan="3">Bûselik + Uşşak + Segâh (Irak perdesinde karar)</td></tr>
</table>

Tablo 33. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2A Bölümünün Form Analizi

İkinci selamda cümlelerde "Hicaz", "Bûselik"ve "Segâh" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makam analizinda belirtildiği üzere "Evç" makamına geçki yapılan bu bölüme tespit edilen çekirdekler makamın ana karakterinde mevcuttur. Herhangi başka bir geçki kullanılmadan "Evç" makamı işlenmiştir.

İkinci selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 34'da verilmiştir.

<table>
<tr><td colspan="5">İKİNCİ SELAM (2B)</td></tr>
<tr><td colspan="5">1. ve 3. Mısralar</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>(û)lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Sîmin</td><td>(min) zekanâ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>(fâ) î</td><td rowspan="2">14/8</td><td>(î) lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>(nâ) sen</td><td>(sen-) -gi dilâ</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>(fâ)</td><td rowspan="2">14/8</td><td>î lü / fe û lün</td></tr>
<tr><td>(lâ)</td><td>lâle-izâra</td></tr>
<tr><td>B</td><td colspan="3">Rast + Uşşak + Segâh (Muhayyer perdesinde asma kalış)</td></tr>
<tr><td colspan="5">2. ve 4. Mısralar</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>(û)lü / me fâ î</td></tr>
<tr><td>Hôş (u) kün</td><td>(kün) be-nigâhı</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>(î) lü / me fâ</td><td rowspan="2">14/8</td><td>î lü / fe û lün</td></tr>
<tr><td>(hî) diligam-</td><td>-perverimârâ</td></tr>
<tr><td>B¹</td><td colspan="3">Rast + Müstear + Uşşak + Segâh (Irak perdesinde karar)</td></tr>
</table>

Tablo 34. Zâvil Aşîrân İkinci Selam 2B Bölümünün Form Analizi

İkinci selamın ikinci bölümünde "Rast", "Uşşak", "Segâh" ve "Müstear" çekirdekleri tespit edilmiştir. İlk bölüme benzer ezgiler içersede özellikle rast çekirdeğinin tespitinden dolayı "Ferahnâk" makamına geçilmiştir.

İkinci selamın genelinde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 35'de verilmiştir.

Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininin İkinci Selamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Hicaz + Segâh	Evç perdesinde asma kalış
A¹	Bûselik + Uşşak + Segâh	Irak perdesinde karar
B	Rast + Uşşak + Segâh	Muhayyer perdesinde asma kalış
B¹	Rast + Müstear + Uşşak + Acemaşîrân	Irak perdesinde karar

Tablo 35. Zâvil Aşîrân İkinci Selamın Form Analizi

Genel olarak ikinci selama bakıldığında "Evç" ve "Ferahnâk" makam geçkileri tespit edilmiştir. Cümlelerde de bu makamlara ait çekirdekler tespit edilmiştir.

Üçüncü Selam

Üçüncü selamın ilk bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 36'de verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3A)								
28/4	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lâ*	*tün / fâ*	*(fâ)*
		Çün he	mê	yâ	râ nı	mâ	ref (i) ten	(ten-)
	14/4	*(fâ)*	*lâ i*	*tün/*	*fâ*	*i lün*	*Terennüm*	
		(ten-)	-dü ten-	-hâ	man-	-di im	Beli yâri men	
	A	**Bûselik + Hicaz (Nevâ perdesinde asma kalış)**						
28/4	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lâ*	*tün*	*(tün)*
		Yâri	ten	hâ	man de	gân	râ	(râ)
	14/4	*fâ i*	*lâ*	*tün /*	*fâ*	*i lün*	*Terennüm*	
		dembe-	-dem	mî	han-	-di im	Beli mîri men	
	A^1	**Çargâh + Bûselik (Dügâh perdesinde karar)**						
28/4	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ*	*(fâ) i*	*lâ*	*tün/*
		Cümle	yâ	ran	çü	(çün) ha-	-yâl	ez-
	14/4	*fâ i*	*lâ*	*tün /*	*fâ i*	*lün*	*Terennüm*	
		pîş-i-	-mâ	ber	hâ sı	tend	Beli yâri men	
	B	**Hicaz + Pençgâh + Sûzidil (Bûselik perdesinde asma kalış)**						
28/4	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lâ*	*tün/*	*(tün/)*
		Mâ ha	yâ	li	yâri	hod	râ	(râ)
	14/4	*fâ i*	*lâ*	*tün /*	*fâ*	*i lün*	*Terennüm*	
		pîş-i-	hod	ben	şan-	-di im	Beli yâri men	
	10/8	*Terennüm*						
		Âh cânı men cânânı men						
	A^1	**Bûselik + Çargâh (Dügâh perdesinde karar)**						

Tablo 36. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3A Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın ilk bölümünde A cümlesinde "Bûselik", "Hicaz" ve "Çargâh" çekirdekleri tespit edilmiştir. B cümlesinde ise "Hicaz", "Pençgâh" ve "Sûzidil" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makam analizi bölümünde belirtildiği üzere bu bölümde "Bûselik" makamı geçkisi vardır. İkinci ve dördüncü cümlede karara gidildiği tespit edilmmiştir.

Üçüncü selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 37'te verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3B)					
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Ey ki hezar		âferin		ah
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	bu nice Sul-		-tân olur		yâri yar
C	**Şehnaz (Nim Şehnaz perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Kûlı olan		kîşiler		cânım
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Hüsrevü hâ-		-kan olur		ah
C^1	**Nikriz + Hicaz (Hüseynî perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Her kibugün		vêlede		ah
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	înanuben		yüz süre		yâri yar
C^1	**Hicaz (Nim Hicaz perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Yohsul ise		bây olur		ah
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*		
	bây ise Sul-		-tân olur		
C^1	**Nikriz + Hicaz (Dügâh perdesinde karar)**				

Tablo 37. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3B Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın ikinci bölümünde C cümlesinde "Şehnaz", "Nikriz" ve "Hicaz" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makam analizinde belirtildiği üzere bu bölümde "Şehnaz" makamı geçkisi vardır.

Üçüncü selamın üçüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 38'te verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3C)							
6/8	*-û lü/ me fâ* -şık ki tevâ-	6/8	*î lü / me fâ* -zü nenümâ-	6/8	*î lü / fe ul* -yed, çi küned	6/8	- *Mef* yâr Şeb-
D	**Segâh (Evç perdesinde asma kalış)**						
6/8	*-û lü/ me fâ* -hâ beri kû-	6/8	*î lü / me fâ* -yitü neyâ-	6/8	*î lü / fe ul* -yed, çi küned	6/8	- *Mef* yâr Ger
A^1	**Hüseynî + Çargâh (Çargâh perdesinde asma kalış)**						
6/8	*-û lü/ me fâ* bûse dihed	6/8	*î lü / me fâ* zülfitü râ-	6/8	*î lü / fe ul* tîre meşev	6/8	- *Mef* yâr Dî
C^1	**Nikriz (Rast perdesinde asma kalış)**						
6/8	*-û lü/ me fâ* -vâne ki zen-	6/8	*î lü / me fâ* -cîri neyâ	6/8	*î lü / fe ul* -yed, çi küned	6/8	- *Mef* yâr
A^1	**Bûselik (Dügâh perdesinde karar)**						

Tablo 38. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3C Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın üçüncü bölümünde D cümlesinde "Segâh" çekirdeği tespit edilmiştir. Sonraki ezgilerin önceki bölümler ile benzerlikleri vardır. Makam analizi bölümünde belirtildiği üzere "Evç Bûselik" makamı işlenen bu bölümde cünleler makama uygun şekilde kurulmuştur.

Üçüncü selamın dördüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 39'te verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3D)							
6/8	*Müf te i lün /* Âhı mine'l	6/8	*müf te i lün/* aşk(ı) ve hâ-	6/8	*fâ i* -lâti	6/8	*lün* hî
6/8	*Müf te i lün /* Dostu minel	6/8	*müf te i lün/* aşk(ı) ve hâ-	6/8	*fâ i* -lâti	6/8	*lün* hî
A^1	**Bûselik (Dügâh perdesinde yarım karar)**						
6/8	*Müf te i lün /* Ahraka kal-	6/8	*müf te i lün/* -bî biharâ-	6/8	*fâ i* -râti	6/8	*lün* hî
B	**Uşşak (Hüseynî perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Müf te i lün /* Mâ-nazare'l	6/8	*müf te i lün/* ayni ilâ	6/8	*fâ i* ğayri	6/8	*lün* kum
A^1	**Çargâh (Çargâh perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Müf te i lün /* Uksimu b'il-	6/8	*müf te i lün/* -lâhi ve â-	6/8	*fâ i* -yâti	6/8	*lün* hî
E	**Sûzidil (Muhayyer perdesinde asma kalış)**						

Tablo 39. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3D Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın dördüncü bölümünde E cümlesinde “Sûzidil” çekirdek tespit edilmiştir. Diğer cümleler ezgisel olarak önceki bölümlerle benzerlik arz etmektedir.

Üçüncü selamın beşinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 40’da verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3E)							
6/8	*Müf te i lün /* Hâce beyâ	6/8	*müf te i lün /* hâce beyâ	6/8	*müf te i lün /* hâce diger	6/8	*müf te i lün* bâri beyâ
6/8	*Müf te i lün /* Def-i medih	6/8	*müf te i lün /* def-i medih	6/8	*müf te i lün /* ey meh-i ay-	6/8	*müf te i lün* -yâri beyâ
A[1]	**Hüseynî (Çargâh perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Müf te i lün /* Yâr-i merâ	6/8	*müf te i lün /* gâr-i merâ	6/8	*müf te i lün /* aşk-i ciger-	6/8	*müf te i lün* -hâri merâ
6/8	*Müf te i lün /* Yâri tüyî	6/8	*müf te i lün /* gâri tüyî	6/8	*müf te i lün /* hâce nigeh	6/8	*müf te i lün* bâri merâ
F	**Bestenigâr (Irak perdesinde karar)**						

Tablo 40. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selam 3E Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın beşinci bölümünde F cümlesinde “Bestenigâr” çekirdek tespit edilmiştir. İlk bölümü ezgisel olarak üçüncü selamın girişindekine benzerdir. Tespit edilen çekirdeklere göre üçüncü selamın “Bestenigâr” makamı ile bitirildiği anlaşılmaktadır.

Üçüncü selamın genelinin ezgi yapısı Tablo 41'de verilmiştir.

Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininin Üçüncü Selamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Bûselik + Hicaz	Nevâ perdesinde asma kalış
A^1	Çargâh + Bûselik	Dügâh perdesinde karar
B	Hicaz + Pençgâh + Sûzidil	Bûselik perdesinde asma kalış
A^1	Bûselik + Çargâh	Dügâh perdesinde karar
C	Şehnaz	Nim Şehnaz perdesinde asma kalış
C^1	Nikriz + Hicaz	Hüseynî perdesinde asma kalış
C^1	Hicaz	Nim Hicaz perdesinde asma kalış
C^1	Nikriz + Hicaz	Dügâh perdesinde karar
D	Segâh	Evç perdesinde asma kalış
A^1	Hüseynî + Çargâh	Çargâh perdesinde asma kalış
C^1	Nikriz	Rast perdesinde asma kalış
A^1	Bûselik	Dügâh perdesinde karar
A^1	Bûselik	Dügâh perdesinde yarım karar
B	Uşşak	Hüseynî perdesinde asma kalış
A^1	Çargâh	Çargâh perdesinde asma kalış
E	Sûzidil	Muhayyer perdesinde asma kalış
A^1	Hüseynî	Çargâh perdesinde asma kalış
F	Bestenigâr	Irak perdesinde karar

Tablo 41. Zâvil Aşîrân Üçüncü Selamın Form Analizi

Genel olarak üçüncü selama bakıldığında ana makamdan tamamen farklı makamlara geçki yapıldığı görülmektedir. Cümlelere göre girişte "Bûselik" makamıyla başlandığı sonrasında farklı makamlara geçki yapıldığı ancak ezgisel olarak "Bûselik" makamının etkisini koruduğu ve son olarak "Bestenigâr" makamıyla karar verildiği anlaşılmaktadır.

3.4. Nişâburek Mevlevî Âyini

Nişâburek Mevlevî Âyini Cinuçen Tanrıkorur'un bestelediği son Mevlevî Âyinidir. Aralık 1998 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Virginia eyaletinde tedavi gördüğü sırada bestelediği bu âyini eserin kapağında belirttiği üzere eşi Bârihüdâ Tantıkorur'a ithafen bestelemiştir (EK-4). Bu bölümde âyinin makamsal ezgisel analizi ve "usûl-vezin" ilişkisine yer verilmştir.

3.4.1. Nişâburek Mevlevî Âyininin Makamsal Analizi

Peşrevin birinci hanesinde gelenekte de olduğu gibi makamın asli karakteri yansıtılmıştır. Makamın asli karakterinde olan ve peşrevde de işlenen bölümler numaralar halinde verilmiştir (Şekil 119).

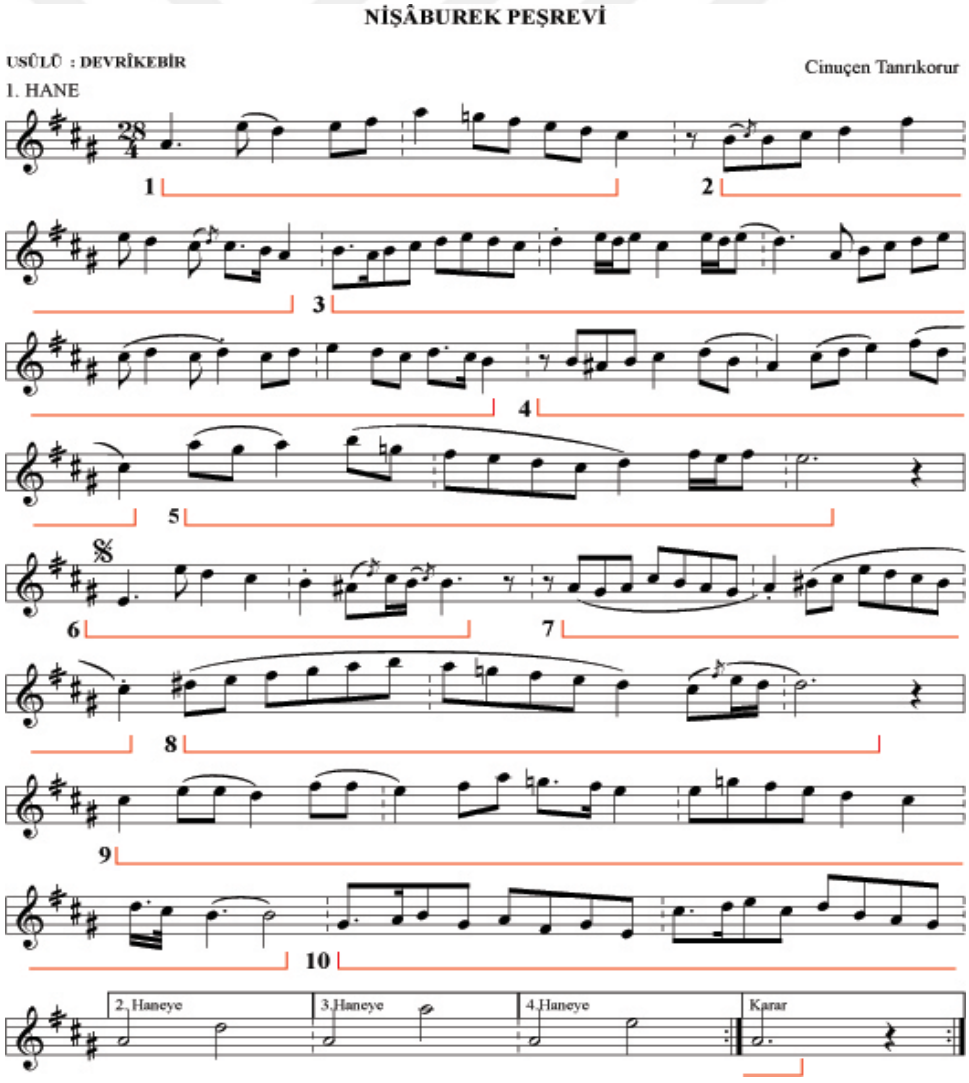

Şekil 119. Nişâburek Peşrevinin Birinci Hanesi

1- Nim Hicaz perdesinde segâh çeşni.
2- Yerinde (Dügâh perdesi) nişâburek dizisiyle tam karar. Dügâh perdesinde rast geçki
3- Bûselik perdesinde nişâbur geçki
4- Nim hicaz perdesinde segâh çeşni
5- Hüseynî perdesinde rast geçki
6- Bûselik perdesinde nişâbur geçki
7- Nim Hicaz perdesinde segâh geçki
8- Nevâ perdesinde rast geçki
9- Bûselik perdesinde nişâbur geçki
10- Nişâburek makamının dizisiyle pest bölgede genişlemenin ardından dügâh perdesinde tam karar.

Peşrevin ikinci hanesinde "Bûselik" perdesi üzerinde "Dügâh" makamı kullanımından sonra "Nişâburek" makamına dönüş yapılmış "Hüseynî" perdesinde "Bûselik" ile asma kalış yapılarak teslime dönülmüştür (Şekil 120).

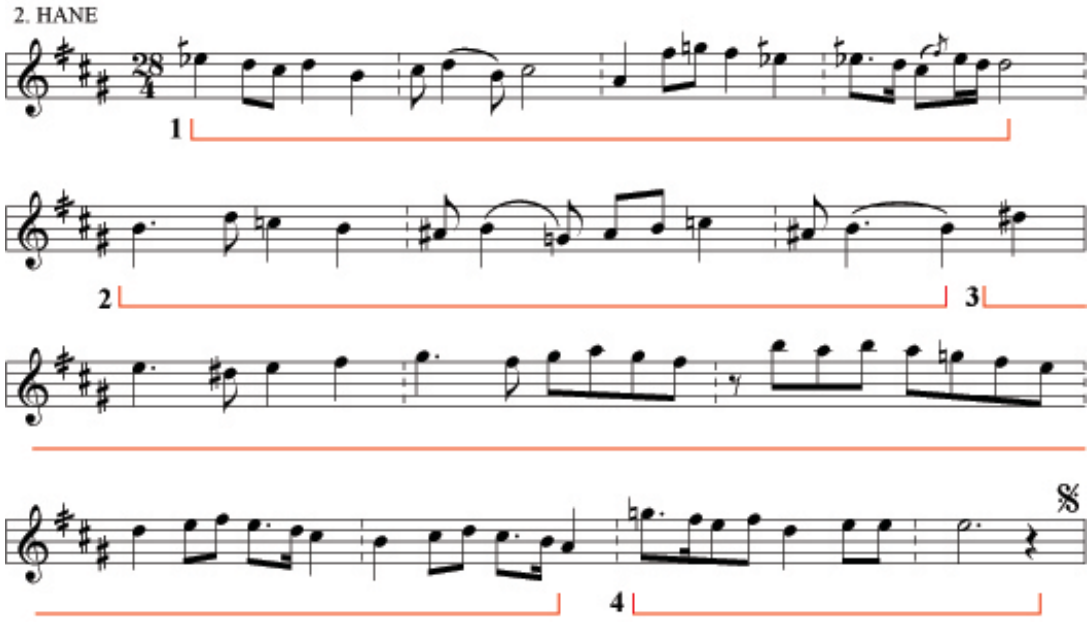

Şekil 120. Nişâburek Peşrevinin İkinci Hanesi

1- Nevâ perdesinde hicaz (araban) çeşni
2- Bûselik perdesi üzerinde hicaz geçki
3- Yerinde (Dügâh perdesi) nişâburek geçki
4- Hüseynî perdesinde bûselik geçki.

Peşrevin üçüncü hanesinde (Şekil 121) tiz bölgede seyir yapılmıştır. Yapılan geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

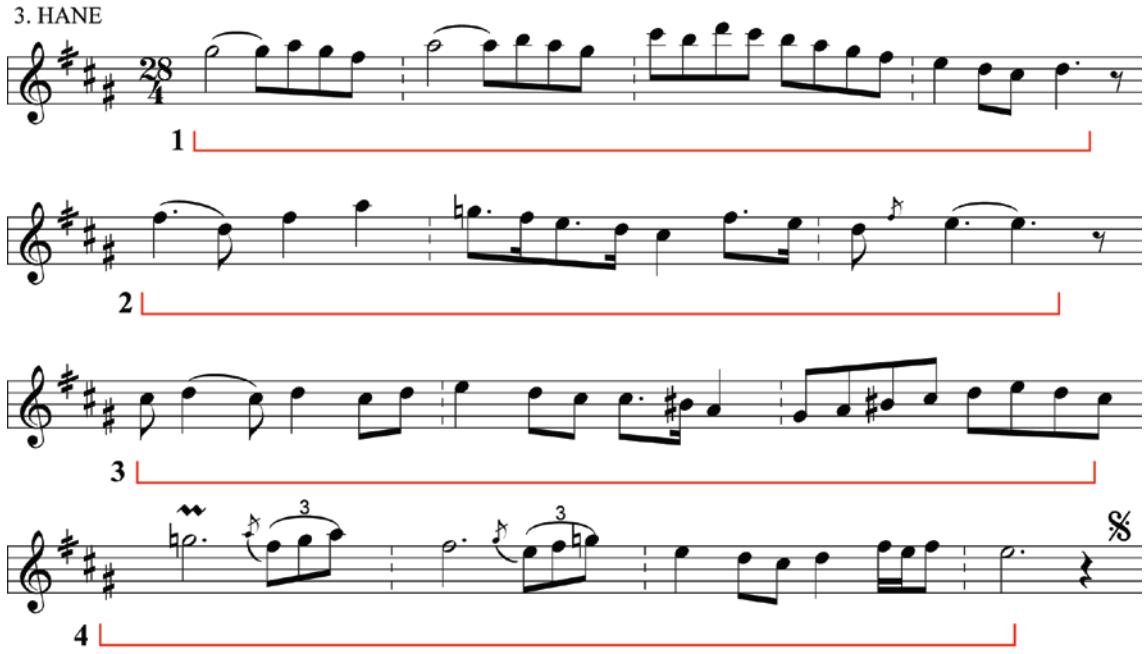

Şekil 121. Nişâburek Peşrevinin Üçüncü Hanesi

1- Nişâburek makamı ile tiz bölgede genişleme.
2- Hüseynî perdesinde bûselik geçki.
3- Nim Hicaz perdesinde segâh geçki.
4- Makamın güçlüsü olan hüseynî perdesinde bûselik kullanılarak yarım karar ile teslime geçiş.

Peşrevin dördüncü hanesinde (Şekil 122) Yerinde (Dügâh perdesi) “Hisar Bûselik” makamıyla başlanmış sonrasında tekrar ana makama dönüş yapılmıştır. Arada kullanılan geçkiler maddeler halinde verilmiştir.

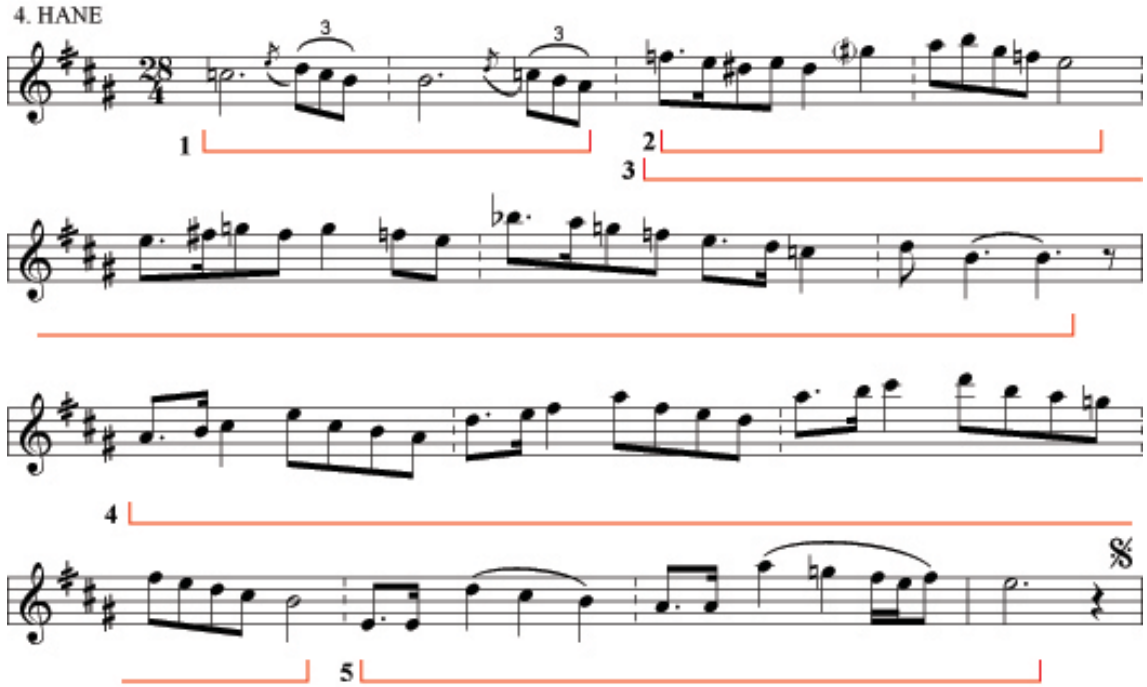

Şekil 122. Nişâburek Peşrevinin Dördüncü Hanesi

1- Dügâh perdesinde bûselik geçki.
2- Hüseynî perdesinde hicaz geçki
3- Hisar bûselik çeşnileriyle bûselik perdesinde asma kalış
4- Bûselik perdesinde nişâbur geçki
5- Makamın güçlüsü olan hüseynî perdesinde bûselik kullanılarak yarım karar ile teslime geçiş.

Birinci Selam 1A bölümünde (Şekil 123) “Nişâburek” Makamının asli karakteri gösterilmiştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

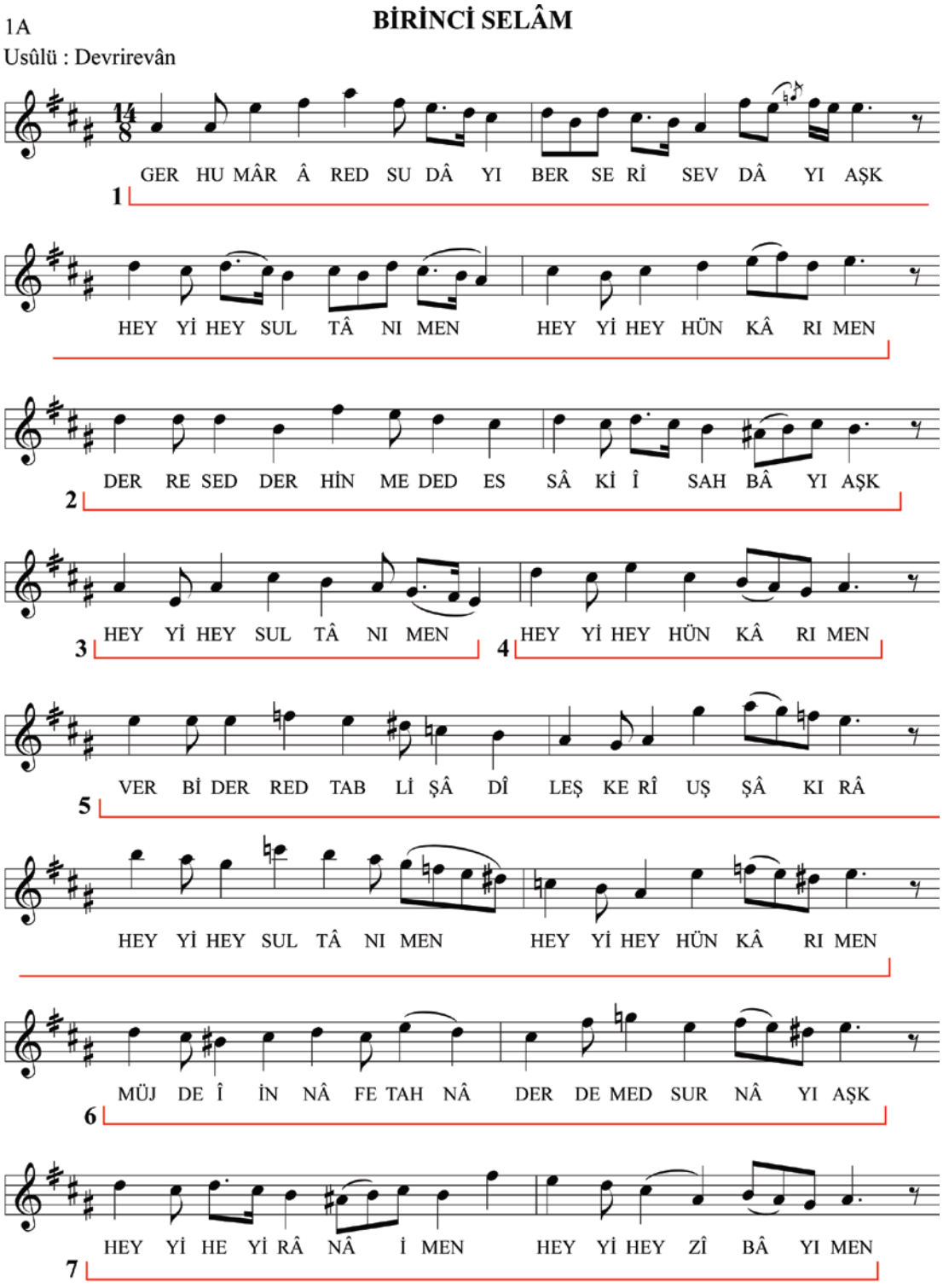

Şekil 123. Nişâburek Birinci Selam 1A

1- Nişâburek makamı seyri ile güçlüde (hüseynî perdesi) yarım karar.
2- Bûselik perdesinde nişâbur geçki.
3- Hüseynî aşîrân perdesinde rast geçki (makamın pestte genişlemesi)
4- Dügâh perdesinde rast geçki (Yerinde nişâburek dizisi)
5- Yerinde (Dügâh perdesi) hisar bûselik makamı dizisiyle güçlüde (hüseynî perdesi) yarım karar.
6- Hüseynî perdesinde bûselik asma kalış
7- Yerinde (Dügâh perdesi) nişâburek dizisi

1A Bölümünde makama bir giriş yapılıp “Dügâh” perdesinde karara gelindikten sonra 1B Bölümünde (Şekil 124) numaralar ile gösterilen geçkiler ve çeşniler kullanıldıktan sonra “Nişâburek” dizisiyle “Hüseynî” perdesinde yarım karar yapılarak 1C bölümüne geçilmiştir.

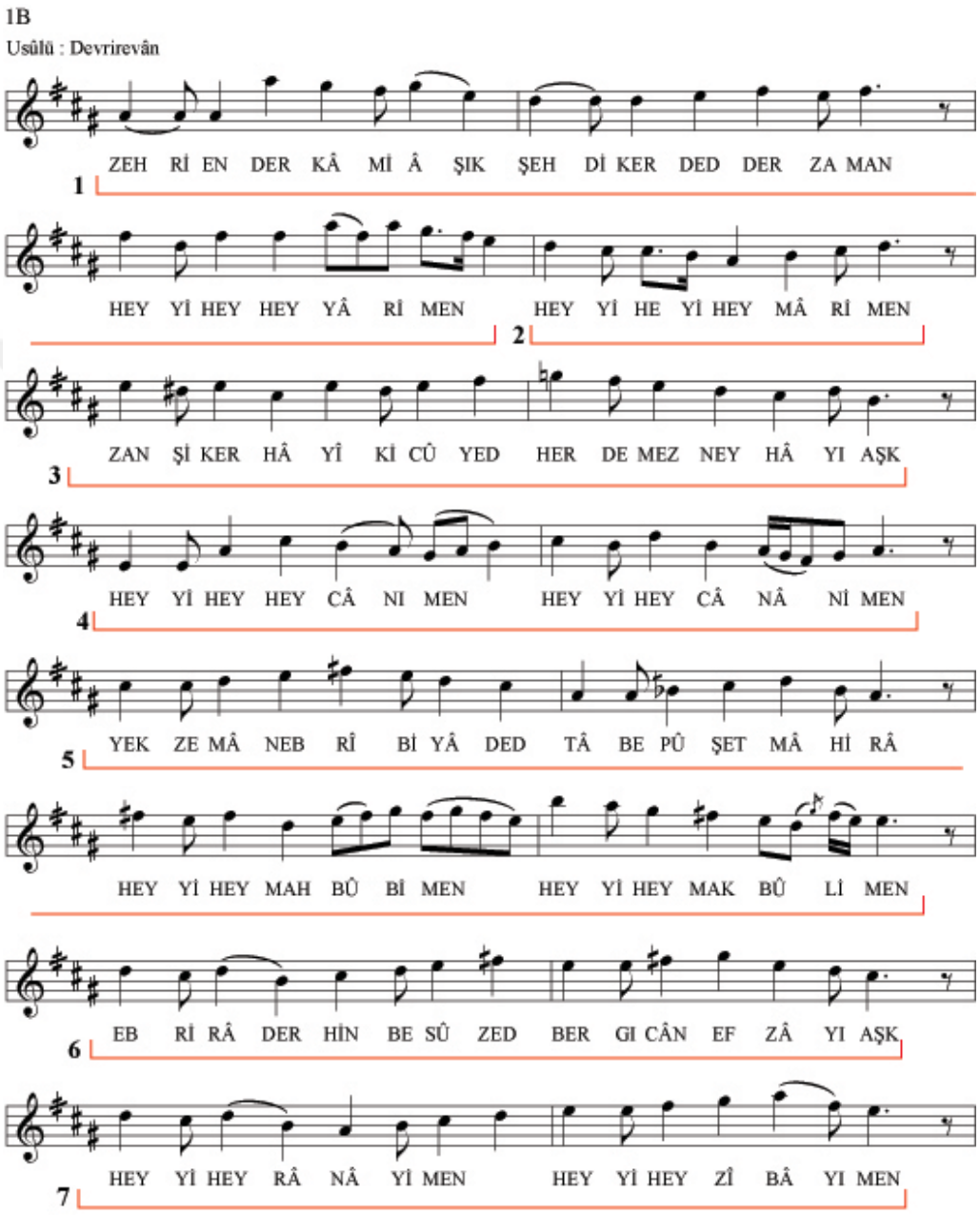

Şekil 124. Nişâburek Birinci Selam 1B

1- Rast çeşnileriyle hüseynî perdesinde asma kalış
2- Nevâ perdesinde hûzî çeşni
3- Bûselik perdesinde nişâbur geçki

4- Yerdinde Nişâburek dizisiyle pestte genişleme
5- Yerinde (Dügâh perdesi) zirgüleli hicaz dizisiyle güçlüde (hüseynî) yarım karar.
6- Nim Hicaz perdesinde hüzzam çeşni.
7- Nişâburek makamı seyri ile güçlüde (hüseynî perdesi) yarım karar.

1B Bölümünde "Hüseynî" perdesinde kalındıktan sonra 1C Bölümünde (Şekil 125) numarlar ile gösterilen geçkiler ve çeşniler kullanıldıktan sonra pest bölge genişlemeli "Nişâburek" ile "Dügâh" perdesinde karar verilmiştir.

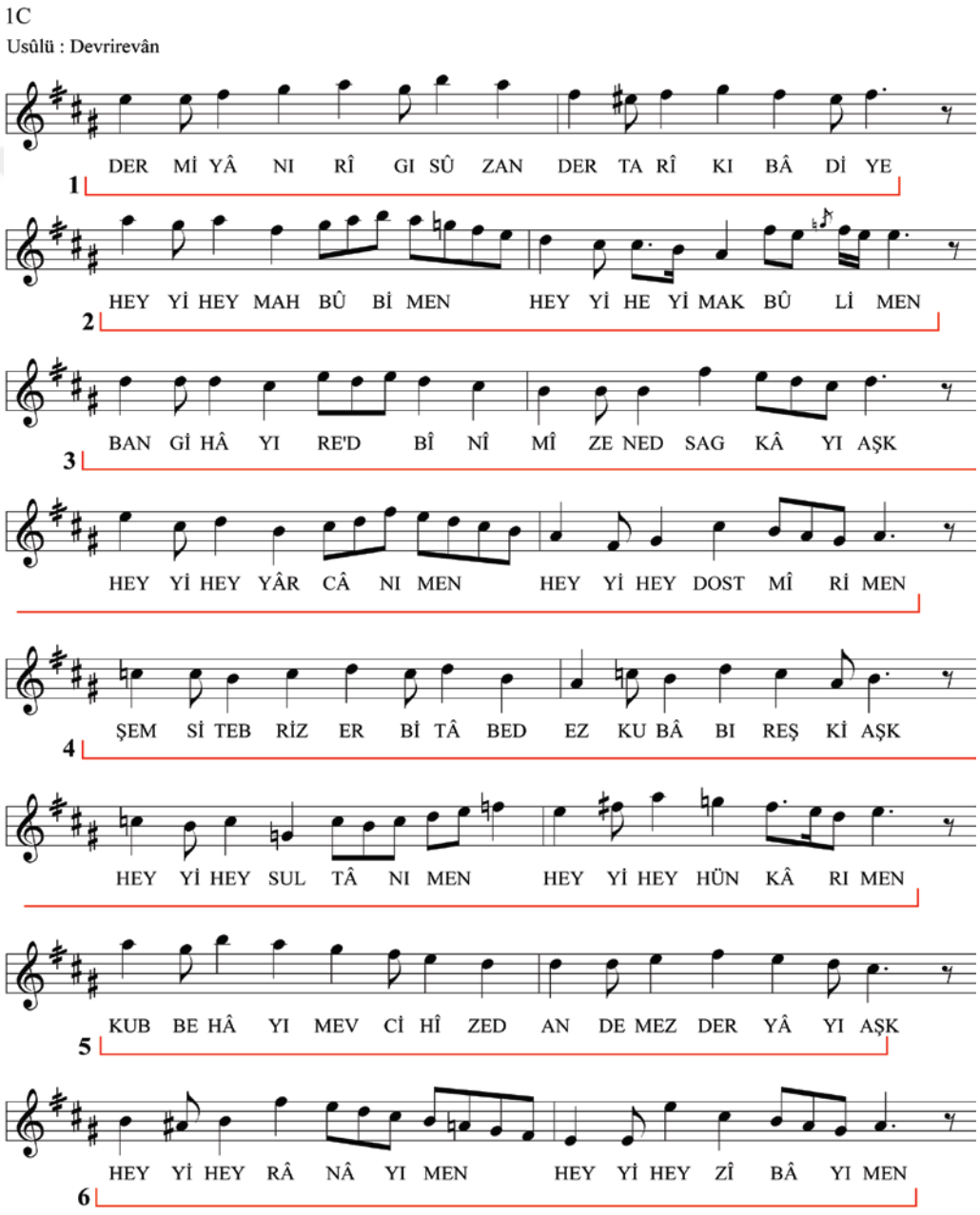

Şekil 125. Nişâburek Birinci Selam 1C

1- Mâhur perdesinde müstear çeşni
2- Nişâburek makamı seyri ile tizde genişleme ve karara (dügâh perdesi) gitmenin ardından güçlüde (hüseynî perdesi) asma kalış.
3- Yerinde (Dügâh perdesi) nişâburek makamı dizisi.
4- Bûselik geçki ile hüseynî perdesinde asma kalış.
5- Nim Hicaz perdesinde segâh çeşni
6- Nişâburek makamıyla pest bölgede genişlemenin ardından dügâh perdesinde karar

1D Bölümünde (Şekil 126) "Bûselik" makamına geçiş hazırlığı yapılmıştır. Arada kullanılan geçki ve çeşniler numaralar ile gösterilmiştir.

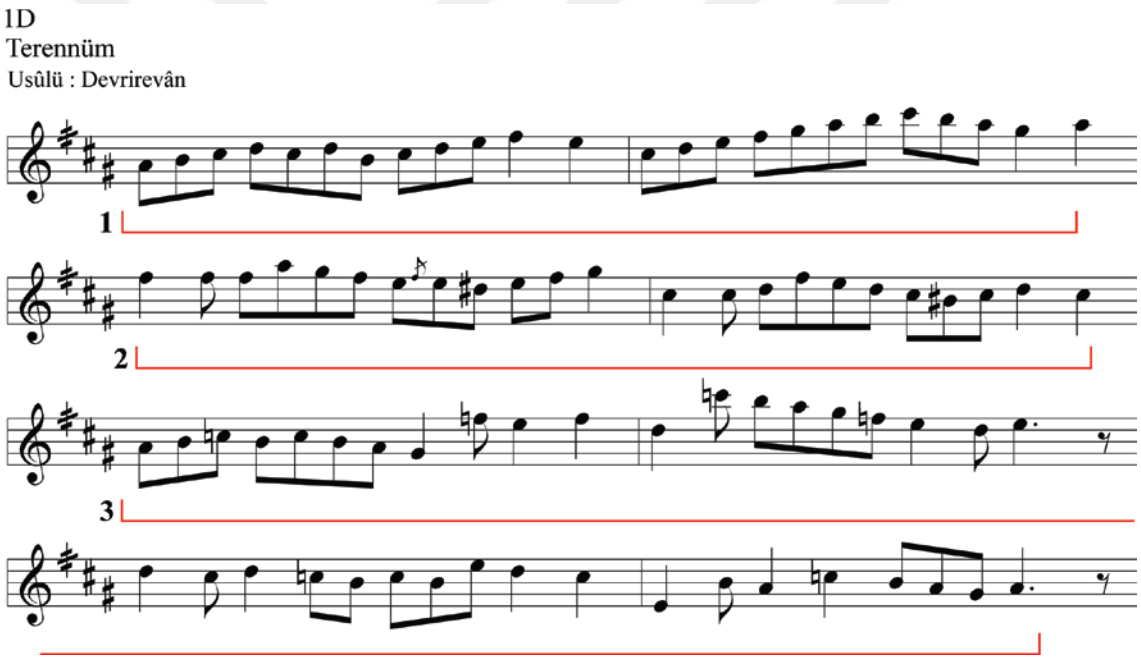

Şekil 126. Nişâburek Birinci Selam 1D

1- Yerinde (Dügâh perdesi) nişâburek makamı ile tiz durakta (muhayyer perdesi) asma kalış.
2- Nim Hicaz perdesinde segâh geçki (müstear çeşni de var)
3- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik geçki

2A Bölümünde (Şekil 127) genel olarak “Bûselik” makamı geçilmiştir. Geçkiler ve çeşniler numaralarla verilmiştir.

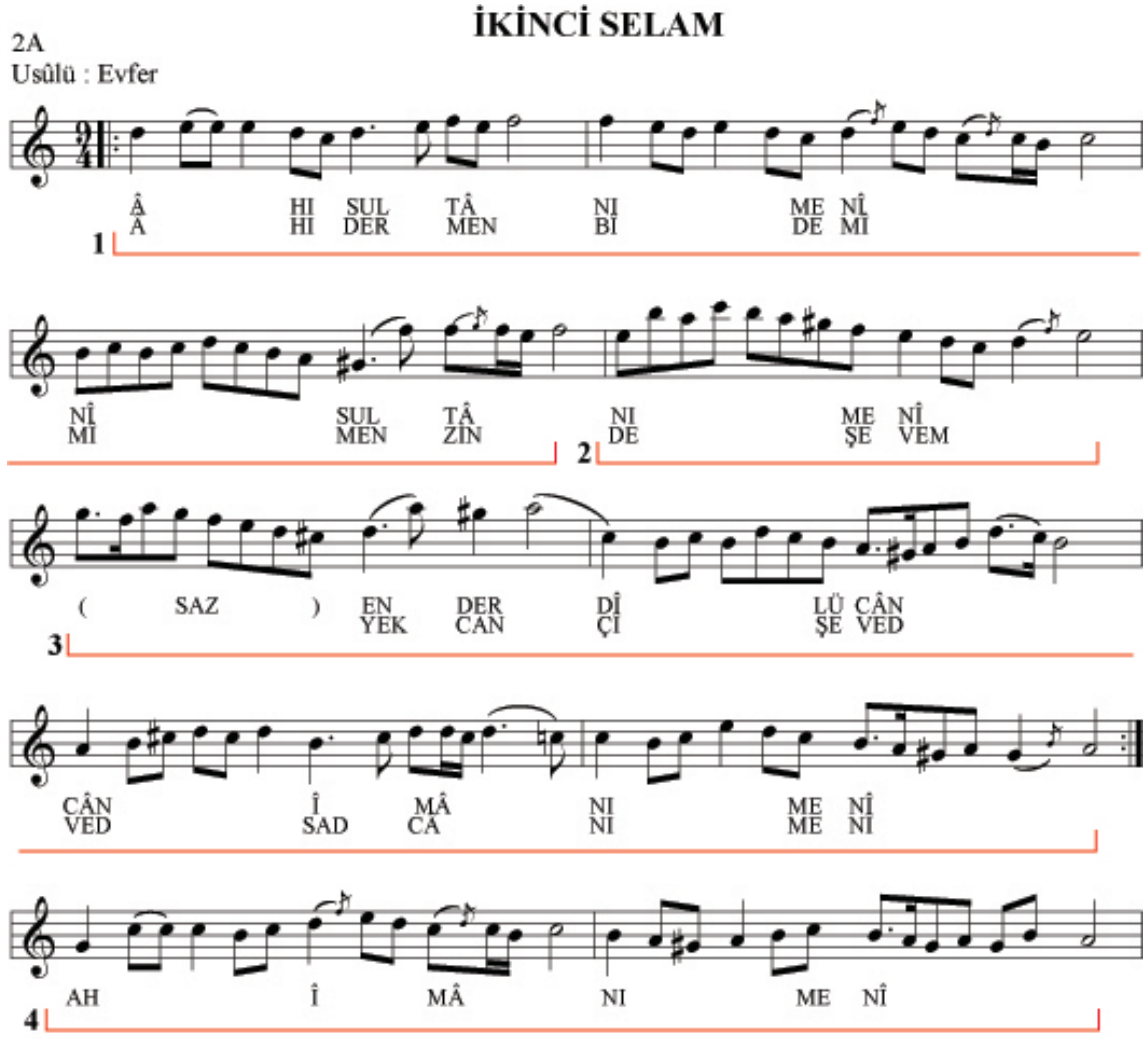

Şekil 127. Nişâburek İkinci Selam 2A

1- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik makamı ile hüseynî perdesinde asma kalış.
2- Hüseynî perdesinde hicaz geçki.
3- Yerinde (Dügâh) şehnaz bûselik geçki.
4- Yerinde (Dügâh perdesi) bûselik makamı ile tam karar.

2B Bölümünde (Şekil 128) “Hisar Bûselik” makamına geçiş yapılmıştır. Geçkiler ve çeşniler numaralarla verilmiştir.

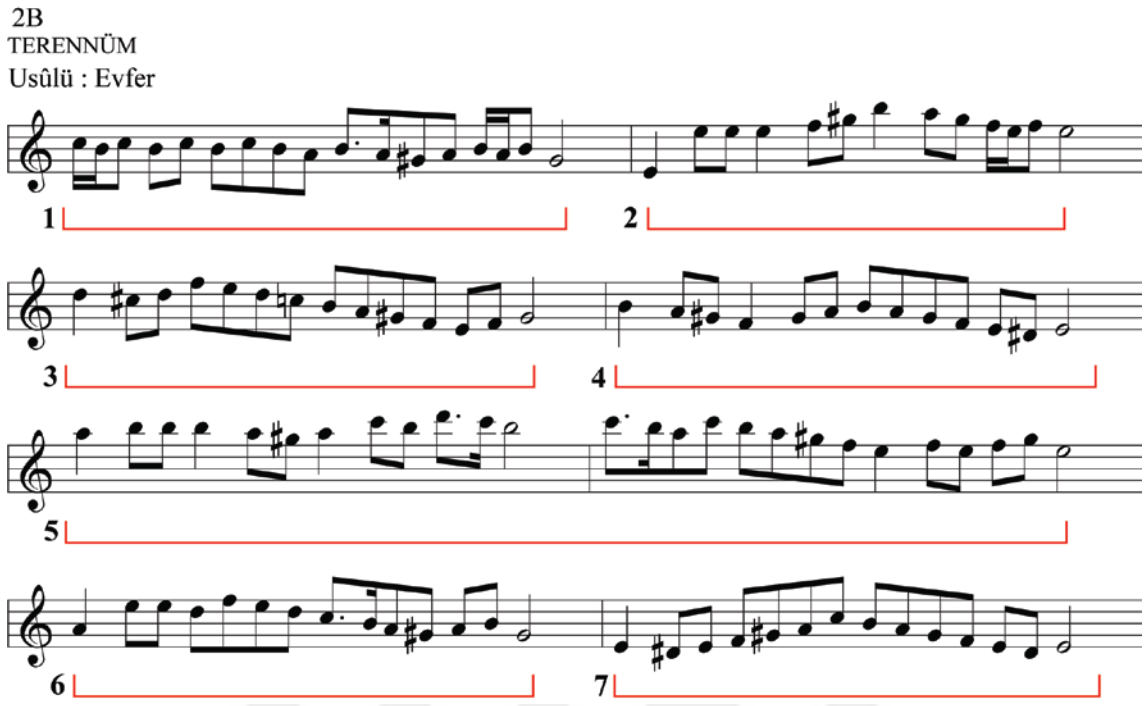

Şekil 128. Nişâburek İkinci Selam 2B

1- Nim Zirgüle perdesinde ferahnâk çeşni.
2- Hüseynî perdesinde hicaz geçki
3- Hicaz çeşnileriyle nim zirgüle perdesinde asma kalış
4- Hüseynî Aşîrân perdesinde hicaz geçki.
5- Hüseynî perdesinde hicaz geçki
6- Nim Zirgüle perdesinde ferahnâk çeşni.
7- Hisar bûselik makamına geçiş hazırlığı.

2C Bölümünde (Şekil 129) “Hisar Bûselik” makamına geçildikten sonra “Hüseynî Aşîrân” perdesinde “Hicaz” ile karar verilmiştir. Geçkiler ve çeşniler numaralarla verilmiştir.

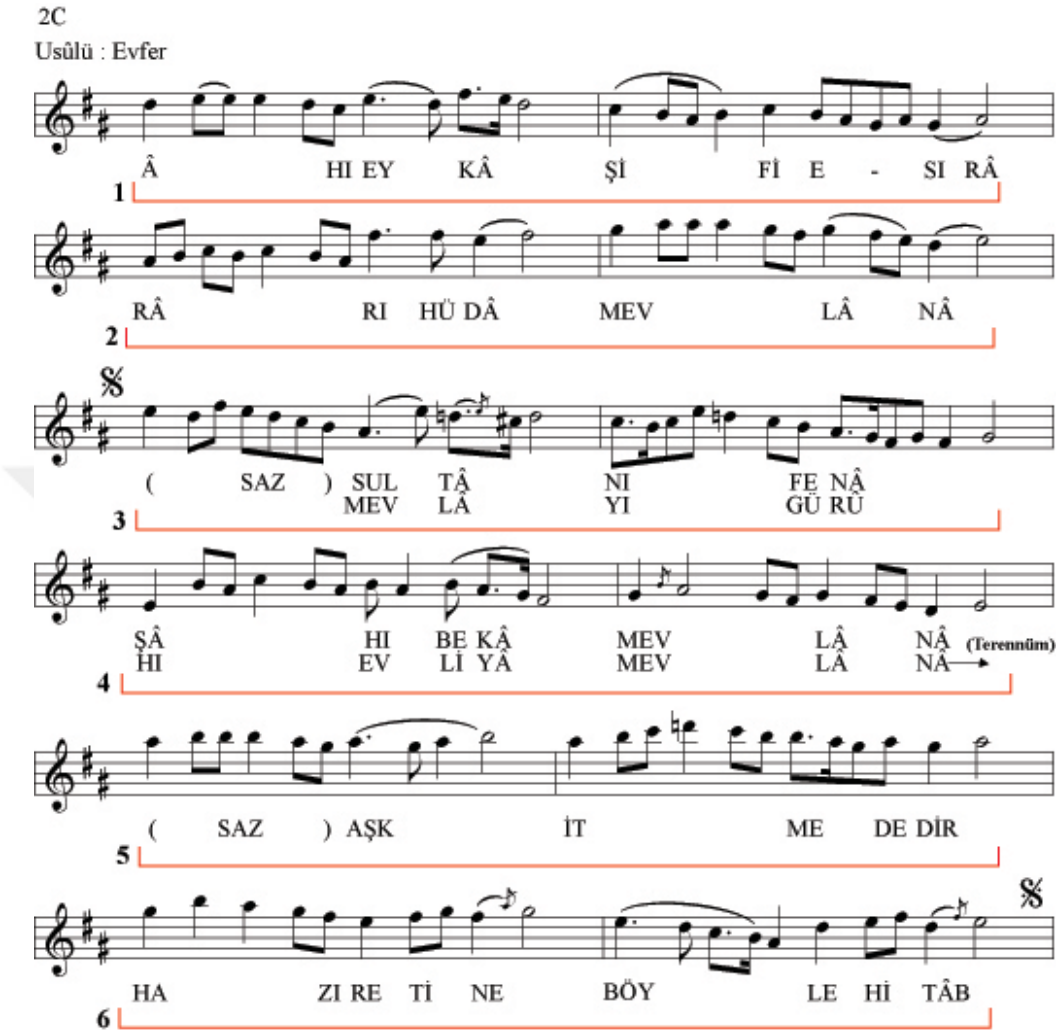

Şekil 129. Nişâburek İkinci Selam 2C

1- Yerinde (Dügâh perdesi) hisar bûselik makamı dizisi ile dügâh perdesinde yarım karar
2- Yerinde (Dügâh perdesi) hisar bûselik makamı dizisi ile hüseynî perdesinde asma kalış
3- Hicaz çeşnileriyle nim zirgüle perdesinde asma kalış
4- Hüseynî Aşîrân perdesinde hicaz geçki
5- Yerinde (Dügâh perdesi) hisar bûselik makamı dizisi ile muhayyer perdesinde asma kalış
6- Yerinde (Dügâh perdesi) hisar bûselik makamı dizisi ile hüseynî perdesinde asma kalış

2D Bölümünde (Şekil 130) yapılan geçkiler ve çeşniler numaralarla verilmiştir.

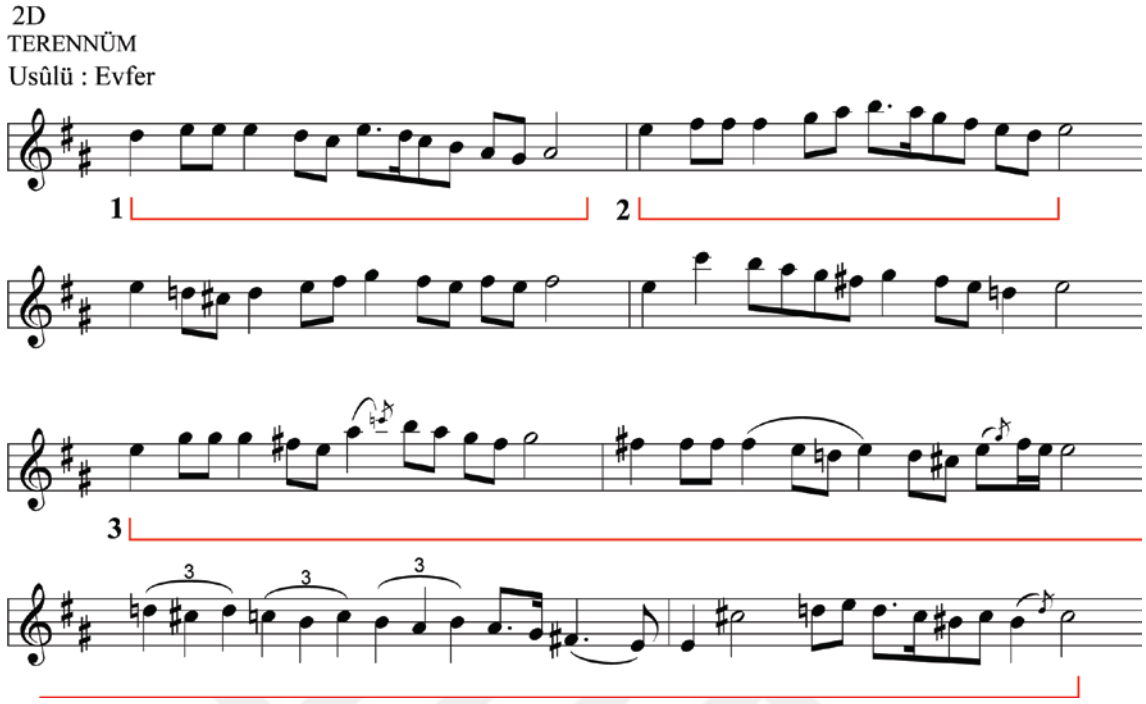

Şekil 130. Nişâburek İkinci Selam 2D

1- Yerinde (Dügâh perdesi) hisar bûselik makamı dizisi ile dügâh perdesinde yarım karar
2- Yerinde (Dügâh perdesi) hisar bûselik makamı dizisi ile hüseynî perdesinde asma kalış
3- Nim hicaz perdesinde hüzzam geçki.

3A Bölümüne (Şekil 131, Şekil 132) makamın karakteristiğinde olan “Dügâh”perdesinde “Rast” ile başlanmış sonrasında çeşiti geçki ve çeşniler kullanıldıktan sonra tekrar “Nişâburek” makamı ile “Dügâh” perdesinde karar verilmiştir. Aradaki tüm geçki ve çeşniler numaralarla gösterilmiştir.

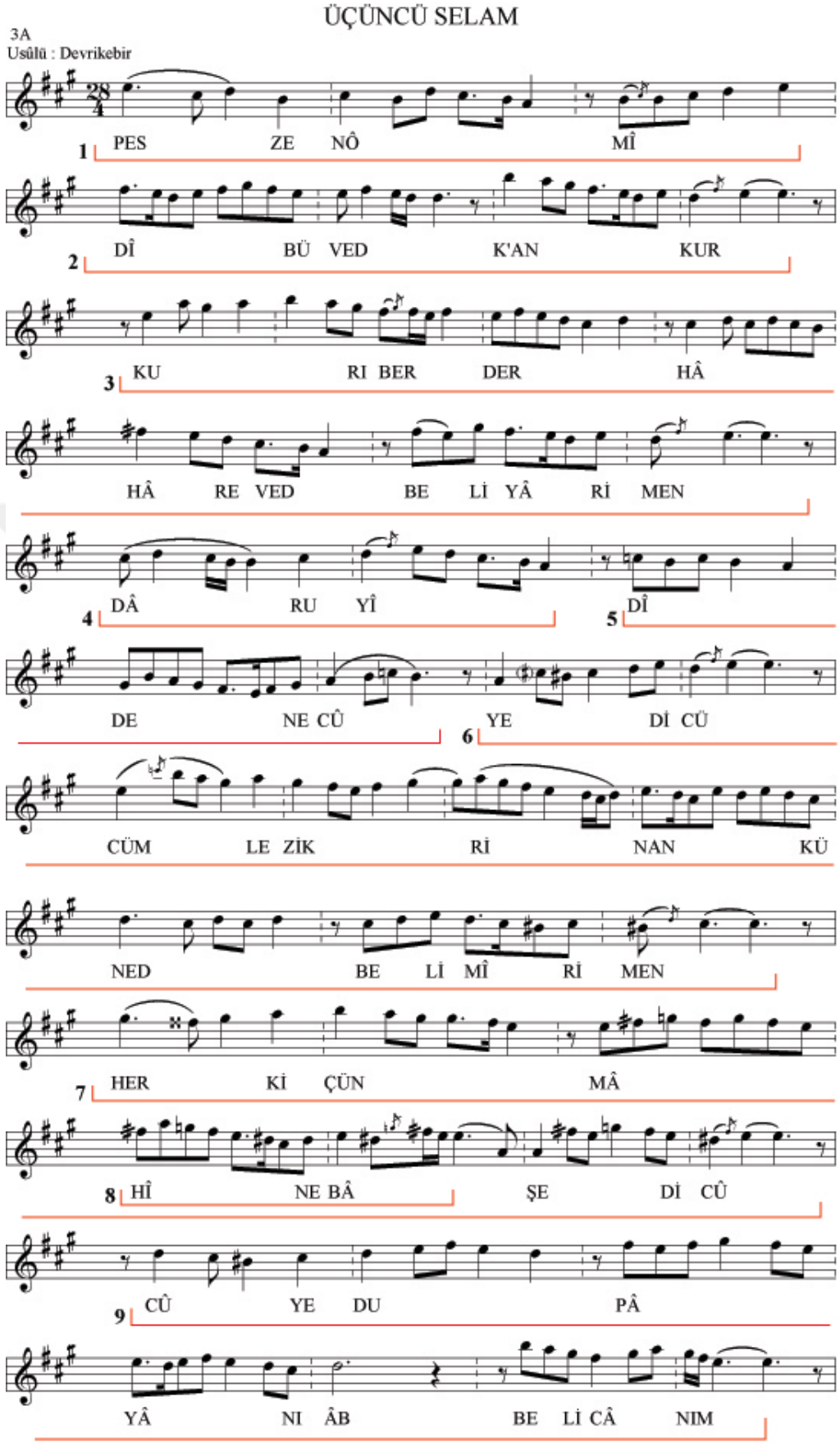

Şekil 131. Nişâburek Üçüncü Selam 3A – (1)

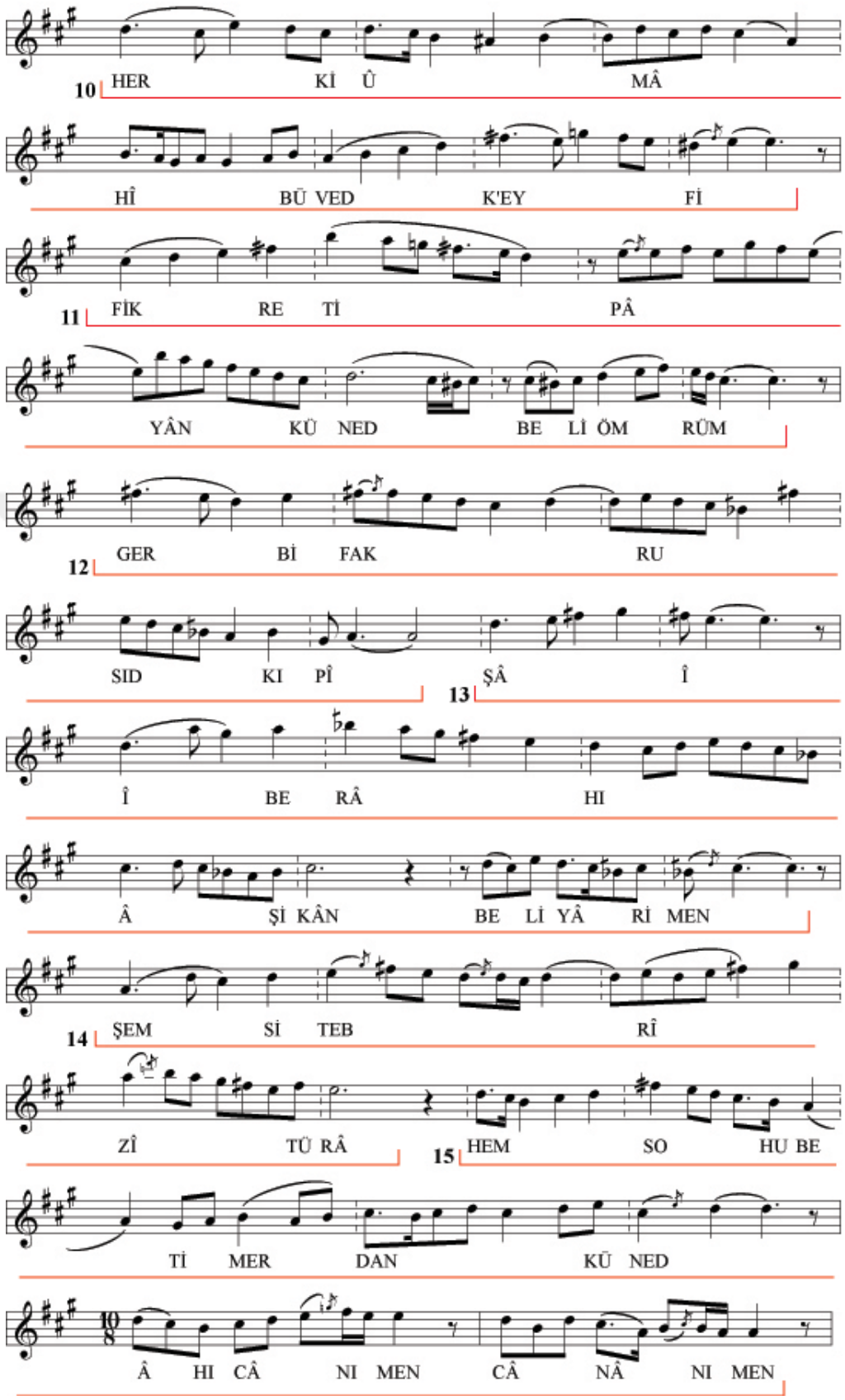

Şekil 132. Nişâburek Üçüncü Selam 3A – (2)

1- Dügâh perdesinde rast geçki ardından hüseynî perdesinde asma kalış
2- Hüseynî perdesinde hicaz geçki
3- Basit Sûzinak çeşnileriyle dügâh perdesinde yarım kararın ardından hüseynî perdesinde asma kalış.
4- Dügâh perdesinde rast geçki.
5- Hüseynî Aşîrân perdesi üzerinde hicaz geçki ile buselik perdesinde asma kalış
6- Nim Hicaz perdesinde hüzzam geçki
7- Segâh ve müstear çaşnilerin ardından bûselik geçki ile hüseynî perdesinde asma kalış
8- Hüseynî perdesinde müstear çeşni.
9- Hüseynî perdesinde hüzzam çeşnileriyle asma kalış (nim hicaz üzeri hüzzam)
10- Bûselik çeşnilerle buselik perdesinde asma kalışın ardından hüseynî perdesinde asma kalış
11- Nim Hicaz perdesinde hüzzam geçki
12- Yerinde (Dügâh perdesi) zirgüleleli hicaz geçki
13- Zirgüleli hicaz çeşnileriyle nim hicaz perdesinde asma kalış
14- Hüseynî perdesinde hicaz geçki
15- Yerinde (Dügâh) nişâburek makamı dizisi

3B Bölümünde (Şekil 133) genel olarak "Nişâburek" makamı geçilmiştir.

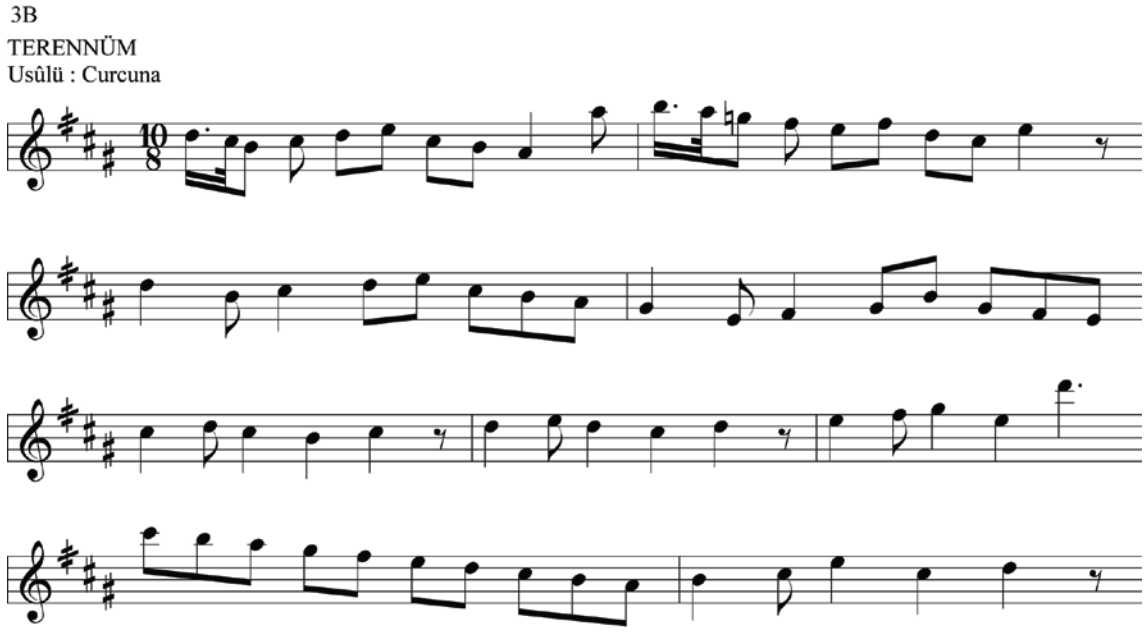

Şekil 133. Nişâburek Üçüncü Selam 3B

3C Bölümünde (Şekil 134) “Nim Zirgüle” perdesi üzerinde “Bestenigâr” makamı geçilmiştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

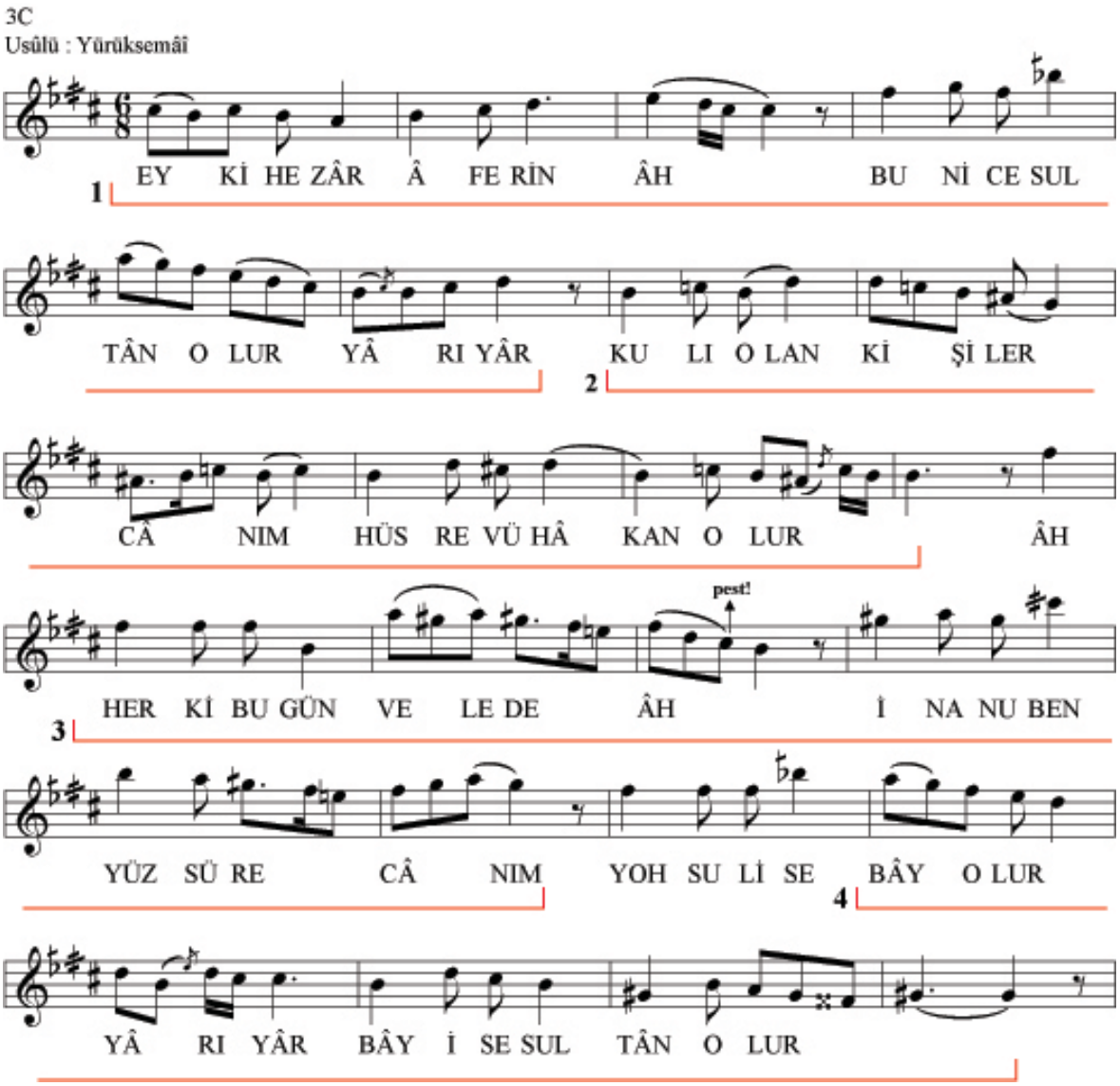

Şekil 134. Nişâburek Üçüncü Selam 3C

1- Bûselik perdesinde sabâ geçki ile nevâ perdesinde asma kalış
2- Bûselik perdesinde müstear geçki
3- Bûselik perdesinde hüseynî geçki ile gerdaniye perdesinde asma kalış
4- Mâhur perdesinden sabâ çeşnileriyle inilerek nim zirgüle perdesinde segâh geçki ile karar

3D Bölümünde (Şekil 135) “Nim Zirgüle” perdesi üzerinde “Ferahnâk” makamı geçilmiştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

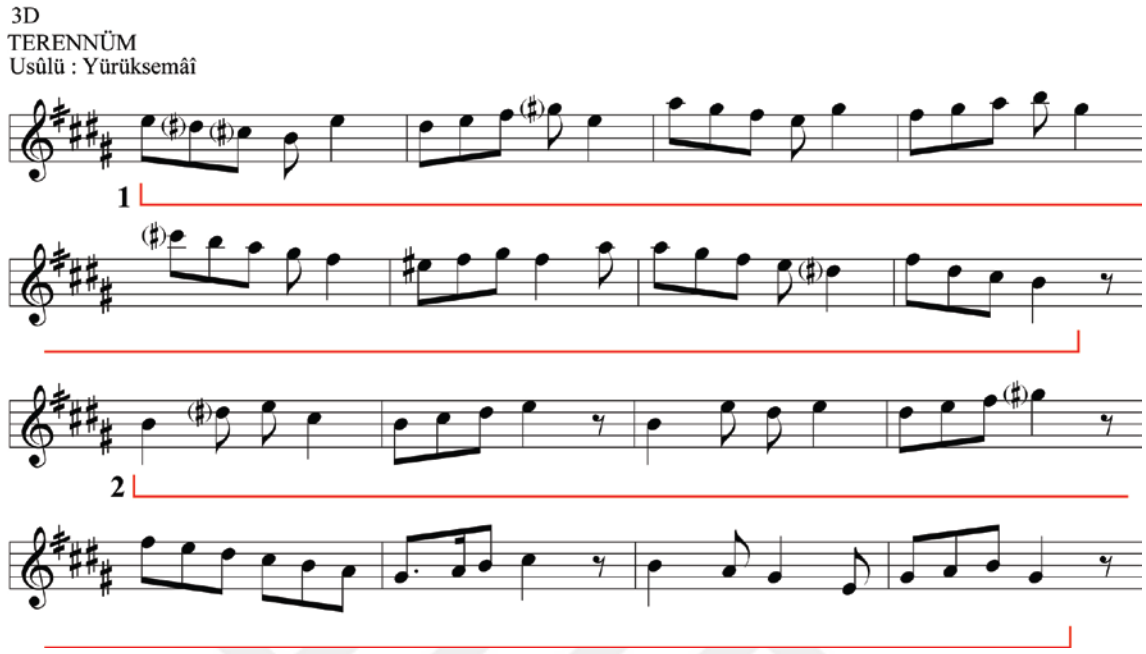

Şekil 135. Nişâburek Üçüncü Selam 3D

1- Bûselik perdesinde rast geçki.
2- Nim Zirgüle perdesinde segâh geçki.

3E Bölümünde (Şekil 136) 3D bölümünde olduğu gibi “Nim Zirgüle” üzerinde “Ferahnâk” makamı gösterilmiştir.Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

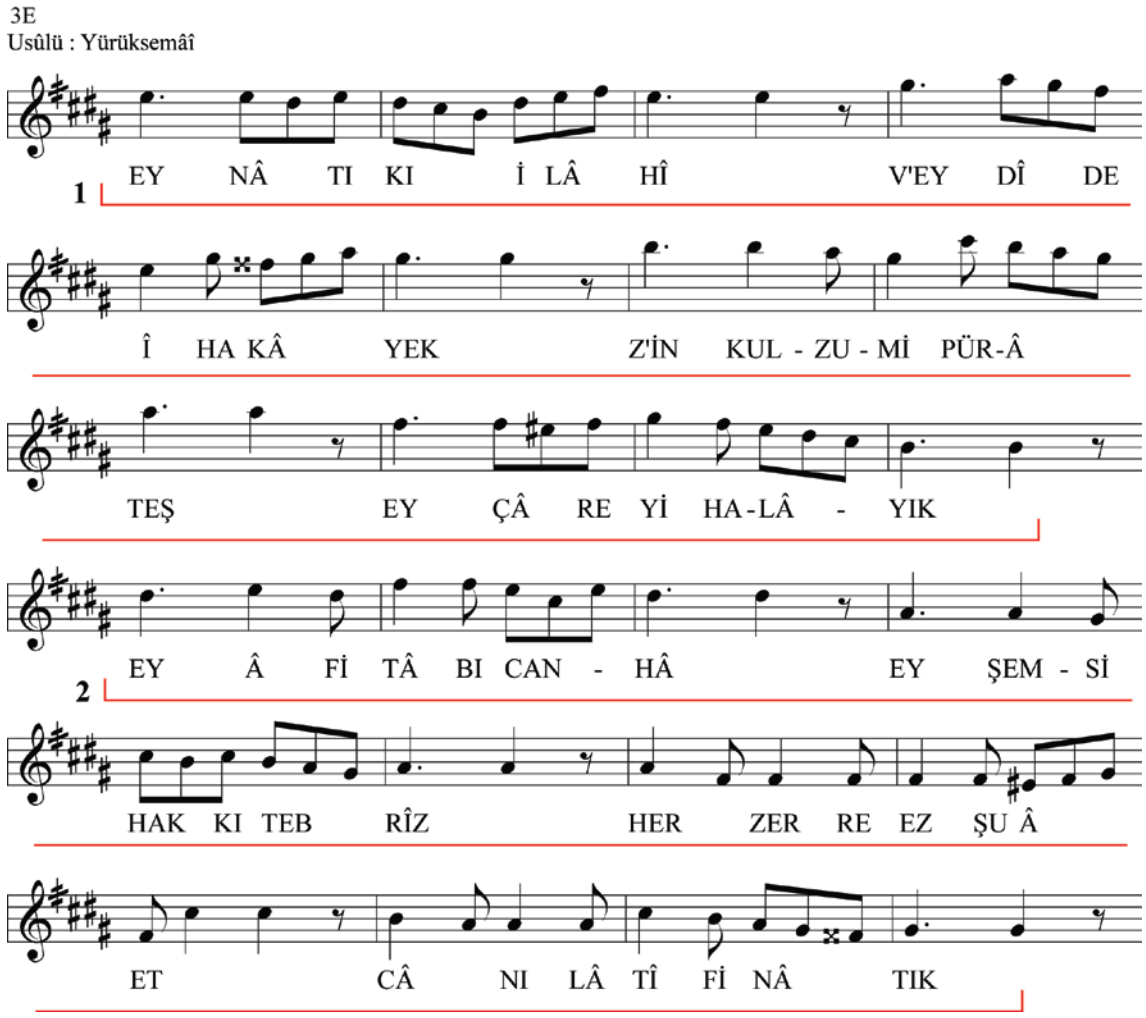

Şekil 136. Nişâburek Üçüncü Selam 3E

1- Bûselik perdesinde rast geçki.
2- Nim Zirgüle perdesinde segâh geçki.

3F Bölümünde (Şekil 137) 3E bölümünde olduğu gibi “Nim Zirgüle” üzerinde “Ferahnâk” makamı gösterilmiştir ardından “Hüseynî” perdesinde kalınarak sonraki bölüme hazırlık yapılmıştır. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

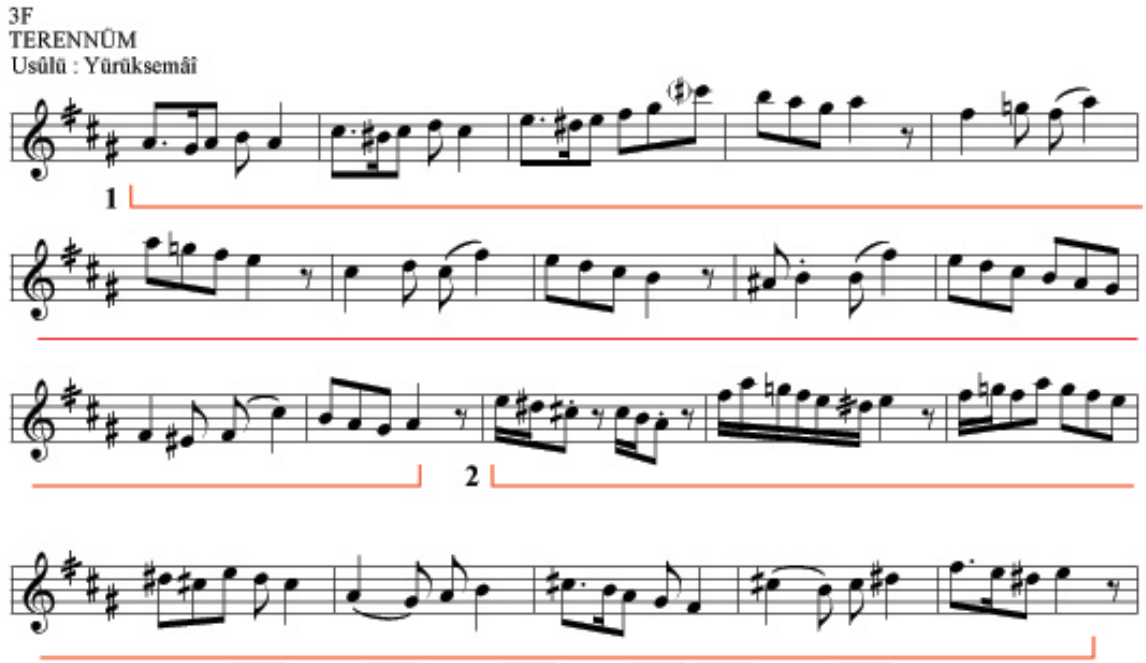

Şekil 137. Nişâburek Üçüncü Selam 3F

1- Dügâh perdesinden muhayyer perdesine rast ve segâh çeşnileriyle gezindikten sonra rast geçki ile dügâh perdesinde asma kalış
2- Nikriz (Dügâh perdesi üzerinde) çeşnileriyle gezindikten sonra hüseynî perdesinde buselik geçki ile asma kalış

3G Bölümünde (Şekil 138) çeşitli geçkiler kullanıldıktan sonra “Dügâh”perdesinde “Nihavend” makamı ile karar verilmiştir. Arada kullanılan geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

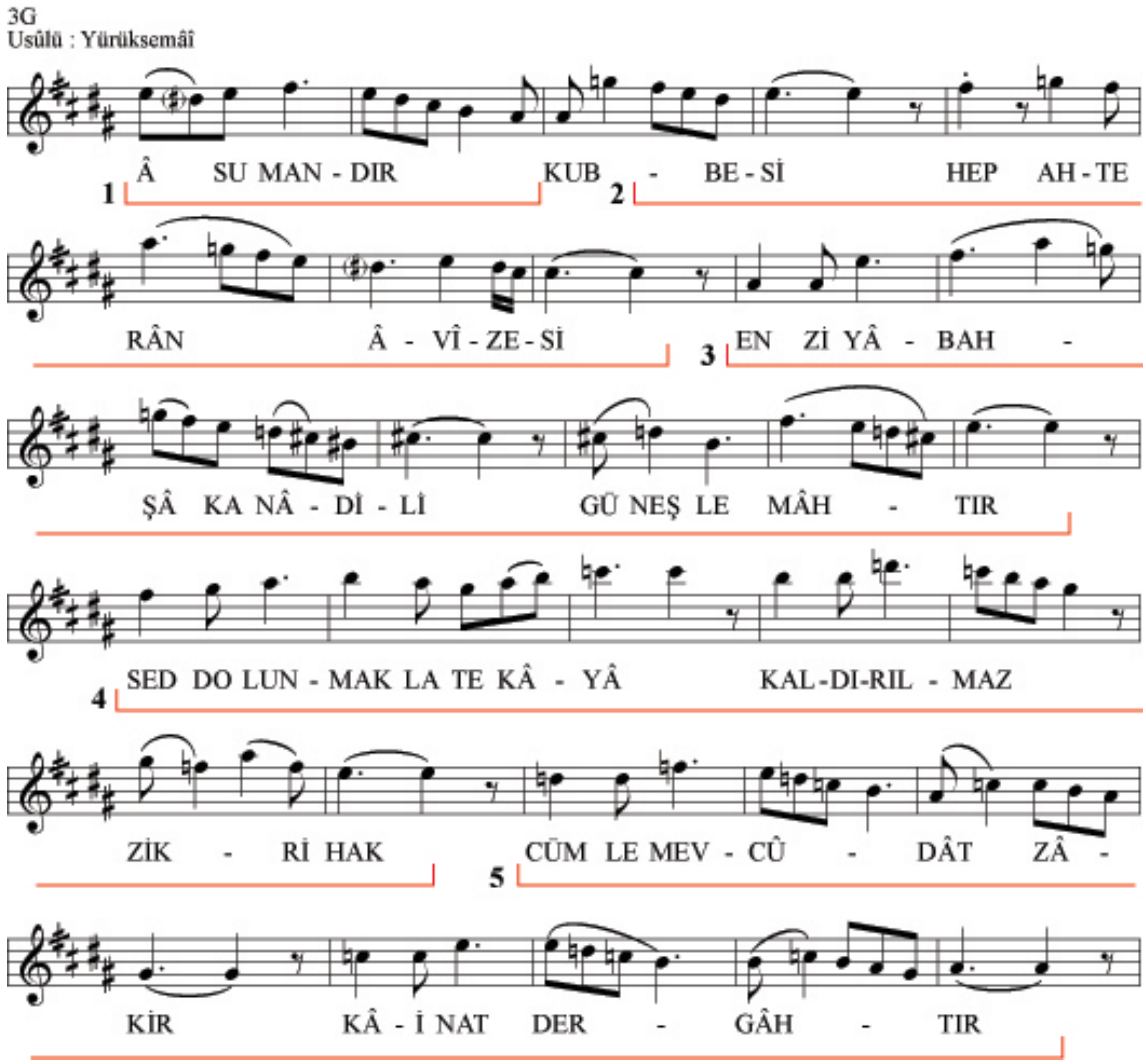

Şekil 138. Nişâburek Üçüncü Selam 3G

1- Dügâh perdesinde nikriz geçki
2- Hicaz çeşnileriyle dik çargâh perdesinde asma kalış
3- Nim Hicaz perdesinde segâh geçki nin ardından hüseynî perdesinde asma kalış
4- Hüseynî perdesinde hicaz geçki
5- Dügâh perdesinde nihavend makamı ile tam karar

Dördüncü selam önceki âyinlere benzer ikinci selâmın ilk bölümü ile aynı olduğundan analize gerek duyulmamıştır.

Son Peşrevde (Şekil 139) makamın asli karakteri kısaca özetlenmiştir. Geçkiler numaralarla verilmiştir.

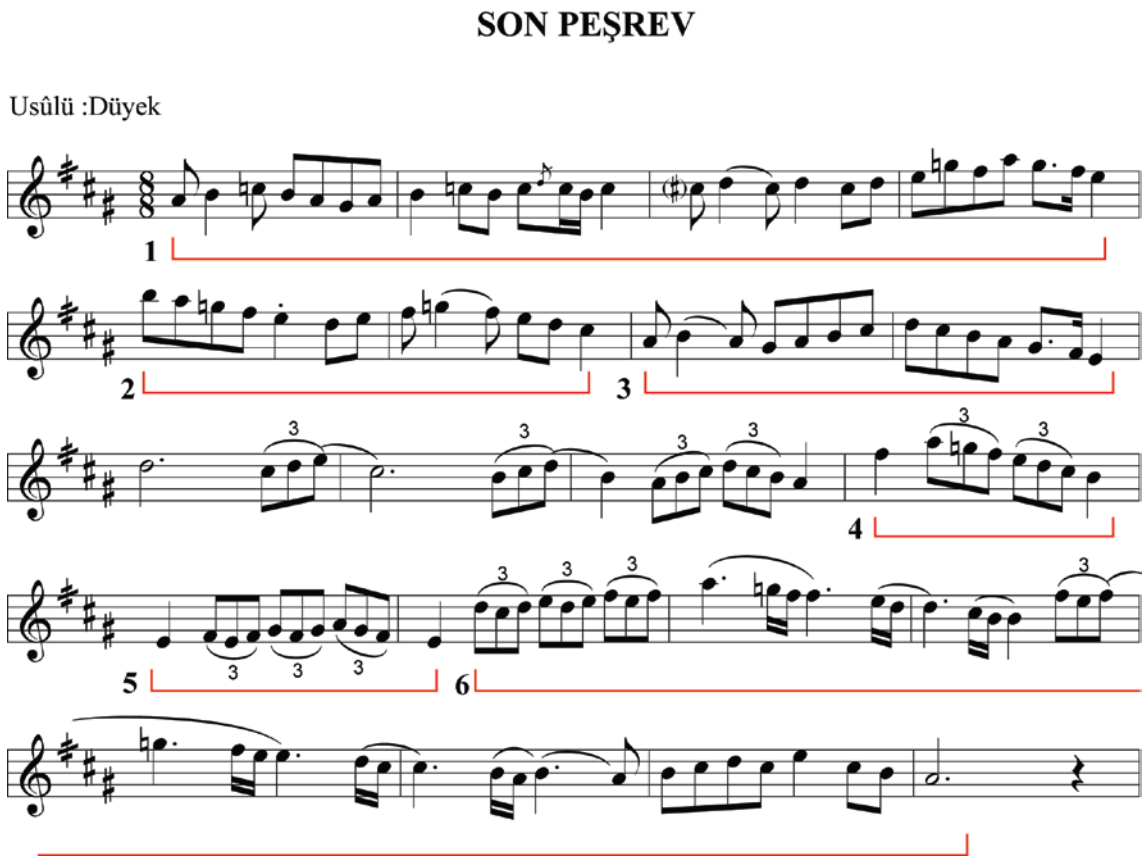

Şekil 139. Nişâburek Son Peşrev

1- Yerinde (Dügâh perdesi) nişâburek makamı ile güçlüde (Hüseynî perdesi) asma kalış
2- Nim Hicaz perdesinde segâh geçki
3- Nişâburek makamı ile pest bölgede genişleme
4- Bûselik perdesinde nişâbur geçki
5- Bûselik perdesinde nişâbur geçkiyle pest bölgede genişleme
6- Yerinde (Dügâh perdesi) nişâburek makamı ile tam karar

Son Yürüksemâîde (Şekil 36) yine makamın asli karakteri çeşitli geçkilerle zenginleştirilerek gösterilmiş ve âyin sona ermiştir. Aradaki geçkiler numaralarla gösterilmiştir.

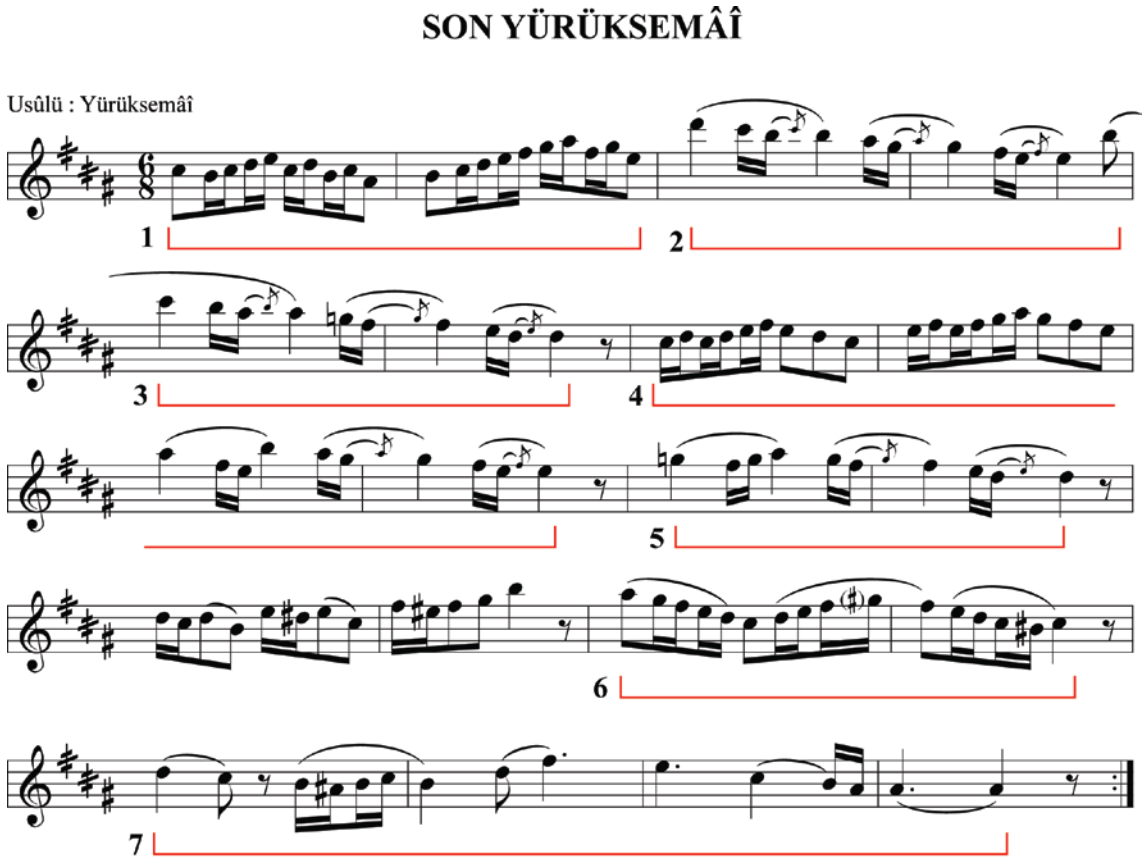

Şekil 140. Nişâburek Son Yürüksemâî

1- Yerinde (Dügâh perdesi) nişâburek makamı ile güçlüde (Hüseynî perdesi) asma kalış.
2- Nişâburek makamı tiz bölge genişlemesi
3- Nevâ perdesinde pençgâh geçki
4- Hüseynî perdesinde rast geçki
5- Nevâ perdesinde bûselik geçki
6- Nim Hicaz perdesinde segâh geçki
7- Yerinde (Dügâh perdesi) nişâburek makamı ile tam karar

3.4.2. Nişâburek Mevlevî Âyininin Güfte-Vezin ve Usûl-Vezin İlişkileri

Birinci Selam

"Nişâburek" Mevlevî Âyininin birinci selamı diğer üç âyinde olduğu gibi "Devr-i Revân" usûlüyle bestelenmiştir.

Birinci selamda kullanılan altı beyitin vezni (Bahr-i Remel) Şekil 141'da gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 142'da gösterildiği gibidir. "Evcârâ" ve "Zâvil Aşîrân" Mevlevî Âyinlerinde olduğu gibi birinci selamında kullanılan güftelerin arûz kalıbı aynıdır.

BİRİNCİ SELAM

Ger	gu	mâr	â	red	su	dâ	î	ber	se	rî	sev	dâ	yı	aşk
Der	re	sed	der	hîn	me	ded	es	sâ	kı	î	sah	bâ	yı	aşk
Ver	bi	der	red	tab	li	şâ	dî	leş	ke	rî	uş	şâ	kı	râ
Müj	de	î	İn	nâ	fe	tah	nâ	der	de	med	sur	nâ	yı	aşk
Zeh	ri	en	der	kâ	mı	â	şık	şêh	di	ker	ded	der	ze	mân
Zan	şi	ker	hâ	yî	ki	cû	yed	her	de	mez	ney	hâ	yi	aşk
Yek	ze	mâ	neb	rî	bi	yâ	yed	tâ	he	pû	şer	mâ	hi	râ
Eb	ri	râ	der	hîn	be	sû	zed	ber	gi	câ	nef	zâ	yi	aşk
Der	mi	yâ	ni	rî	gi	sû	zân	der	ta	rî	kî	bâ	di	ye
Ban	gî	hâ	yî	red	(di)	bî	nî	mî	ze	ned	sag	kâ	yı	aşk
Şem	si	Tab	rî	zer	bi	tâ	bed	ez	ku	bâ	bı	reş	ki	Hak
Kub	be	hâ	yî	mev	ci	hî	ze	dan	de	mez	der	yâ	yı	aşk
–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 141. Nişâburek Birinci Selamın Güfte-Vezin İlişkisi

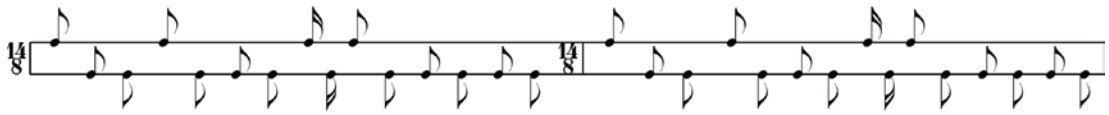

FÂ	İ	LÂ	TÜN	FÂ	İ	LÂ	TÜN	FÂ	İ	LÂ	TÜN	FÂ	İ	LÜN
GER	HU	MÂ	RÂ	RED	SU	DÂ	YI	BER	SE	Rİ	SEV	DÂ	YI	AŞK
DER	RE	SED	DER	HİN	DE	MED	ES	SÂ	KI	Î	SAH	BÂ	YI	AŞK
V'ER	Bİ	DER	RED	TAB	Lİ	ŞÂ	DÎ	LEŞ	KE	RÎ	UŞ	ŞÂ	KI	RÂ
MÜJ	DE	Î	İN	NÂ	FE	TAH	NÂ	DER	DE	MED	SUR	NÂ	YI	AŞK
ZEH	Rİ	EN	DER	KÂ	Mİ	Â	ŞIK	ŞEH	Rİ	KER	DED	DER	ZA	MAN
Z'AN	Şİ	KER	HÂ	YÎ	Kİ	CÛ	YED	HER	DE	MEZ	NEY	HÂ	YI	AŞK
YEK	ZE	MÂ	NEB	Rİ	Bİ	YÂ	YED	TÂ	BE	PÛ	ŞED	MÂ	Hİ	RÂ
EB	Rİ	RÂ	DER	HİN	BE	SÛ	ZED	BER	GI	CÂN	EF	ZÂ	YI	AŞK
DER	Mİ	YÂ	NI	RÎ	GI	SÛ	ZAN	DER	TA	RÎ	KI	BÂ	Dİ	YE
BAN	GI	HÂ	YI	RE	'D	BÎ	NÎ	MÎ	ZE	NED	SAG	KÂ	YI	AŞK
ŞEM	Sİ	TEB	RİZ	ER	Bİ	TÂ	BED	EZ	KU	BÂ	Bİ	REŞ	Kİ	HAK
KUB	BE	HÂ	YI	MEV	Cİ	HÎ	ZED	AN	DE	MEZ	DER	YÂ	YI	AŞK

Şekil 142. Nişâburek Birinci Selamın Usûl-Vezin İlişkisi

Birinci selamın tamamında aynı vezin kullanılmış ve vezin iki adet 14/8'lik "Devr-i Revân" usûlü ile tamamlanmıştır. Usûl tamamlandığından dolayı terennümler de iki adet usûl ile bestelenmiştir. Terennümler "Evcârâ" Mevlevî Âyini ile aynı olduğundan Şekil 142'da ayrıca gösterilmemiştir.

İkinci Selam

Cinuçen Tanrıkorur Nişâburek Mevlevî Âyininin ikinci selamını diğer iki âyinde olduğu gibi "Evfer" usûlüyle bestelemiştir. İkinci selamın vezni (Şekil 43) ve "usûl-vezin" ilişkileri (Şekil 44) "Bayâtî Araban" Mevlevî Âyininde gösterildiği gibidir. Ancak ikinci selamda "Zâvil Aşîrân" Mevlevî Âyininde olduğu gibi ikinci bir dörtlük daha kullanmıştır.

İkinci selamda kullanılan ikinci dörtlüğün (2B) vezni (Ahreb 4) Şekil 143'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 144'de gösterildiği gibidir.

İKİNCİ SELAM (2B)

Ey	kâ	şi	fi	es	râ	rı	Hü	dâ	Mev	lâ	nâ
Sul	tâ	nı	fe	nâ	şâ	hı	be	kâ	Mev	lâ	nâ
Aş	kit	me	de	dir	haz	re	ti	ne	böy	le-hi	tâb
Mev	lâ	yı	gü	rû	hî	ev	li	yâ	Mev	lâ	nâ
–	–	.	.	–	–	–.	.	–	–	–	–
Mef	**û**	**lü/**	**Me**	**fâ**	**î**	**lü /**	**Me**	**fâ**	**î**	**lün/**	**Fâ'**

Şekil 143. Nişâburek İkinci Selam 2B Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

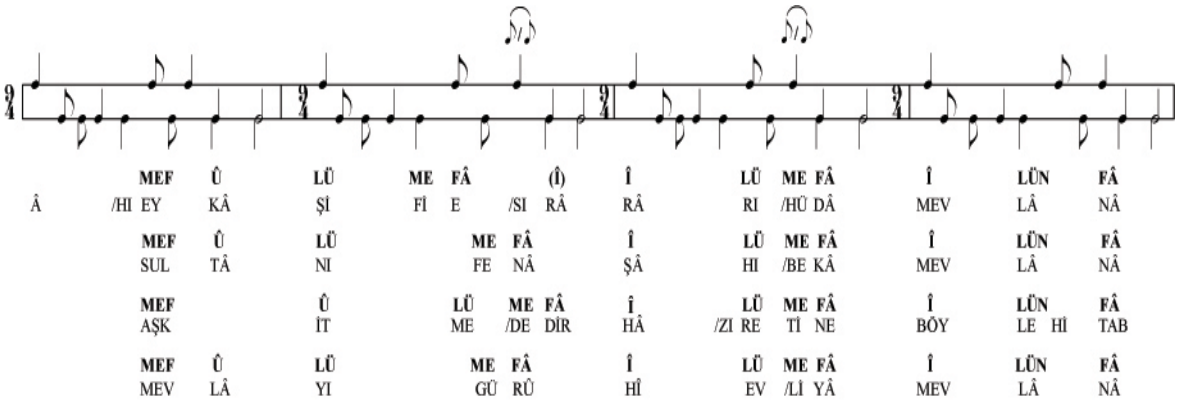

Şekil 144. Nişâburek İkinci Selam 2B Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

İkinci selamda kullanılan ikinci dörtlükte (2B) vezin dört 9/4'lük "Evfer" usûlüyle tamamlanmıştır. Mısralarda farklı "usûl-vezin" ilişkileri kurulmuştur. İki ve dördüncü mısralar melodide de tekrar ettiği için "usûl-vezin" ilişkileri aynıdır. Bu dötlükte kullanılan vezin gelenekte ikinci selamda kullanılan vezinlerden farklıdır. Bu vezin birinci selamlarda veya üçüncü selam yürük semâî bölümlerinde kullanılan vezinlerden biridir. Nitekim Rakım Elkutlu bestelediği "Karcığar" Mevlevî Âyininde bu dörtlüğü üçüncü selamın yürük semâî bölümünde kullanmıştır.

Üçüncü Selam

Cinuçen Tanrıkorur "Nişâburek" Mevlevî Âyininin üçüncü selamını diğer âyinlerinde olduğu gibi "Devr-i Kebir" usûlüyle bestelemiştir.

Üçüncü selamda kullanılan ilk dörtlüğün (3A) vezni (Bahr-i Remel) Şekil 145'te gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 146'te gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3A)

Pes	ze	nô	mî	dî	bü	ved	kan	kû	rı	ber	der	hâ	re	ved
Dâ	ru	yî	dî	dê	me	cû	yed	cüm	le	zik	rî	nâ	kü	ned
Her	ki	çün	mâ	hî	ne	bâ	şed	cû	ye	dû	pâ	yâ	ni	âb
Her	ki	û	mâ	hî	bü	ved	key	fik	re	tî	pâ	yân	kü	ned
Ger	bi	fak	rû	sıd	kı	pî	şâ	î	be	râ	hî	â	şı	kân
Şem	si	Teb	rî	zî	tü	râ	hem	soh	be	tî	mer	dan	kü	ned
_	.	_	_	_	.	_	_	_	.	_	_	_	.	_
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**

Şekil 145. Nişâburek Üçüncü Selam 3A Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

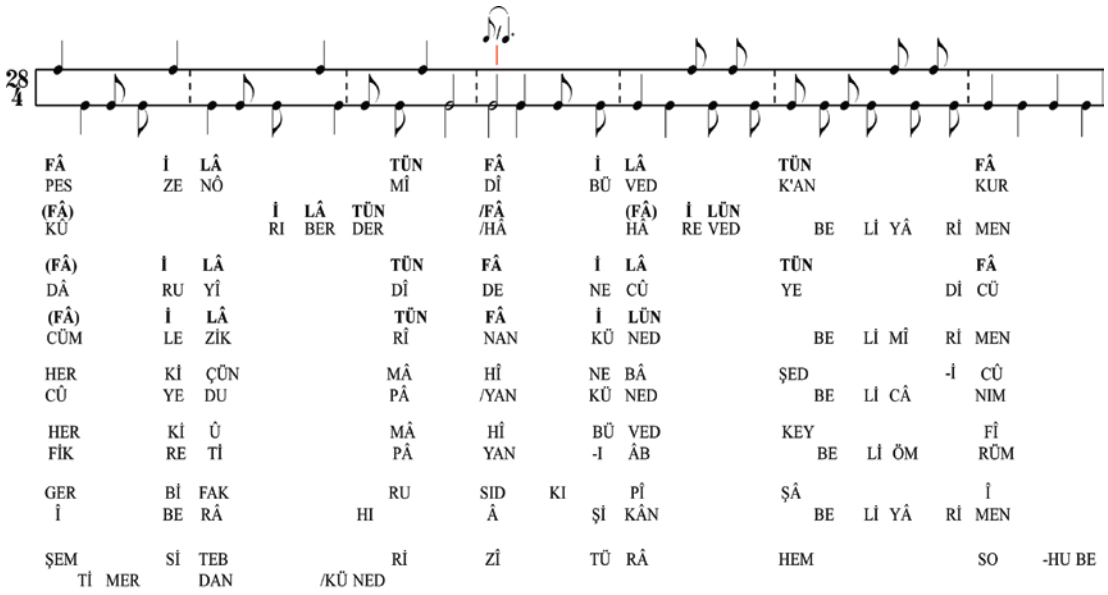

Şekil 146. Nişâburek Üçüncü Selam 3A Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın ilk dörtlüğünde (3A) vezin bir buçuk 28/4lük "Devr-i Kebir" usûlüyle tamamlanmıştır. Usûlün kalan kısmı "Beli yâri men" terennümüyle tamamlanmıştır. "Zâvil Aşîrân" Mevlevî Âyininde olduğu her bir mısranın "usûl-vezin" ilişkisi farklı düzenlenmiştir (Şekil 146). Son mısrada usûl tamamlanmada aksak semâî bölümüne geçilmiştir.

Üçüncü selamda kullanılan ikinci dörtlük (3B) diğer âyinlerde kullanılan dörtlük ile aynıdır. Bu nedenle vezni Şekil 47'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 48'de gösterildiği gibidir.

Üçüncü selamda kullanılan üçüncü dörtlüğün (3C) vezni (Bahr-i Muzâri) Şekil 147'te gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 148'da gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3C)

Ey	nâ	tı	kî	i	lâ	hî	vey	dî	de	î	ha	kâ	yık
Zin	kul	zu	mî	pû	râ	teş	ey	çâ	re	yî	ha	lâ	yık
Ey	â	fi	tâ	bı	can	hâ	ey	Şem	si	Hak	kı	Teb	rîz
Her	zer	re	ez	şu	â	et	câ	nî	lâ	tî	fi	nâ	tık
–	–	·	–	·	–	–	–	–	·	–	·	–	–
Mef	**û**	**lü/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Mef**	**û**	**lü/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün**

Şekil 147. Nişâburek Üçüncü Selam 3C Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

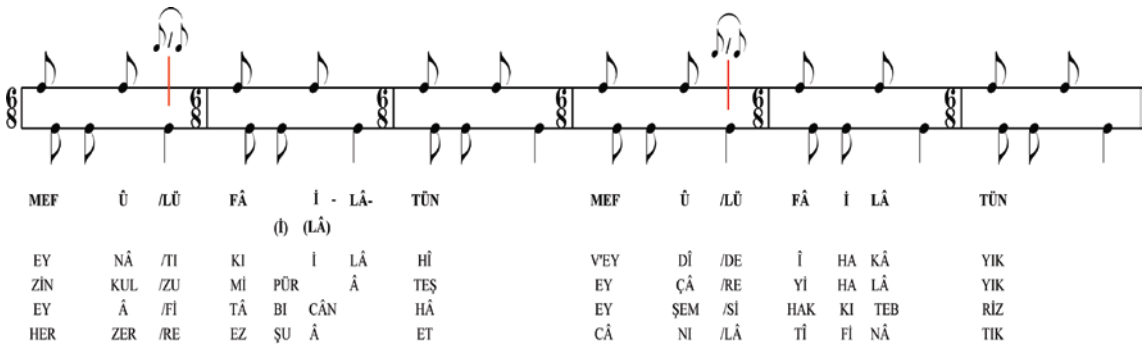

Şekil 148. Nişâburek Üçüncü Selam 3C Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamın üçüncü dörtlüğünde (3C) vezin altı 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda kullanılan dördüncü dörtlüğün (3D) vezni (Bahr-i Remel) Şekil 82'de gösterildiği gibidir. Bu bölümün "usûl-vezin" ilişkileri de Şekil 83'de gösterildiği gibidir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3D)

Â	sü	man	dır	kub	be	sî	hep	ah	te	rân	â	vî	ze	sî
En	zı	yâ	bah	şâ	ka	nâ	dî	lî	gü	neş	lê	mâh	tır	
Sad	do	lun	mak	lâ	te	kâ	yâ	kal	dı	rıl	maz	zik	ri	Hak
Cüm	le	mev	cû	dât	(ı)	zâ	kir	kâ	i	nat	der	gâh	tır	
–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–	–	–	·	–
Fâ	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lâ**	**tün/**	**Fâ**	**i**	**lün**
												Fâ	**lün**	

Şekil 149. Nişâburek Üçüncü Selam 3D Bölümünün Güfte-Vezin İlişkisi

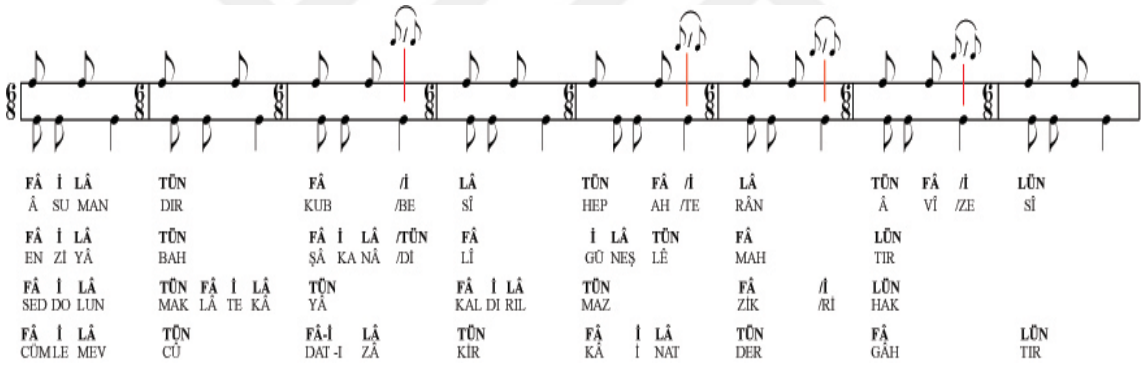

Şekil 150. Nişâburek Üçüncü Selam 3D Bölümünün Usûl-Vezin İlişkisi

Üçüncü selamda kullanılan dördüncü dörtlükte bir ve dördüncü mısralarda vezinin sekiz 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle, iki ve üçüncü mısralarda ise yedi 6/8'lik yürük semâî usûlüyle tamamlanmıştır.

Dördüncü selam ikinci selamın ilk bölümüyle aynı olduğundan analize gerek duyulmamıştır.

3.2.3. Nişâburek Mevlevî Âyininin Form Analizi

Birinci Selam

Birinci selamın tamamında kullanılan beyitlerin ezgi yapısı Tablo 42'de verilmiştir. Önceki âyinlerden farklı olarak üç ayrı dörtlük yerine altı beyit kullanıldığından 1A 1B ve 1C bölümleri bir arada verilmiştir Makamın asli karakteri gösterilen bu bölümde kullanılan geçkilerin cümlelere göre dağılımı harflerle gösterilmiştir. Ezgisel olarak benzerlik gösteren cümleler aynı harfin üssü şeklinde gösterilmiştir.

BİRİNCİ SELAM (1A-1B-1C)			
Fâ i lâ tün / Fâ i lâ tün		*Fâ i lâ tün / Fâ i lün*	
14/8	Ger humar âred sudâ-i	14/8	ber serî sevdâyı aşk
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
A	**Rast + Nişâburek (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		
14/8	Der resed der hîn meded es-	14/8	-sâkı-î sahbâ-yı aşk
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
A^1	**Rast + Nişâburek + Nişâbur (Dügâh perdesinde karar)**		
14/8	Vêr biderred tabl-i şâdî	14/8	leşker-î uşşâkı râ
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
B	**Hisar + Bûselik (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		
14/8	Müjde-î innâ fetahnâ	14/8	der demed surmâyı aşk
14/8	Hey yi hey rânâyi men	14/8	Hey yi hey zîbâyi men
A^1	**Bûselik + Nişâbur + Nişâburek (Dügâh perdesinde karar)**		
14/8	Zehr-i ender kâm-ı âşık	14/8	şêhd kerded der zaman
14/8	Hey yi hey hey yâri men	14/8	Hey yi hey hey mîri men
C	**Rast + Hûzî (Nevâ perdesinde asma kalış)**		
14/8	Z'an şikerhâyî ki rûyed	14/8	her dem ez nehyâ-yı aşk
14/8	Hey yi hey hey cânı men	14/8	Hey yi hey cânâni men
A^1	**Rast + Nişâburek + Nişâbur (Dügâh perdesinde karar)**		
14/8	Yek zeman emrî biyâyed	14/8	tâ hepûşer mâhı râ
14/8	Hey yi hey mahbûbi men	14/8	Hey yi hey makbûli men
D	**Hicaz (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		
14/8	Ebri râ der hîn besûzed	14/8	berg-i cân efzâ-yi aşk
14/8	Hey yi hey rânâyi men	14/8	Hey yi hey zîbâyi men
A^1	**Hüzzam + Nişâburek (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		
14/8	Der miyân-î rîg-i sûzan	14/8	der tarîk-î bâdiye
14/8	Hey yi hey mahbûbi men	14/8	Hey yi hey makbûli men

A^1	**Müstear + Nişâburek (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		
14/8	Bang (i) hâyî re'd (di) bînî	14/8	mîzened sagkâ-yı aşk
14/8	Hey yi hey yâr cânı men	14/8	Hey yi hey dost mîri men
A^1	**Rast + Nişâburek (Dügâh perdesinde karar)**		
14/8	Şemsi Tebrîz er bitâbed	14/8	ez kubâb-ı reşk-i Hak
14/8	Hey yi hey sultânı men	14/8	Hey yi hey hünkârı men
B^1	**Bûselik (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		
14/8	Kubbehâ-yî mêvc-i hîzed	14/8	an demez deryâ-yı aşk
14/8	Hey yi hey rânâyi men	14/8	Hey yi hey zîbâyi men
A^1	**Segâh + Nişâburek (Dügâh perdesinde karar)**		

Tablo 42. Nişâburek Birinci Selamın 1A-1B-1C Bölümlerinin Form Analizi

Birinci selamın ezgi yapısıa bakıldığında A cümlesinde makamın asli karakterinde de olan "Rast", "Nişâburek", "Nişâbur" çekirdekleri ve asma kalışlarda bulunan "Hicaz", "Segâh", "Hüzzam", "Müstear" ve "Bûselik" çekirdekleri tespit edilmiştir. B cümlesinde "Hisar" ve "Bûselik çekirdekleri tespit edilmiştir. C cümlesinde "Rast" ve "Hûzî" çekirdekleri tespit edilmiştir. C cümlesi asma kalış itibariyle ezgisel olarak farklılık göstermektedir. D cümlesinde ise "Hicaz" çekirdeği tespit edilmiştir.

Birinci selamın genelinin ezgi yapısı Tablo 43'da verilmiştir.

Nişâburek Mevlevî Âyininin İkinci Selamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Rast + Nişâburek	Hüseynî perdesinde asma kalış
A^1	Rast + Nişâburek + Nişâbur	Dügâh perdesinde karar
B	Hisar + Bûselik	Hüseynî perdesinde asma kalış
A^1	Bûselik + Nişâbur + Nişâburek	Dügâh perdesinde karar
C	Rast + Hûzî	Nevâ perdesinde asma kalış
A^1	Rast + Nişâburek + Nişâbur	Dügâh perdesinde karar
D	Hicaz	Hüseynî perdesinde asma kalış
A^1	Hüzzam + Nişâburek	Hüseynî perdesinde asma kalış
A^1	Müstear+ Nişâburek	Hüseynî perdesinde asma kalış
A^1	Rast + Nişâburek	Dügâh perdesinde karar
B^1	Bûselik	Hüseynî perdesinde asma kalış
A^1	Segâh + Nişâburek	Dügâh perdesinde karar

Tablo 43. Nişâburek Birinci Selamın Form Analizi

Birinci selamda genel olarak makamın asli karakteriyle başlanmıştır. Makamın asli karakterinde bulunan çekirdekler sıklıkla kullanılmış ve ezgisel olarak farklılık gösteren kısımlar ezgiyi zenginleştirmek için kullanılmıştır. Farklı makamlara geçkiden ziyade makamın asli karakterinde kalındığı söylenebilir.

İkinci Selam

İkinci selamın ilk bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 44'ta verilmiştir.

<table>
<tr><td colspan="4">İKİNCİ SELAM (2A)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Sul tâ-</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>(fâ) î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(ni) Sul tâ-</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Ender</td><td>dilü can</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>(fâ) î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(cân) îmâ</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td>A</td><td colspan="3">Bûselik + Hicaz (Hüseynî perdesinde asma kalış)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Dermen</td><td>bi demî</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(mî) menzin</td><td>-de şevem</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>Mef û</td><td rowspan="2">14/8</td><td>lü / me fâ</td></tr>
<tr><td>Yek can</td><td>çi şeved</td></tr>
<tr><td rowspan="2">14/8</td><td>î lün /</td><td rowspan="2">14/8</td><td>fe i lün</td></tr>
<tr><td>(ved) sad câ</td><td>-nı menî</td></tr>
<tr><td>A¹</td><td colspan="3">Şehnaz + Bûselik (Dügâh perdesinde karar)</td></tr>
</table>

Tablo 44. Nişâburek İkinci Selamın 2A Bölümünün Form Analizi

Bu bölümde A cümlesinde "Bûselik", "Şehnaz" ve "Hicaz" çekirdekleri tespit edilmiştir. Cümlelere göre ikinci selamda "Bûselik" makamına geçki yapıldığı ve "Hicaz" çekirdeklerinden de arada "Şehnaz Bûselik" makamı hissi olduğu anlaşılmaktadır.

İkinci selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 45'de verilmiştir.

İKİNCİ SELAM (2B)			
14/8	*Mef û*	14/8	*lü / me fâ î*
	Ey kâ-		-şif-i esırâ-
14/8	*(î) lü / me fâ*	14/8	*î lün / fâ*
	(râ) -rı hüdâ		Mevlânâ
A¹	**Hisar + Bûselik + Hicaz (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		
14/8	*Mef û*	14/8	*lü / me fâ î*
	Sultâ-		-nı fenâ
14/8	*(î) lü / me fâ*	14/8	*î lün / fâ*
	şâh-ı bekâ		Mevlânâ
B	**Hicaz (Hüseynî Aşîrân perdesinde karar)**		
14/8	*Mef*	14/8	*û lü / me fâ*
	Aşk		itmededir
14/8	*î lü / me fâ*	14/8	*î lün / fâ*
	hazretine		böyle hitab
A¹	**Hisar + Bûselik (Hüseynî perdesinde asma kalış)**		

Tablo 45. Nişâburek İkinci Selamın 2B Bölümünün Form Analizi

Bu bölümde A cümlesinde "Hisar" ve "Bûselik" çekirdekleri tespit edilmiştir. Bcümlesinde ise "Hicaz" çekirdeği tespit edilmiştir. B cümlesinden terennüm kısmına geçiliyor. Dolayısıyla B cümlesi bu bölümün kararıdır. Cümlelere göre "Bûselik" karakterli ezgilerle devam edip kararda "Hicaz" karakterli ezgilerle geçki yapıldığı anlaşılmaktadır.

İkinci selamın genelinde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı *Tablo 46*'de verilmiştir.

Nişâburek Mevlevî Âyininin İkinci Selamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Bûselik + Hicaz	Hüseynî perdesinde asma kalış
A¹	Şehnaz + Bûselik	Dügâh perdesinde karar
A¹	Hisar + Bûselik + Hicaz	Hüseynî perdesinde asma kalış
B	Hicaz	Hüseynî Aşîrân perdesinde karar
A¹	Hisar + Bûselik	Hüseynî perdesinde asma kalış

Tablo 46. Nişâburek İkinci Selamın Form Analizi

İkinci selamın geneline bakıldığında "Bûselik" karakterli ezgilerle cümlelerin tamamlandığı ve asma kalış veya karar yaptığı görülmüştür. Ezginin sonun da "Hicaz" karakterli ezgilerle geçki yapılmıştır.

Üçüncü Selam

Üçüncü selamın ilk bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 47'te verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3A)								
28/4	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lâ*	*tün /*	*fâ*
		Pes ze	nô	mî	dî bü	ved	kân	kur
	14/4	*(fâ) i*	*lâ*	*tün/*	*fâ*	*(fâ) i lün*		*Terennüm*
		(ku) rı	ber	der	hâ	(hâ) reved		Beli yâri men
	A	**Nişâburek + Hicaz + Basit Sûzinak (Hüseynî perdesinde asma kalış)**						
28/4	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lâ*	*tün /*	*fâ*
		Dâru	yî	dî	dêne	cû	yed	cüm
	14/4	*(fâ) i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lün*		*Terennüm*
		(cüm) le	zik	rî	nân kü	ned		Beli yâri men
	B	**Rast + Hicaz + Hüzzam (Nim Hicaz perdesinde asma kalış)**						
28/4	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lâ*	*tün /*	*fâ*
		Her ki	çün	mâ	hî ne	bâ	şed	cû
	14/4	*(fâ) i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lün*		*Terennüm*
		(cû) ye	dû	pâ	yân-ı	âb		Beli cânım
	B[1]	**Segâh + Müstear + Hüzzam (Hüseynî perdesinde asma kalış)**						
28/4	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lâ*	*tün /*	*fâ*
		Her ki	û	mâ	hî bü	ved	key	fik
	14/4	*(fâ) i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lün*		*Terennüm*
		(fik) re	tî	pâ	yân kü	ned		Beli ömrüm
	B[1]	**Bûselik + Hüzzam (Nim Hicaz perdesinde asma kalış)**						
28/4	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lâ*	*tün /*	*fâ*
		Ger bi	fak	rû	sıd ki	pî	şâ	î
	14/4	*(fâ) i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lün*		*Terennüm*
		(î) be	râ	hî	âşı	kan		Beli yâri men
	C	**Zirgüleli Hicaz (Nim Hicaz perdesinde asma kalış)**						
20/4 + 10/8	14/4	*Fâ i*	*lâ*	*tün/*	*fâ i*	*lâ*	*tün /*	*fâ i*
		Şemsi	Teb	rî	zî tü	râ	hem	sohbe
	6/4	*lâ tün/*	*fâ i*	*lün*	10/8	*Terennüm*		
		tî mer	dan kü	ned		Âh cânı men cânânı men		
	A[1]	**Nişâburek + Hicaz (Dügâh perdesinde karar)**						

Tablo 47. Nişâburek Üçüncü Selamın 3A Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın ilk bölümünde A cümlesinde "Nişâburek", "Hicaz" çekirdeklerinin yoğun kullanımının yanı sıra "Basit Sûzinak" çekirdeği tespit edilmiştir. B cümlesinde "Hüzzam" çekirdeğinin yoğun olarak kullanımının yanısıra "Segâh", "Müstear", "Bûselik", "Rast" ve "Hicaz" çekirdekleri tespit edilmiştir. Ancak B cümlelerinde "Hüzzam" çekirdeği ezgi yapısını tÂYİN etmektedir. C cümlesinde ise "Basit Sûzinak" çekirdeği tespit edilmiştir.

Üçüncü selamın ikinci bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 48'te verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3B)					
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Ey ki hezar		âferin		ah
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	bu nice Sul-		-tân olur		yâri yar
D	**Sabâ (Nevâ perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Kûlı olan		kîşiler		cânım
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Hüsrevü hâ-		-kan olur		ah
D^1	**Müstear (Bûselik perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Her kibugün		vêlede		ah
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	înanuben		yüz süre		yâri yar
D^1	**Hüseynî (Gerdaniye perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*	6/8	*Terennüm*
	Yohsul ise		bây olur		ah
6/8	*Müf te i lün*	6/8	*Fâ i lün*		
	bây ise Sul-		-tân olur		
D^1	**Sabâ + Segâh (Nim Zirgüle perdesinde karar)**				

Tablo 48. Nişâburek Üçüncü Selamın 3B Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın ikinci bölümünde D cümlesinde "Sabâ", "Segâh", "Müstear" ve "Hüseynî" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makam analizi bölümünde belirtildiği üzere nim zürgüle perdesi üzerinde "Bestenigâr" makamı geçilen bu bölümde tespit edilen çekirdekler bu makamın asli karakterini yansıttığı için cümlelere göre ezgi yapısı benzerdir.

Üçüncü selamın üçüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 49'te verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3C)					
6/8	*Mef û lü /*	6/8	*fâ i lâ*	6/8	*tün /*
	Ey nâtı-		-kî ilâ-		-hî
6/8	*mef û lü /*	6/8	*fâ i lâ*		*tün*
	v'ey dîde		î hakâ-		-yık
6/8	*Mef û lü /*	6/8	*fâ i lâ*	6/8	*tün /*
	Z'in kulzu-		-mî pür â-		-teş
6/8	*mef û lü /*	6/8	*fâ i lâ*	6/8	*tün*
	ey çâre-		-yî halâ-		-yık
E	**Rast (Bûselik perdesinde asma kalış)**				
6/8	*Mef û lü /*	6/8	*fâ i lâ*	6/8	*tün /*
	Ey âfi-		-tâbı cân		-hâ
6/8	*mef û lü /*	6/8	*fâ i lâ*	6/8	*tün*
	ey şemsi		Hak-kı Teb-		-riz
6/8	*Mef û lü /*	6/8	*fâ i lâ*	6/8	*tün /*
	Her zerre		ez şuâ-		-et
6/8	*mef û lü /*	6/8	*fâ i lâ*	6/8	*tün*
	cân-ı la-		-tîf-i nâ-		-tık
E^1	**Segâh (Nim Zirgüle perdesinde karar)**				

Tablo 49. Nişâburek Üçüncü Selamın 3C Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın üçüncü bölümünde E cümlesinde "Rast" ve "Segâh" çekirdekleri tespit edilmiştir. Makam analizi bölümünde belirtildiği üzere nim zürgüle perdesi üzerinde "Ferahnâk" makamı geçilen bu bölümde tespit edilen çekirdekler bu makamın asli karakterini yansıttığı için cümlelere göre ezgi yapısı benzerdir.

Üçüncü selamın dördüncü bölümünde kullanılan dörtlüğün ezgi yapısı Tablo 50'da verilmiştir.

ÜÇÜNCÜ SELAM (3D)							
6/8	*Fâ i lâ* Âsuman-	6/8	*tün /* -dır	6/8	*fâ i* kubbe-	6/8	*lâ* -sî
6/8	*tün / fâ i* Hep ahte-	6/8	*lâ* -ran	6/8	*tün / fâ i* âvîze-	6/8	*lün* -sî
F	**Nikriz + Hicaz (Dik çargâh perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Fâ i lâ* En ziyâ	6/8	*tün /* bah-	6/8	*fâ i lâ tün /* -şâ kanâdî-	6/8	*fâ* -lî
6/8	*i lâ tün /* Güneşle	6/8	*fâ* mah-	6/8	*lün* -tır		
F¹	**Segâh (Hüseynî perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Fâ i lâ* Saddolun-	6/8	*tün / fâ i lâ* -makla tekâ-	6/8	*tün /* -yâ	6/8	*fâ i lâ* Kaldırıl-
6/8	*tün /* -maz	6/8	*fâ i* zik-ri	6/8	*lün* Hak		
F¹	**Hicaz (Hüseynî perdesinde asma kalış)**						
6/8	*Fâ i lâ* Cümle mev-	6/8	*tün /* -cû	6/8	*fâ i lâ* dât-ı zâ-	6/8	*tün /* -kir
6/8	*fâ i lâ* Kâinat	6/8	*tün* der-	6/8	*fâ* -gâh-	6/8	*lün* -tır
G	**Nihavend (Dügâh perdesinde karar)**						

Tablo 50. Nişâburek Üçüncü Selamın 3D Bölümünün Form Analizi

Üçüncü selamın son bölümünde F cümlesinde "Hicaz", "Nikriz" ve "Segâh" çekirdekleri tespit edilmiştir. Asma kalışları itibariyle ezgisel olarak önceki bölümlerden farklı bir yapı söz konusudur. G cümlesinde ise "Nihavend" çekirdeği tespit edilmiştir.

Üçüncü selamın genelinin ezgi yapısı Tablo 50'da verilmiştir.

Nişâburek Mevlevî Âyininin ÜçüncüSelamının Genelinde İncelenen Cümleler		
	Tespit edilen çekirdekler	**Karar veya asma kalış perdeleri**
A	Nişâburek + Hicaz + Basit Sûzinak	Hüseynî perdesinde asma kalış
B	Rast + Hicaz + Hüzzam	Nim Hicaz perdesinde asma kalış
B^1	Segâh + Müstear + Hüzzam	Hüseynî perdesinde asma kalış
B^1	Bûselik + Hüzzam	Nim Hicaz perdesinde asma kalış
C	Zirgüleli Hicaz	Nim Hicaz perdesinde asma kalış
A^1	Nişâburek + Hicaz	Dügâh perdesinde karar
D	Sabâ	Nevâ perdesinde asma kalış
D^1	Müstear	Bûselik perdesinde asma kalış
D^1	Hüseynî	Gerdaniye perdesinde asma kalış
D^1	Sabâ + Segâh	Nim Zirgüle perdesinde karar
E	Rast	Bûselik perdesinde asma kalış
E^1	Segâh	Nim Zirgüle perdesinde karar
F	Nikriz + Hicaz	Dik çargâh perdesinde asma kalış
F^1	Segâh	Hüseynî perdesinde asma kalış
F^1	Hicaz	Hüseynî perdesinde asma kalış
G	Nihavend	Dügâh perdesinde karar

Tablo 51. Nişâburek Üçüncü Selamın Form Analizi

Üçüncü selamın geneline bakıldığında makamın asli karakteriyle başlandığı ve cümlelere göre belirli bir düzende ezgi yapısının çeşitli geçkilerle zenginleştirildiği görülmektedir. Cümlelere verilen harflerin sıralanışına göre geçki yapılan bölümlerin seçilen güfteye göre düzenli bir şekilde ilerlediği tespit edilmiştir.

SONUÇ

XVII. yüzyılda “Pençgâh”, “Dügâh” ve “Hüseynî” makamlarında bestelenen beste-i kadîm (bestekârı belli olmayan) Mevlevî Âyinleri bilinen ilk Mevlevî Âyinleridir. Bu bilinen ilk Mevlevî Âyinlerinden günümüze Mevlevî Âyini formu Mevlevîhânelerde yetişen önemli bestekârlarca rağbet görmeye devam etmiştir. Türk Din Mûsikîsinin en önemli formlarından biri olan Mevlevî Âyini mevelevî hanelerin 1925 yılında kapatılmasının ardından önceki popülaritesinde segasolmamasına rağmen cumhuriyet dönemi bestekârlarınca da rağbet görmüştür.

XX. Yüzyılda yetişen Cumhuriyet dönemi bestekârlarından biri de Cinuçen Tanrıkorur’dur. Kendine has üslubuyla döneminin en önemli müzik adamı olan Cinuçen Tanrıkorur hemen her formda mûsikîmize katkıda bulunmuştur. Bu çalışmya konu olan “Bâyati Araban”, “Evcârâ”, “Nişâburek” ve kendi terkîbi olan “Zâvil Aşîrân” makamlarındaki dört Mevlevî Âyininin yanısıra dîni formlarda bestelediği bir çok eserle Türk Din Mûsikîsine önemli katkılarda bulunmuştur.

Cınıuçen Tanrıkorur’un bestelediği dört Mevlevî Âyininin incelendiği bu çalışmada;

İncelenen her bir Mevlevî Âyininin;

Birinci Selamında, 14/8' lik “Devr-i Revan” usûlünü kullanmıştır.
İkinci Selamında, 9/4' lük “Evfer” usûlünü kullanmıştır.
Üçüncü Selamında, 28/8' lik “Devr-i Kebir” usûlünü,10/8' lik “Aksak Semâî” usûlünü ve 6/8' lik “Yürük Semâî” usûlünü kullanmıştır.
Dördüncü Selamında, 9/4' lük “Evfer” usûlünü kullanmıştır.

Ayrıca dördüncü selamlar her âyinde ikinci selam ile aynıdır.

Âyinler içerisindeki makam yapısı (geçkiler, çeşniler), usûl-darp ve güfte-vezin ilişkileri ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Bayâtî Araban Mevlevî Âyininde;

İlk peşrevde; Makamın asli karakteri yansıtılmıştır. Makamın asli karakterinde olan nevâ perdesinde zirgüleli hicaz geçki, çargâh perdesinde çargâh geçki ve dügâh perdesinde

bayâtî geçki kullanılmıştır. Diğer hanelerde ayrıntılı olarak gösterilen geçki ve çeşniler kullanılarak teslim bölüne geçilmiştir.

Birinci selamda; Makamın asli karakteriyle başlanmıştır. Diğer bölümlerinde makam içerisinde ayrıntılı olarak incelenen geçki ve çeşniler kullanılarak birinci selam tamamlanmıştır. Genel olarak farklı geçkiler kullanılsa da dügâh perdesindeki bayâtî kalışlar ile makamın asli karakterinden sapılmamıştır. Nevâ perdesinde hicaz ve uşşaklı kalışlar, gerdaniye perdesinde bûselikli kalış, çargâh perdesinde nikriz ve çargâhlı kalışların kullanıldığı gözlemlenmiştir.

İkinci Selamda; bayâtî arabandan hüseynî makamına geçilmiştir. Bu bölümde çargâh perdesinde çargâh ve hûzî kalışlar, hüseynî perdesinde acemli hüseynî (dağı hüseynî) asma kalışların kullanıldığı gözlemlenmiştir. Daha sonra hüseynîden bestenigâr makamına geçilmiştir. Bu bölümde de bestenigâr makamında görülen ırak perdesinde ve segâh perdesinde sagâhlı kalışların yapıldığı gözlemlenmiştir.

Üçüncü selamda; öncelikle nevâ makamı geçkisiyle başlanmış ardından hüseynî makamına geçilmiştir. Bu bölümde nevâ perdesinde nevâ, nişabûr, uşşak ve rast kalışların yapıldığı gözlemlenmiştir. Hüseynî makamından sonra evç makamına geçilmiştir. Evç makamının asli karakterinde olan evç, segâh ve ırak perdelerinde segâh geçki kullanıldığı gözlemlenmitşir. Evç makamından sonra ferahnâk makamına geçilmiştir. Bu bölümde de nevâ ve ırak perdelerinde rast kalış yapıldığı gözlemlenmiştir. Ferahnak makamının ardından Şedaraman makamına geçilmiştir. Şedaraban makamından sonra tekrar bayâtî araban makamına geçilerek üçüncü selam sonlandırılmıştır.

Dördüncü selam bahsedildiği üzere ikinci selam ile aynıdır.

Son Peşrev ve Son Yürüksemâîde de makamın asli karakteri gösterilmiştir.

Evcârâ Mevlevî Âyininde;

İlk Peşrevde; makamın asli karakteri gösterilmiştir. Her bir hane incelendiğinde makamın asli karkterinde olan evç perdesinde segâh ve müstearlı kalışlar, nim hicaz perdesinde hicaz geçki, ırak perdesinde zirgüleli hicaz kalışın yanısıra dik hicaz perdesinde hicaz geçki, bûselik perdesinde bûselik geçki, geveşt perdesinde ferahnâk çeşnilerin yapıldığı gözlemlenmiştir. Peşrevin son hanesinde ise bestenigâr makamına geçilmiştir.

Birinci Selamda; makamın asli karakteri kullanılmıştır. Nevâ perdesinde hüzzam, geveşt ve dik hicaz perdelerinde hicaz geçkiler kullanıldıktan sonra ırak perdesinde hicazlı kalışlar ile makamın asli karakterine sürekli dönüşler yapıldığı tespit edilmiştir. Birinci selamın sonuna doğru bûselik makamına geçki yapılmştır. Burda da evç perdesindeki hicaz geçki kullanılıp bûselik ile çargâh perdesi yakalanarak geçki yapıldığı gözlenmiştir.

İkinci selmda; bûselik makamından çargâh perdesi kullanılarak bestenigÂr makamına geçilmiştir. Bestenigâr makamından sonra da hicaz makamına geçilmiştir.

Üçüncü selamda; hicaz makamından hüseynî makamına geçilmiştir. Bu bölümde kürdî perdesinde hicaz ve rast perdesinde nikriz geçkiler yapıldığı gözlemlenmiştir. Daha sonra hüseynî makamından zirgüleli hicaz makamında geçilmiştir. Bu bölğmde nevâ perdesinde rast ve muhayyer geçkiler yapıldığı gözlemlenmiştir. Sonrasında evcârâ makamının akılda kalması açısından olsa gerek ırak perdesinde zirgüeli hica dizisi sürekli kullanılmıştır. Sonrasında ferahfezâ makamına geçilmiştir. Bu bölümde de çargâh perdesinde çargâh geçki, rast perdesinde rast geçki, yegâh perdesinde bûselik geçki ve acem perdesinde acem aşîrân çeşni yapıldığı gözlemlenmiştir.

Son Peşrev ve Son Yürüksemâîde de makamın asli karakteri gösterilmiştir. Özellikle son yürüksemâîde makamın nazari anlamda şed makam tarifine uygun şekilde ırak perdesine göçürülmüş bir zirgüleli hicaz dizisi gibi işlendiği gözlemlenmiştir.

Zâvil Âşîran Mevlevî Âyininde;

İlk peşrevde; makamın asli karakteri gösterilmiştir. Her bir hane incelendiğinde makamın asli karkterinde olan nevâ perdesinde rast, çargâh perdesinde çergâh, rast perdesinde nikriz vehüseynî aşîrân perdesinde uşşak geçkiler kullanıldığı gözlemlenmiştir. İlk peşrevin ikinci hanesinde sûzi dilâra makamına geçilmiştir. Bu bölümde rast perdesinde çargâh ve dügâh perdesinde hüseyî geçkiler yapılarak makam geçkisi yapıldığı gözlemlenmiştir. Peşrevin üçüncü hanesinde ise basit sûzinak hissi vardır. Bu bölümdeki hüseynî perdesindeli sûzidil çeşni göze çarpmıştır. Peşrevin dördüncü hanesinde ise dügâh makamına geçki yapılmıştır.

Birinci selamda; makamın asli karakteri gösterilmiştir. Bu bölümde nevâ perdesnde rast ve bûselik geçkiler, gerdaniye perdesinde bûselik geçki, segâh perdesinde segâh geçki, rast perdesinde nikriz geçki, hüseynî ve hüseynî aşîrân perdelerinde uşşak geçkiler yapıldığı gözlemlenmiştir. Daha sonra zâvil aşîrân makamından sûzidil makamına geçki yapılmıştır.

Bu bölümde de dügâh perdesindeki hicaz kullanılıp ardından gerdaniye perdesinde hicaz geçki, hüseynî perdesinde uşşak ve zirgüleli hicaz geçkiler, hüseynî aşîrân perdesinde karcıpar ve zirgüleli hicaz geçkilerin kullanıldığı gözlemlenmiştir. Sûzidil makamının ardından evç makamına geçki yapılmıştır. Bu bölğmde de evç çeşnileriyle çargâh perdesinde asma kalış ve rast çeşnileriyle segâh perdesinde asma kalış yapıldığı gözlemlenmiştir.

İkinci selamda; evç makamı ve ferahnâk makamı karışık olarak işlendikten sonra bûselik makamına geçilmiştir. Bu nevâ perdesinde rast geçki, nim hicaz perdesinde hicaz geçki hüseynî perdesinde uşşak geçki, evç perdesinde segâh geçki kullanıldığı, bûselik makamına geçilirken de evç çeşnileriyle gerdaniye perdesinde asma kalış ve nevâ perdesinde bûselik geçki kullanıldığı gözlemlenmiştir.

Üçüncü selamda; bûselik makamıyla başlanmıştır. Daha sonra hicaz makamına geçki yapılmıştır. Hicaz makamına geçki yapılırken şehnaz perdesinde nim şehnaz çeşnieriyl asma kalış, hüseynî perdesinde hicaz geçki, nim hicaz perdesinde hicaz asma kalış, rast perdesinde nikriz geçki kullanıldığı tespit edilmiştir. Hicaz makamından sonra evç-bûselik makamına geçki yapılmıştır. Bu bölümde de evç bûselik makamının karakterinde bulunan evçte segâh ve dügâh perdesinde bûselik geçkilerinin sıkça kullanıldığı gözlemlenmiştir. Evç bûselik makamından sonra sûzidil makamına geçki yapılmıştır. Sûzidil makamından sonra da hüseynî makamına geçki yapılmıştır. Bu bölümde sûzidil çeşnileriyle muhayyer perdesinde asma kalış, gerdaniye perdesinde rast geçki, hüseynî perdesinde sabâ çeşni, yapıldığı gözlemlenmiştir. Son olarak hüseynî makamından bestenigâr makamına geçki yapılarak üçüncü selam sonlandırılmıştır. Bu bölümde de dügâhta hüseybî geçki ile çargâh perdesinde asma kalış ve ırak perdesinde bestenigâr geçki yapıldığı gözlemlenmiştir.

Son Peşrev ve Son Yürüksemâîde de makamın asli karakteri gösterilmiştir.

Nişâburek Mevlevî Âyininde;

İlk Peşrevde; makamın asli karakteri gösterilmiştir. Bu bölümde nim hicaz perdesinde segâh geçki, hüseynî perdesinde hicaz ve bûselik geçki, bûselik perdesinde hüseynî geçki dügâh perdesinde rast ve bûselik geçki yapıldığı gözlemlenmiştir.

Birinci selamda; makamın asli karakteri gösterilerek başlanmıştır. Bu bölümde bûselik perdesinde hüseynî geçki, dügâh perdesinde bayâtî geçki hüseynî aşîrân perdesinde rast

geçki ve nim hicaz perdeside segâh geçki yapıldığı gözlemlenmiştir. Birinci selamın son kısmında nişâburek makamından bûselik makamına geçki yapılmıştır.

İkinci selamda; bûselik makamı ve ardından hisar bûselik makamı işlenmiştir. Hisar bûselik makamından sonra selamın sonuna doğru hüseynî aşîrân perdesinde hicazlı kalış yapılmıştır. Bu bölümde nim zirgüle perdesine segâh geçki, hüseynî perdesinde hicaz geçki ve dügâh perdesinde nikriz geçki yapıldığı gözlemlenmiştir.

Üçünci selamda; nişâburek makamına tekrar dönülmüştür. Nişabirek makamı ile başlandıktan sonra frehnâk makamında geçki yapılmıştır. Ferahnâk makamından sonra nazariolarak bûselik gibi görünse de hissiyet açısından dügâh perdesi üzerinde nihavend makamına geçki yapılarak selam sonlandırılmıştır. Bu bölümde nim hicaz perdesinde hüzzam geçki, hüseynî perdesinde hüzzam, müstear, bûselik ve hicaz geçki, dügâh perdesinde rast ve nikriz geçki, bûselik perdesinde sabâ, hicaz ve rast geçki, ırak perdesinde karcığar geçki ve muhayyer perdesinde mâhur geçki yapıldığı gözlemlenmiştir.

Son Peşrev ve Son Yürüksemâîde de makamın asli karakteri gösterilmiştir.

Makamsal analiz sonucunda genel olarak Cinuçen Tanrıkorur'un her bir âyinde makamları, her bir makamın içerisinde bulununan karakteristik geçkileri ve makamların diğer makamlarla ilişkilerini ustalıkla kullandığı düşünülmektedir. Nişâburek makamında makanmanı asli karakterini daha fazla işlemiştir. Evcârâ makamında ise oldukça sanatlı geçkiler perde göçürmeler kullanmış ancak ırak perdesindeki hicaz diziyi sürekli kullanarak makamı hatrılatmıştır. Ödüllü Mevlevî Âyini olan Bayâtî Araban Mevlevî Âyininde makam geçkileri ve melodik yapı göze çarpmaktadır. Kendi terkîbi olan Zâvil Aşîrân makamındaki Mevlevî Âyininin bu yeni makamın karakterini anlatacak şekilde dizayn edildiği düşünülebilir.

Çalışmanın makam analizi sonrasında her bir âyin seçilen güfte ve usûl-darp ilişkileri açısından icelenmiştir. Daha önce bahsedildiği gibi dördüncü selamlar ikinci selamlar ile aynı olduğundan analize gerek duyulmamıştır.

Bayâtî Aranban Mevlevî Âyininde;

Birinci selamda; tercih edilen üç ayrı dörtlükte ilk dörtlükte "Bahr-i remel" vezini terch edilirken diğer dörtlüklerde "Ahreb 1" ve "Bahr-i Hezec-i Mekfuf" vezinleri kullanılmıştır.

Dolayısıyla vezin değişimlerinden sonra usûl darp ilişkileri de değişmiştir. İlk vezin iki 14/8 lik "Devr-i Revan" usûlüyle tamamlanmışken diğer vezinlerde üç 14/8 lik "Devr-i Revan" usûlüyle tamamlanmıştır.

İkinci selamda; hemen her âyinde kullanılan Hz. Mevlana'nın Divan-ı Kebir'inden 3137 nolu gazelinin ilk ve ikinci beyitleri kullanılmıştır. Usûl darp ilişkisi gelenektekiyle aynıdır. Bu kısımda vezin dört adet 9/4'lük "Evfer" usûlü ile tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda; "Devr-i Kebir" usûlüyle bestelenen bölümde "Bahr-i Remel" vezini tercih edilmiştir. Vezin bir buçuk 28/4 lük "Devr-i Kebir" usûlüyle tamamlanmış ve usûlün kalan kısmı terennümle tamamlanmıştır. Üçüncü selamın yürük semâînin ilk bölümünde gelenekte olduğu gibi Sultan Veled'e âit "Destur" isimli gazelin ilk ve on ikinci beyitleri kullanılmıştır. "Bahr-i Hezec-i Mekfuf" veznindeki bu güftenin usûl darp ilişkileri de gelenekte olduğu gibi dört 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır. Sonraki bölümde "Bahr-i Hezec-i Mekfuf" veznine sahip iki ayrı güfte kullanılmış ve dörder 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır.

Evcârâ Mevlevî Âyininde;

Birinci selamda; tercih edilen güftenin tamamı "Bahr-i Remel" veznindedir. Vezin aynı olduğundan iki 14/8 lik "Devr-i Revan" usûlüyle tamamlanmıştır.

İkinci selamda; hemen her âyinde kullanılan Hz. Mevlana'nın Divan-ı Kebir'inden 3137 nolu gazelinin ilk ve ikinci beyitleri kullanılmıştır. Usûl darp ilişkisi gelenektekiyle aynıdır. Bu kısımda vezin dört adet 9/4'lük "Evfer" usûlü ile tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda; "Devr-i Kebir" usûlüyle bestelenen bölümde "Bahr-i Remel" vezini tercih edilmiştir. Vezin bir buçuk 28/4 lük "Devr-i Kebir" usûlüyle tamamlanmış ve usûlün kalan kısmı terennümle tamamlanmıştır. Üçüncü selamın yürük semâînin ilk bölümünde gelenekte olduğu gibi Sultan Veled'e âit "Destur" isimli gazelin ilk ve on ikinci beyitleri kullanılmıştır. "Bahr-i Hezec-i Mekfuf" veznindeki bu güftenin usûl darp ilişkileri de gelenekte olduğu gibi dört 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır. Sonraki bölümde "Ahreb 4" "Bahr-i Hezec-i Mekfuf" "Bahr-i Serî" veznine sahip üç ayrı güfte kullanılmış ve sırasıyla dört, beş ve sekiz 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır.

Zâvil Aşîrân Mevlevî Âyininde;

Birinci selamda; tercih edilen güftenin tamamı “Bahr-i Remel” veznindedir. Vezin aynı olduğundan iki 14/8 lik “Devr-i Revan” usûlüyle tamamlanmıştır.

İkinci selamda; hemen her âyinde kullanılan Hz. Mevlana'nın Divan-ı Kebir'inden 3137 nolu gazelinin ilk ve ikinci beyitleri kullanılmıştır. Usûl darp ilişkisi gelenektekiyle aynıdır. Bu kısımda vezin dört adet 9/4’lük “Evfer” usûlü ile tamamlanmıştır. Ancak ikinci selamda bundan başka bir dörtlük daha kullanışmıştır. Bu güftede “Bahr-i Hezec-i Mekfuf” vezni tercih edilmiştir. Bu kısımda birinci ve üçüncü mısralarda -melodi de tekrar edecek şekilde- vezin altı 9/4’lük “Evfer” usûlüyle ikinci ve dördüncü mısralarda ise vezin dört 9/4’lük “Evfer” usûlüyle tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda; “Devr-i Kebir” usûlüyle bestelenen bölümde “Bahr-i Remel” vezini tercih edilmiştir. Vezin bir buçuk 28/4 lük “Devr-i Kebir” usûlüyle tamamlanmış ve usûlün kalan kısmı terennümle tamamlanmıştır. Üçüncü selamın yürük semâînin ilk bölümünde gelenekte olduğu gibi Sultan Veled’e âit “Destur” isimli gazelin ilk ve on ikinci beyitleri kullanılmıştır. “Bahr-i Hezec-i Mekfuf” veznindeki bu güftenin usûl darp ilişkileri de gelenekte olduğu gibi dört 6/8’lik “Yürük Semâî” usûlüyle tamamlanmıştır. Sonraki bölümde “Ahreb 1” “Bahr-i Serî Matviyy-i Mekfuf” “Bahr-i Recez” veznine sahip üç ayrı güfte kullanılmış ve sırasıyla dört, beş ve sekiz 6/8’lik “Yürük Semâî” usûlüyle tamamlanmıştır.

Nişâburek Mevlevî Âyininde;

Birinci selamda; tercih edilen güftenin tamamı “Bahr-i Remel” veznindedir. Vezin aynı olduğundan iki 14/8 lik “Devr-i Revan” usûlüyle tamamlanmıştır.

İkinci selamda; hemen her âyinde kullanılan Hz. Mevlana'nın Divan-ı Kebir'inden 3137 nolu gazelinin ilk ve ikinci beyitleri kullanılmıştır. Usûl darp ilişkisi gelenektekiyle aynıdır. Bu kısımda vezin dört adet 9/4’lük “Evfer” usûlü ile tamamlanmıştır. Ancak ikinci selamda bundan başka bir dörtlük daha kullanışmıştır. Bu güftede “Ahreb 4)” vezni tercih edilmiştir. Bu kısımda vezin dört 9/4’lük “Evfer” usûlüyle tamamlanmıştır.

Üçüncü selamda; “Devr-i Kebir” usûlüyle bestelenen bölümde “Bahr-i Remel” vezini tercih edilmiştir. Vezin bir buçuk 28/4 lük “Devr-i Kebir” usûlüyle tamamlanmış ve

usûlün kalan kısmı terennümle tamamlanmıştır. Üçüncü selamın yürük semâînin ilk bölümünde gelenekte olduğu gibi Sultan Veled'e âit "Destur" isimli gazelin ilk ve on ikinci beyitleri kullanılmıştır. "Bahr-i Hezec-i Mekfuf" veznindeki bu güftenin usûl darp ilişkileri de gelenekte olduğu gibi dört 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır. Sonraki bölümde kullanılan iki gufteden "Bahr-i Muzâri" veznindeki güftede vezin altı 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle, "Bahr-i Remel" veznindeki güftede ilk ve dördüncü mısra sekiz, iki ve üçüncü mısra yedi 6/8'lik "Yürük Semâî" usûlüyle tamamlanmıştır.

Genel olarak "usûl-vezin" ilişkilerine bakıldığında Cinuçen Tanrıkorur'un geleneğe bağlı kaldığı söylenebilir. Mevlevî Âyinlerinde sıklıkla kullanılan usûller tercih edilmiştir.

Bayâtî Araban Mevlevî Âyininde birinci selamda farklı arûz kalıpları kullaılırken diğer âyinlerde aynı arûz kalıbı kullanılmıştır. Her iki durum da gelenekte mevcuttur.

"Nişâburek" ve "Zâvil Âşîran" âyinlerinde ikinci selamda Sultan Veled'e ait sözlere ek olarak birer dörtlük daha bestelemiştir.

"Zâvil Âşîran" ve "Nişâburek" âyinininde üçüncü selamın "Devr-i Kebir" bölmlerinde diğer iki âyine göre farklı usûl darp ilişkileri kurulmuştur. "Zâvil Âşîran" âyininin ikinci selamının ikinci güftesinde, "Bayâtî Araban" âyinini birinci selamının üçüncü güftesinde ve "Nişâburek" âyininin üçüncü selamının üçüncü güftesinde seçilen vezinler usûl-darp ilişkilendirmesi mısralara göre farklılıklar göstermiştir. Arûz kalıplarından kaynaklandığı düşünülen bu durum gelenekte mevcuttur.

Mevlevî Âyinlerinin form analizine bakıldığında cümlelerin belirli bir düzen içerisinde ezgisel olarak tasarlandığı tespit edilmiştir. Cümlelere göre tespit edilen ezgilerde geçki unsurunun nasıl kullanıldığı belirlenmiştir. Belirlenen cümlelerin makamsal analizde tespit edilen unsurları destekleyecek şekilde olduğu tespit edilmiştir. Ezglerin cümlere göre dizeynı ustalıkla kullanılmış ve benzer ezgileri barındıran cümlelerin sonundaki asma kalışlar veya kararların benzerlik gösterdiği ve bir bütünlük içerdiği tespit edilmiştir.

Genel olarak bakıldığından belirli usûl yapısı ve makam zenginliği ile önemli bir form olan Mevlevî Âyinlerinin Cinuçen Tanrıkorur tarafından ustalıkla kullanıldığı söylenebilir. Kendine has üslubunu Mevlevî Âyini besteciliğinde de gösteren Cinuçen Tanrıkorur özenle seçtiği güftelerde yaşadığı döneminin mûsikî anlayışını yansıtmıştır.

Mûsikîmizde önemli bir yere sahip olan Mevlevî Âyinlerine hak ettikleri değeri vermek, kullanılan makamların detaylı bir şekilde anlaşılması, güfte usûl-darp ve melodik yapının anlaşılması ve daha önemlisi kültürel mirasımızın gelecek nesillere aktarılması açısından önem arzetmektedir. Dolayısıyla bu hususta yapılacak her türlü çalışmayı desteklemenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Cinuçen Tanrıkorur'un bestelemiş olduğu âyinlerin hem kendi döneminde hem kendisinden önceki dönemlerde bestelenen âyinlerle karşılaştırmalı olarak incelenmesi konusundaki lisansüstü çalışmaların yapılması faydalı olacaktır. Yapılan bu çalışmanın her bir dönemde bestelenen âyinlerle ne gibi benzerlikler ve farklılıklar içerdiğinin daha net tespit edilebilmesi açısından bu çalışmalar önem arz etmektedir.

Gerek dînî mûsikîmiz gerekse klasik mûsikîmizin daha iyi anlaşılabilmesi için konservatuvarlarda arûz vezni, vezin-güfte ilişkileri, "usûl-vezin" ilişkileri, form analizi ve ezgisel analiz konularında güfte inceleme, eser inceleme konusunda detaylı bilgiler verecek derslere yer verilmesi,

Cinuçen Tanrıkorur'un eserlerin her birinin hem daha iyi anlaşılması hem de şiirsel yapıyla hissedilmesi açısından nazmen çevirilerindeki titizliği düşünülerek farsça gûfteli eserlerin türkçe karşılığı ile bir arada bulunacağı çalışmalara ağırlık verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Özdamar, K., Odabaşı, Y., Hoşcan, Y., Bir, A.A., Kırcaali, G. , Özmen, A. , Uzuner, Y. (1999). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri.* Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Koç Başaran, Y., (2017) *Sosyal Bilimlerde Örnekleme Kuramı.* :Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 47, Haziran 2017, s. 480-495.

Kara, M. 2006 *Doğumunun 800. Yılında Mevlânâ ve Mevlevîlik.* : Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi Cilt: 15, Sayı: 1, 2006 Bursa, s. 9-10.

Halıcı, F. 1986 *Mevlâna Celaleddin Hayatı ve Eserleri.* : Konya, 1986.

Önder, M., (1998). *Mevlâna ve Mevlevîlik* İstanbul: Aksoy Yayıncılık, s.28-31.

Karaköse, Ş., (2013), *Dünyada Mevlâna Etkisi*. İstanbul: Yediveren Yayınları, s. 17-19.

Tanrıkorur, C., (2011) *Osmanlı Dönemi Türk Mûsikîsi*. Dergâh Yayınları.

Yöndemli, F., (2014), Mevlevî*likte Mûsikî.* Yeni Türkiye Türk Mûsikîsi Özel Sayıs, Mart-Nisan 2014 sayı 57.

Doğruöz, M., D.,(2014), *Cumhuriyet Dönemi Mevlevî Âyini Bestekârları ve Besteleri.* Isparta: Süleyman Demirel Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı.

Başar, D., (1999), *XIX. Yüzyıla Kadar Bestelenmiş Mevlevî Âyinlerinin Müzikal Analizi.* İstanbul: Marmara Üniersitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatlar Ana Bilim Dalı.

Ölmez, A. (2011), *Dede Efendi'nin Ferahfezâ Mevlevî Âyininin Makam Usûl ve Ezgisel Yönden İncelenmesi.* Afyonkarahisar: T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Blimler Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı.

İrden, S. (2012), *Hamâmîzâde İsmâil Dede Efendi'nin Mevlevî Âyinlerindeki Makam ve Form Anlayışının Türk Din Mûsikîsine Etkileri.* Ankara: T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları (Türk Din Mûsikîsi) Ana Bilim Dalı.

Kılınçarslan, H., (2006), *Dede Efendi'nin Hüzzam MevlevîÂyininin Makam, Usûl ve Ezgisel Yönden İncelenmesi.* Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Blimler Enstitüsü Müzik Anasanat Dalı Türk Sanat Müziği Bölümü.

Sahil, B., (2019) *Zekâi Dede'nin Türk Din Mûsikîsi Tarihindeki Yeri ve İlahi Formundaki Eserlerinin Makamsal Analizi.* Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Din Mûsikîsi Ana Bilim Dalı.

Öztuna, Y. (1945), *Türk Mûsikîsi Ansiklopedisi.* Cilt:1-2, M.E.B Yayınları.

Çevikoğlu, T., *Mevlevîhânelerin Faaliyette Olduğu Dönemde Bestelenmiş Mevlevî Âyinlerinin Usûl-Arûz Vezni İlişkisi Yönünden İncelenmesi.* Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Müzik Öğretmenliği Bilim Dalı.

Heper,S., (1978) "Türk Mûsikîsinde Usûller", MM, s. 345.

TDV İslam Ansiklopedisi, (1994) Cilt:10.

TDV İslam Ansiklopedisi, (1995) Cilt:11.

Özkan, İ., H., (2006) *Türk Mûsikîsi Nazariyatı ve Usûlleri Kudüm Velveleleri*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Demirtaş, Y., (2009) *Türk Din Mûsikîsi Formları,* Elazığ: Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 14:1, s. 213-227.

Yaman, B., G., (2007) *Türk Müziğinin Devirleri,* İstanbul: T.C. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Mûsikîsi Anasanat Dalı.

EK-1: BAYÂTİ ARABAN MEVLEVÎ ÂYİNİNİN NOTALARININ ORİJİNAL NÜSHÂSI

CİNUÇEN TANRIKORUR

BAYÂTÎ-ARABAN
ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

Konya Turizm Derneğince düzenlenen Mevlevî Âyîni Beste Yarışması münasebetiyle ilâhî kudretin 15-19 Ağustos 1979, 1399 Ramazanında yazdırdığı bu âyîn-i şerîf, 25 yıllık arkadaşım ve ustam Neyzenbaşı AKA-GÜNDÜZ KUTBAY'ın (1934-1979) azîz hâtırasına ithâf edilmiştir.

(Bu Âyîn-i Şerîf hem Konya'da, hem de *"Paris Academie International de Lutece"*deki Beste Yarışmalarında Birincilik ödülüne lâyık görülmüştür.)

ANKARA, 15-19 Ağustos 1979
(Beste No: 121)

BAYÂTÎARABAN PEŞREVİ

DEVRİKEBİR

Cinuçen Tanrıkorur

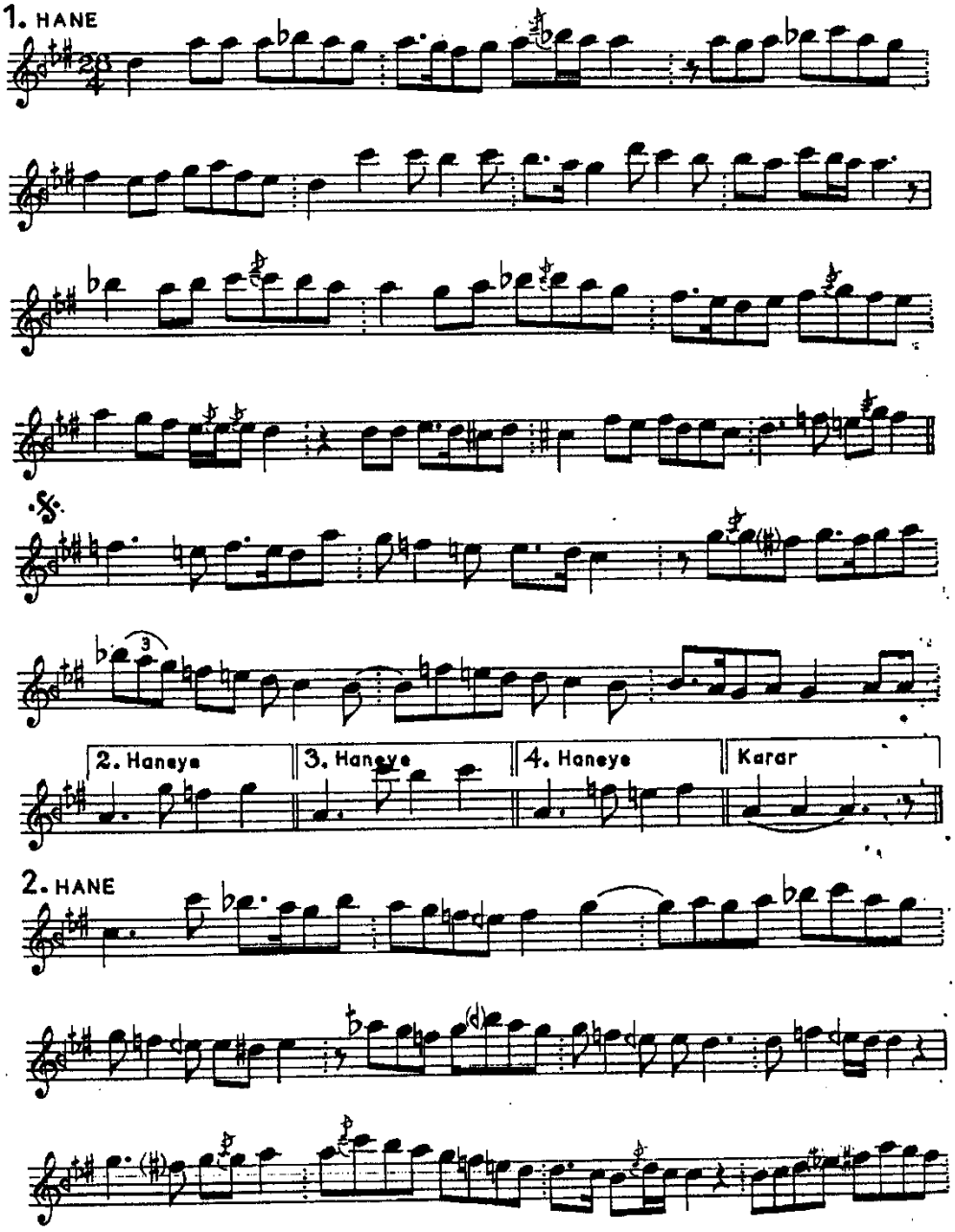

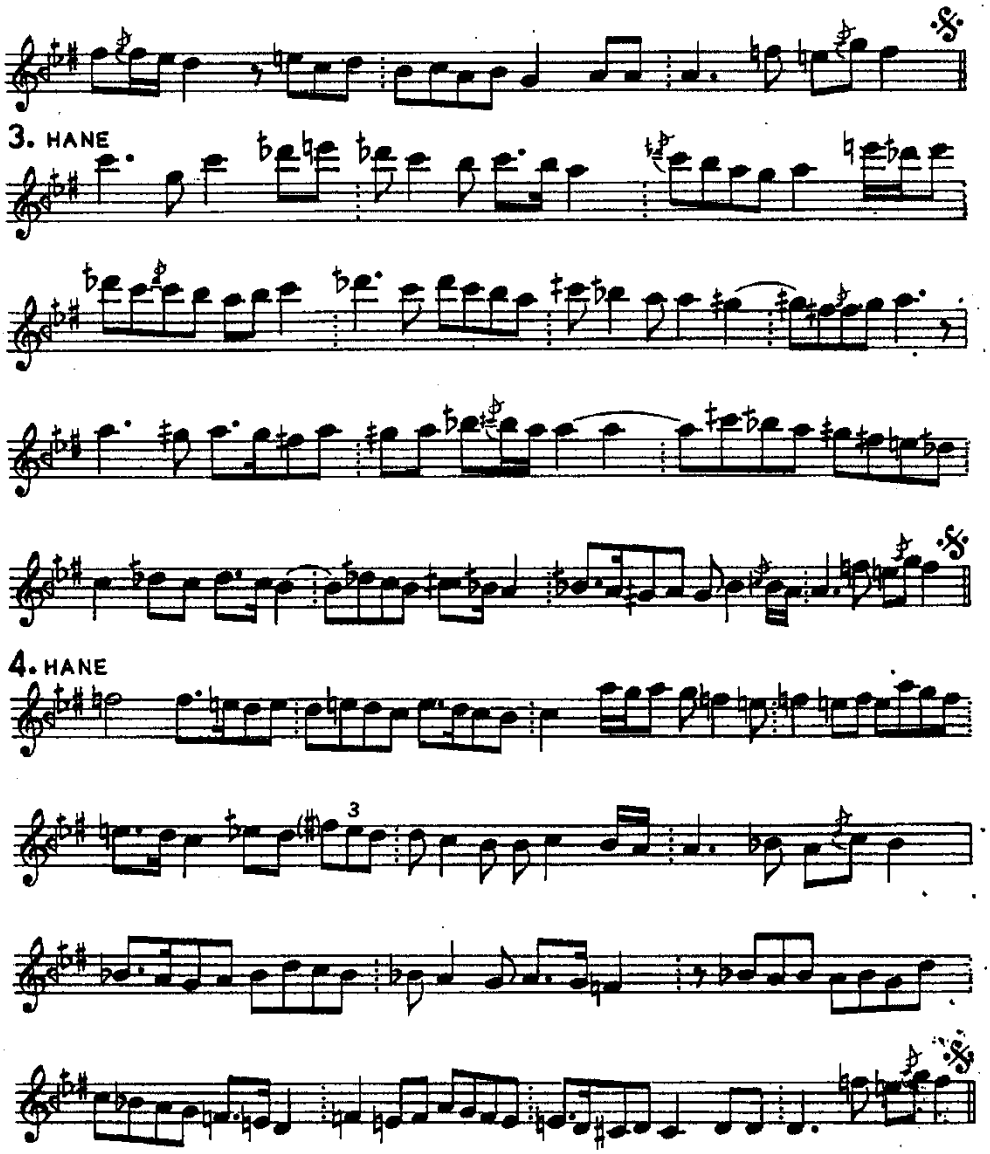
3. HANE
4. HANE

BİRİNCİ SELÂM

DEVRİREVAN

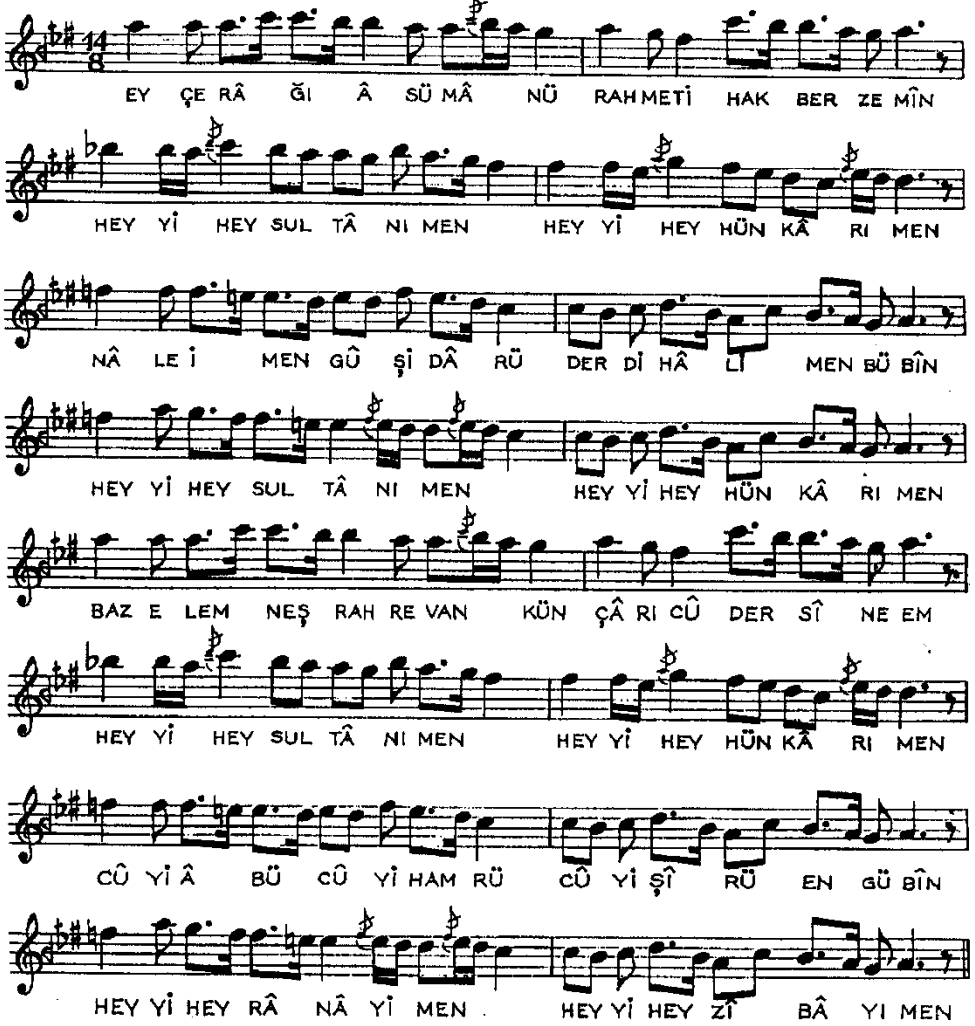

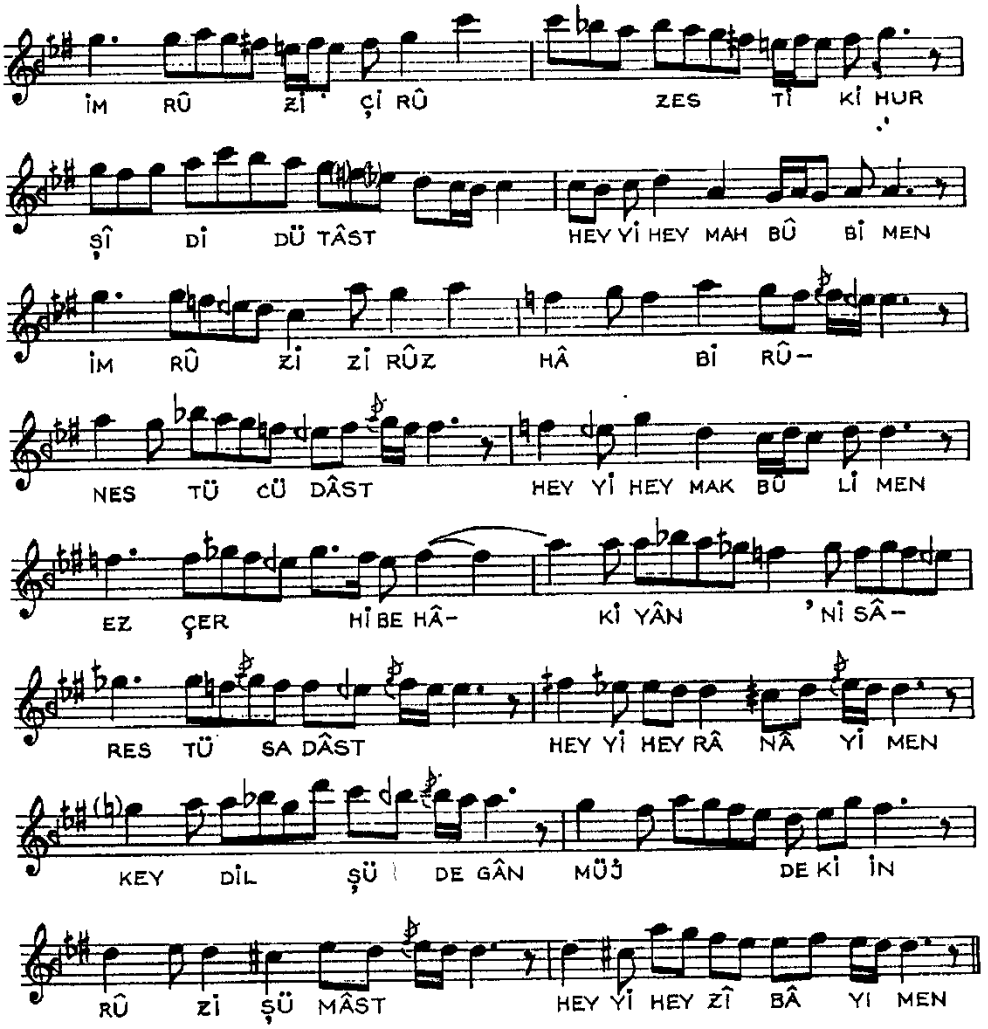
İM RÛ Zİ ÇİRÛ ZES Tİ Kİ HUR
ŞÎ Dİ DÜ TÂST HEY Yİ HEY MAH BÛ Bİ MEN
İM RÛ ZİZİ RÛZ HÂ Bİ RÛ–
NES TÜ CÜ DÂST HEY Yİ HEY MAK BÛ Lİ MEN
EZ ÇER Hİ BE HÂ– Kİ YÂN 'Nİ SÂ–
RES TÜ SA DÂST HEY Yİ HEY RÂ NÂ Yİ MEN
KEY DİL ŞÜ DE GÂN MÜJ DE Kİ İN
RÛ Zİ ŞÜ MÂST HEY Yİ HEY ZÎ BÂ YI MEN

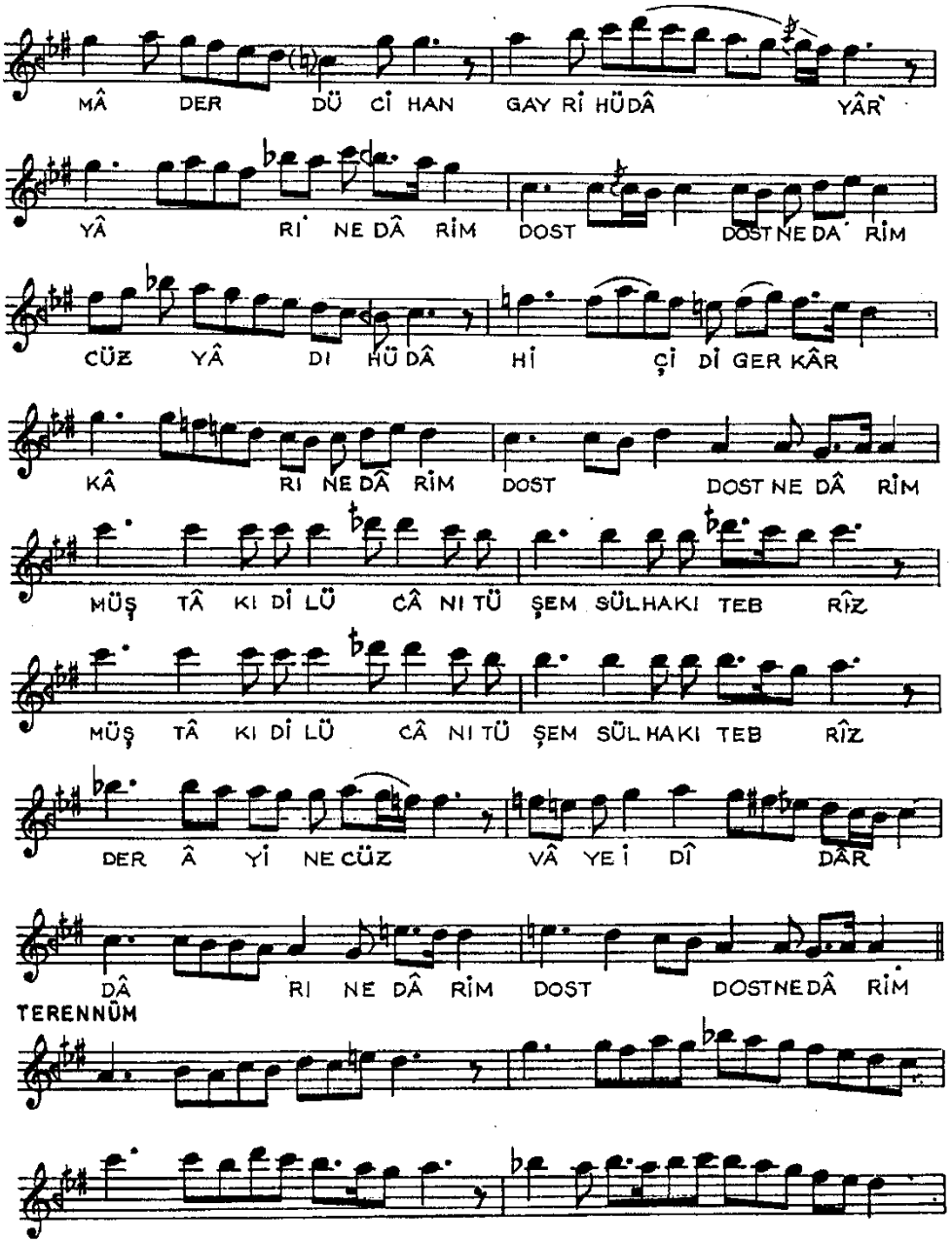
MÂ DER DÜ Cİ HAN GAY Rİ HÜDÂ YÂR
YÂ Rİ NE DÂ RİM DOST DOST NE DA RİM
CÜZ YÂ DI HÜ DÂ Hİ Çİ Dİ GER KÂR
KÂ RI NE DÂ RİM DOST DOST NE DÂ RİM
MÜŞ TÂ KI Dİ LÜ CÂ NI TÜ ŞEM SÜLHAKI TEB RÎZ
MÜŞ TÂ KI Dİ LÜ CÂ NI TÜ ŞEM SÜL HAKI TEB RÎZ
DER Â Yİ NE CÜZ VÂ YE İ DÎ DÂR
DÂ RI NE DÂ RİM DOST DOSTNE DÂ RİM
TERENNÜM

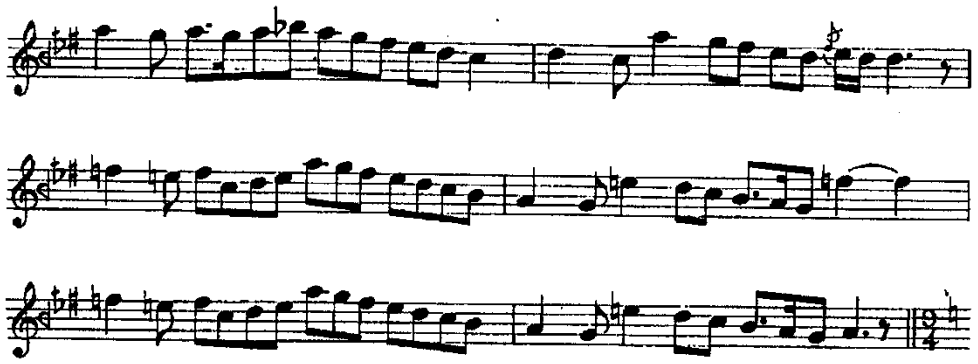

İKİNCİ SELÂM

EVFER

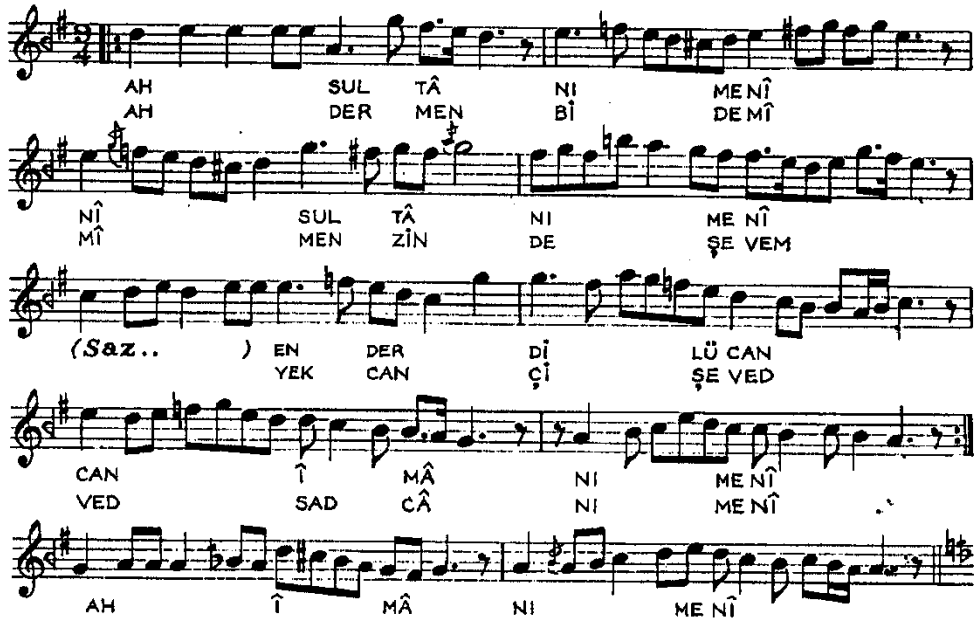

7

TERENNÜM

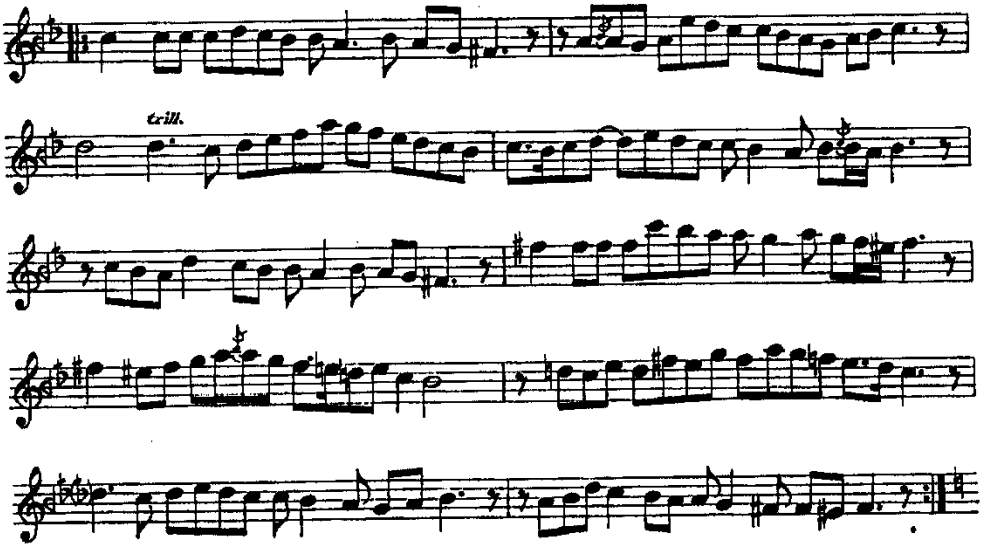

ÜÇÜNCÜ SELÂM

DEVRİKEBİR

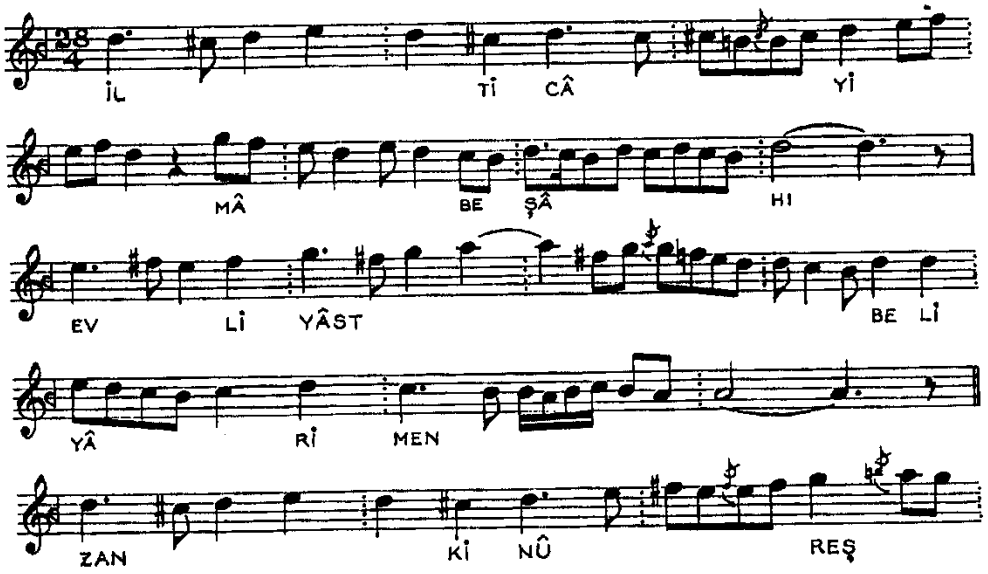

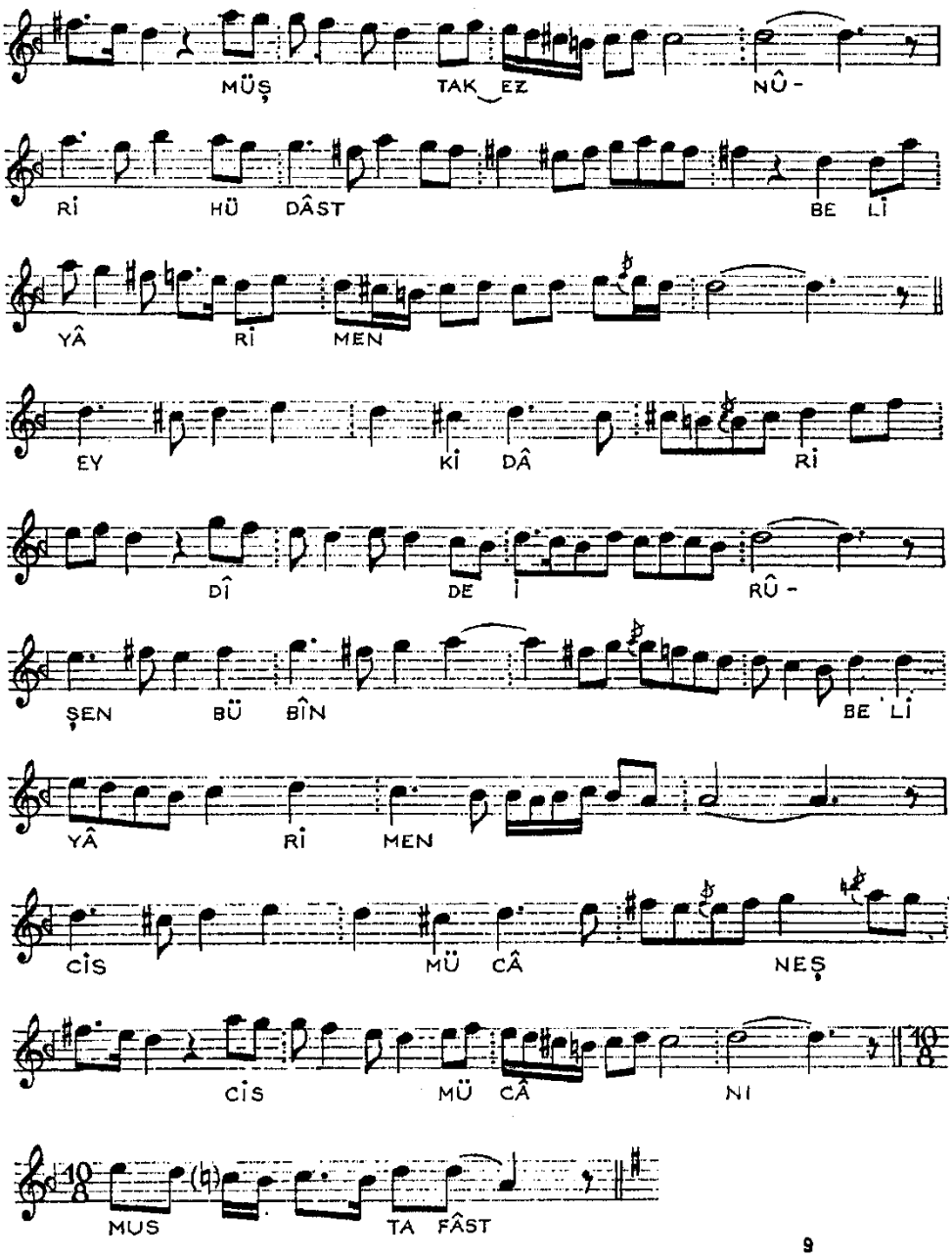
MÜŞ TAK EZ NÛ -
Rİ HÜ DÂST BE Lİ
YÂ Rİ MEN
EY Kİ DÂ Rİ
DÎ DE İ RÛ -
ŞEN BÜ BÎN BE Lİ
YÂ Rİ MEN
CİS MÜ CÂ NEŞ
CİS MÜ CÂ Nİ
MUS TA FÂST

TERENNÜM

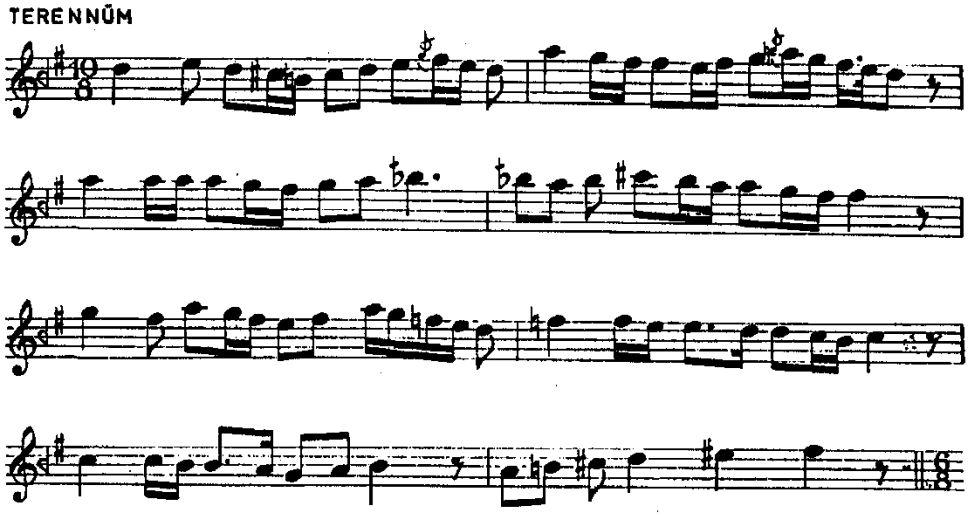

YÜRÜKSEMÂÎ

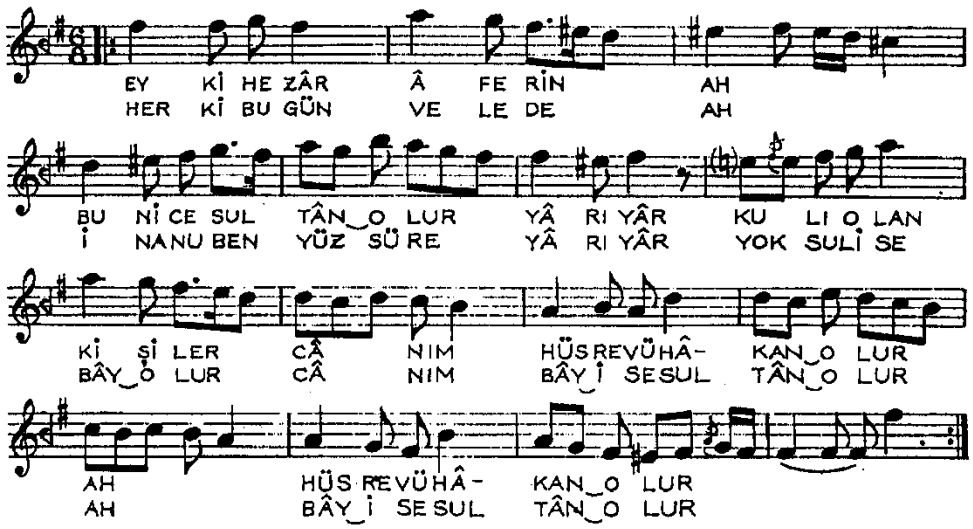

TERENNÜM

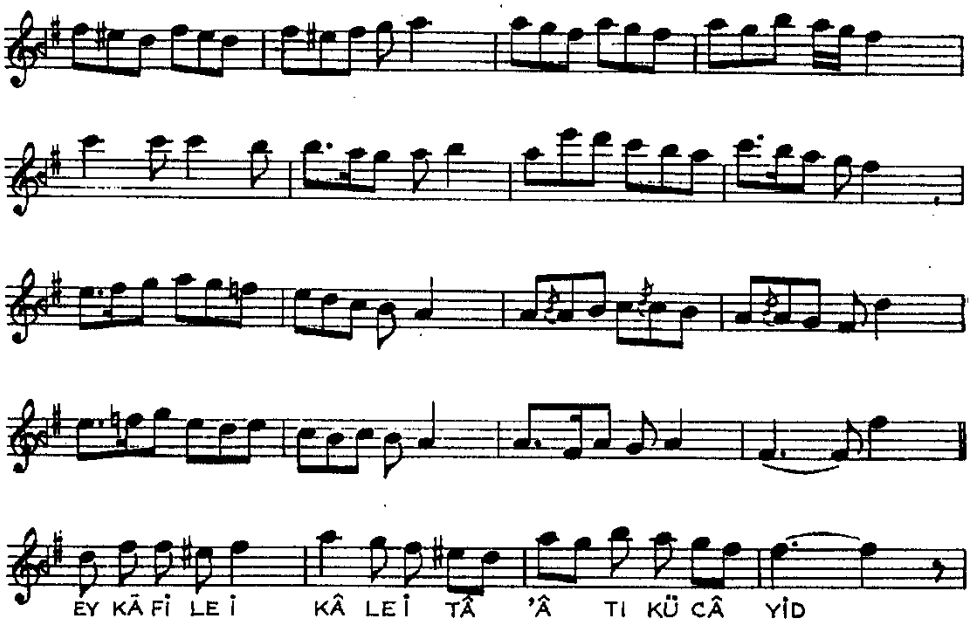

TERENNÜM

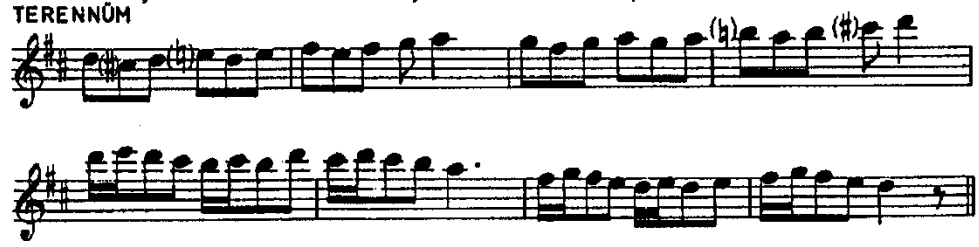

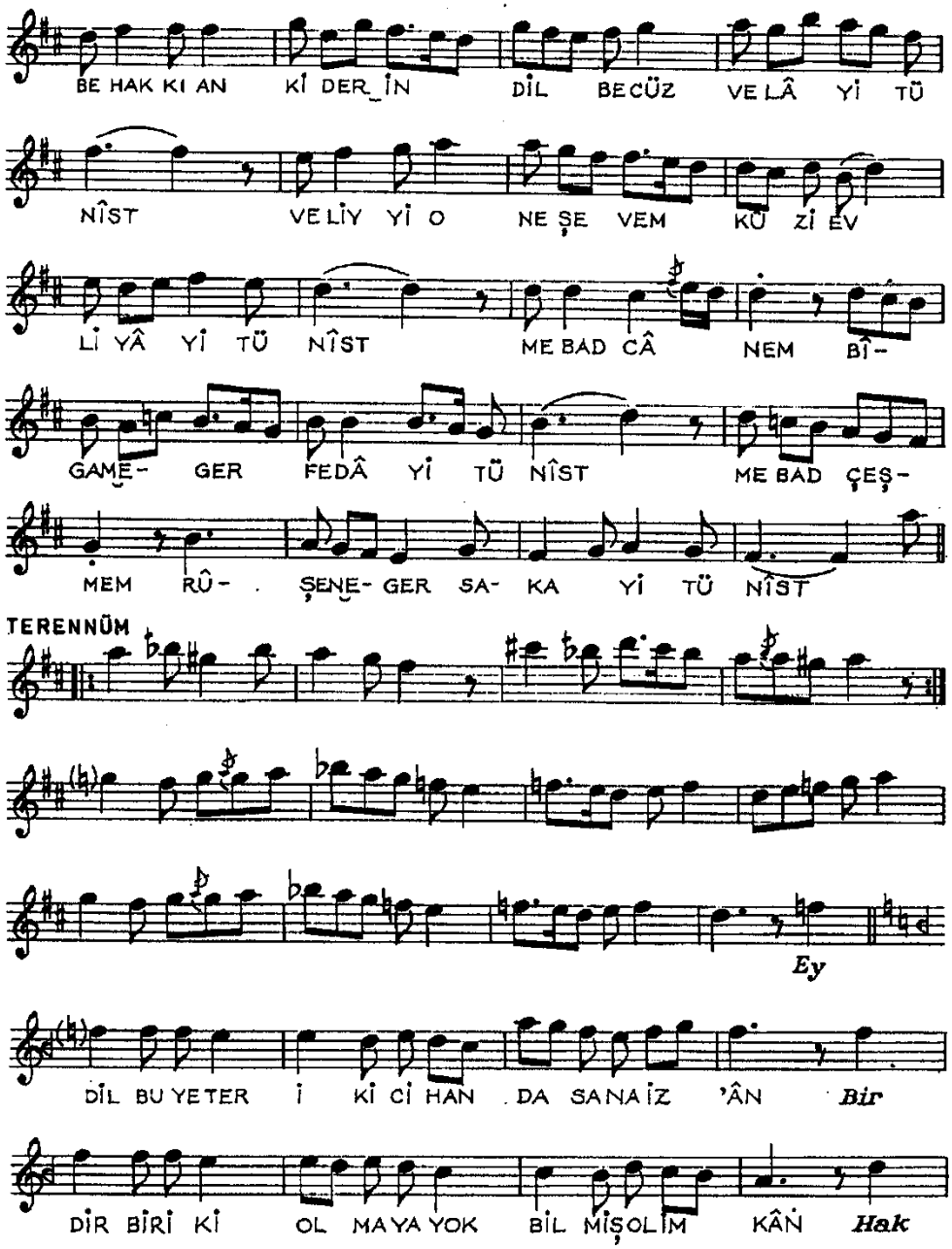
BE HAK KI AN Kİ DER İN DİL BE CÜZ VE LÂ Yİ TÜ
NÎST VE LİY Yİ O NE ŞE VEM KÜ Zİ EV
Lİ YÂ Yİ TÜ NÎST ME BAD CÂ NEM BÎ-
GAME- GER FEDÂ Yİ TÜ NÎST ME BAD ÇEŞ-
MEM RÛ- . ŞENE- GER SA- KA Yİ TÜ NÎST
TERENNÜM
Ey
DİL BU YE TER İ Kİ Cİ HAN DA SA NA İZ 'ÂN Bir
DİR BİRİ Kİ OL MAYA YOK BİL MİŞ OL İM KÂN Hak

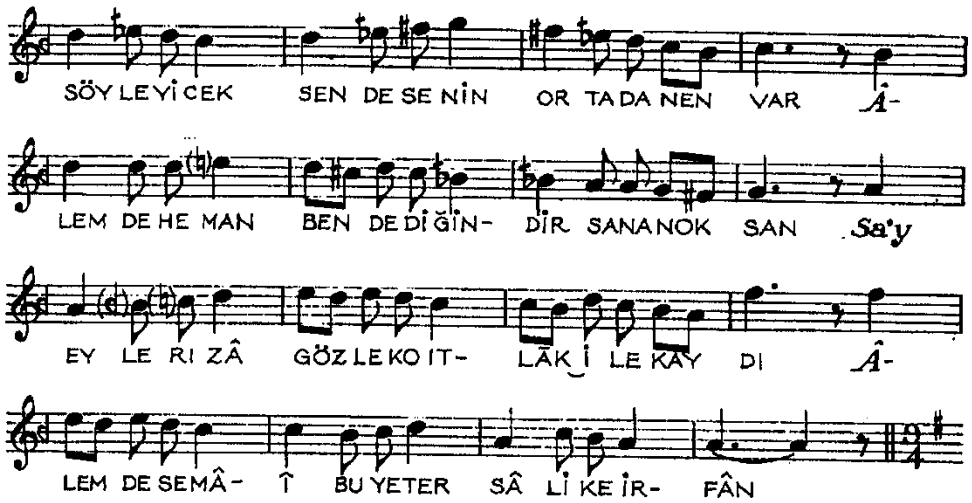

DÖRDÜNCÜ SELÂM

EVFER

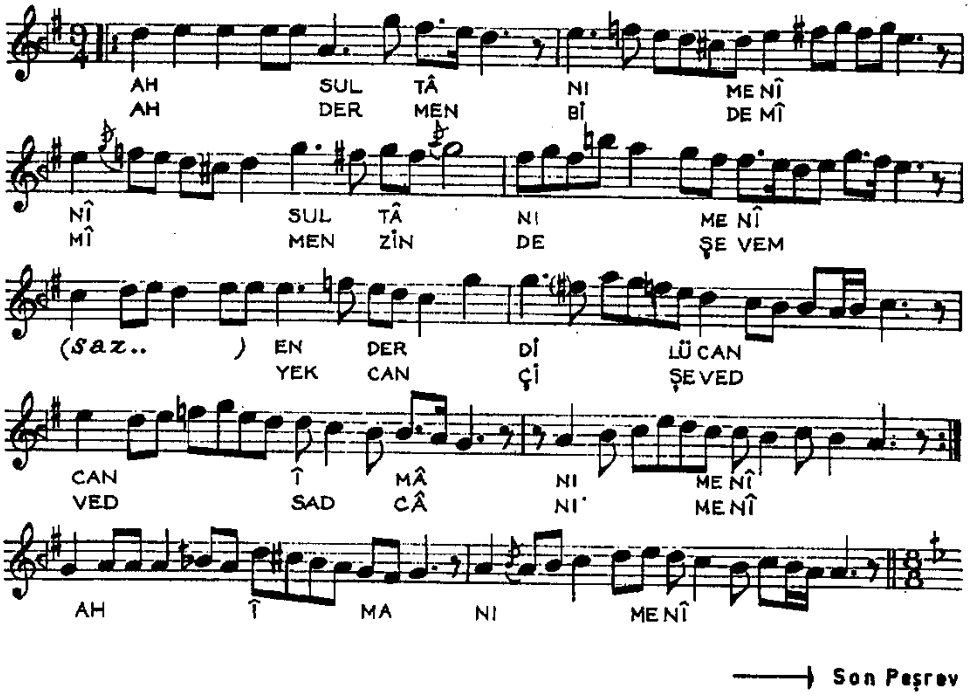

Son Peşrev

SON PEŞREV

DÜYEK

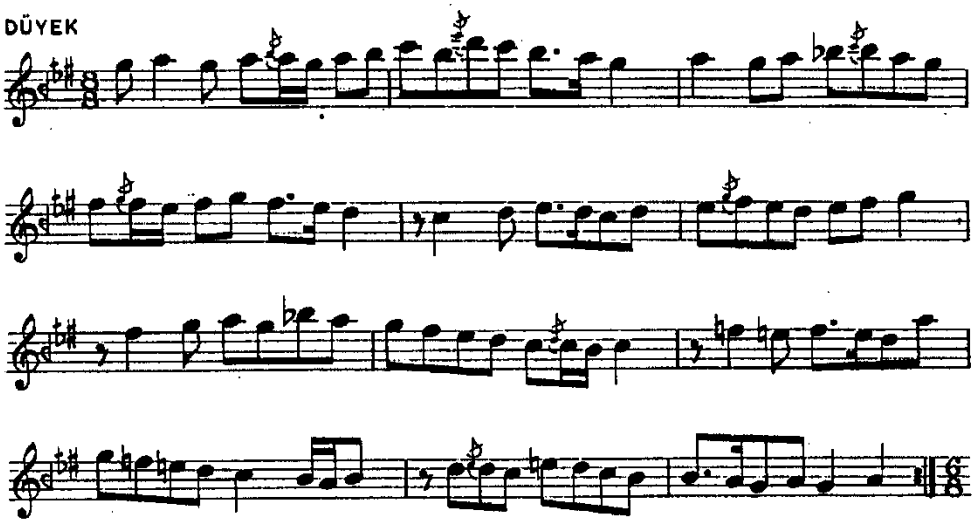

SON YÜRÜKSEMÂÎ

YÜRÜKSEMÂÎ

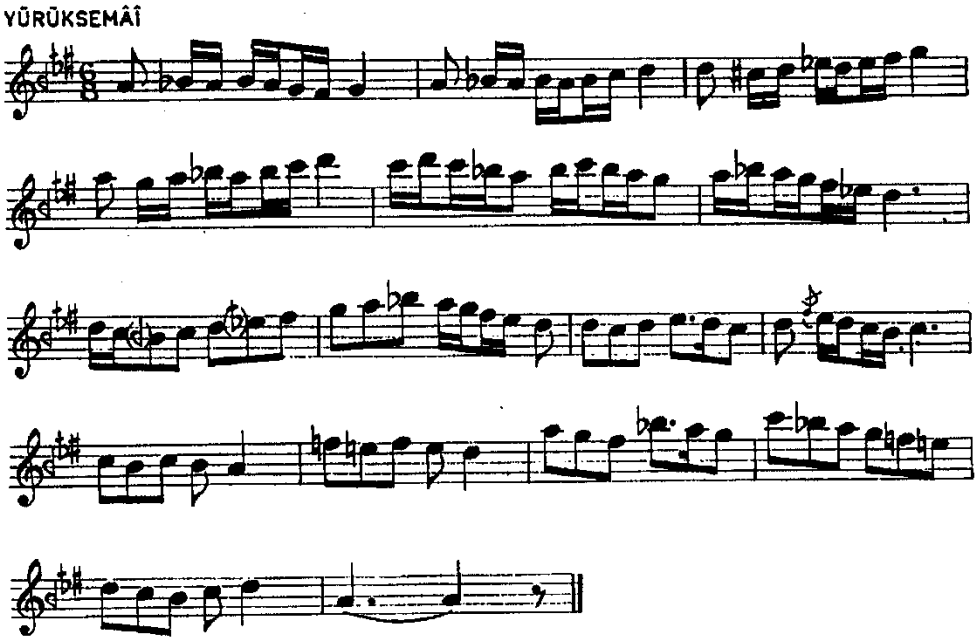

14

BAYÂTİARABAN ÂYİNİNİN
NUTK-U ŞERÎFİ

BİRİNCİ SELÂM

Ey çerâğ-ı âsümân ü rahmet-i hak ber-zemîn
Nâle-i men gûş-dâr ü derd-i hâl-i men bübîn
Bâz elem neşrah revan kün çâr cû der-sîneem
Cûy-i âb ü cûy-i hamr ü cûy-i şîr ü engübîn

Ey semânın şem'ası, Hakkın zeminde rahmeti
Ver kulak feryâda yâhû, hâlimin gör derdini
Su şarap süt bal gibi ırmaklar akar sînede
Sen yine Rabbim "Elem Neşrah" akıtsan gönlüme

İmrûz(i) çi rûzest(i) ki hurşîd(i) dü-tâ'st
İmrûz(i) zi-ruzhâ birûnest ü cüdâ'st
Ez çerh(i) be-hâkiyân nisârest ü sadâ'st
K'ey dil-şüdegân müjde ki in rûz-i şümâ'st

Nasıl gün bugündür ki çifte güneşler göktedir
Bugün her günden de başka, onlardan apayrıdır
Felekten insanlara inmiş saçılmış sesleniş:
Müjdeler âşıklara, bugün sizindir, gün sizin !..

Mâ der-dü-cihan gayri Hudâ yâr nedârim
Cüz yâd-ı Hudâ hiç diger kâr nedârim
Muştâk-ı dil ü cân-ı tü Şems-ül-Hak-ı Tabrîz
Der – âyine cüz vâye-i dîdâr nedârim.

Tanrıdan bir başka dost yok şu âlemde bizlere
Tanrıyı anmaktan özge hiçbir iş yok bizlere
Cân-ü-dilden özlerim bak Şems-i Tabrîz'im seni
Aynada görmekten özge bir nasîb yok bizlere

İKİNCİ ve DÖRDÜNCÜ SELÂM

Sultân-ı meni, sultân-ı meni
Ender-dil ü can îmân-ı meni
Der-men bi demi men zinde şevem
Yek can çi şeved, sad cân-ı meni

Sultansın bana, sultansın bana
Canda – gönülde îmansın bana
Nefhedersen sen diriltirsin beni
Bir can ne demek, bin cansın bana

Ey kâşif-i esrâr-ı Hüdâ Mevlânâ
Sultân-ı fenâ, şâh-ı bekâ Mevlânâ
Aşk itmededir hazretine böyle hitâb
Mevlâ-yı gürûh-î evliyâ Mevlânâ
(Şeyh Galib, Dîvan, 96)

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Pes zenomîdî büved k'an kûr(ı) ber derhâ reved
Dâru-yî dîdê mecûyed, cümle zikri nan küned

Her ki çün mâhî nebâşed cûyed ü pâyân-i âb
Her ki ü mâhi büved k'ey fikret-î pâyân küned

Ger bi fakr ü sıdk(ı) pîşâî be râh-î âşıkân
Şems-i Tebrîzî türâ hem-sohbet-î merdan küned
(Dîvân-ı Kebîr, 729)

Nevmidîdendir körün hiç durmadan ev gezdiği
Gözlerin açmak değil, karnın doyurmak isteği

Sahile vurmak için terler balıktan başkası
Oysa yoktur bir balıkçın böyle sahil kaygısı

Fakr içinde hep yürürsen aşk yolundan sıdk ile
Ehl-i îman sohbetinde dost kılar Şems'in seni

Ey ki hezâr âferin, bû nice sultân olur
Kûh olan kîşiler hüsrev ü hâkân olur
Her ki bugün Vêled'ê înanuben yüz süre
Yohsul isê bây olur, bây ise sultân olur

Ey nâtık-î ilâhî, v'ey dîde-î hakâyık
Z'in kulzum-î pûr-âteş, ey çâre-yî halâyık
Ey âfitâb-ı canhâ, ey Şems-i Hakk-ı Tebrîz
Her zerre ez şuâet cân-î lâtîf-i nâtık
(Dîvân-ı Kebîr, 1310)
Ey Rabbimin sadâsı, sen gerçeği görensin
Âteş denizlerinden kurtarmayı bilensin
Canlardaki güneşsin, Tabrizli Şems-i Hak'sın
Şavkındaki yuâdan uşşâka can verensin

Âsümandır kubbesi, hep ahterân âvîzesi
En zıyâ-bahşâ kanâdîli güneşle mâhtır
Saddolunmakla tekâyâ kaldırılmaz zikr-i Hak
Cümle mevcûdât zâkir, kâinat dergâhtır
(Ahmed Celâleddin Dede)

DÖRDÜNCÜ SELÂM
(İKİNCİ SELÂM'ın birinci kıt'ası gibidir.)
Nazmen tercümeler besteciye aittir.

EK-2: EVCÂRÂ MEVLEVÎ ÂYİNİNİN NOTALARININ ORİJİNAL NÜSHÂSI

CİNUÇEN TANRIKORUR

EVCÂRÂ
ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

KONYA, Ağustos (Kurban Bayramı) 1987
(Beste No: 179)

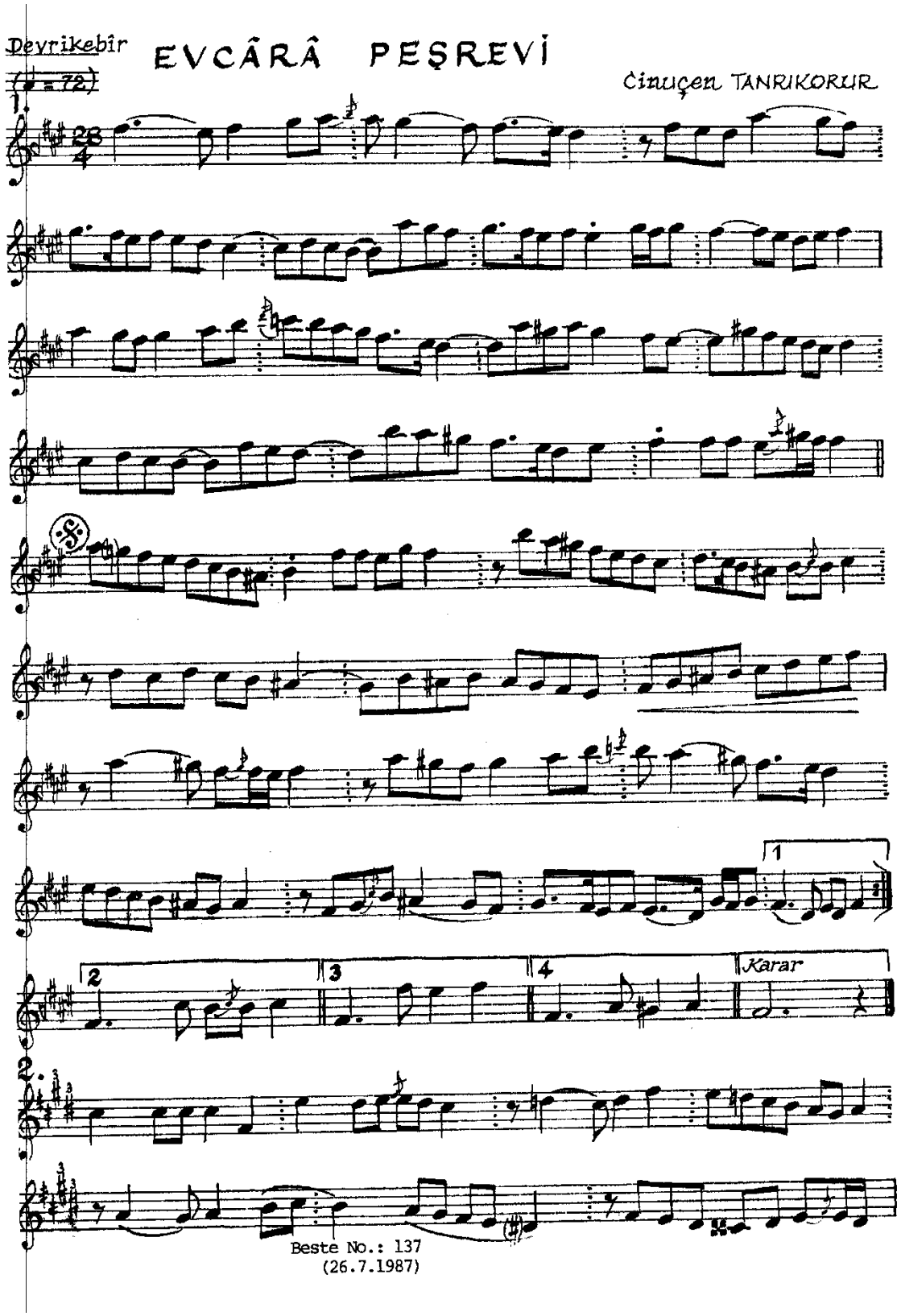
Devrikebir
EVCÂRÂ PEŞREVİ
Cinuçen TANRIKORUR
Karar
Beste No.: 137
(26.7.1987)

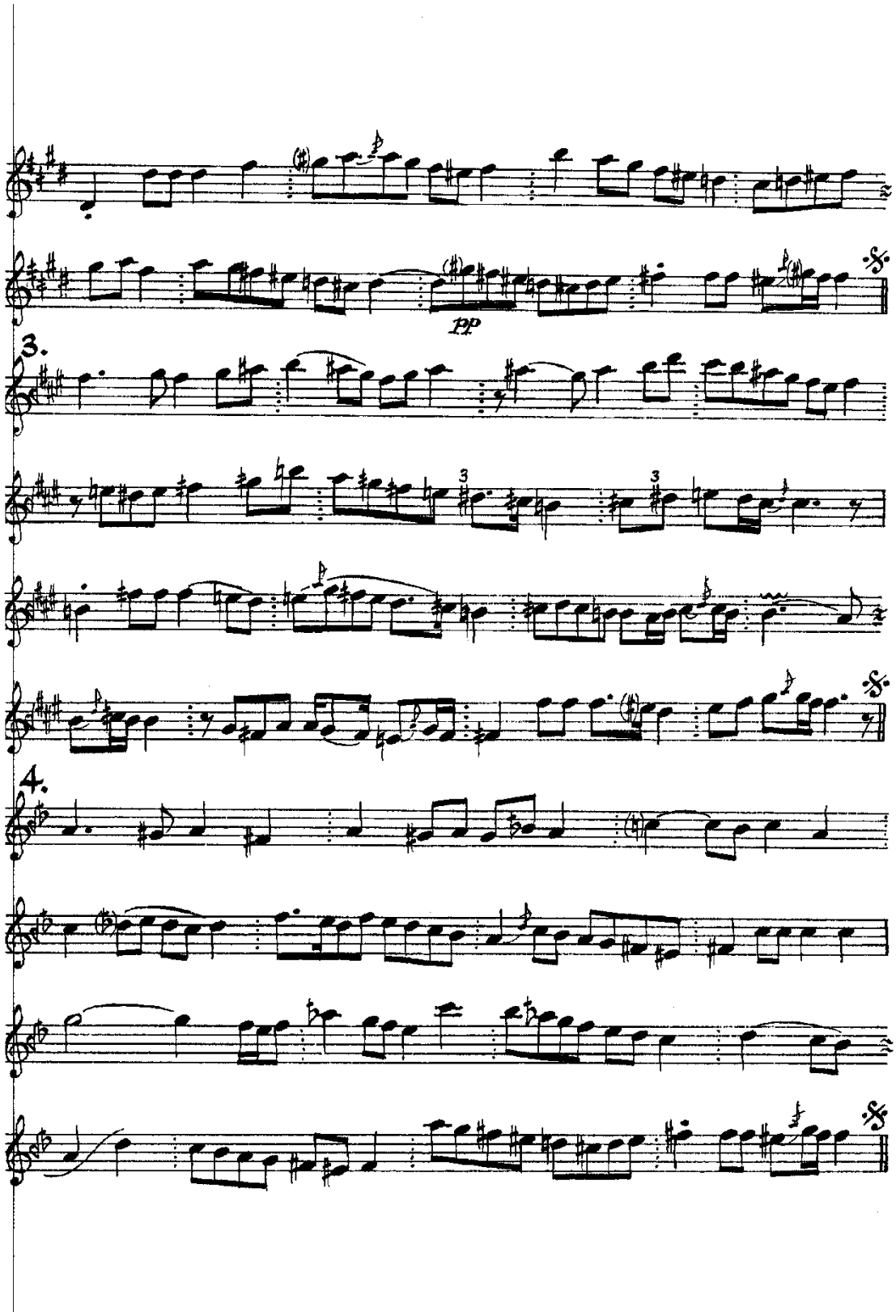
pp
3.
4.

BİRİNCİ SELÂM

Devriyan

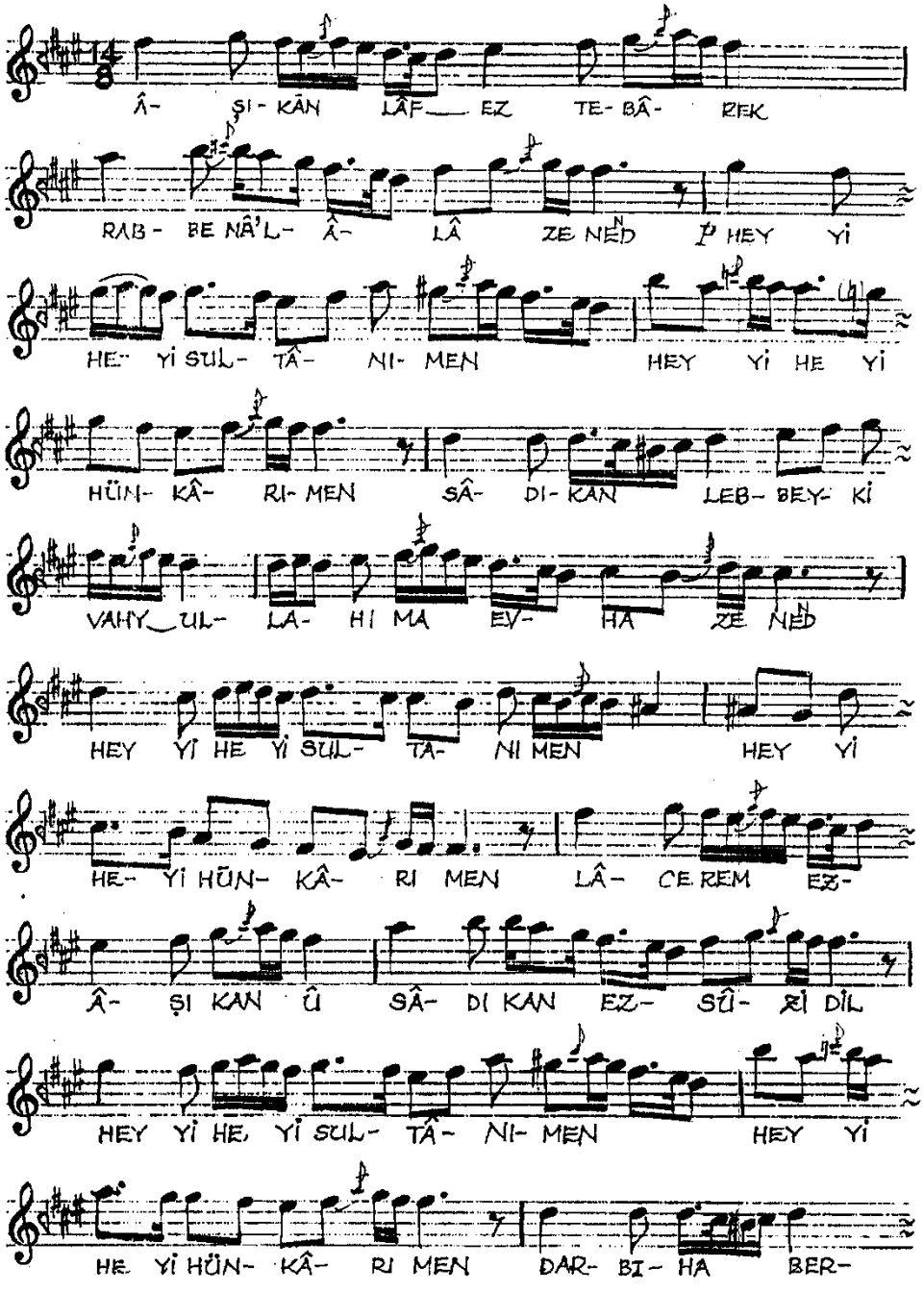

3

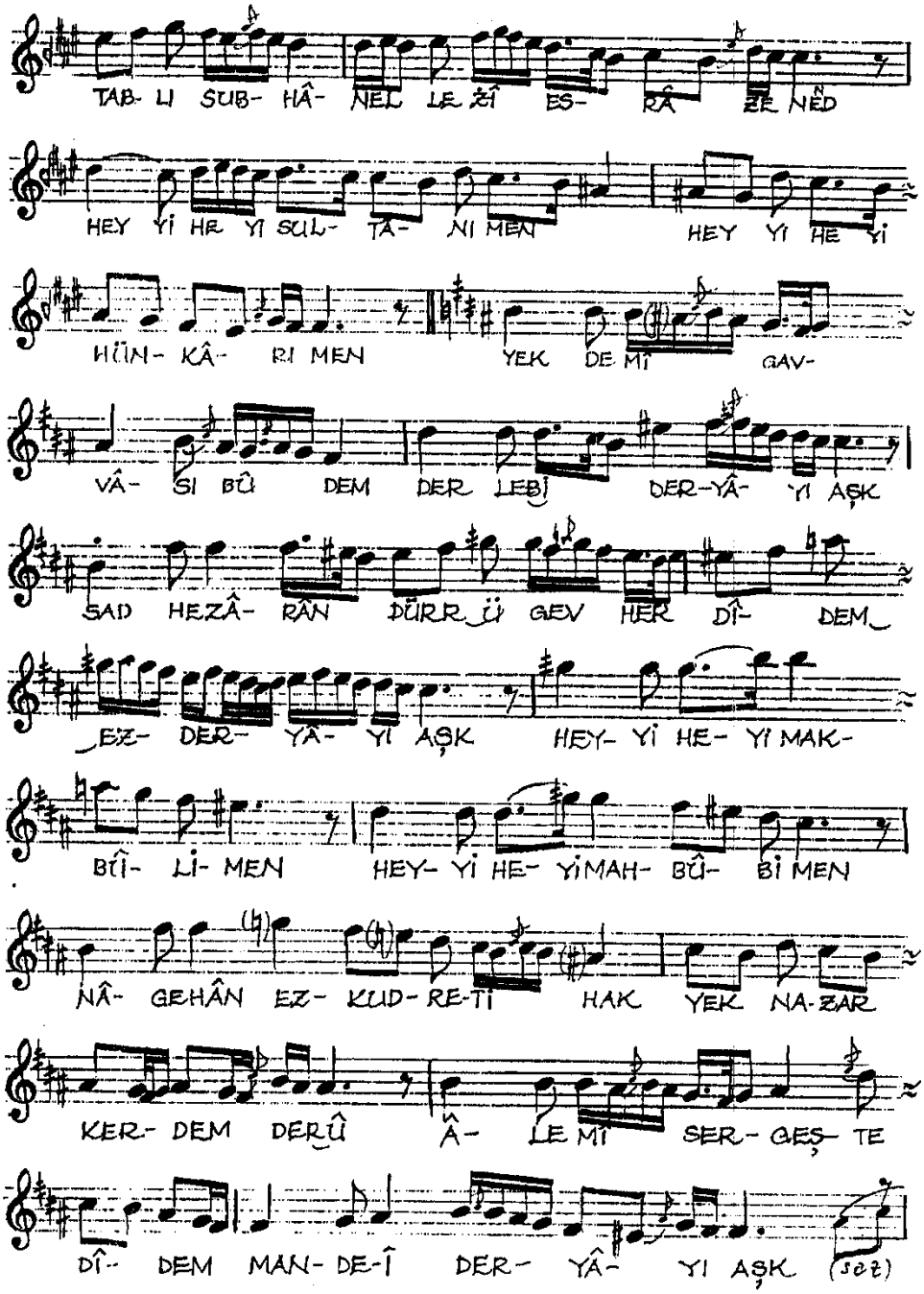
TAB- LI SUB- HÂ- NEL LE ZÎ ES- RÂ ZE NÊD
HEY Yİ HE Yİ SUL- TÂ- NI MEN HEY Yİ HE Yİ
HÜN- KÂ- RI MEN YEK DE Mİ GAV-
VÂ- SI BÛ DEM DER LEBİ DER-YÂ- YI AŞK
SAD HEZÂ- RÂN ĐÜRR Ü GEV HER DÎ- DEM
EZ- DER- YÂ- YI AŞK HEY- Yİ HE- Yİ MAK-
BÛÎ- Lİ- MEN HEY- Yİ HE- Yİ MAH- BÛ- BİMEN
NÂ- GEHÂN EZ- KUD- RE-Tİ HAK YEK NA-ZAR
KER- DEM DERÛ Â- LE Mİ SER- GEŞ- TE
DÎ- DEM MAN- DE-Î DER- YÂ- YI AŞK (söz)

4

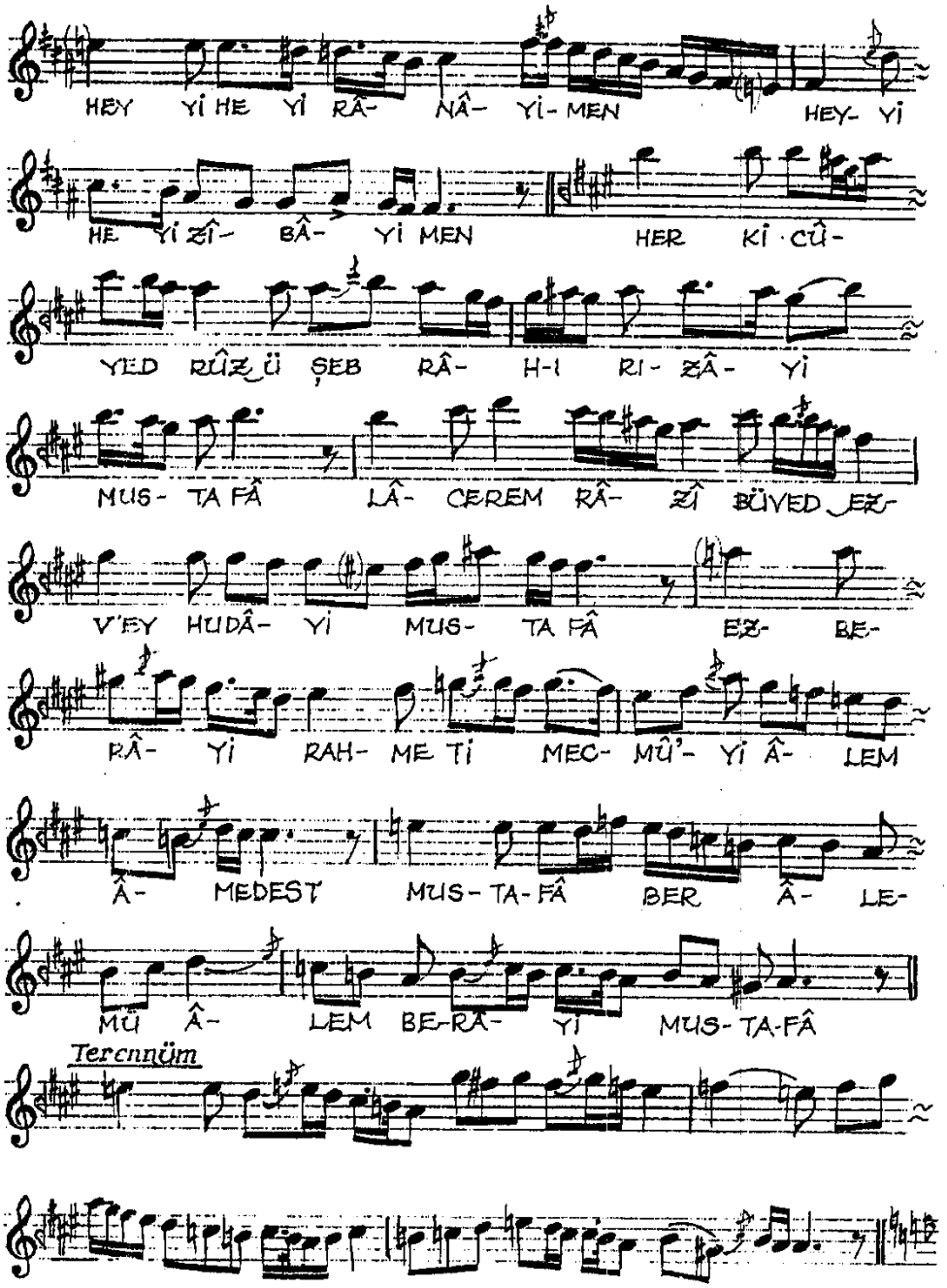
HEY Yİ HE Yİ RÂ- NÂ- Yİ- MEN HEY- Yİ
HE Yİ ZÎ- BÂ- Yİ MEN HER Kİ CÛ-
YED RÛZ ü ŞEB RÂ- H-I RI- ZÂ- Yİ
MUS- TA FÂ LÂ- CEREM RÂ- ZÎ BÜYED EZ
V'EY HUDÂ- Yİ MUS- TA FÂ EZ- BE-
RÂ- Yİ RAH- ME Tİ MEC- MÛ'- Yİ Â- LEM
Â- MEDEST MUS- TA- FÂ BER Â- LE-
MÛ Â- LEM BE-RÂ- Yİ MUS- TA-FÂ
Tercnnüm

5

İKİNCİ SELÂM

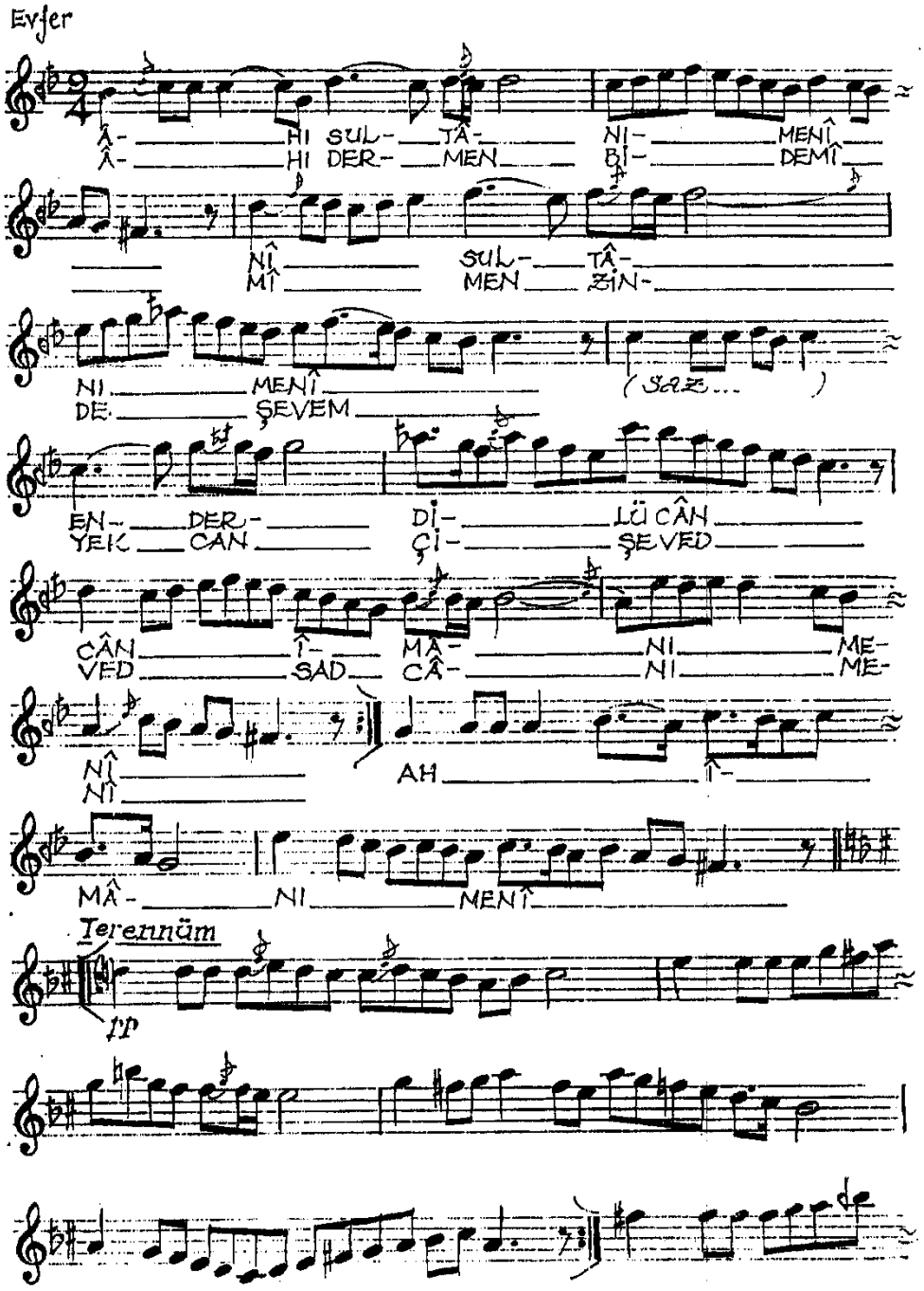

6

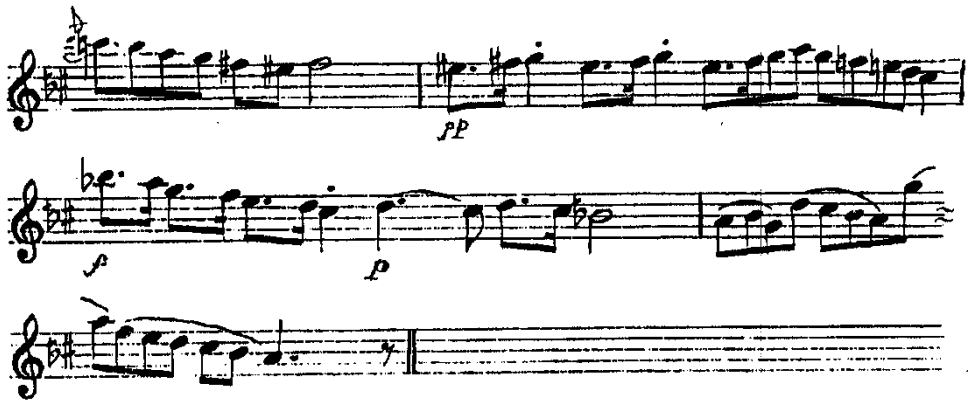

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Devrikebîr

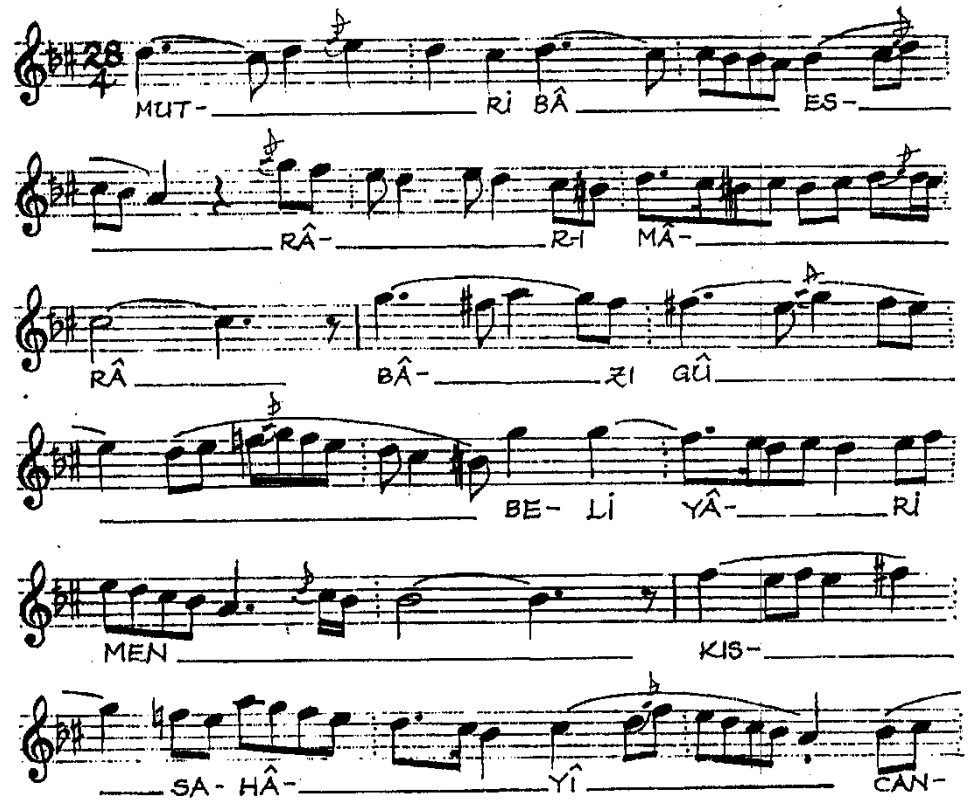

7

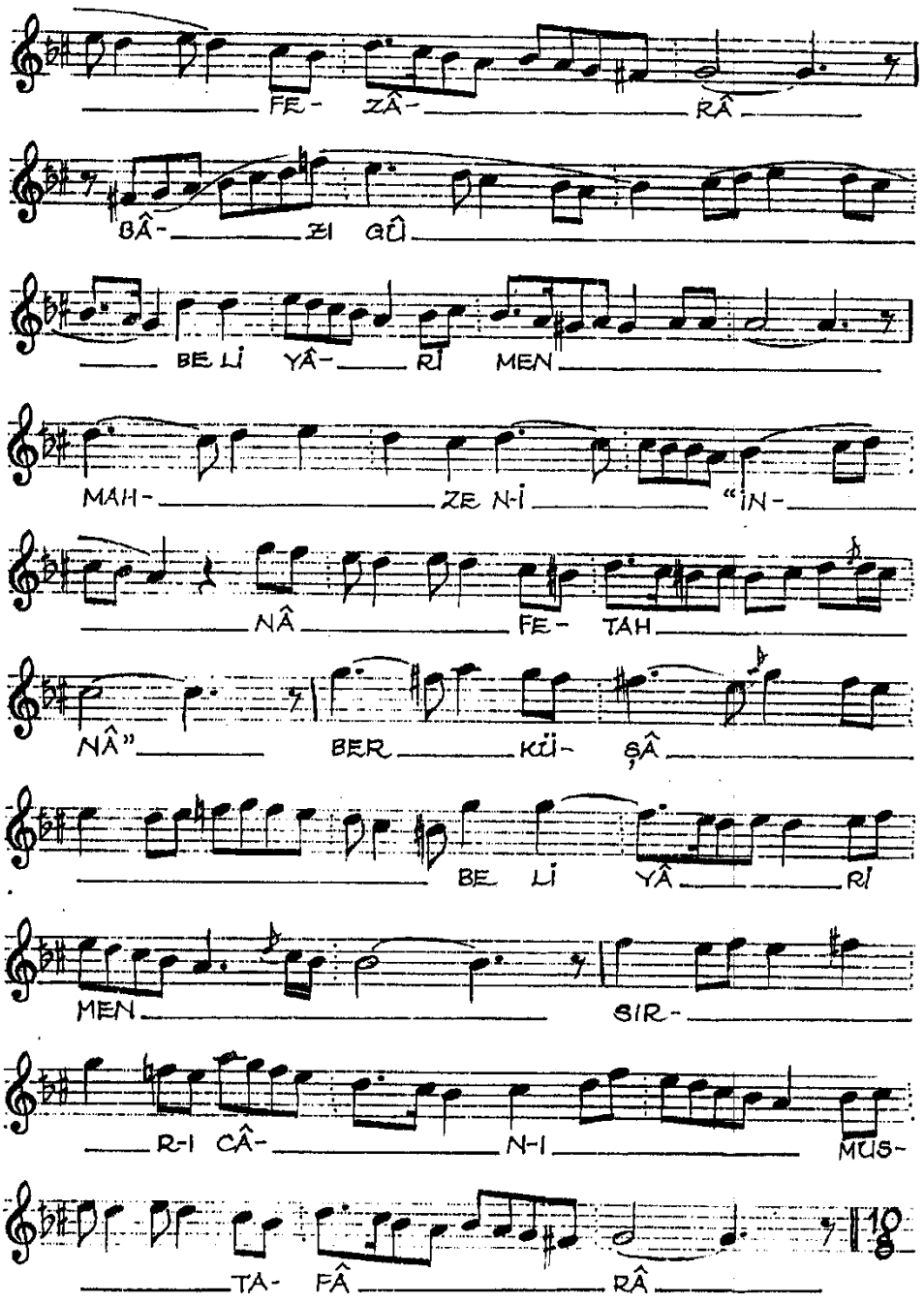
FE- ZÂ- RÂ
BÂ- ZI GÛ
BE Lİ YÂ- Rİ MEN
MAH- ZE N-İ "İN-
NÂ FE- TAH
NÂ" BER KÜ- ŞÂ
BE Lİ YÂ Rİ
MEN SIR-
R-I CÂ- N-I MUS-
TA- FÂ RÂ

8

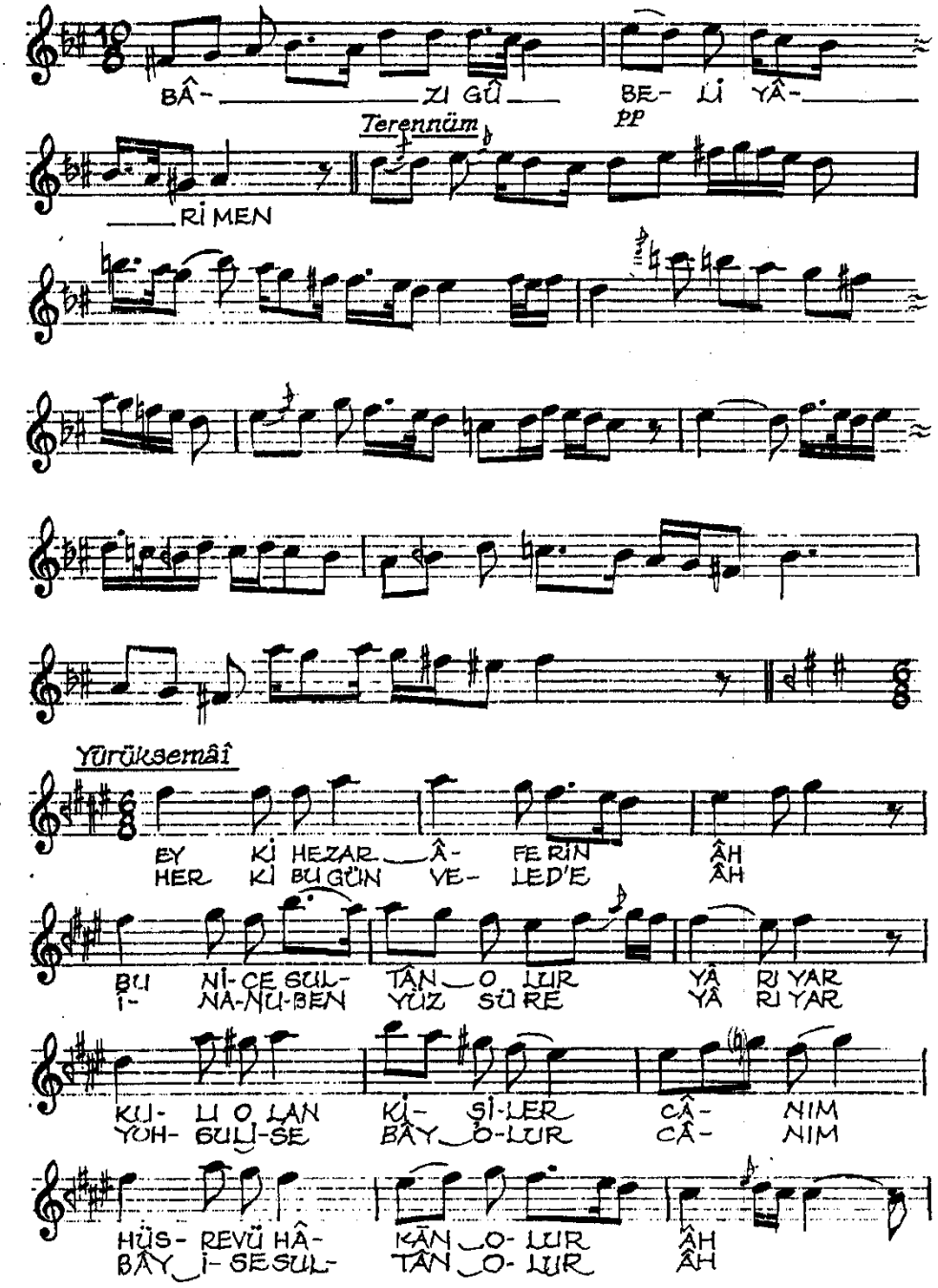
BÂ- ZI GÛ BE- LÎ YÂ-
pp
Terennüm
RÎMEN
Yürüksemâî
EY Kİ HEZAR Â- FERİN ÂH
HER Kİ BU GÜN YE- LED'E ÂH
BU Nİ-CE GÜL- TAN O LUR YÂ RI YAR
İ- NA-NU-BEN YÜZ SÜ RE YÂ RI YAR
KU- LU O LAN Kİ- ŞİLER CÂ- NIM
YOH- GULU-SE BÂY O-LUR CÂ- NIM
HÜS- REVÜ HÂ- KÂN O- LUR ÂH
BÂY İ- SE SUL- TAN O- LUR ÂH

9

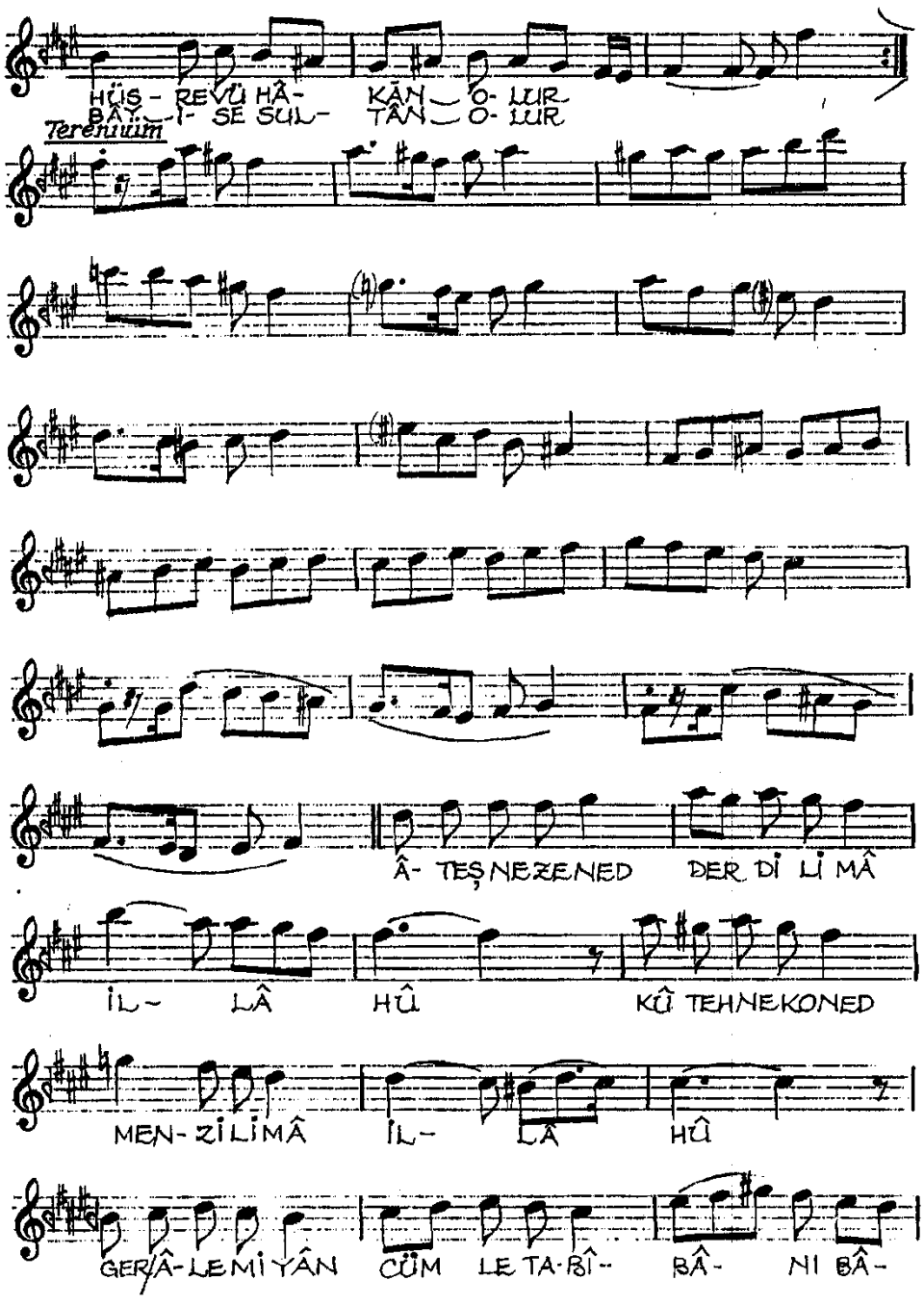
HÜS - REVÜ HÂ- KÂN O- LUR
BÂY - I- SE SUL- TÂN O- LUR
Terennüm
Â- TEŞNEZENED DER Dİ LİMÂ
İL- LÂ HÛ KÛ TEHNEKONED
MEN- ZİLİMÂ İL- LÂ HÛ
GERÂ- LEMİYÂN CÜM LE TA- BÎ- BÂ- NI BÂ-

10

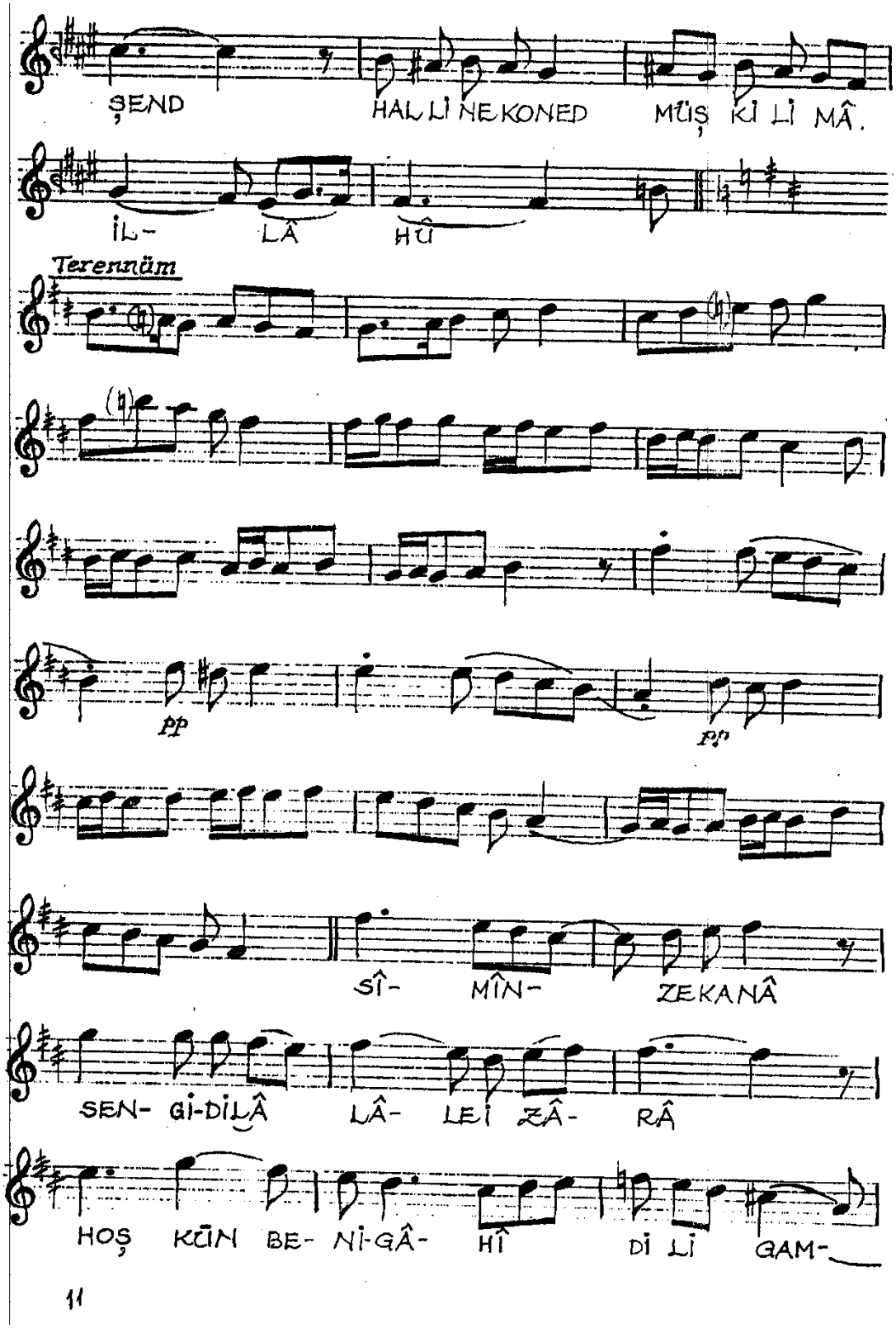
ŞEND HAL Lİ NE KONED MÜŞ Kİ Lİ MÂ.
İL- LÂ HÛ
Terennüm
pp
ff
SÎ- MÎN- ZEKANÂ
SEN- Gİ-DİLÂ LÂ- LEİ ZÂ- RÂ
HOŞ KÜN BE- Nİ-GÂ- HÎ Dİ Lİ GAM-
11

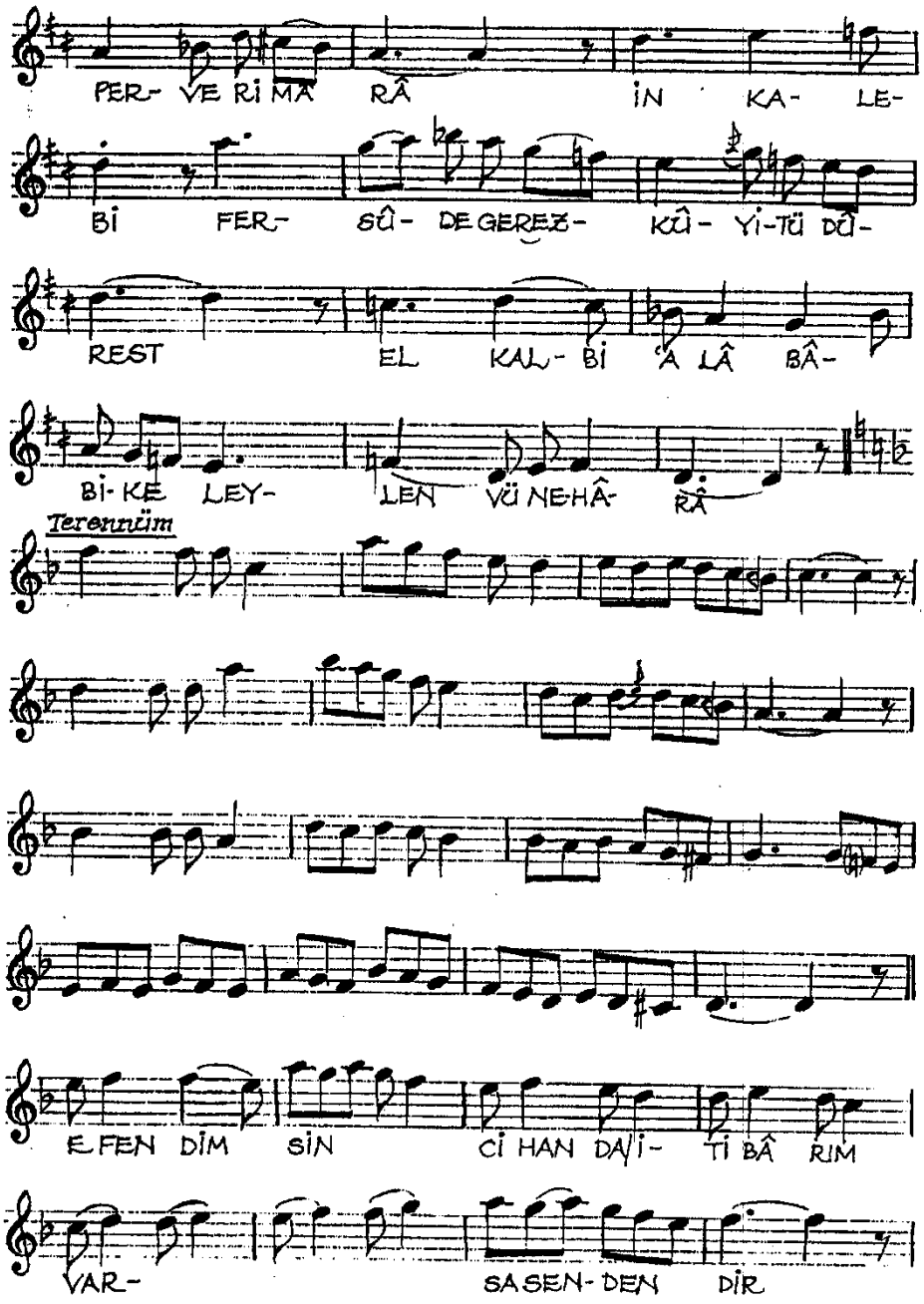
PER- VE Rİ MÂ RÂ İN KA- LE-
Bİ FER- SÛ- DE GEREZ- KÛ- Yİ-TÜ DÛ-
REST EL KAL- Bİ 'A LÂ BÂ-
Bİ- KE LEY- LEN VÜ NE-HÂ- RÂ
Terennüm
E FEN DİM SİN Cİ HAN DA/İ- TİBÂ RIM
VAR- SA SEN- DEN DİR

12

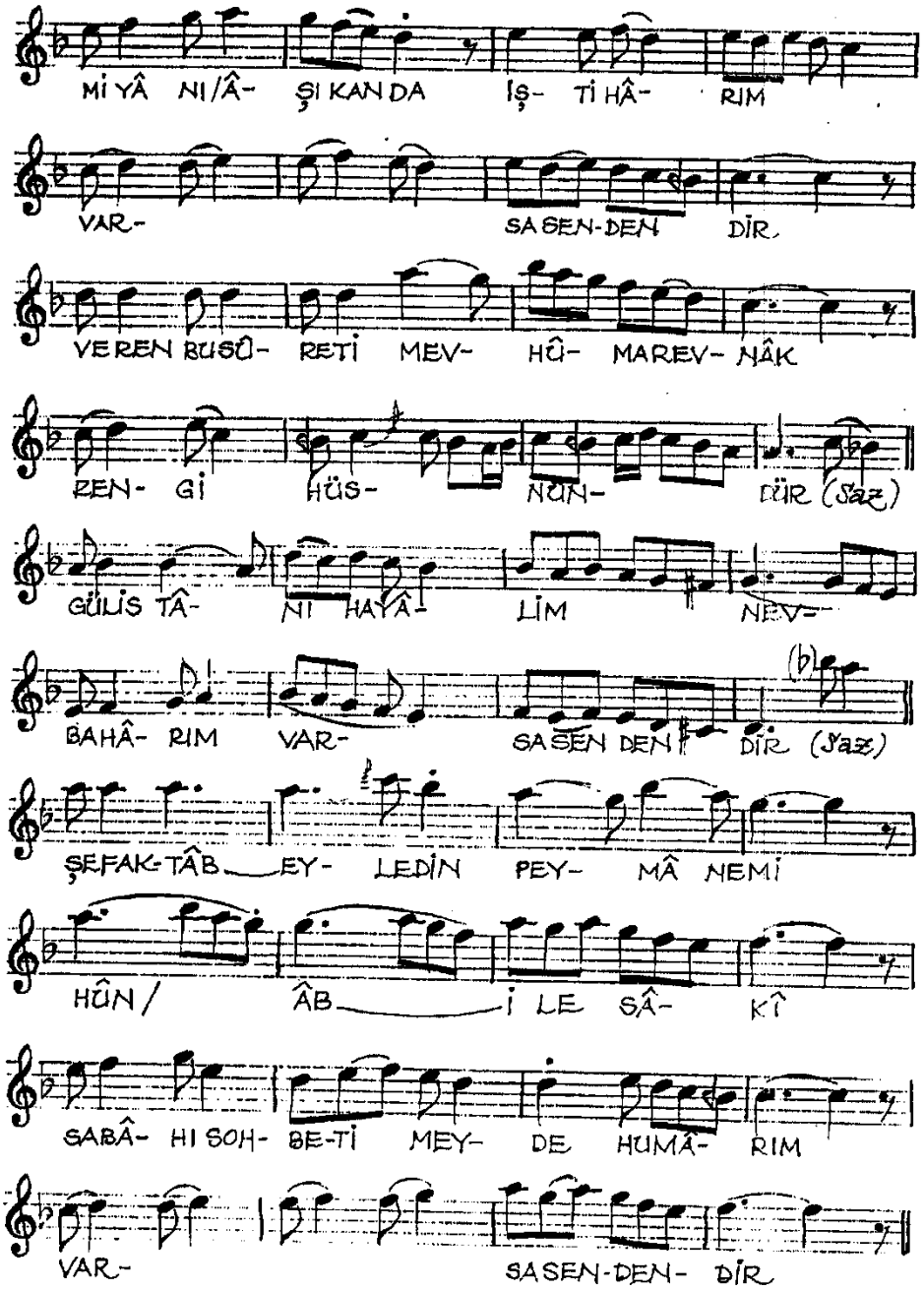
MİYÂ NI/Â- ŞI KAN DA İŞ- TİHÂ- RIM
VAR- SA SEN-DEN DİR
VE REN BUSÛ- RETİ MEV- HÛ- MAREV- NÂK
REN- Gİ HÜS- NÜN- DÜR (Saz)
GÜLİS TÂ- NI HAYÂ- LİM NEV-
BAHÂ- RIM VAR- SA SEN DEN DİR (Saz)
ŞEFAK-TÂB EY- LEDİN PEY- MÂ NEMİ
HÛN/ ÂB İ LE SÂ- KÎ
SABÂ- HI SOH- BE-Tİ MEY- DE HUMÂ- RIM
VAR- SA SEN-DEN- DİR

13

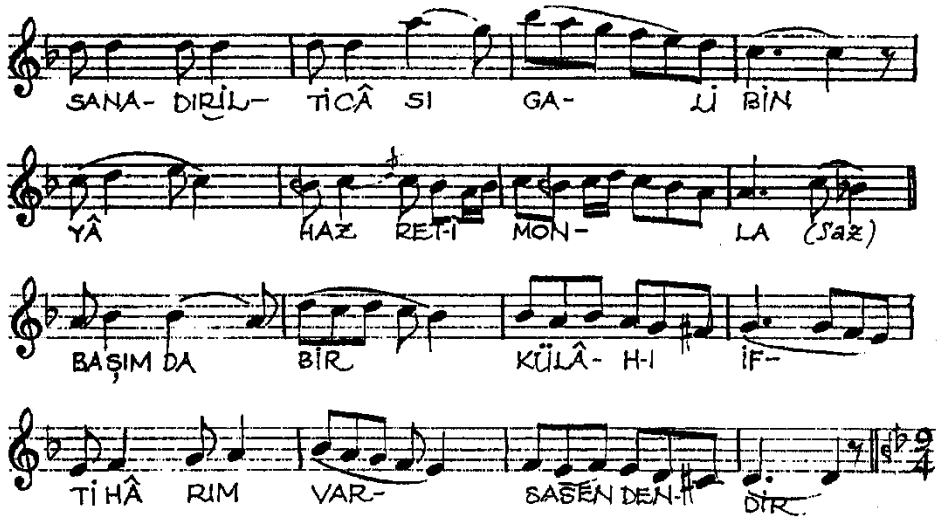

DÖRDÜNCÜ SELÂM

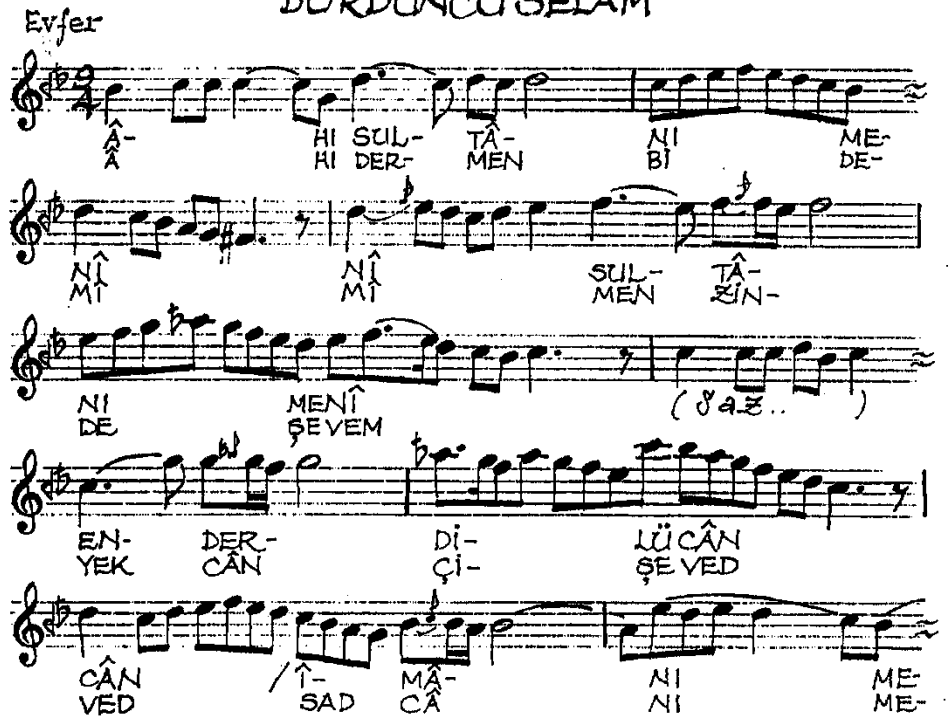

14

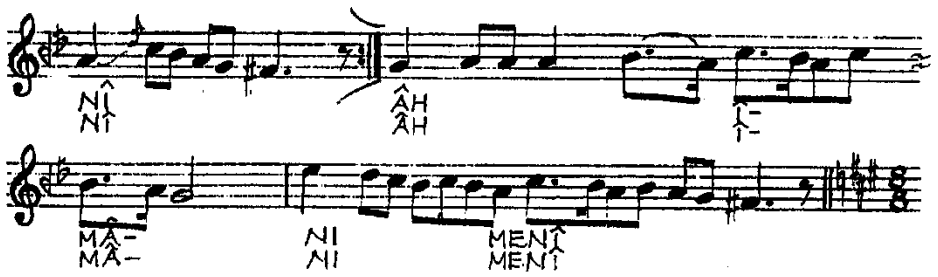

SON PEŞREV

Düyek

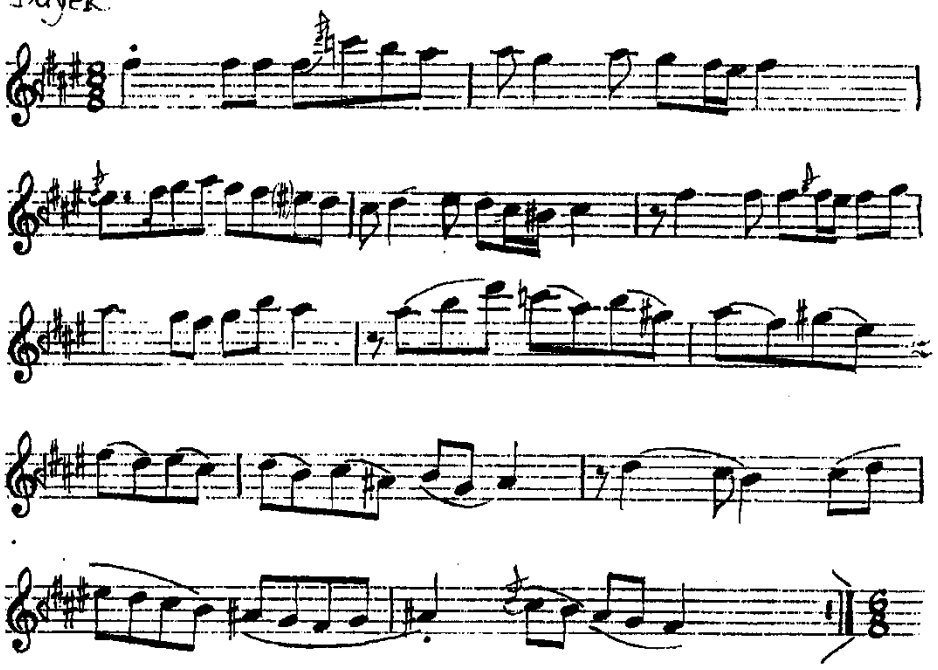

15

SON YÜRÜKSEMÂÎ

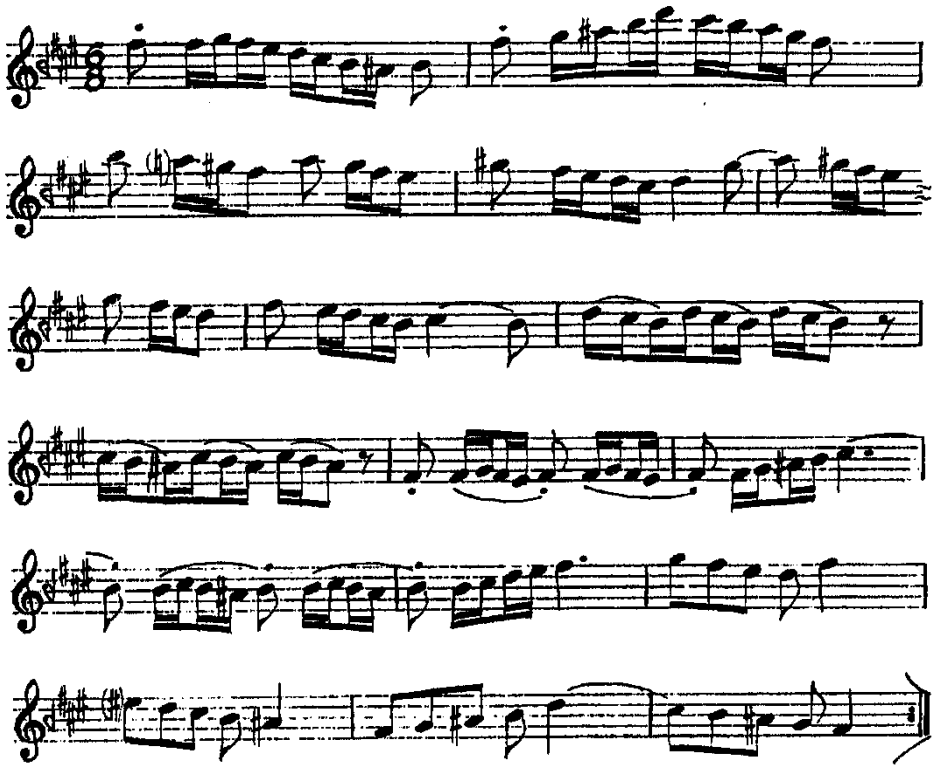

(Güfte için çeviriniz)

Beste No.: 140 (Kurban Bayramı, Ağustos 1987) 16

EVCÂRÂ ÂYÎN-İ ŞERÎFİNİN NUTK-I ŞERÎFİ ve TÜRKÇE NAZMEN MEÂLİ

BİRİNCİ SELÂM

Âşıkan lâf ez "tebârek Rabbenâ'l - 'âlâ" zenend
Sâdıkan lebbeyk-i vahyullah-ı mâ evhâ zenend
Lâcerem ez âşıkân û sâdıkân ez sûz-i dil
Darb-ı-hâ ber tabl-ı "subhânellezı esrâ" zenend

Âşık oldur Rabbı tesbihden söz eyler durmadan
Sâdık oldur vahye "lebbeyk!" der durur hiç sormadan
Âşık olsun, sâdık olsun, öyle yanmış aşka ki
Kalbi her dem sırr-ı Mi'râc'dan vurur hiç durmadan

Yek demî gavvâs bûdem der leb-i deryâ-yi aşk
Sad hezârân dürr û gevher dîdem ez deryâ-yi aşk
Nâgehan ez kudret-i Hak yek nazar kerdem der û
Âlem-i sergeşte dîdem mande-i deryâ-yi aşk

Bir zaman ummân-ı aşkın sahilinde oynadım
Her çeşitten bin mücevher, inci-boncuk topladım
Ansızın lûtfuyla Hakkın şöyle bir baktım suya
Aşkın ummanında hayretten donup kaldım bir an

Her ki cûyed rûz û şeb râh-ı rızâ-yi Mustafâ
Lâcerem râzî büved ez-vey Hudâ-yi Mustafâ
Ez berây-i rahmet-i mecmu'yi âlem âmedest
Mustafâ ber âlem û âlem berây-i Mustafâ

Kim ki "N'etsem, Mustafâ'nın râzın alsam?" der durur
Mutlakâ ondan onun Allahı da râzî olur!
Cümle âlem rahmetiyçün gönderilmiş bil ki O,
Mustafâ âlem yüzünden, âlem O'ndan, bilmiş ol!

İKİNCİ VE DÖRDÜNCÜ SELÂM

Sultân-ı menî, sultân-ı menî
Ender dil u cân îmân-ı menî
Dermen bidemî men zinde şevem
Yek can çi şeved, sad cân-ı menî

Sultansın bana, sultansın bana
Canda gönülde îmansın bana
Nefhedersen sen diriltirsin beni
Bir can ne demek, bin cansın bana

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Mutribâ, esrâr-ı mâ râ bâz gû
Kıssa-hâ-yi can-fezâ râ bâz gû
Mahzen-i "İnnâ fetâhnâ" ber küşa
Sırr-ı cân-ı Mustafâ râ bâz gû

Mûsikîcim, baştan anlat sırrımı!
Canlara can kat da anlat öykümü!
Aç "fetahnâ" mahzeninden bir kapı,
Baştan anlat Mustafâ'nın sırrını!

Ey ki hezâr âferin, bu nice sultân olur
Kûlı olan kişiler Husrev u hâkān olur
Her ki bugün Veled'e inanuben yüz süre
Yohsul ise bāy olur, bāy ise sultān olur

Âteş ne zened der dil-i mâ illâ Hû
Kûteh nekoned menzil-i mâ illâ Hû
Ger âlemiyan cümle tabîbân bâşend
Hallî nekoned moşkil-i mâ illâ Hû

Kim atar gönlüme âteşleri O'ndan başka?
Kim açar ufkuma menzilleri O'ndan başka?
Şu cihânın bütün âlimleri gelsin baksın!
Bulamaz çâresini derdimin O'ndan başka!

Sîmin-zekanâ, seng-dilâ, lâle-izârâ
Hoş kon be-nigâhî dil-i ğam-perver-i mâ râ
İn kāleb-i fersûde ger ez kûy-i to dûrest
El kalbi 'alâ-bâbike leylen wa nehârâ

Taş kalpli, gümüş çehreli, ey lâle yanaklı!
Gamlarla dolan gönlüme bir bak da sevindir!
Fersûde vücûdüm sizin ellerden uzaksa,
Kalbim kapının, bil, gece-gündüz eşiğinde!

Efendimsin, cihanda i'tibarım varsa sendendir
Miyân-ı âşıkanda iştihârım varsa sendendir
Veren bu sûret-i mevhûma revnâk reng-i hüsnündür
Gülistân-ı hayâlim, nevbahârım varsa sendendir

Şefak-tâb eyledin peymânemi hun/âb ile sâkî
Sabâh-ı sohbet-i meyde humârım varsa sendendir
Sanâdır ilticâsı Gālib'in, yâ Hazret-i Monlâ
Başımda bir külâh-ı iftihârım varsa sendendir

(Nazmen tercümeler besteciye aittir.)

EK-3: ZÂVİL AŞÎRÂN MEVLEVÎ ÂYİNİNİN NOTALARININ ORİJİNAL NÜSHÂSI

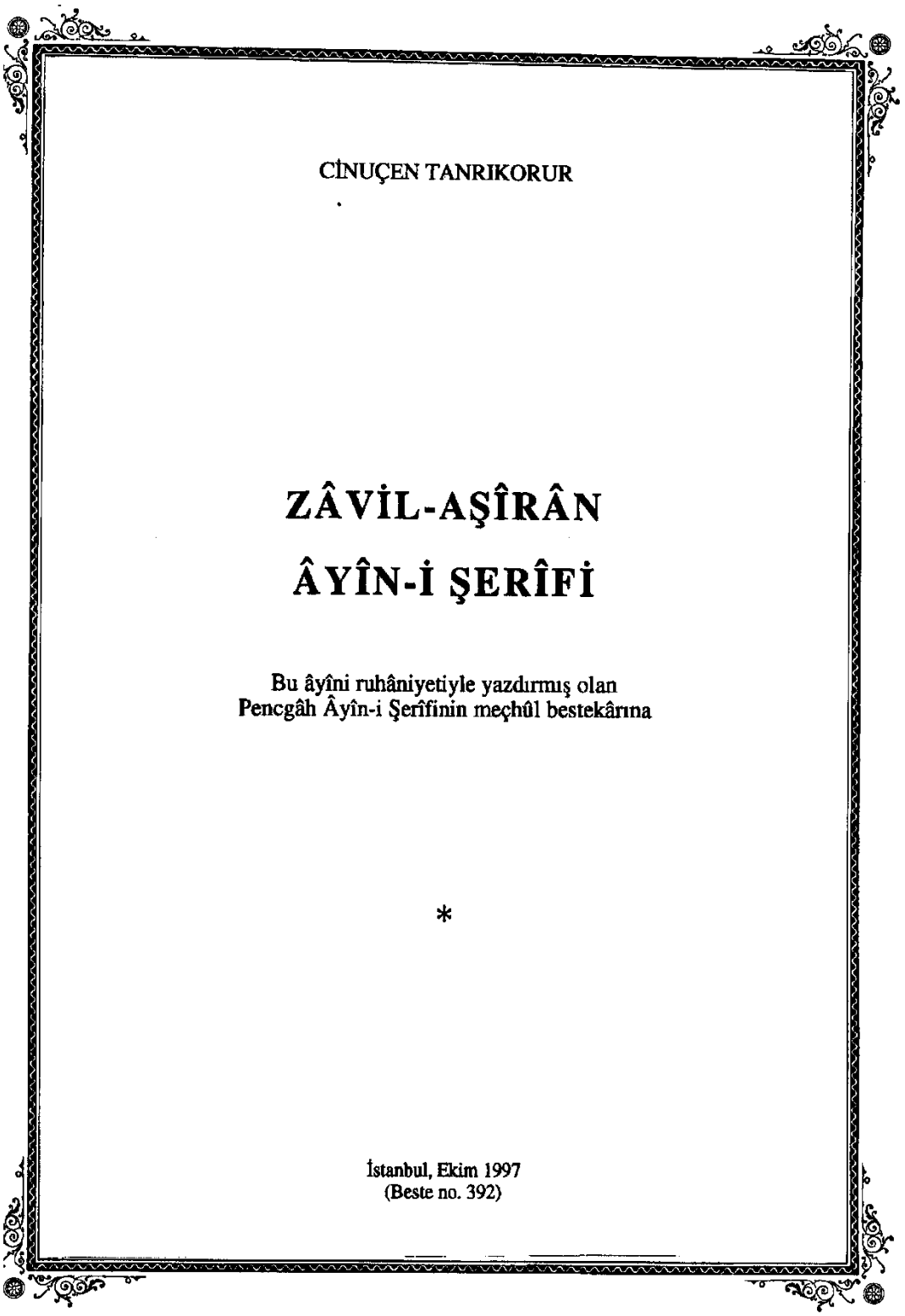

CİNUÇEN TANRIKORUR

ZÂVİL-AŞÎRÂN
ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

Bu âyîni ruhâniyetiyle yazdırmış olan
Pencgâh Âyîn-i Şerîfinin meçhûl bestekârına

*

İstanbul, Ekim 1997
(Beste no. 392)

ZÂVİL-AŞÎRÂN PEŞREVİ

Devrikebîr

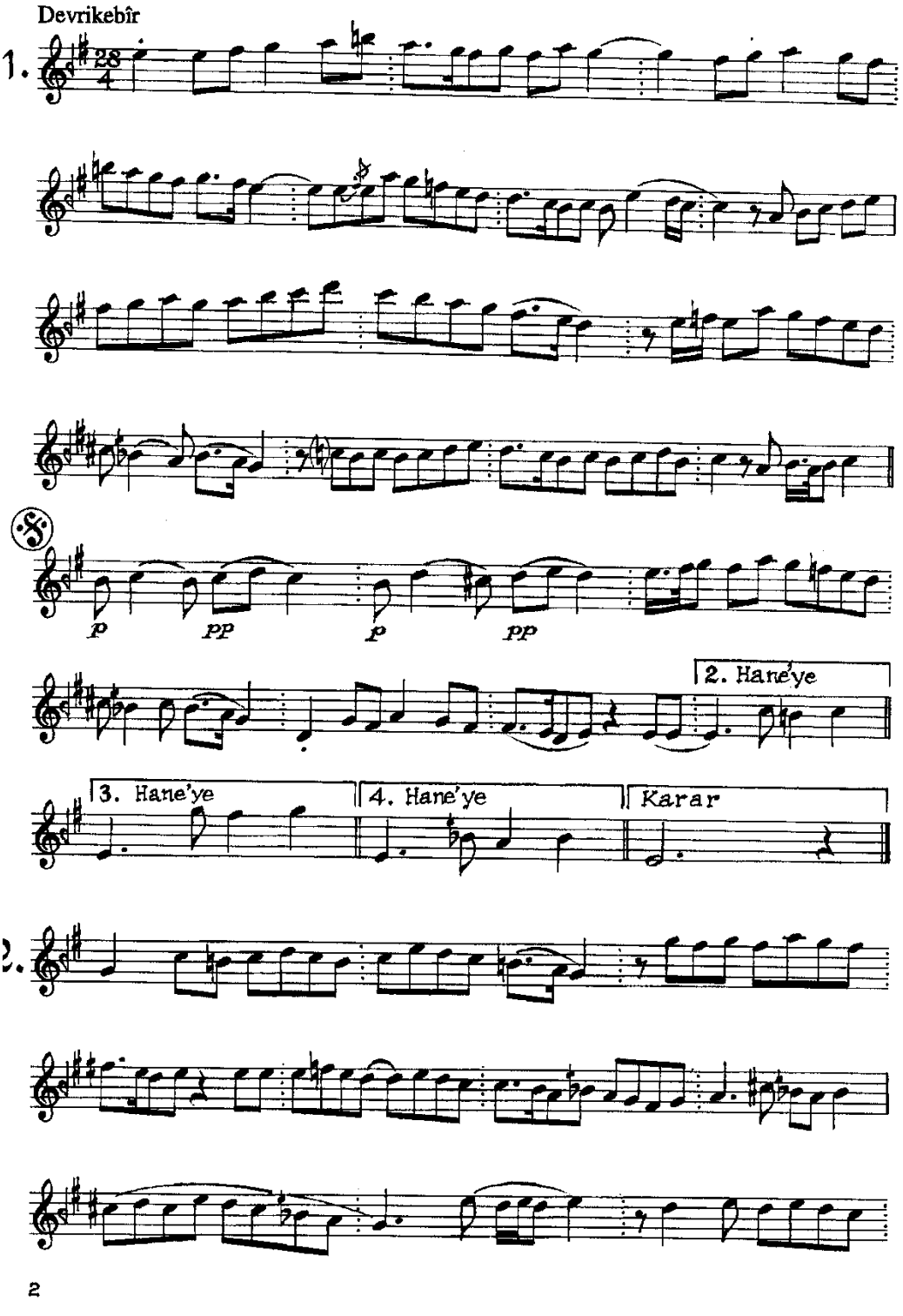

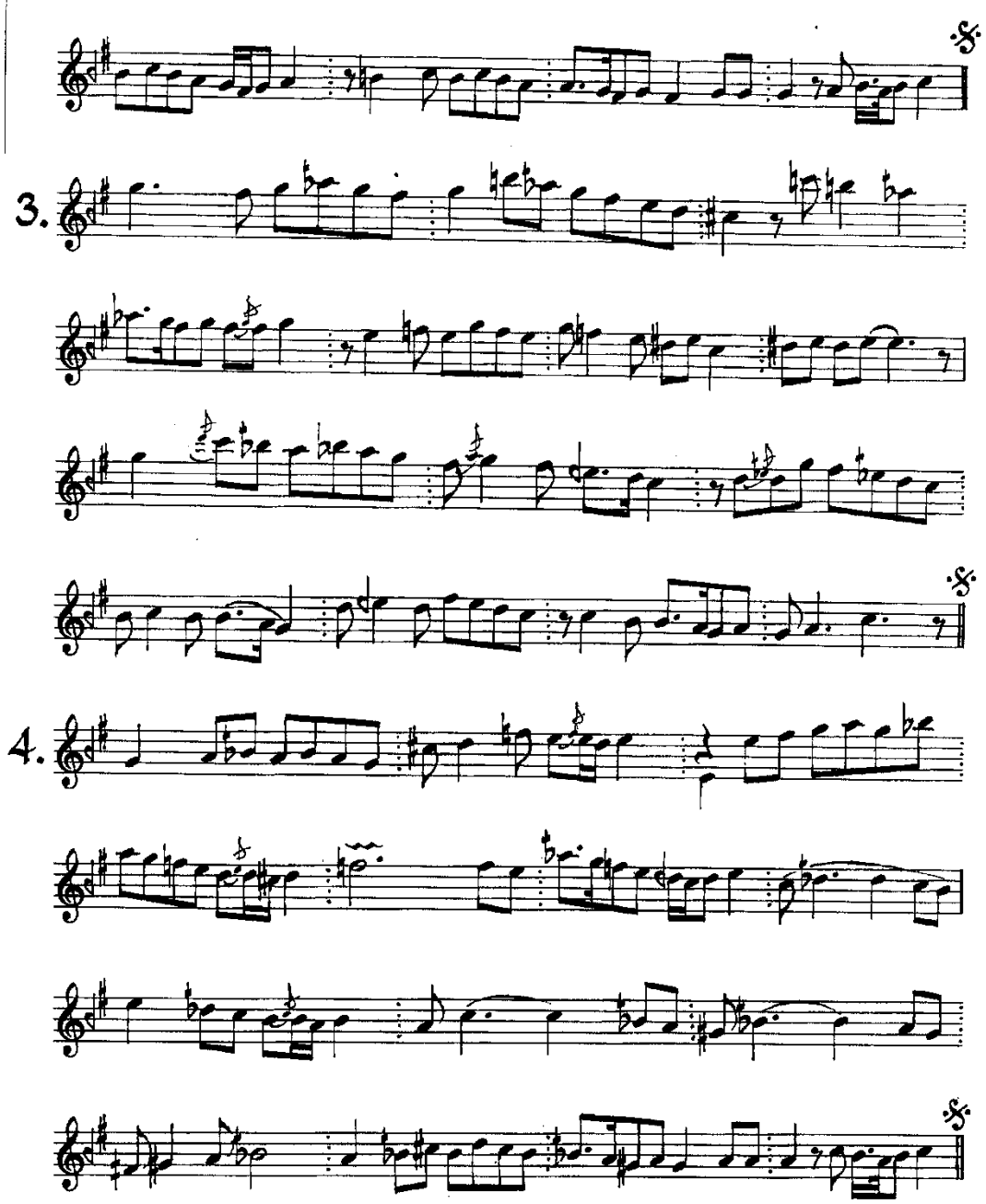

3

2.10.1997/392

BİRİNCİ SELÂM

Devrirevan

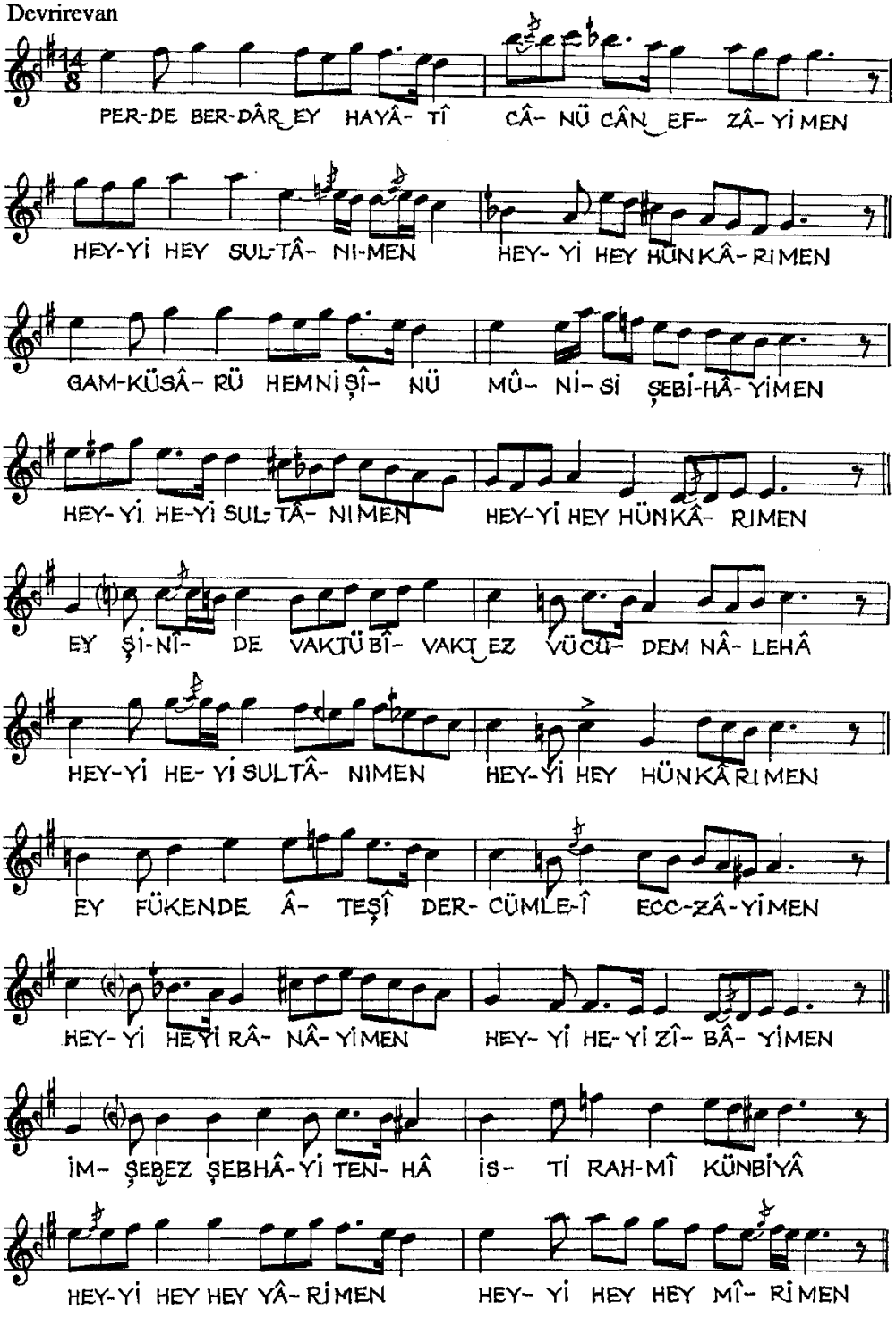

4

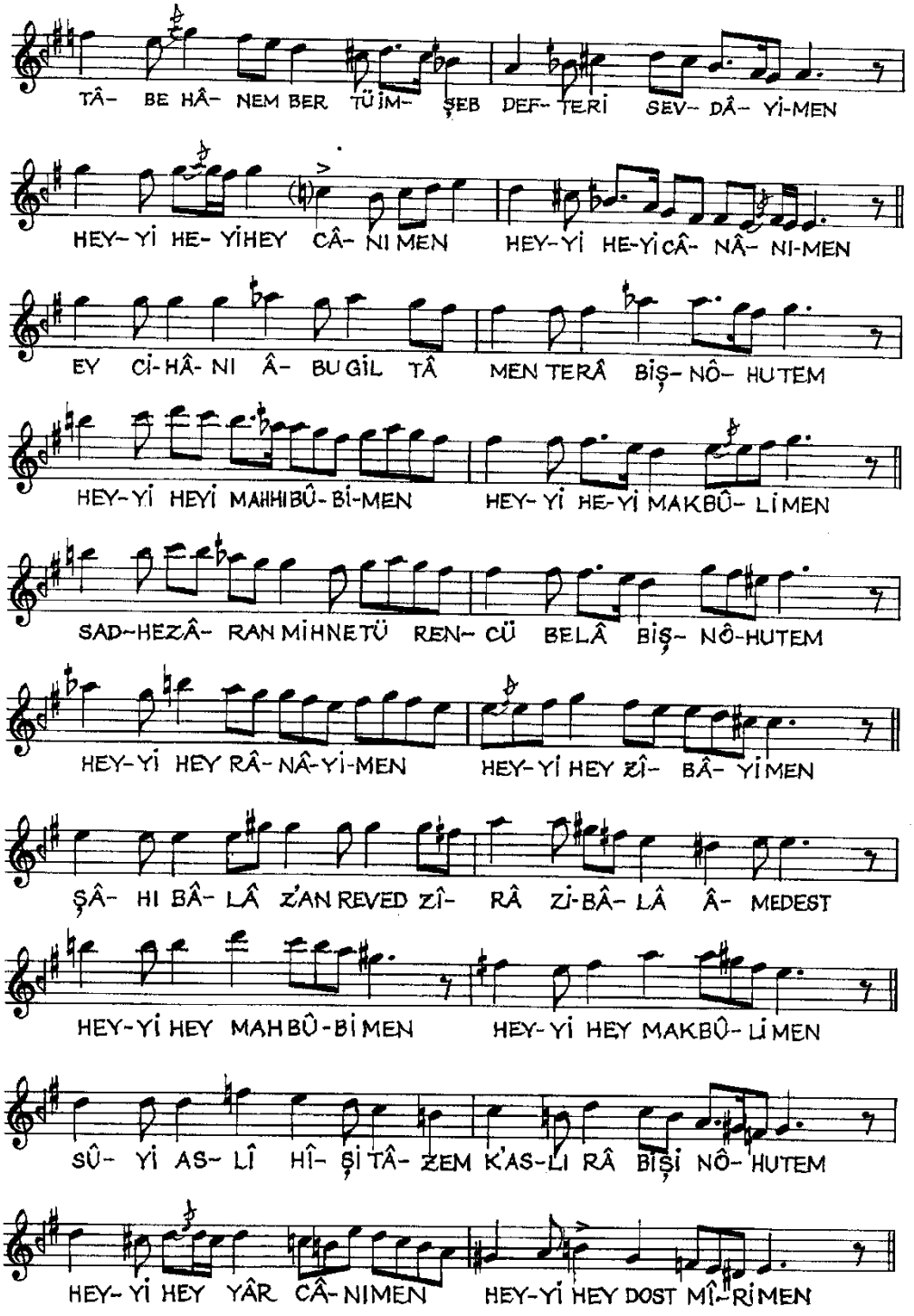
TÂ- BE HÂ- NEM BER TÜ İM- ŞEB DEF- TERİ SEV- DÂ- Yİ-MEN
HEY- Yİ HE- Yİ HEY CÂ- NI MEN HEY-Yİ HE-Yİ CÂ- NÂ- NI-MEN
EY Cİ-HÂ- NI Â- BU GİL TÂ MEN TERÂ BİŞ- NÔ- HU TEM
HEY-Yİ HEYİ MAHHIBÛ- Bİ-MEN HEY- Yİ HE-Yİ MAKBÛ- LİMEN
SAD-HEZÂ- RAN MİHNETÜ REN- CÜ BELÂ BİŞ- NÔ-HUTEM
HEY-Yİ HEY RÂ- NÂ-Yİ-MEN HEY-Yİ HEY ZÎ- BÂ- Yİ MEN
ŞÂ- HI BÂ- LÂ Z'AN REVED ZÎ- RÂ Zİ-BÂ- LÂ Â- MEDEST
HEY-Yİ HEY MAHBÛ-Bİ MEN HEY-Yİ HEY MAKBÛ- Lİ MEN
SÛ- Yİ AS- LÎ HÎ- ŞİTÂ- ZEM K'AS-LI RÂ BİŞİ NÔ- HUTEM
HEY- Yİ HEY YÂR CÂ- NIMEN HEY-Yİ HEY DOST MÎ-Rİ MEN

5

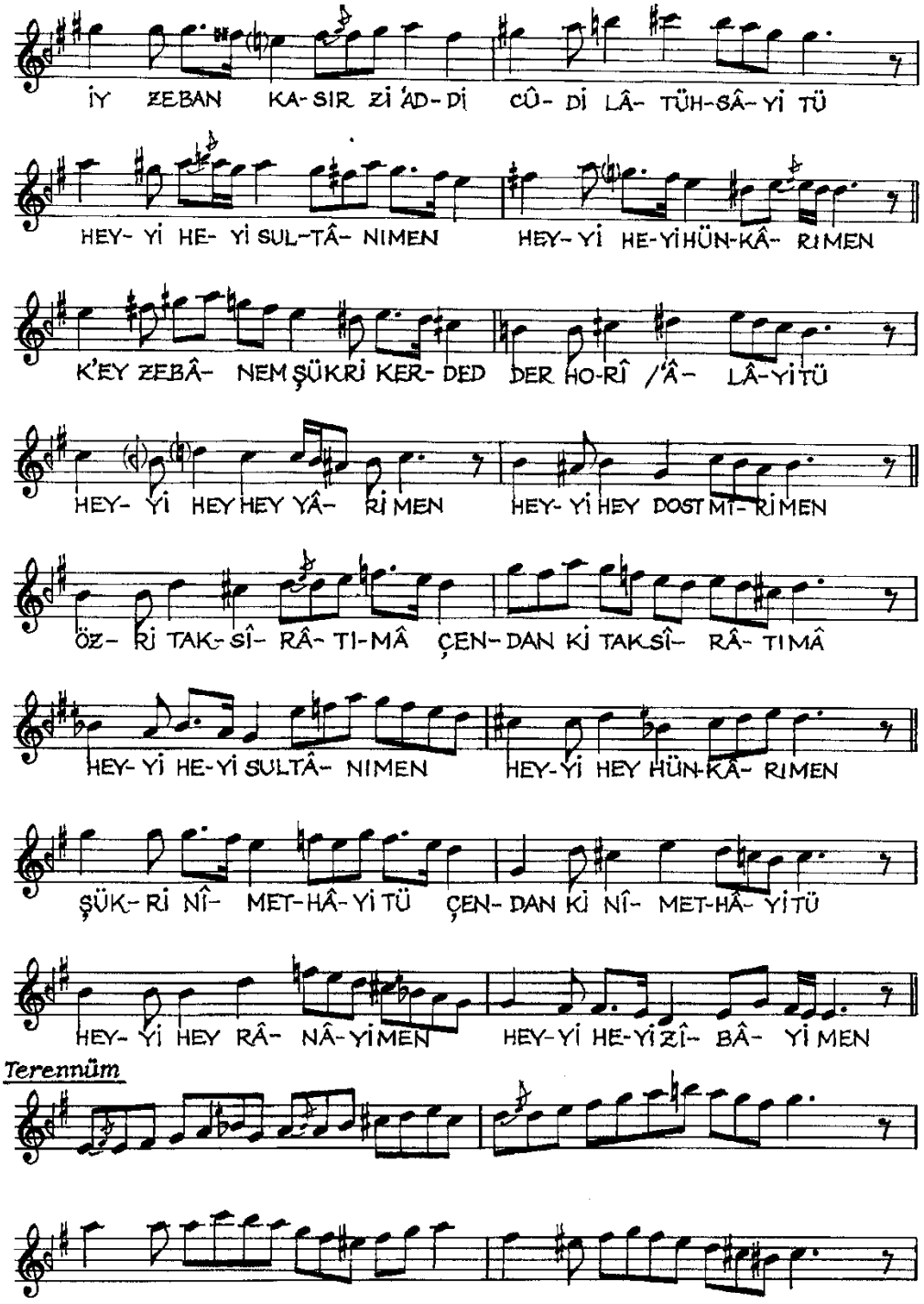
İY ZEBAN KA-SIR Zİ 'AD-Dİ CÛ- Dİ LÂ- TÜH-SÂ-Yİ TÜ
HEY- Yİ HE- Yİ SUL-TÂ- NIMEN HEY- Yİ HE-Yİ HÜN-KÂ- RIMEN
K'EY ZEBÂ- NEM ŞÜKRİ KER- DED DER HO-RÎ /'Â- LÂ-Yİ TÜ
HEY- Yİ HEY HEY YÂ- Rİ MEN HEY- Yİ HEY DOST MI- Rİ MEN
ÖZ- Rİ TAK-SÎ- RÂ- TI-MÂ ÇEN- DAN Kİ TAK-SÎ- RÂ- TI MÂ
HEY- Yİ HE-Yİ SULTÂ- NIMEN HEY-Yİ HEY HÜN-KÂ- RIMEN
ŞÜK- Rİ NÎ- MET-HÂ-Yİ TÜ ÇEN- DAN Kİ NÎ- MET-HÂ- Yİ TÜ
HEY- Yİ HEY RÂ- NÂ-Yİ MEN HEY-Yİ HE-Yİ ZÎ- BÂ- Yİ MEN
Terennüm

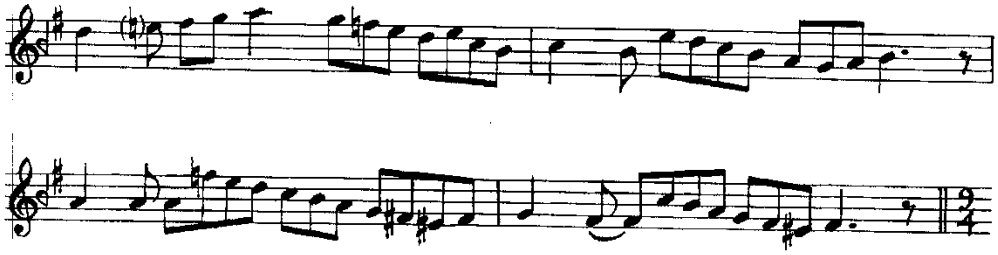

İKİNCİ SELÂM

Evfer

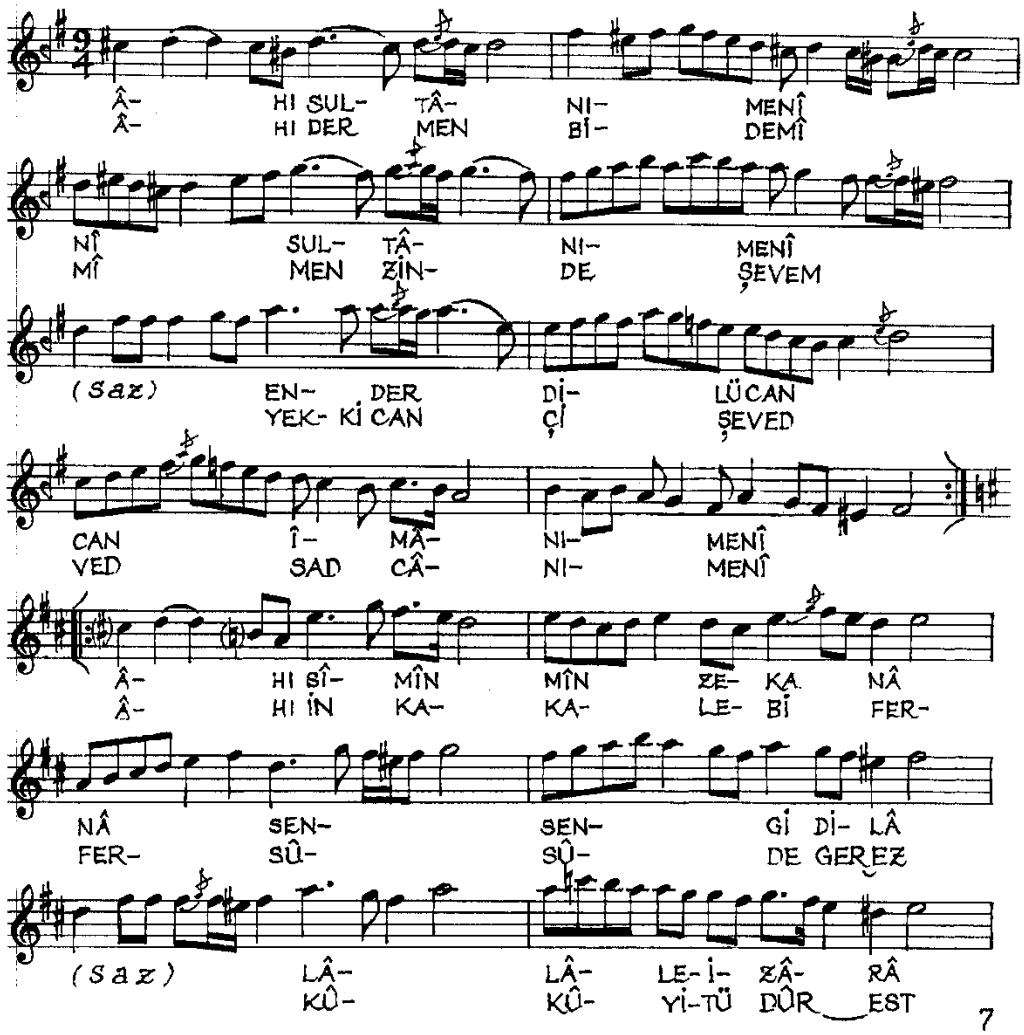

7

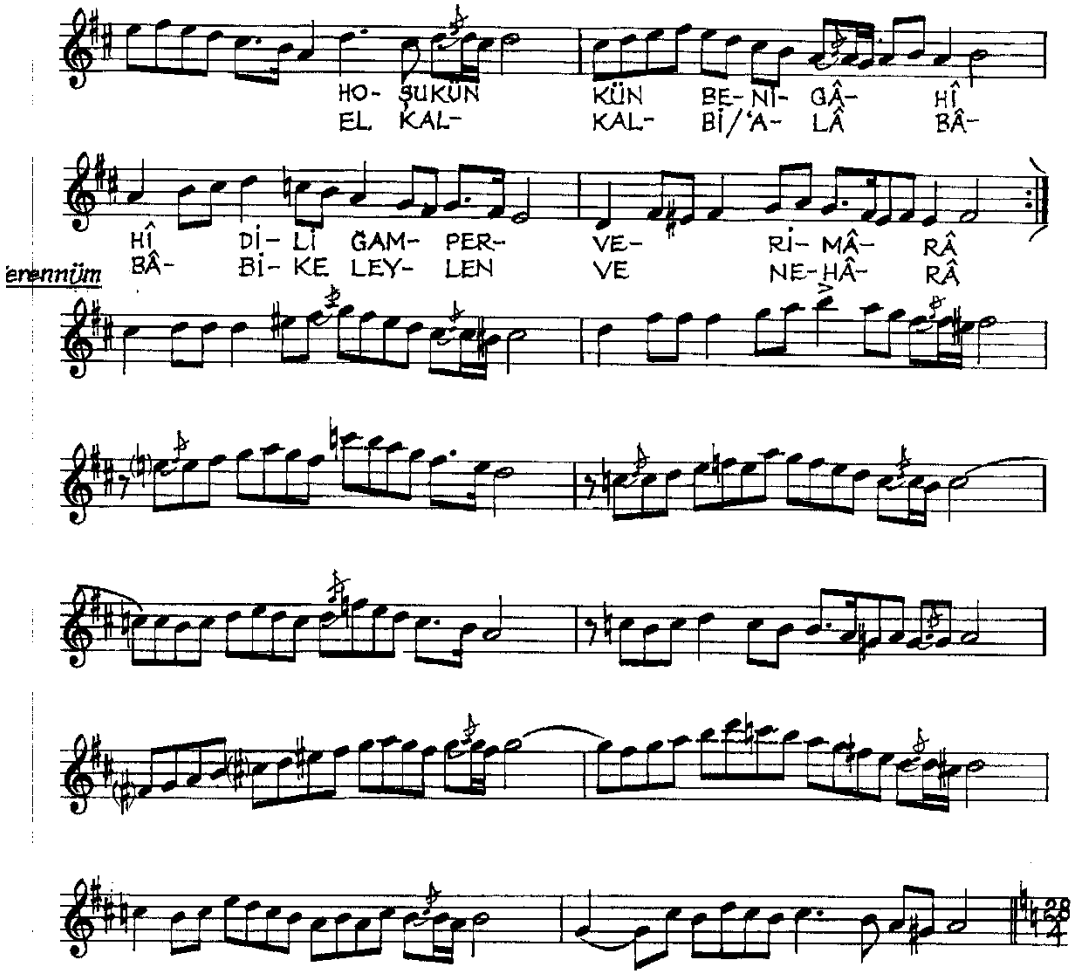
HO- ŞUKÛN KÛN BE- NÎ- GÂ- HÎ
EL KAL- KAL- BÎ/'A- LÂ BÂ-
HÎ DÎ- LÎ ĞAM- PER- VE- RÎ- MÂ- RÂ
BÂ- BÎ- KE LEY- LEN VE NE-HÂ- RÂ
erennüm

8

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Devrikebîr

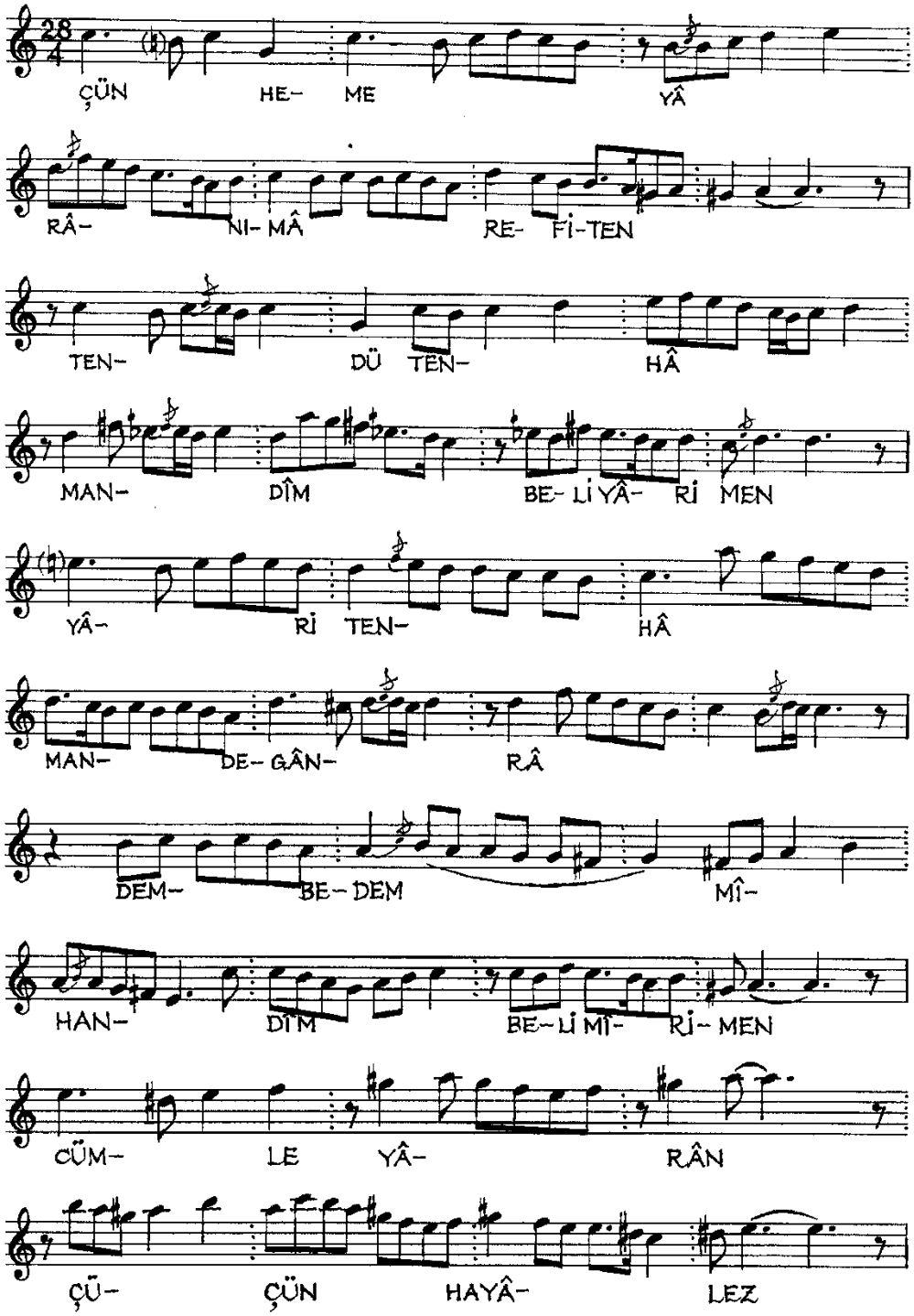

9

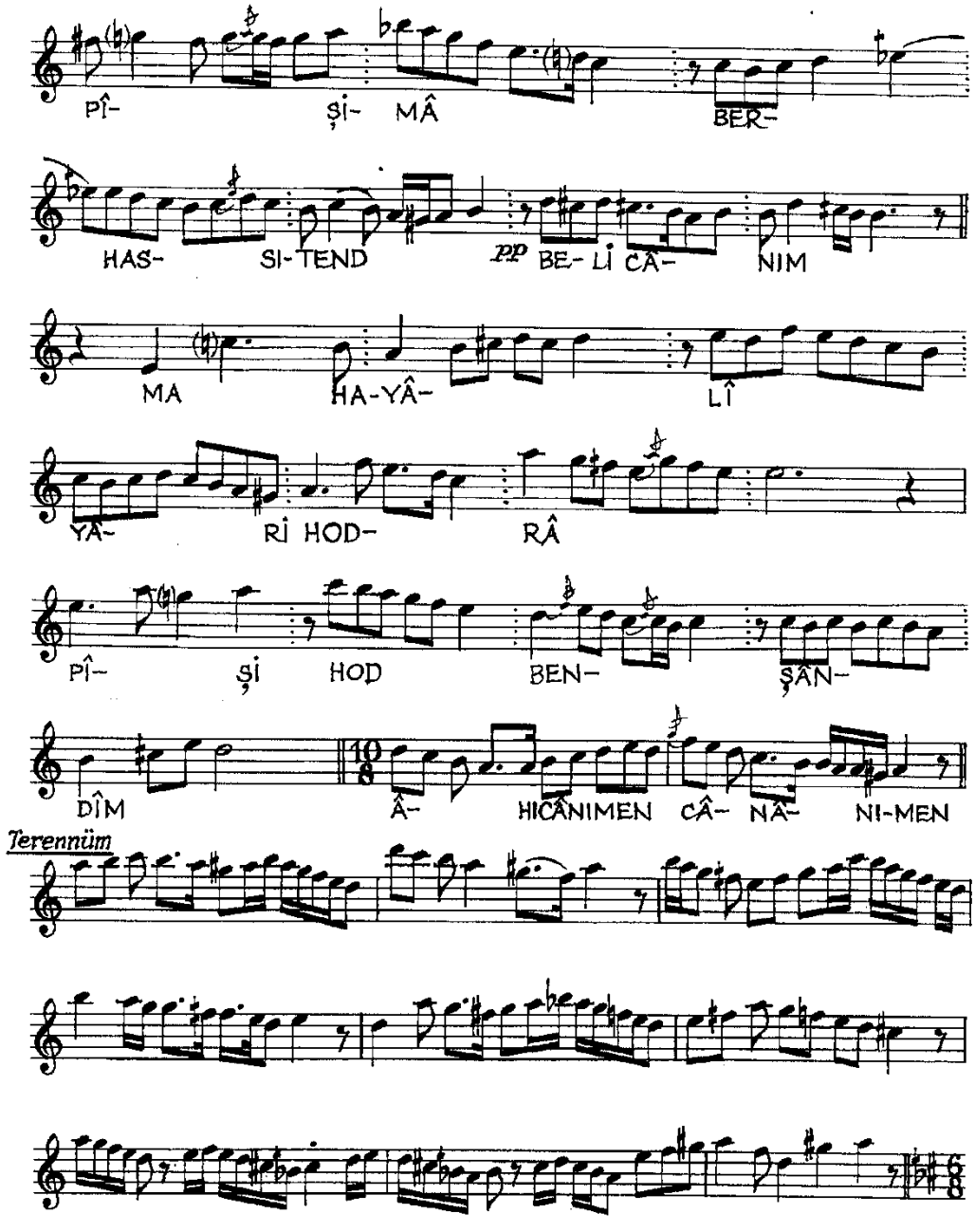
PÎ- ŞI- MÂ BER-
HAS- SI-TEND pp BE- LI CÂ- NIM
MA HA-YÂ- LÎ
YÂ- RI HOD- RÂ
PÎ- ŞI HOD BEN- ŞÂN-
DÎM Â- HICÂNIMEN CÂ- NÂ- NI-MEN
Terennüm

Yürüksemâî

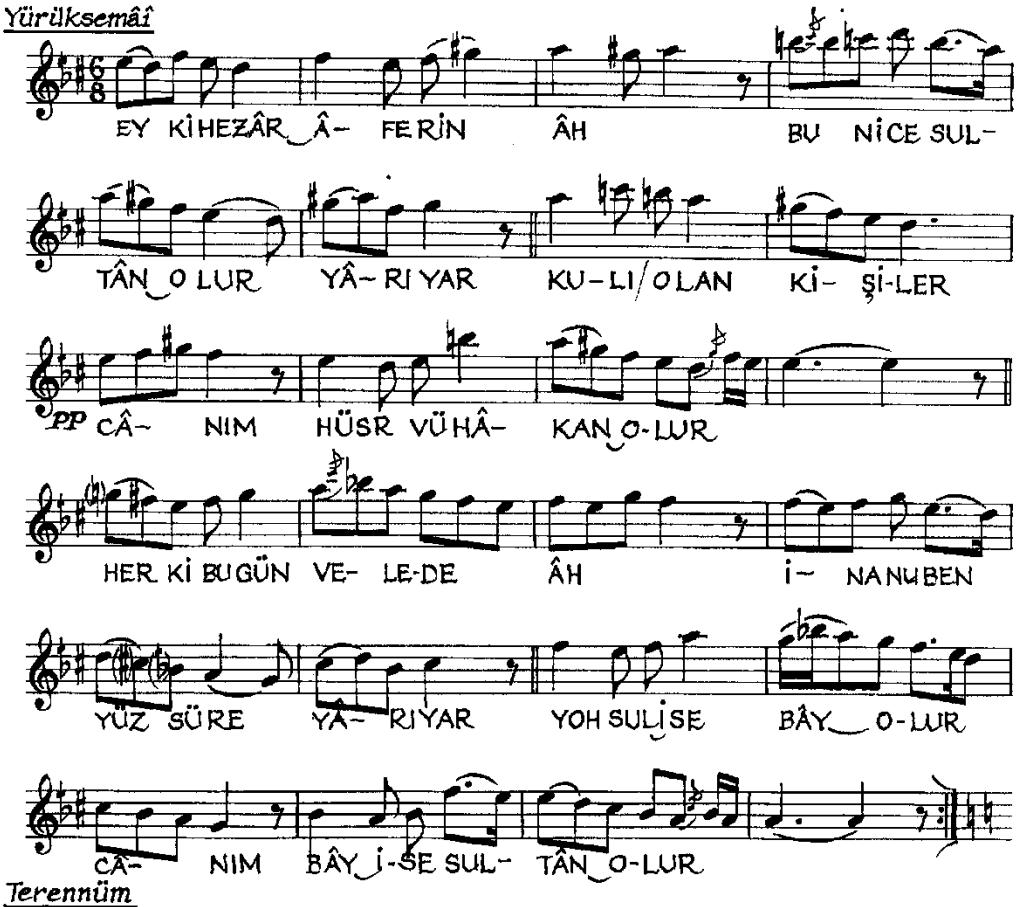

Terennüm

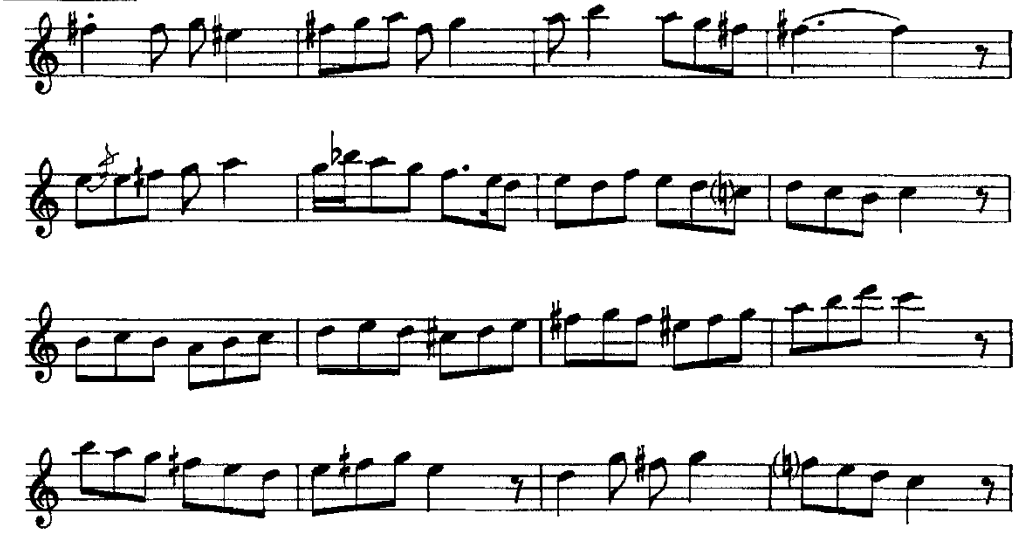

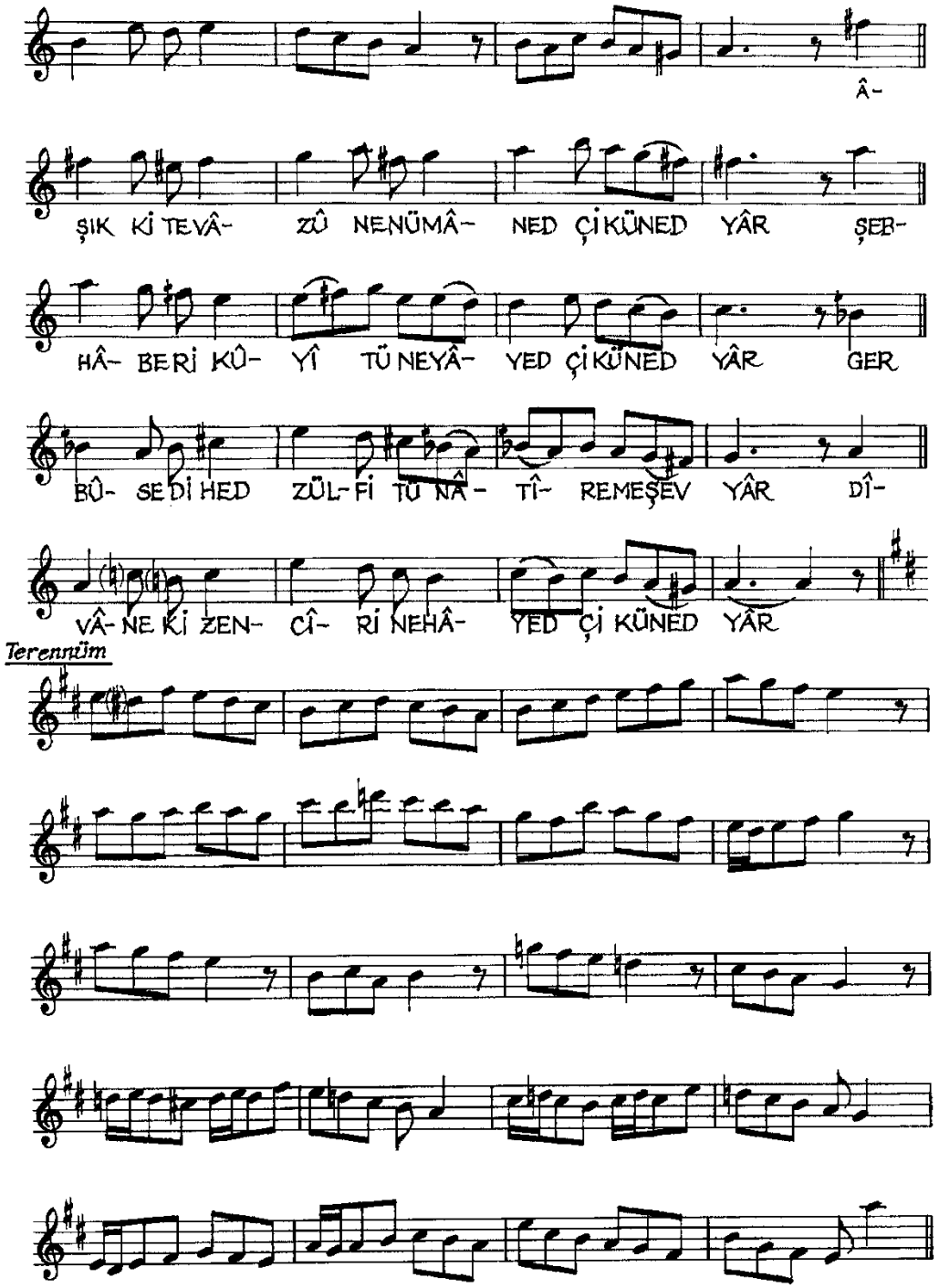
Â-
ŞIK Kİ TEVÂ- ZÛ NENÜMÂ- NED ÇİKÜNED YÂR ŞEB-
HÂ- BERİ KÛ- YÎ TÜNEYÂ- YED ÇİKÜNED YÂR GER
BÛ- SEDİHED ZÜL-FİTÜNÂ- TÎ- REMEŞEV YÂR DÎ-
VÂ-NE Kİ ZEN- CÎ- Rİ NEHÂ- YED ÇİKÜNED YÂR
Terennüm

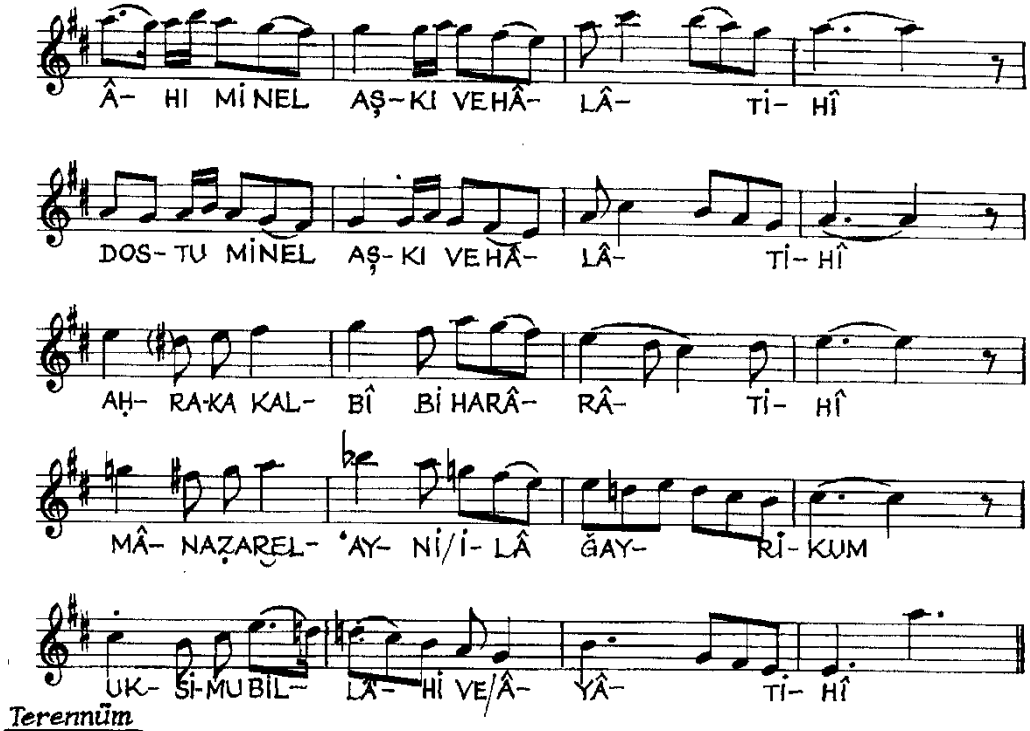
Â- HI MİNEL AŞ-KI VEHÂ- LÂ- Tİ- HÎ
DOS-TU MİNEL AŞ-KI VEHÂ- LÂ- Tİ- HÎ
AḤ- RA-KA KAL- BÎ Bİ HARÂ- RÂ- Tİ- HÎ
MÂ- NAẒAREL- 'AY- Nİ/İ- LÂ ĞAY- Rİ-KUM
UK- Sİ-MU BİL- LÂ- Hİ VE/Â- YÂ- Tİ- HÎ

Terennüm

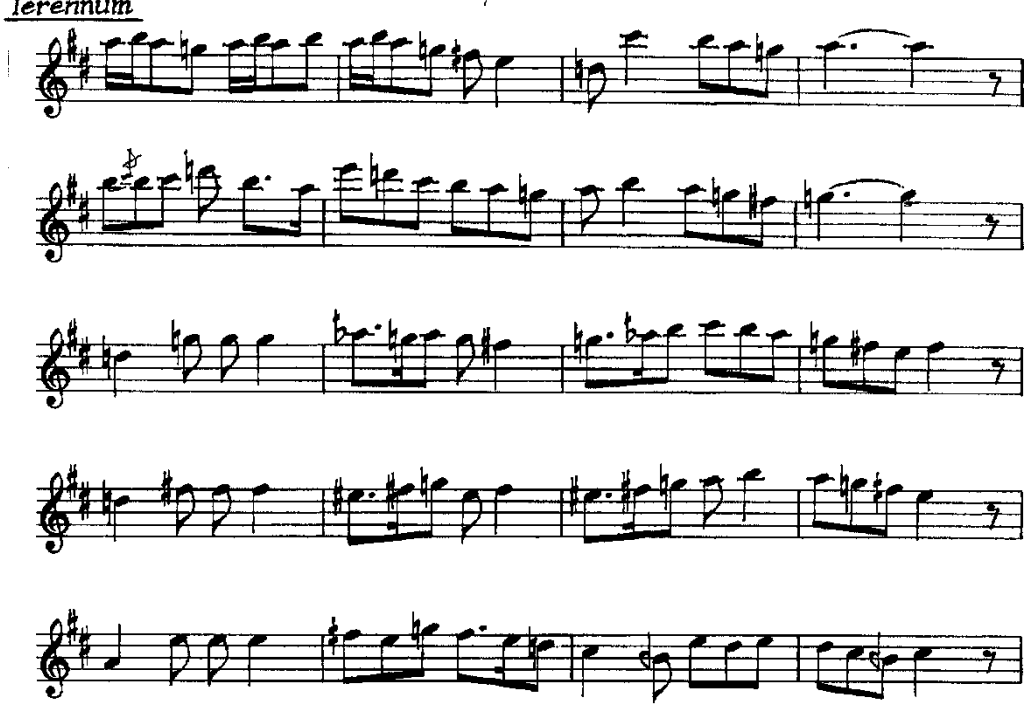

13

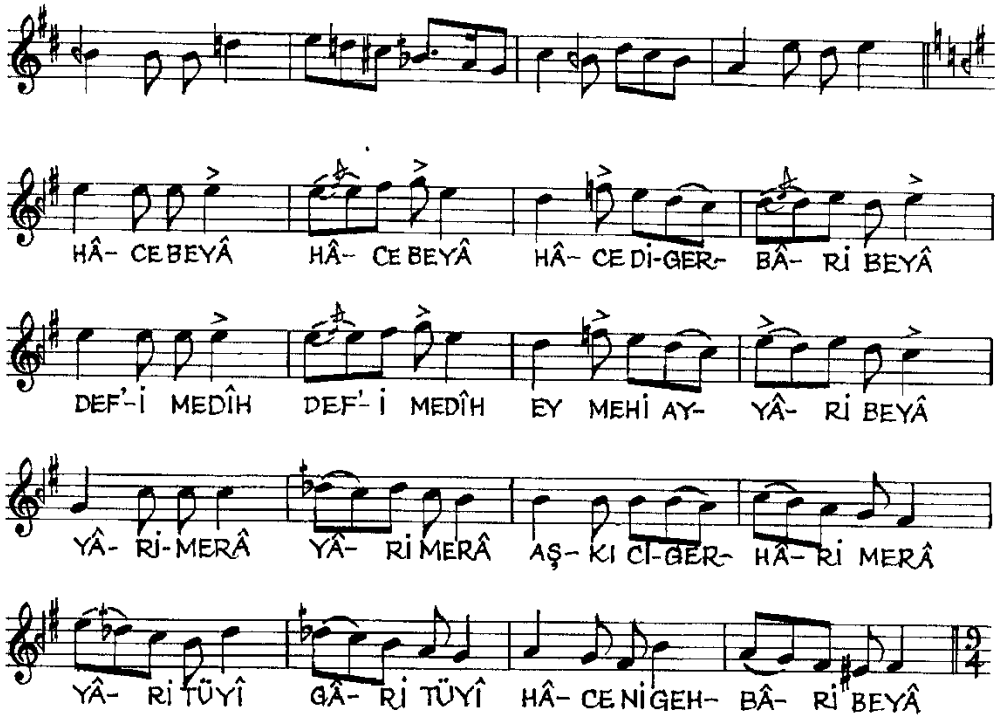

DÖRDÜNCÜ SELÂM

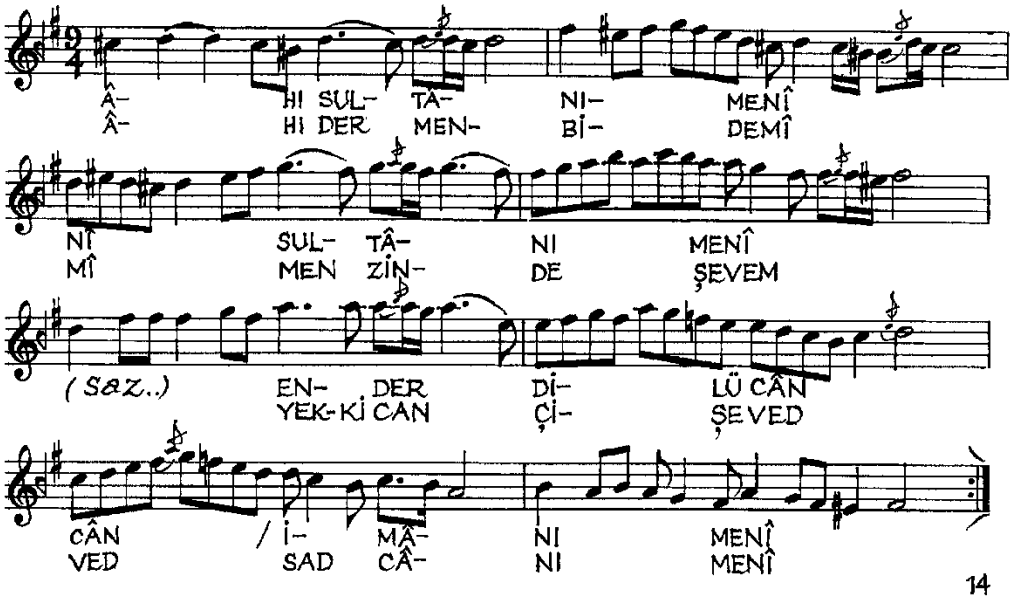

14

SON PEŞREV

Düyek

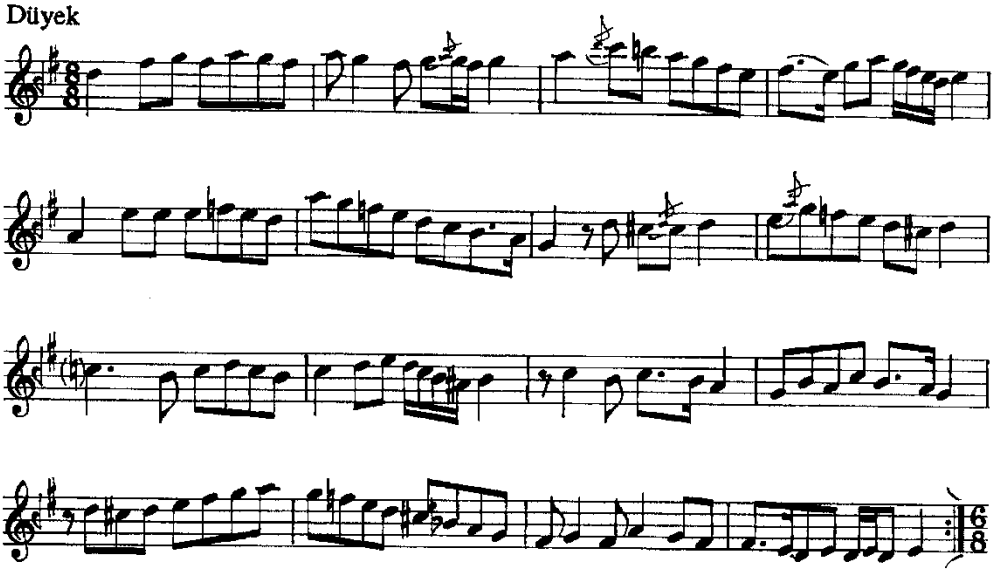

Yürüksemâî

SON YÜRÜKSEMÂÎ

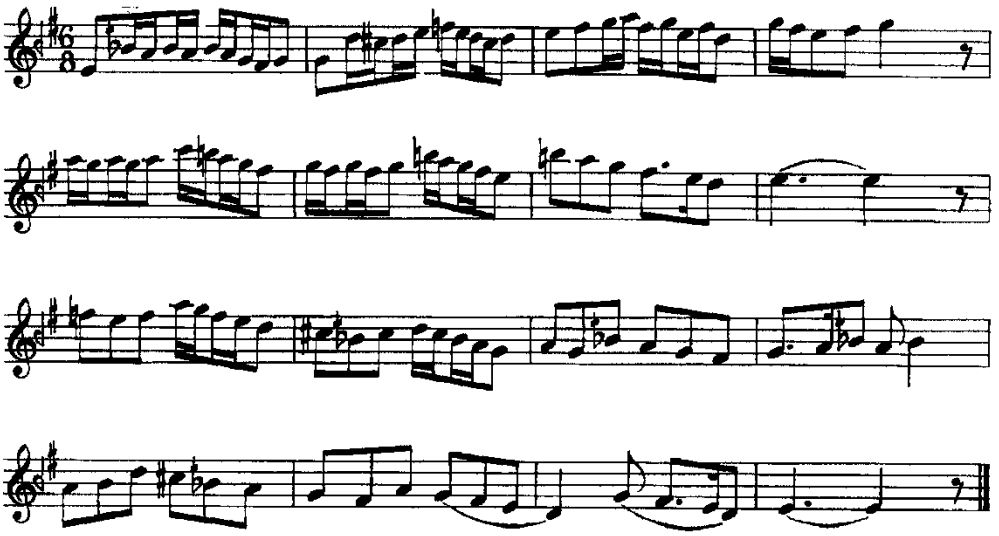

15

Zâvil-aşîrân Makamı

Bestecinin ihtirâı olan bu makam adından da anlaşılacağı gibi, Zâvil makamının Hüseynî-aşîrânda Uşşak ve Karcığar çeşnisi ile terkîbine dayanan "mürekkeb" bir makamdır.

Hüseynî-aşîrân, Bûselik-aşîrân, Sabâ-aşîrân vd. terkiblerdeki Dügâh perdesinde karar veren ilk makamların yerine, Rast perdesinde karar veren Zâvil makamı seçilmiştir. Zâvil makamı dizisinden iki perde daha aşağıda (Hüseynî-aşîrân) karar verir. Makamın kullandığı diziler aşağıda gösterilmiştir.

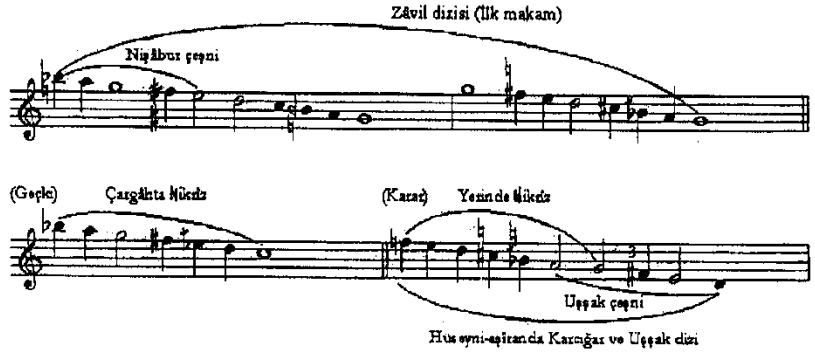

Hüseyni-aşiranda Karcığar ve Uşşak dizi

İnici bir seyir gösterir. Mâhûr makamı ile seyre başlar. Nikrîz makamı ile karışık kullanılarak Zâvil makamı işlenirken yerinde Nikrîz dizisinin bir dörtlü yukarıdan paraleli olan çargâhta Nikriz kullanılarak zemin tamamlanır. Yerinde Nikrîz'e Hüseynî-aşîrân'da Karcığar dizileri eklenerek Hüseynî-aşîrân'da Uşşak çeşnisi ile karar verir. Meyân geçkileri için, Hüseynî'de: Nişâbur, Sabâ, Dügâh, Nim-hicaz'da: Bestenigâr, Dügâh'ta: Bûselik, Muhayyer-bûselik, Bayâtî-araban Bûselik makamları seçilebilir.

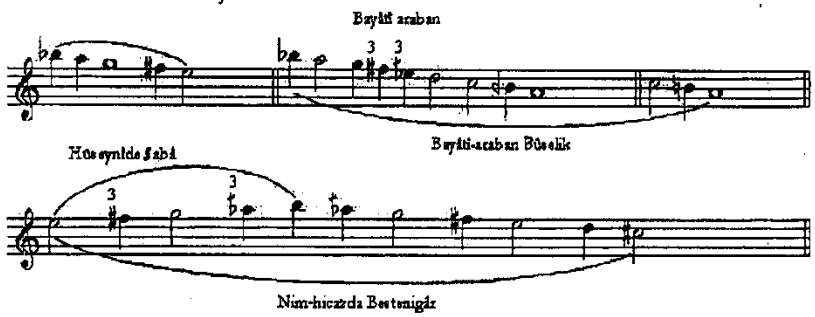

Bestecinin üç yeni mürekkep makamının ikincisi olarak 1987 yılında meydana getirilmiştir. Zâvil-aşîrân Mevlevî Âyîn-i Şerîf'inden başka aynı makamda bir klâsik fasıl ve şarkıları mevcuttur (C.4).

Not: Makâmın muhtevâsı eserler incelendiğinde daha iyi anlaşılacaktır.

ZÂVİL-AŞÎRÂN ÂYÎN-İ ŞERÎFİNİN NUTK-I ŞERÎFİ ve TÜRKÇE NAZMEN MEÂLİ

BİRİNCİ SELÂM

Perde berdâr, ey hayatî, cân u cân efzâyimen
Gam-küsâr ü hem-nişîn ü mûnis-î şebhâyimen

Ey şinîde vakt ü bîvakt ez vücûdem nâlehâ
Ey fükende âteşî der-cümle-î eczâyimen

İmşeb ez şebhâ-yi tenhâ-îst, rahmî kün biyâ
Tâ behânem ber tü imşeb defter-î sevdâyimen

(Dîvân-ı Kebîr, 4/1963)

Cânıma canlar katan can, perdeni kaldır da gel
Derdime hemderd olup leyl-ü-nehar dost ol da gel

Herbir uzvum âteş-î aşkınla dâğdâr, sevgilim
Râhat olmaz nâle vü feryâdımı bir duy da gel

Yalnızım, yalnız gecem sensiz ölümden bir beter
Dinle gel bak kıssa-i sevdâmı, lûtfet, kal da gel

Ey cihân-ī âb u gül, tâ men terâ bişnōhtem
Sad hezârân mihnet ü renc ü belâ bişnōhtem
Şâh-i bâlâ z'an reved zîrâ zi-bâlâ âmedest
Sûy-i aslî bîştâzem k'aslirâ bişnōhtem

Aslı balçık dehr-i dûnu bildiğim gündenberi
Düştü cismim bir belâdan bin belâya durmadan
Boy atan dal arş-ı âlâdan inipdür, yükselir
Ben de çıksam aslıma, mâdemki aslım andadır

İy zeban kāsır zi 'add-ī cûd-i lâ-tühsâyi tü
K'ey zebânem şükr kerded der-hor-ī âlâyi tü
Özr-i taksîrâtimâ çendan ki taksîrâtimâ
Şükr-i ni'methâyi tü çendan ki ni'methâyi tü

Haddi sonsuz lûtfunu saymakta dil âciz kalır
Şükreder bak sözlerim, nûrunla her an nûr olur
Arz-ı özrüm öyle çok ki! Cürm ü taksîrim kadar
Nîmetin şükrümden artık, vah ki şükrüm pekçok az!

İKİNCİ SELÂM

Sultânımenî, sultânımenî
Ender dil-u-cân îmânimenî
Dermen bidemî men zinde şevem
Yek can çi şeved, sad cânimenî

Sultansın bana, sultansın bana
Canda-gönülde îmansın bana
Nefhedersen sen diriltirsin beni
Bir can ne demek, bin cansın bana!

Sîmin-zekanâ, sēng-dilâ, lâle-izârâ
Hoş kün be-nigâhî dil-i ğamperverimârâ
İn kāleb-i fersûde ger ez-kûyitü dûrest
El kalbi 'alâ bâbike leylen ve nehârâ

Taş kalpli, gümüş çehreli, ey gonca yanaklı
Aşkınla yanan gönlüme bir bak da sevindir
Fersûde vücûdum sizin ellerden uzaksa
Kalbim kapının bak gece-gündüz eşiğinde

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Çün hemē yârânimâ reftend ü tenhâ mandiim
Yâr-i tenhâ mandegânrâ dembedem mîhandiim
Cümle yârân çün hayâl ez-pîşimâ ber hâstend
Mâ-hayâl-ī yâri hodrâ pîş-i hod benşandiim

(Dîvân-ı Kebîr, 3/1597)

Gitti bir bir hep bütün dostlar da kaldık bir başa
Kimsesizler dostu nerde? Gelse keşke duysa da!
Sanki dostlar bir hayâlmiş, bak hemen kayboldular
Biz de nâçâr yar hayâlin çektik aldık karşıya!

Ey ki hezâr âferin, bū nice sultân olur
Kūlı olan kīşiler hüsrev ü hâkān olur
Her ki bugün Vēled'ē īnanuben yüz sūre
Yohsul isē bây olur, bây ise sultân olur

Âşık ki tevazû nenümâyed, çi küned?
Şebhâ beri kûyitü neyâyed, çi küned?
Ger bûse dihed zülfitü râtîre meşev,
Dîvâne ki zencîri neyâyed, çü küned?

Ne yapar sevgili alçakdili göstermez de?
Ne yapar her gece çevrende dönüp durmaz da?
Kararıp kızma sakın saçların öpmekse işi,
Ne yapar bir deli zencîri bulup emmez de?

Âh(ı) mine'l-âşk(ı) ve hâlâtihî
Ahraka kalbî bi-harârâtihî
Mâ-nazare'l-ayni ilâ ğayrikum
Uksimu bi'llâhi ve âyâtihî

Ah bu aşktan, cilvesinden el'aman!
Yakdı cismim yangınıyla, el'aman!
Senden özge kimseye bakmaz gözüm,
Rabbe ve âyetlerinē bin yemin!

Hâce beyâ, hâce beyâ, hâce diger bâri beyâ!
Def'-i medîh, def'-i medîh, ey meh-i ayyâri beyâ!
Yâr-i merâ, gâr-i merâ, aşk-i cigerhâri-merâ,
Yâri tüyī, gâri tüyī, hâce nigeh-bâri-merâ!

Gel hocam gel, gel de hep gel, başka zamanlarda gel
Bıktım övmekten seni ay yüzlü oynak, kalk da gel
Sevgilimsin, sığnağımsın, kalbimi del, oy da gel
Yar da sensin, sığnağım da, göz-kulak ol, sev de gel

DÖRDÜNCÜ SELÂM

(İKİNCİ SELÂM'ın birinci kıt'ası gibidir.)

(Nazmen tercümeler besteciye aittir.)

EK-4: NİŞÂBUREK MEVLEVÎ ÂYİNİNİN NOTALARININ ORİJİNAL NÜSHÂSI

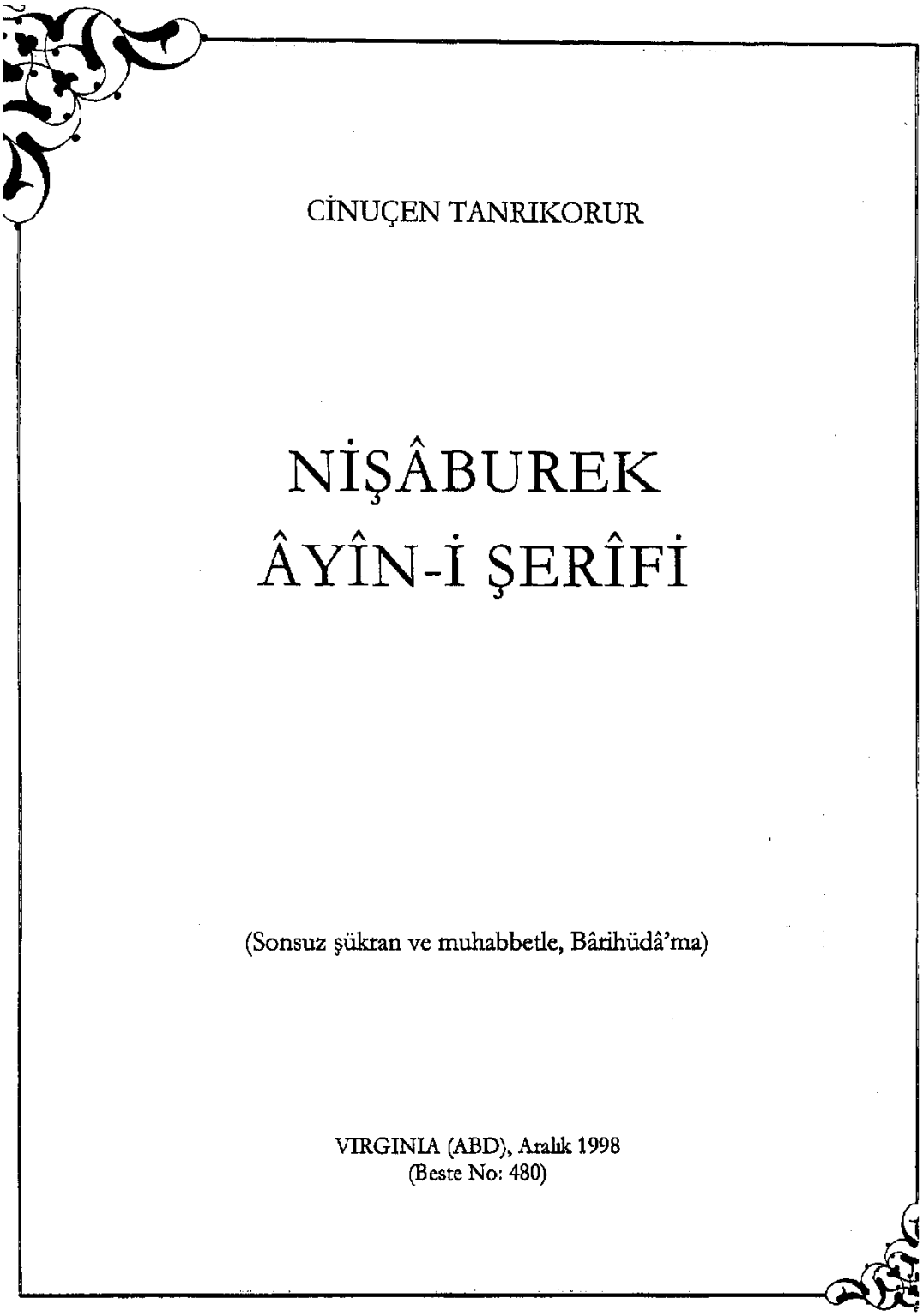

CİNUÇEN TANRIKORUR

NİŞÂBUREK
ÂYÎN-İ ŞERÎFİ

(Sonsuz şükran ve muhabbetle, Bârihüdâ'ma)

VIRGINIA (ABD), Aralık 1998
(Beste No: 480)

Devrikebîr

NİŞÂBUREK PEŞREV

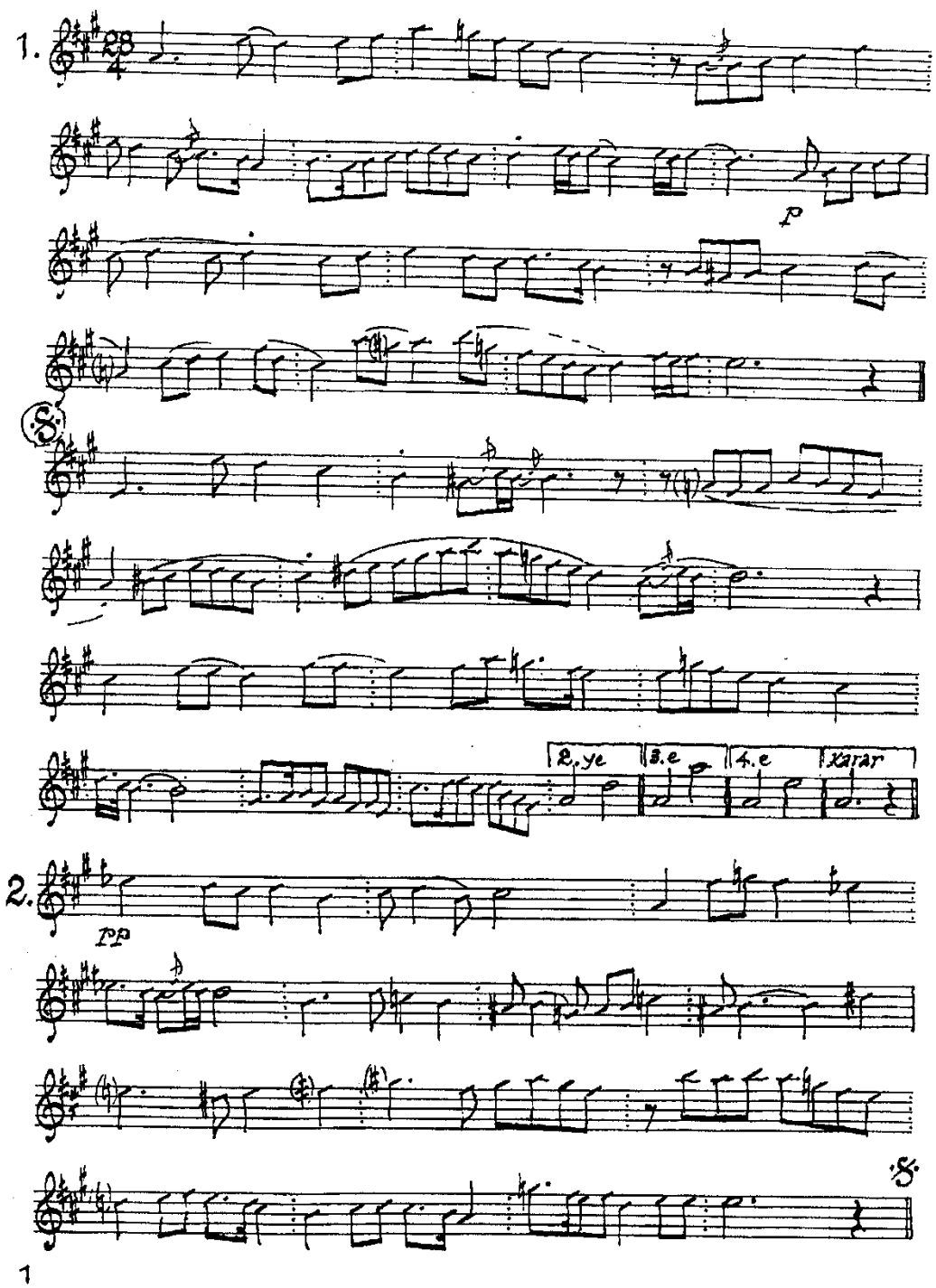

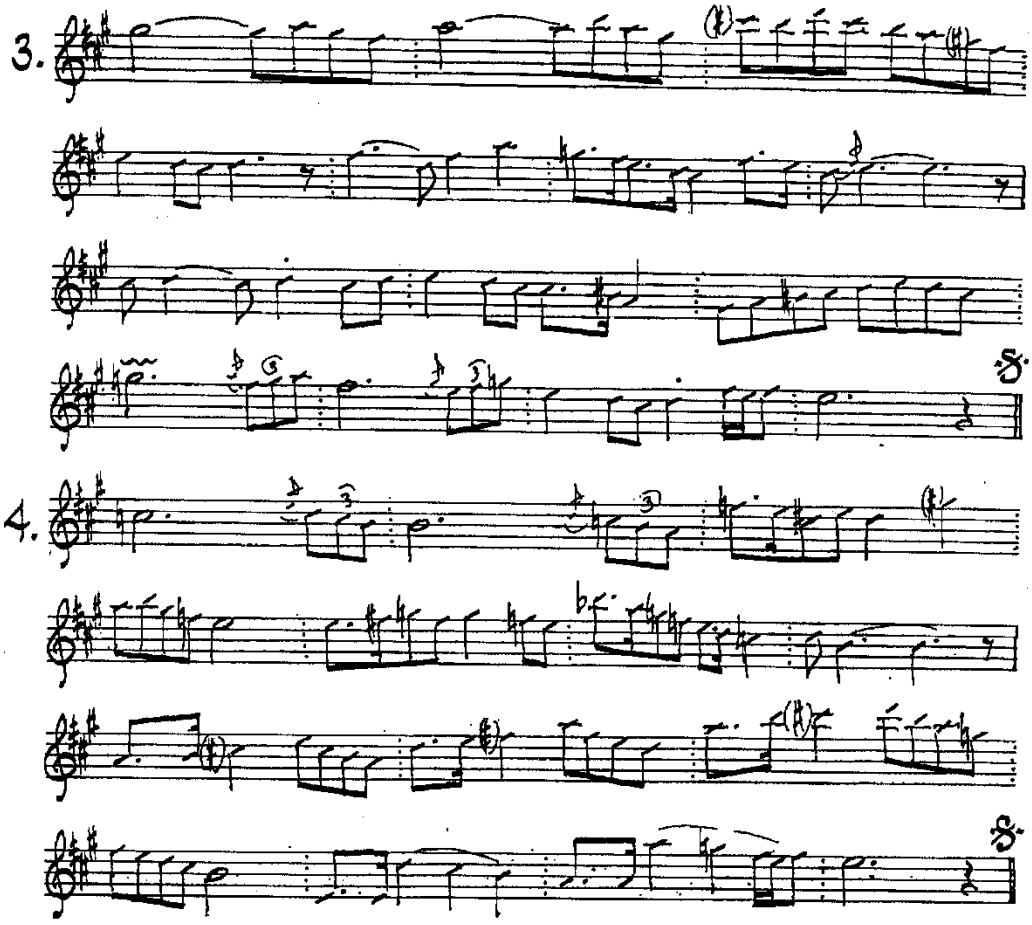

2

I. SELÂM

Devrirevân

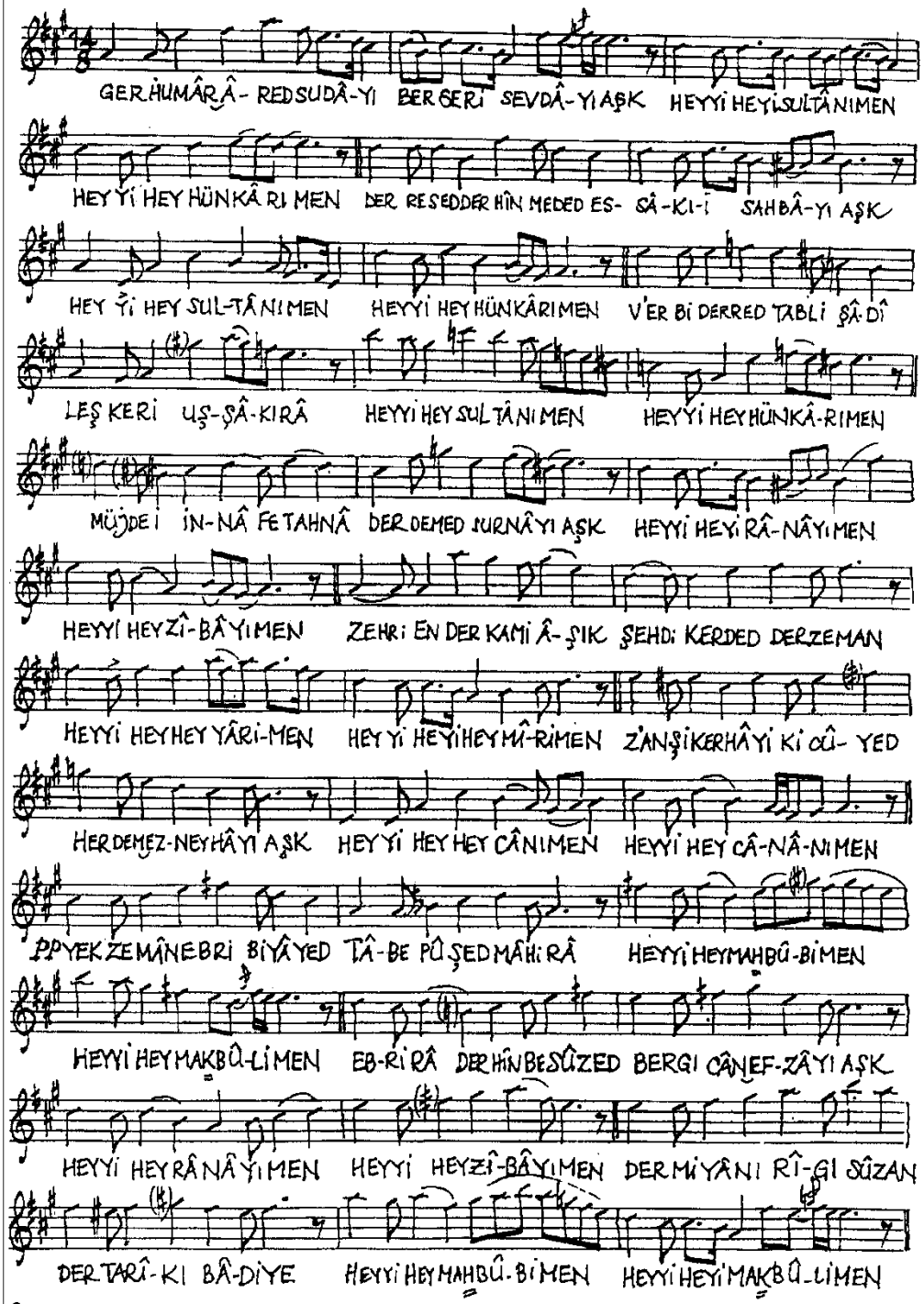

3

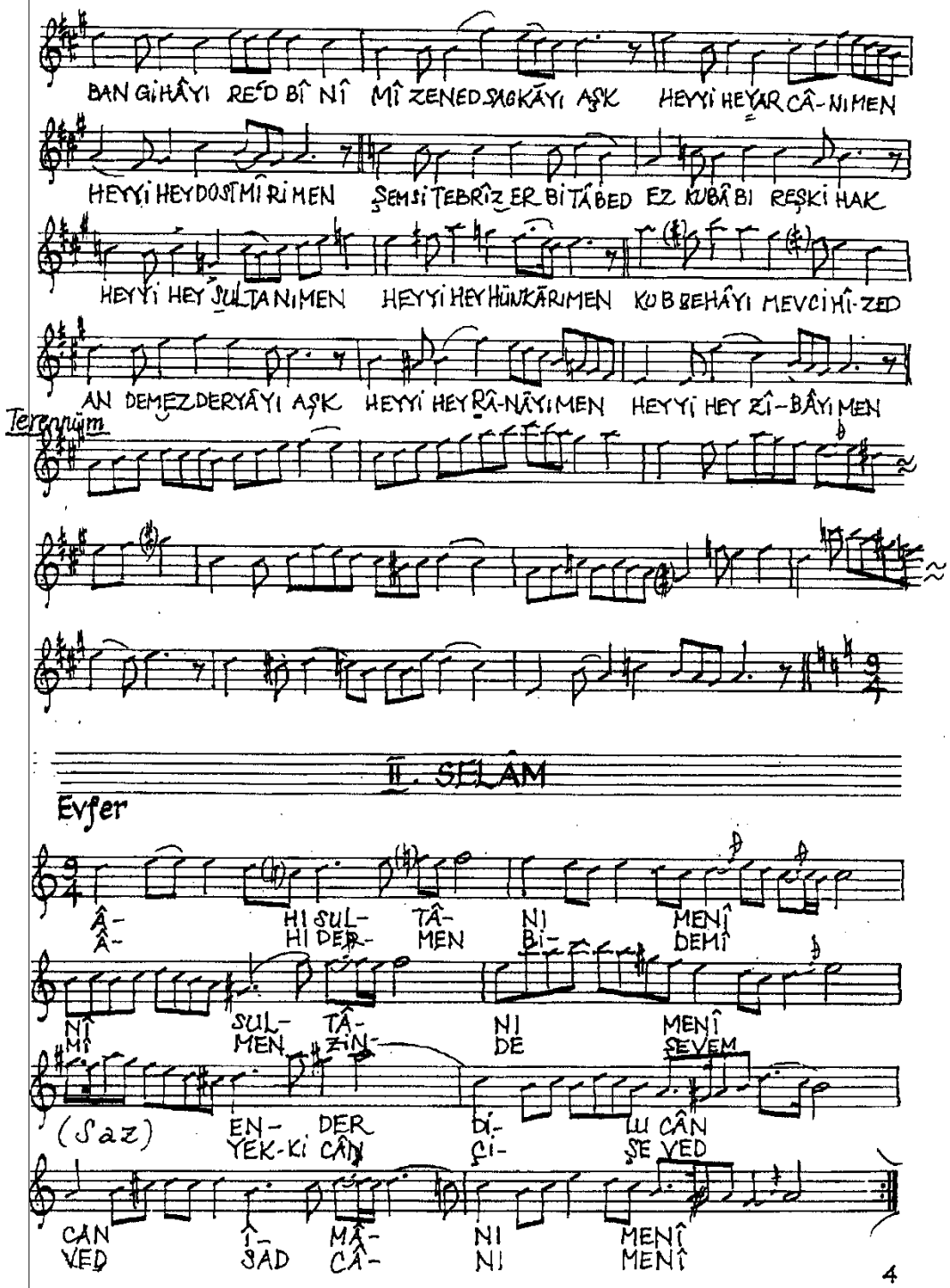
BAN GİHÂYI RE'D BÎ NÎ MÎ ZENED SAGKÂYI AŞK HEYYİ HEY ÂR CÂ-NI MEN
HEYYİ HEY DOSTMİRİ MEN ŞEMSİ TEBRÎZ ER Bİ TÂBED EZ KUBÂ Bİ REŞKİ HAK
HEYYİ HEY SULTANİMEN HEYYİ HEY HÜNKÂRİMEN KU BEHÂYI MEVCİ HÎ-ZED
AN DEMEZ DERYÂYI AŞK HEYYİ HEY RÂ-NÂYİMEN HEYYİ HEY ZÎ-BÂYİ MEN
Terennüm
II. SELÂM
Evfer
Â- HİSUL- TÂ- NİMENÎ
Â- HİDER- MEN Bİ- DEMÎ
NÎ SUL- TÂ- NİMENÎ
MÎ MEN ZİN- DE SEVEM
(Saz) EN- DER bi- LU CÂN
YEK-Ki CÂN Çİ- ŞE VED
CAN Î- MÂ- NİMENÎ
VED SAD CÂ- NİMENÎ
4

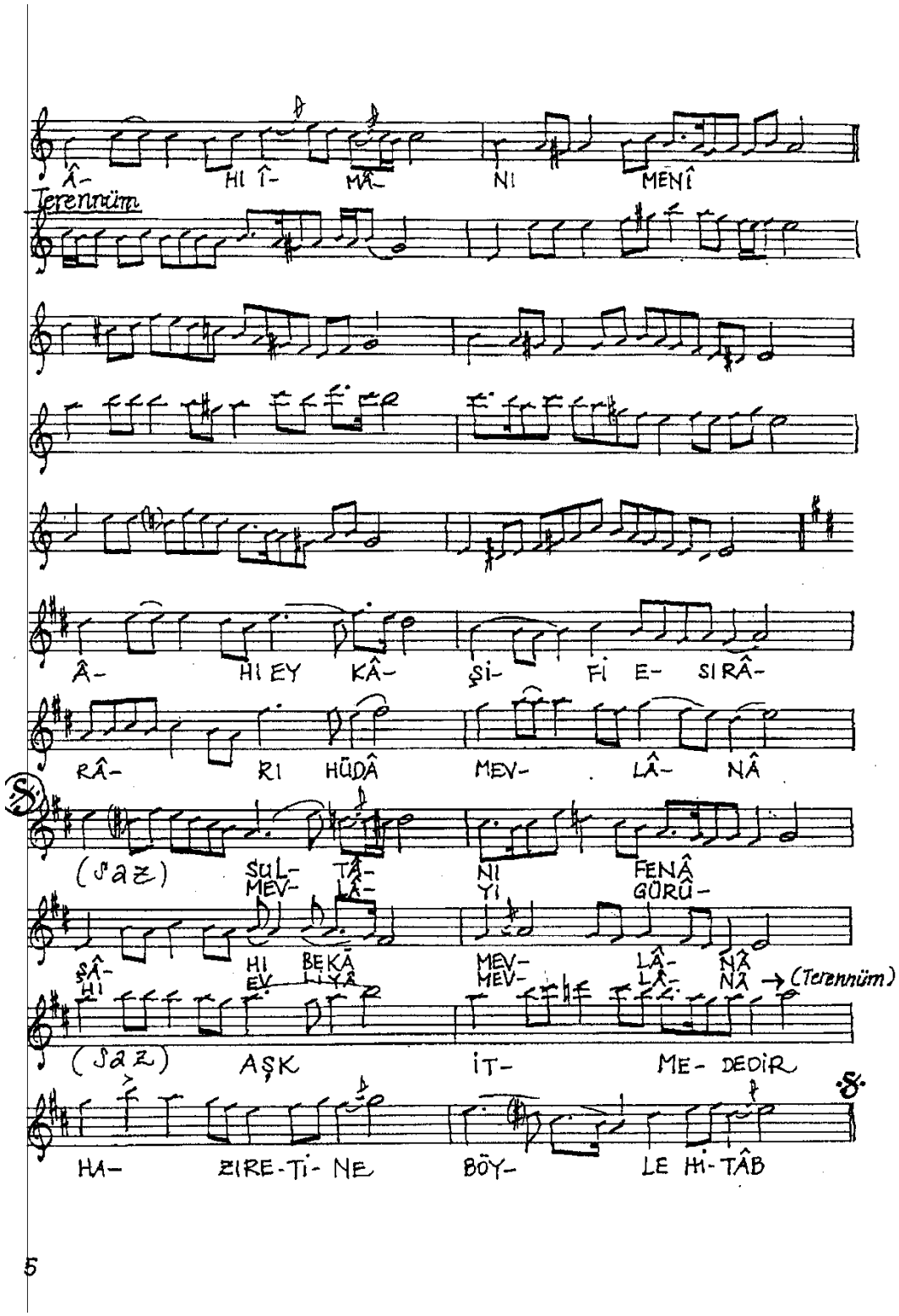
Â- HI Î- MÂ- NI MENÎ
Terennüm
Â- HI EY KÂ- ŞI- FI E- SI RÂ-
RÂ- RI HÜDÂ MEV- LÂ- NÂ
(Saz)
SUL- MEV- TÂ- LÂ-
NI Yİ
FENÂ GÜRÛ-
ŞÂ- HI
HI EV
BEKÂ LİYÂ
MEV- MEV-
LÂ- LÂ-
NÂ NÂ → (Terennüm)
(Saz)
AŞK İT- ME- DEDİR
HA- ZIRE-Tİ- NE BÖY- LE Hİ-TÂB
5

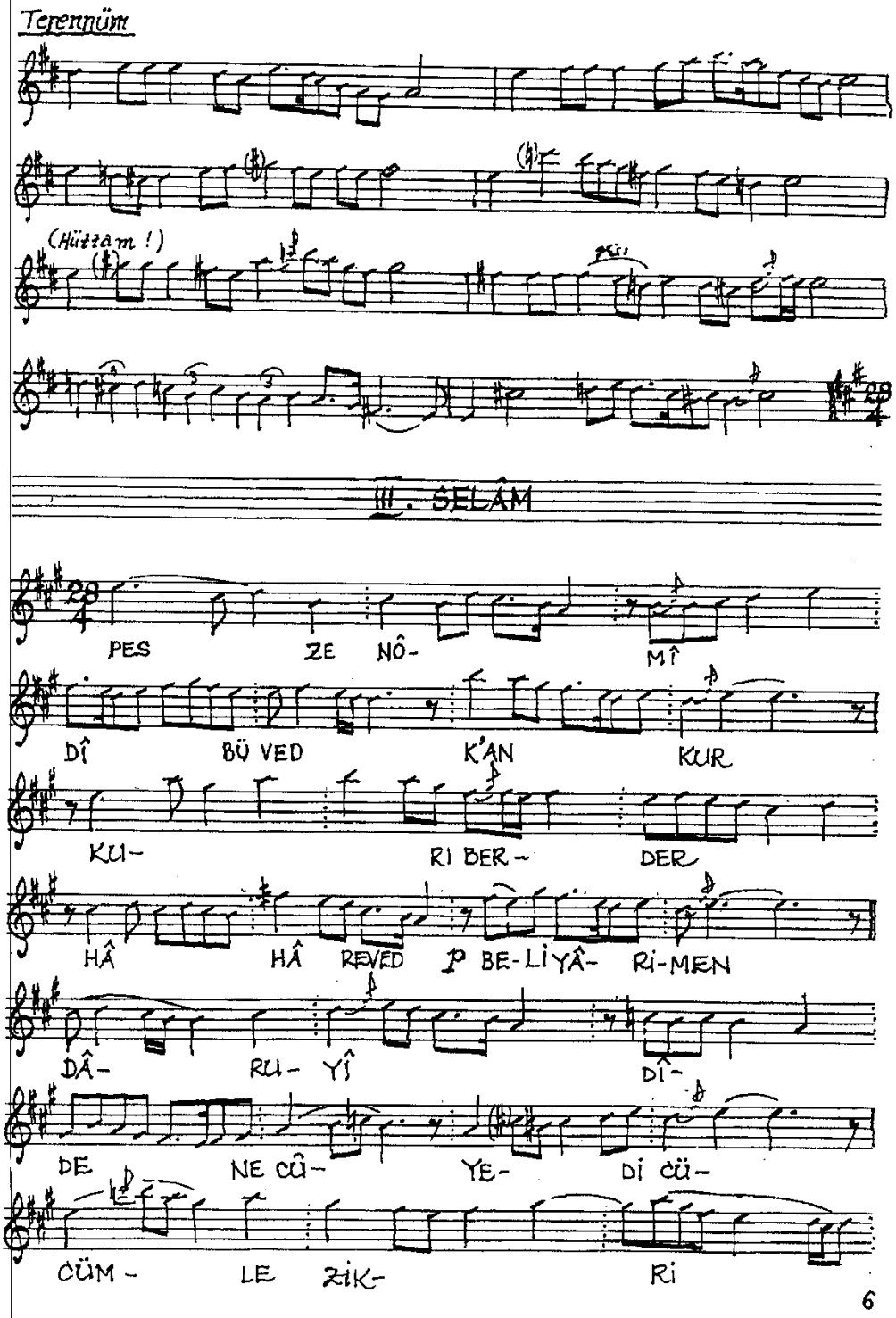
Terennüm
(Hüzzam !)
III. SELÂM
PES ZE NÔ- MÎ
DÎ BÜ VED K'AN KUR
KU- RI BER- DER
HÂ HÂ REVED P BE-LİYÂ- Rİ-MEN
DÂ- RU- YÎ DÎ-
DE NE CÛ- YE- Dİ CÜ-
CÜM- LE ZİK- Rİ
6

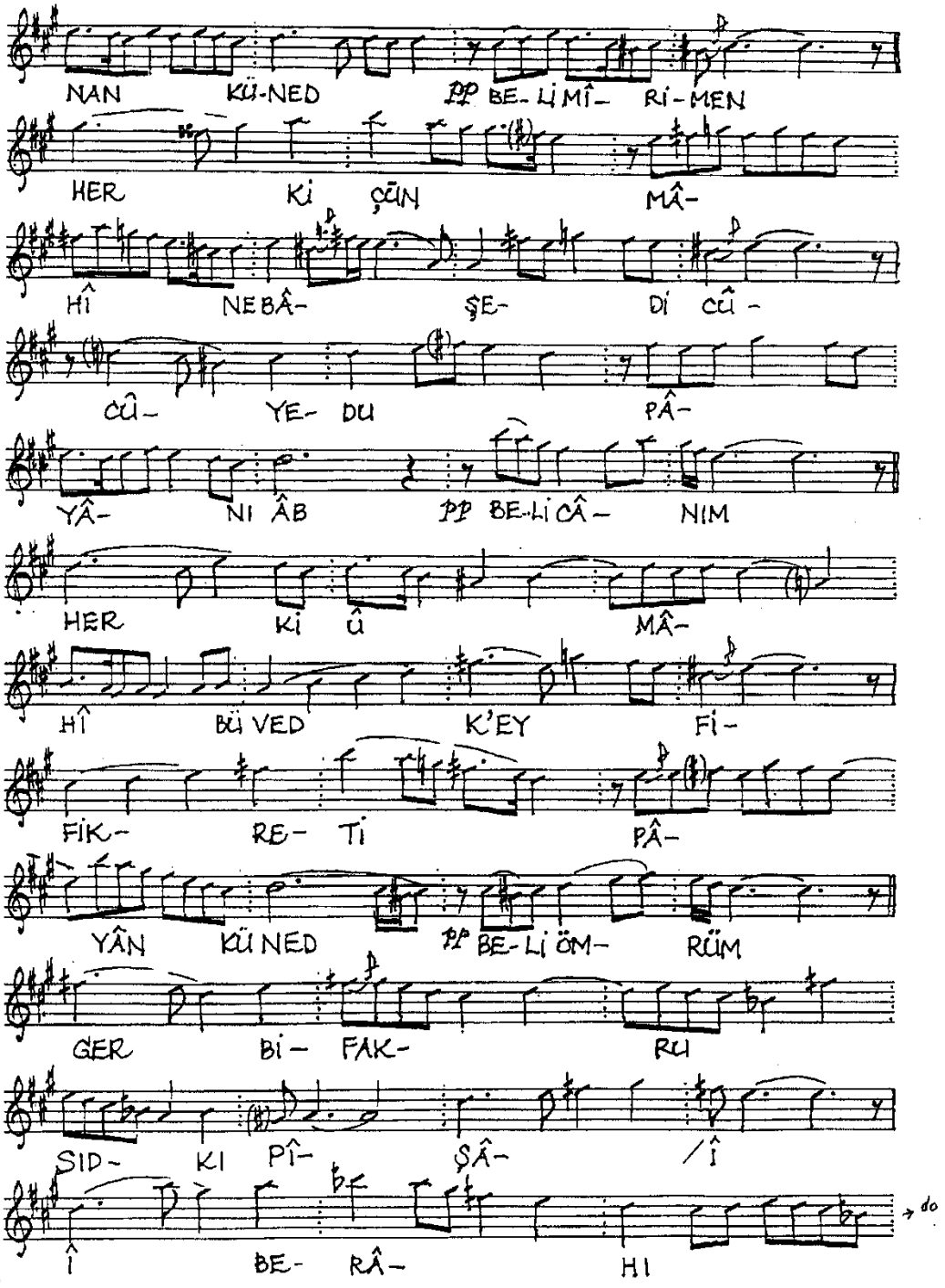
NAN KÜ-NED pp BE-Lİ MÎ- Rİ-MEN
HER Kİ ÇŪN MÂ-
HÎ NEBÂ- ŞE- Dİ CÛ-
CÛ- YE- DU PÂ-
YÂ- NI ÂB pp BE-Lİ CÂ- NIM
HER Kİ Û MÂ-
HÎ BÜ VED K'EY Fİ-
FİK- RE- Tİ PÂ-
YÂN KÜ NED pp BE-Lİ ÖM- RÜM
GER Bİ- FAK- RU
SID- KI PÎ- ŞÂ- /Î
Î BE- RÂ- HI
→ do

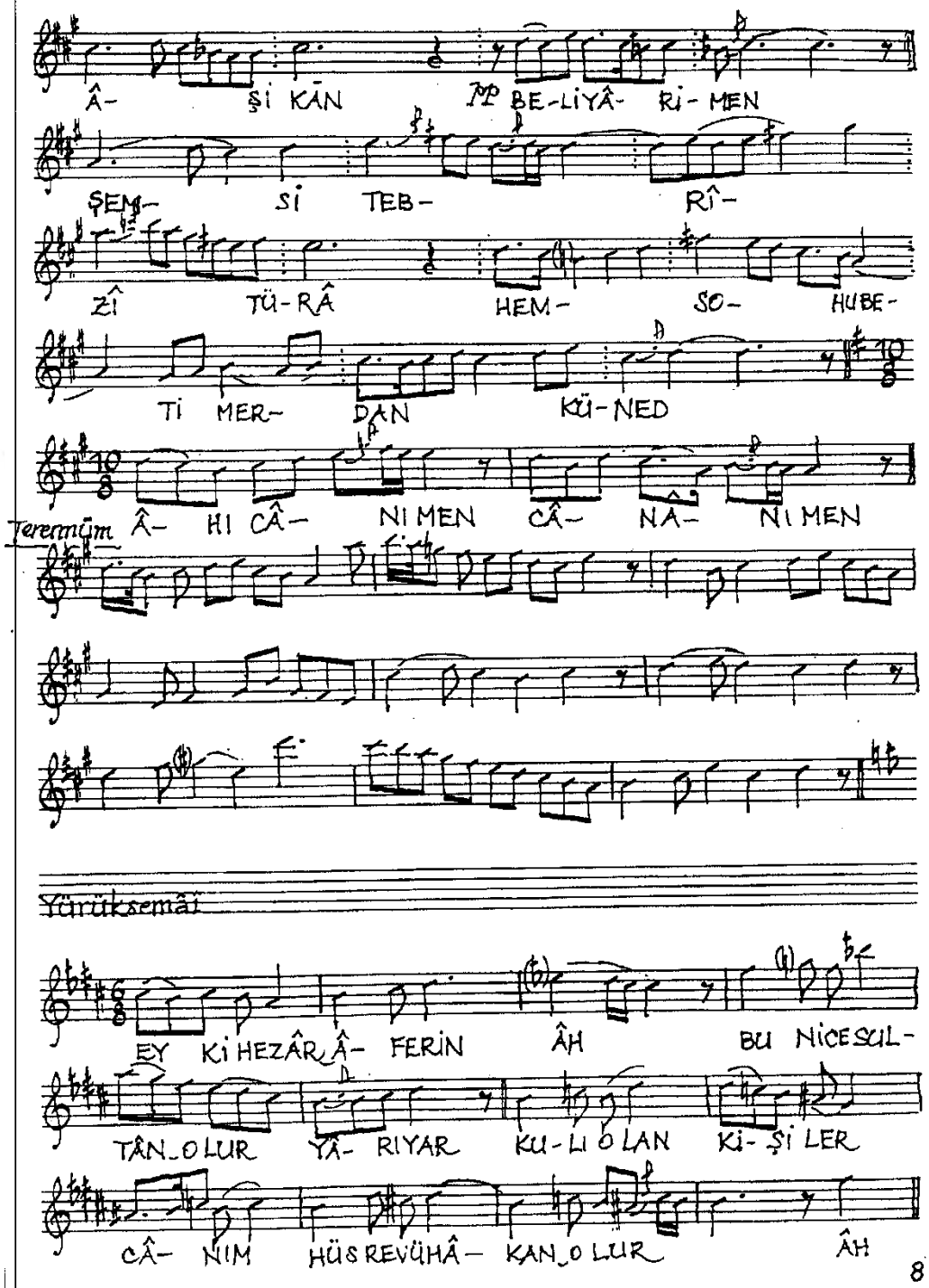
Â- şi KÂN mp BE-LİYÂ- Rİ- MEN
ŞEM- Sİ TEB- Rî-
Zî TÜ-RÂ HEM- SO- HUBE-
Tİ MER- DAN KÜ-NED
Terennüm Â- HI CÂ- NI MEN CÂ- NA- NI MEN
Yürüksemâi
EY Kİ HEZÂR Â- FERİN ÂH BU NİCE SUL-
TÂN_O LUR YÂ- RIYAR KU-LI O LAN Kİ- ŞİLER
CÂ- NIM HÜSREVÜHÂ- KAN_O LUR ÂH

8

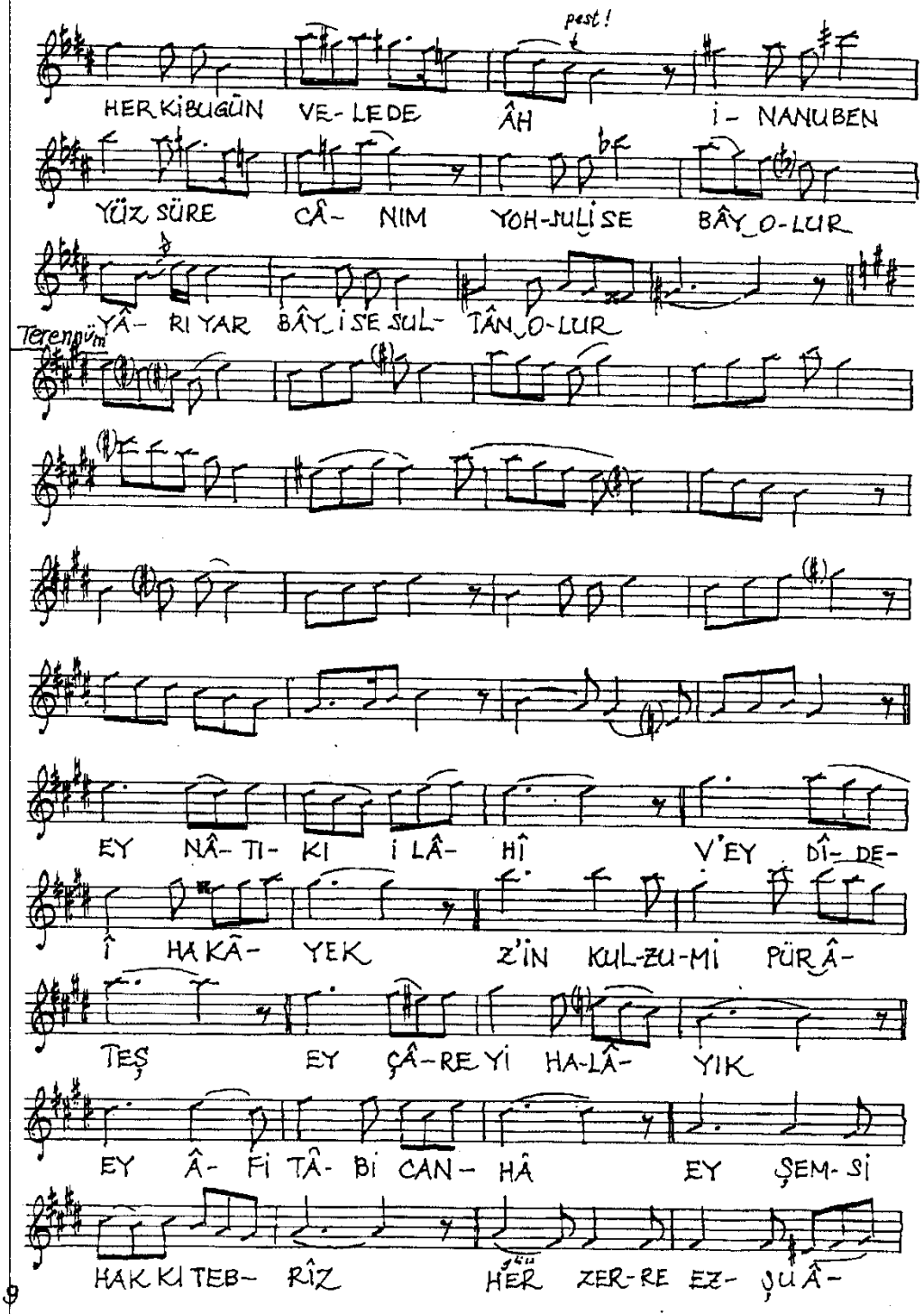
pest!
HER Kİ BUGÜN VE-LE DE ÂH İ-NANUBEN
YÜZ SÜRE CÂ-NIM YOH-JULİ SE BÂY O-LUR
YÂ-RI YAR BÂY İ SE SUL-TÂN O-LUR
Terennüm
EY NÂ-TI-KI İ LÂ-HÎ V'EY DÎ-DE-
Î HA KÂ-YEK Z'İN KUL-ZU-Mİ PÜR Â-
TEŞ EY ÇÂ-RE Yİ HA-LÂ-YIK
EY Â-Fİ TÂ-Bİ CAN-HÂ EY ŞEM-Sİ
HAK KI TEB-RÎZ HER ZER-RE EZ-ŞU Â-

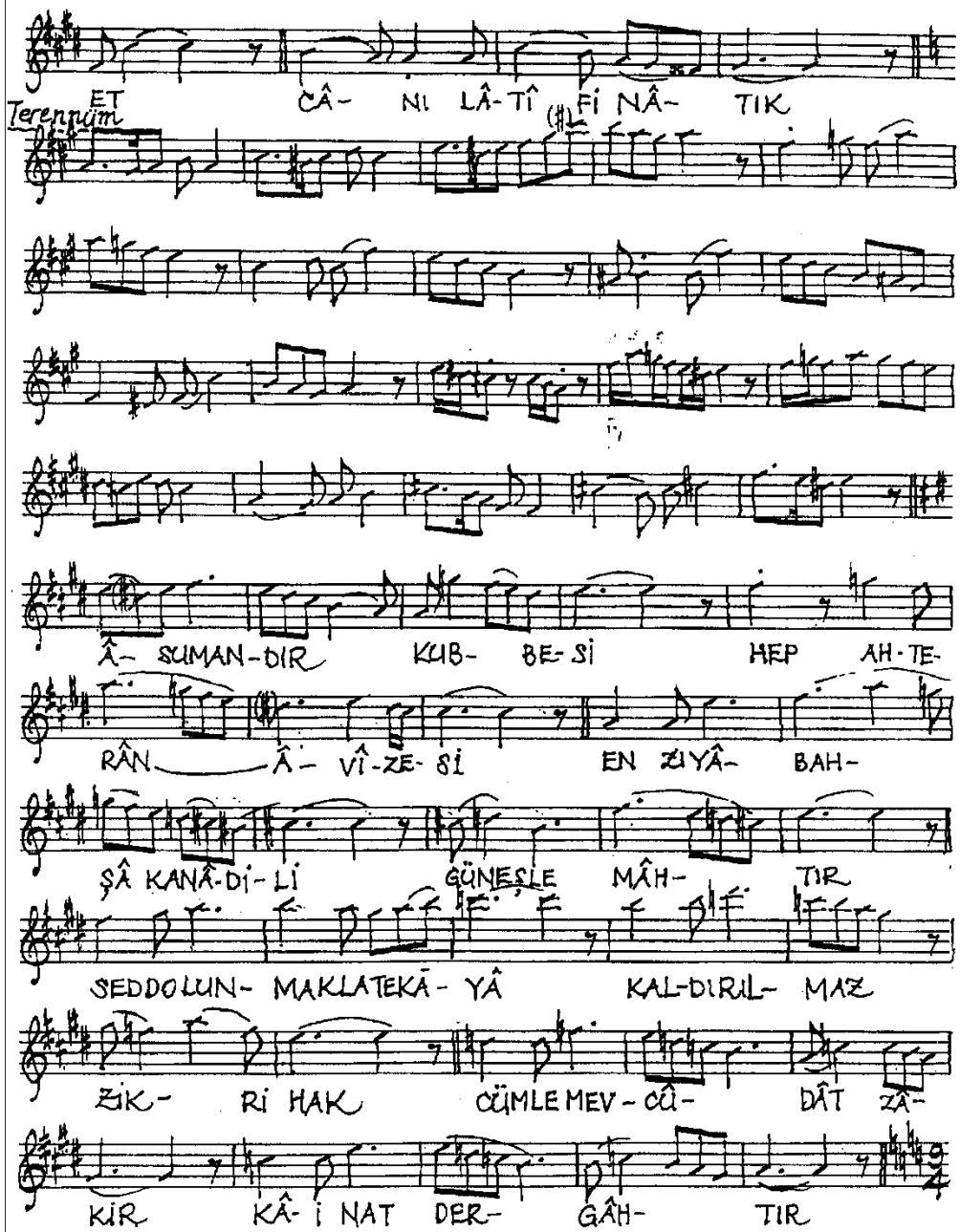
ET CÂ- Nı LÂ-TÎ Fİ NÂ- TIK
Terennüm
Â- SUMAN-DIR KUB- BE-Sİ HEP AH-TE-
RÂN Â- VÎ-ZE-Sİ EN ZIYÂ- BAH-
ŞÂ KANÂ-Dİ-Lİ GÜNEŞLE MÂH- TIR
SEDDOLUN- MAKLATEKÂ- YÂ KAL-DIRIL- MAZ
ZIK- Rİ HAK CÜMLE MEV-CÛ- DÂT ZÂ-
KIR KÂ-İ NAT DER- GÂH- TIR

IV. SELÂM

Evfer

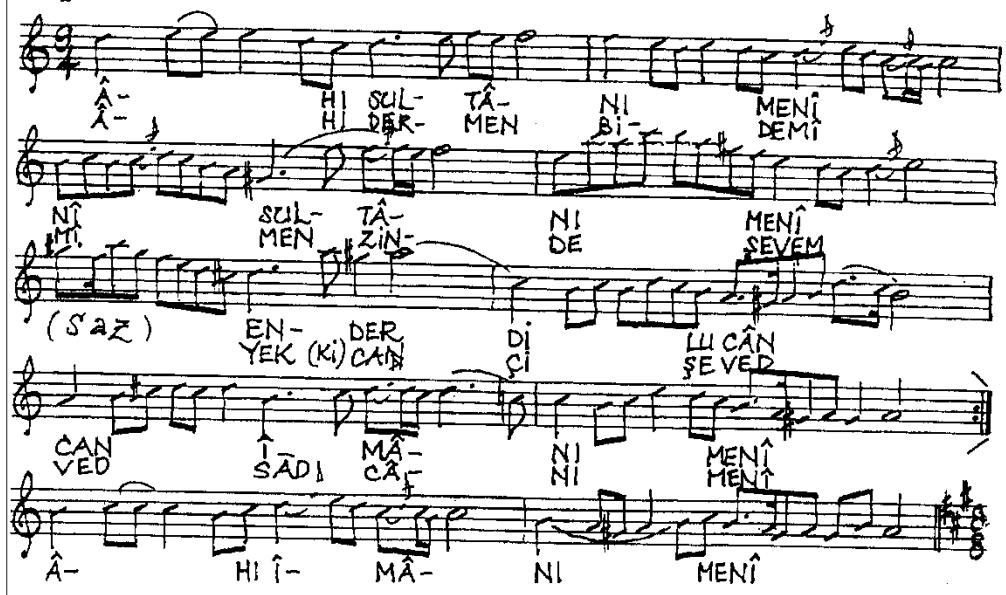

SON PEŞREV

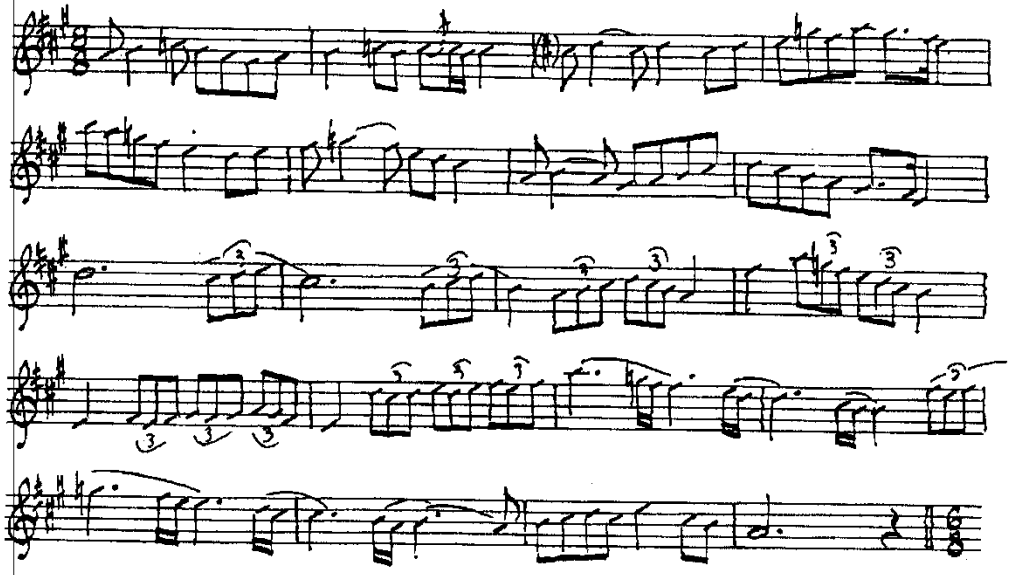

11

Yürüksemâî

SON YÜRÜKSEMÂÎ

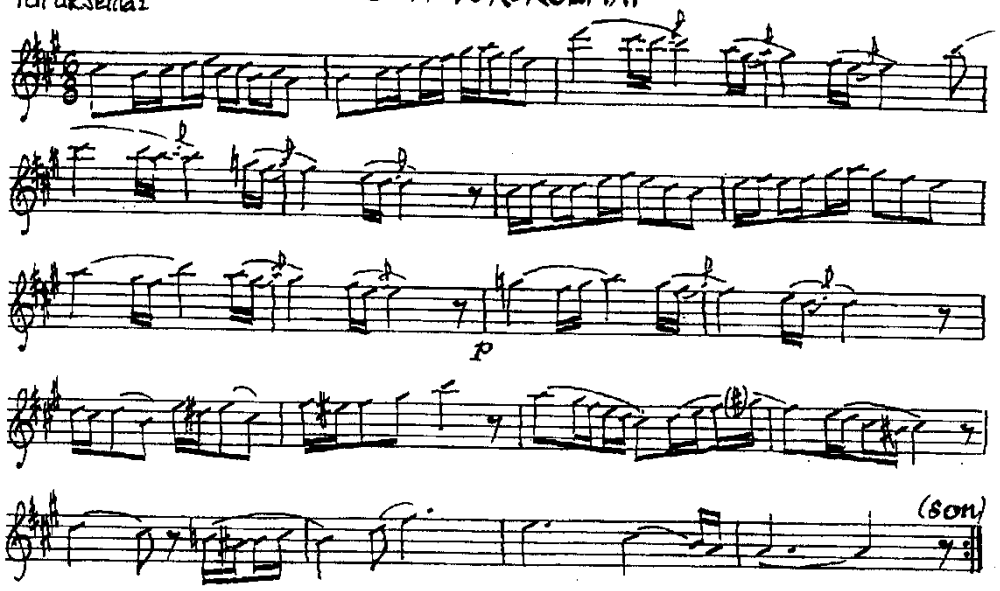

NİŞÂBUREK ÂYÎN-İ ŞERÎFİ'NİN NUTK-U ŞERÎFİ

BİRİNCİ SELÂM

Ger humâr âred sudâ-î ber-ser-î sevdâ-yı aşk
Der resed der hîn meded es-sâkı-î sahbâ-yı aşk

V'er biderred tabl-i şâdî leşker-î uşşâk râ
Müjde-î İnnâ fetahnâ der demed sumây-ı aşk

Zehr ender kâm-ı âşık şêhd kerded der zemân
Z'an şikerhâyî ki rûyed her dem ez neyhâ-yi aşk

Yek zemân ebrî biyâyed tâ hepûşer mâh râ
Êbr râ der hîn besûzed berg-i cân efzâ-yi aşk

Der miyân-î rîg-i sûzân der tarîk-î bâdiye
Bang(i) hâ-yî re'd bînî mîzened sagkâ-yı aşk

Şems-i Tabrîz er bitâbed ez kubâb-ı reşk-i Hak
Kubbehâ-yî mêvc hîzed an dem ez deryâ-yı aşk
(D.K., 1308)

Verse sevdâ âşıkı mahmûr edip baş ağrısı
Cam sunar imdâd eder tekrar hemen aşk sâkisi

Parçalansa neş'esiyle köslerin aşk ordusu
Üflenir İnnâ fetahnâ müjdesiyle zurnası

Akmasından sükkerin her an kamıştan aşk ile
Âşıkın ağzında zehrin bal olur bak kekresi

Gökte farzet bir bulut gölgelendirmiş ay'ı
Farçalar şimşek olup her gölgeyi Aşkın yayı

Çölde kızgın kum-çakıldan yol ararken vâhaya
Gökleri gümbürdetip rahmet verir Aşk yolcuya

Hükm-i Hakkın kubbesinden vursa Şemsi Tabriz'in
Aşkın umma^nında parlar dalgalardan kubbesi

İKİNCİ SELÂM

Sultânumenî, sultânumenî
Ender dil-u-cân îmânimenî
Dermen bidemî men zinde şevem
Yek can çi şeved, sad cânimenî

Sultansın bana, sultansın bana
Canda-gönülde îmansın bana
Nefhedersen sen diriltirsin beni
Bir can ne demek, bin cansın bana!

Ey kâşif-i esrâr-ı Hüdâ Mevlânâ
Sultân-ı fenâ, şâh-ı bekâ Mevlânâ
Aşk itmededir hazretine böyle hitâb
Mevlâ-yı gürûh-î evliyâ Mevlânâ
(Şeyh Galib, Dîvan, 96)

ÜÇÜNCÜ SELÂM

Pes zenomîdî büved k'an kûr(ı) ber derhâ reved
Dâru-yî dîdê mecûyed, cümle zikri nan küned

Her ki çün mâhî nebâşed cûyed ü pâyân-i âb
Her ki ü mâhi büved k'ey fikret-î pâyân küned

Ger bi fakr ü sıdk(ı) pîşâî be râh-î âşıkân
Şems-i Tebrîzî tûrâ hem-sohbet-î merdan küned
(Dîvân-ı Kebîr, 729)

Nevmidîdendir körün hiç durmadan ev gezdiği
Gözlerin açmak değil, karnın doyurmak isteği

Sahile vurmak için terler balıktan başkası
Oysa yoktur bir balıkçın böyle sahil kaygısı

Fakr içinde hep yürürsen aşk yolundan sıdk ile
Ehl-i îman sohbetinde dost kılar Şems'in seni

Ey ki hezâr âferin, bû nice sultân olur
Kûlı olan kîşiler hüsrev ü hâkân olur
Her ki bugün Vêled'ê îmanüben yüz süre
Yohsul isê bây olur, bây ise sultân olur

Ey nâtık-î ilâhî, v'ey dîde-î hakâyık
Z'in kulzum-î pûr-âteş, ey çâre-yî halâyık
Ey âfitâb-ı canhâ, ey Şems-i Hakk-ı Tebrîz
Her zerre ez şuâet cân-î lâtîf-i nâtık
(Dîvân-ı Kebîr, 1310)

Ey Rabbimin sadâsı, sen gerçeği görensin
Âteş denizlerinden kurtarmayı bilensin
Canlardaki güneşsin, Tabrizli Şems-i Hak'sın
Şavkındaki yuâdan uşşâka can verensin

Âsümandır kubbesi, hep ahterân âvîzesi
En zıyâ-bahşâ kanâdîli güneşle mâhtır
Saddolunmakla tekâyâ kaldırılmaz zikr-i Hak
Cümle mevcûdât zâkir, kâinat dergâhtır
(Ahmed Celâleddin Dede)

Nazmen tercümeler besteciye aittir.